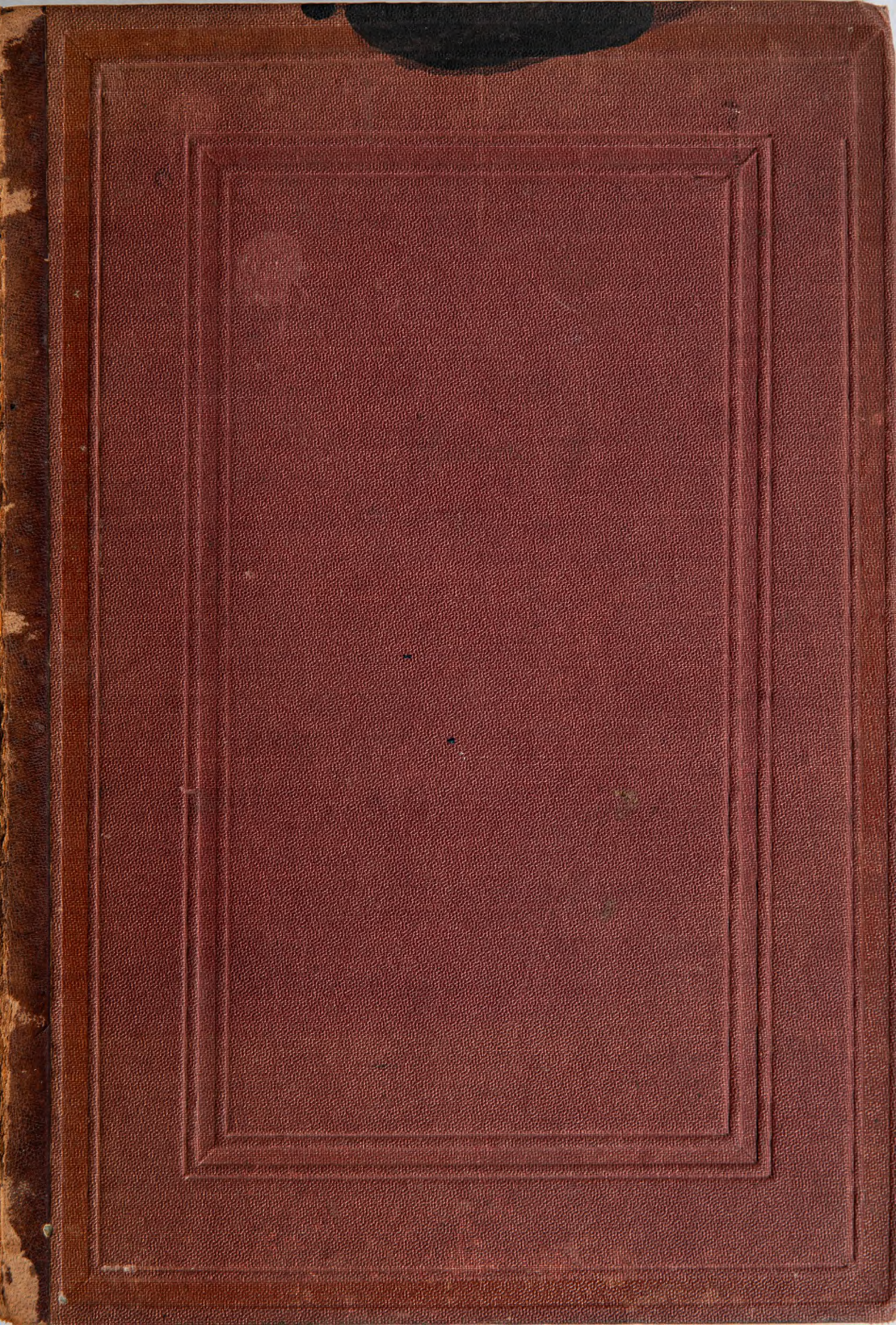

④

ΒΙΟΣ

Δ. Γ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗ

ΕΚ ΨΑΡΡΩΝ.

ΥΠΟ

ΓΕΩΡ. Κ. ΤΟΥ ΠΑΠΑΣΔΙΩΤΟΥ.

1865.

Διδάκτορας τῆς φιλοσοφίας, καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ
Ἑλληνικῇ πανεπιστημίῳ, πρώην καθηγητοῦ τῶν Λατινικῶν ἐν τῇ
ἐκκλησιαστικῇ Ῥιζαρείῳ σχολῇ, ἐταίρου δὲ καὶ ἀνταποκριτοῦ
τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου.

ΕΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΙ.

ΤΥΠΟΙΣ Ν. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ ΨΑΡΡΙΑΝΟΥ.

24

(Ὅδος ἀγορᾶς ἀριθ. 6.)

1865.

Τοῖς κατοικοιχομένοις καὶ ἐπιγιγνομένοις, Ἑλλησι καὶ
Φιλελλησι τοῖς καλῶς ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ τῆς
ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ὑμᾶς ἱεραὶ σκιαὶ καὶ ὅσοι ἐπιζῶμεν ἀπόγονοι ἐκείνων ἀνατίθεται ὁ βίος οὗτος, σκοπῶν νὰ παροτρυνθῶσιν ἅπαντες οἱ συνιέντες ὅπως ἐν-
τείνωμεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις, διανοητικὰς καὶ σωματικὰς, πρὸς αἰσίαν
ἐκπεραίωσιν τοῦ οὗ ἐκείνοι κατήρξαντο μεγαλεπιβόλως ἐθνωφελοῦς ἔρ-
γου καὶ ἐν ᾧ ἀπεκδεχόμενοι εὐθύμους μηνύσεις. Μηδὲ ἐπιλαθώμεθα
ὅτι μυριάδες τῶν πεσόντων ψυχαὶ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος παρίσαν-
ται πρὸ τοῦ δικαιοκρίτου ὡς μάρτυρες, ἱκετεύοντες αὐτὸν ὅπως φωτίσῃ
ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ πνεύματος καὶ ὁδηγήσῃ πρὸς τιμωρίαν τῶν
ὄσων ὑπέστη ἡ ἱερά αὕτη γῆ, ἥς πᾶσα χώρα ἐποτίσθη μαρτυρικῷ αἵμα-
τι· οὐδὲ ὑπάρχει κόλπος ἢ ἰσθμὸς ἢ πέλαγος μὴ ἀναμιχθέντα πυρὶ καὶ
αἵματι. Ἀνάγνωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ βάθος καὶ ἀ-
κούσωμεν ἐν ταῖς διανοίαις ἀντηχοῦντα τὰ πυρπολικά τὰ πυροβόλα καὶ
αἱ οἰμωγαὶ τῶν ἐν Χίῳ καὶ Κάσσῳ καὶ Ψαλῤῥοῖς καὶ Μεσσολογγίῳ καὶ
Κρήτῃ κτλ. πιπτόντων ὡς θυμάτων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας ἐνό-
πλων καὶ ἀνόπλων. Καὶ οὕτως ἀνανήψωμεν ἐκ τοῦ ληθάργου, εἰς ὃν ἐνέ-
βαλεν ἡμᾶς ἡ κακῇ μοίρᾳ καταπλημμυρήσασα τὴν πατρίδα πολλαχοῦ
ἀναλγησία, ἡμιμάθεια, φιλαρχία, παρανομία, πλιυτέλεια ἀναρμόδιος καὶ
ἐνὶ λόγῳ πᾶσα κακία, ἀπομιμησαμένους πιθήκων δίκην πάντα τὰ κακὰ
τῆς Εὐρώπης, ὀλιγωρήσαντες τῶν καλῶν. Καὶ οὕτω περιζώσάμενοι τὸν
θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας καὶ περιβαλόμενοι τὴν κόρυθα
τοῦ ἀκάμπτου καταβῶμεν εἰς τὸ στάδιον, ἵνα ἀγωνισθῶμεν ὡς οἷόν τε
παραμύλλως τοῖς ἡμετέροις προγόνοις, καί, ὅταν ἐπέλθῃ τὸ πεπρωμένον,
νὰ ἀπέλθωμεν τοῦ ματαίου τούτου κόσμου, μακαριζόμενοι μὲν ὑπὸ τῶν
ὑπολειπομένων, εὐαγγέλια δὲ κομίζοντες τοῖς ἐντεῦθεν μετασῃσιν.

Σὺ δέ, σεβασμία χήρα τοῦ ἱστορουμένου, δέχθητι τοῦτο ὡς ἐλάχιστον
τεκμήριον ἐνὸς τῶν ἐλαχίστων τοῦ ἔθνους διδασκάλων καὶ ὡς ἀπαρχὰς
τῆς μικρᾶς αὐτοῦ μελέτης κατὰ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ παση-
γορίαν τῆς μεγάλης λύπης, ὑφ' ἧς κατέχεσθε σύ τε καὶ τὰ ὄρφανὰ τέκνα

ἐπισταμένων ἀκριβῶς τὰ ἃ σὺ ἔχεις δικαιώματα ἔνεκα τῶν ἀγώνων τοῦ ἀνδρός σου τινὲς ὑπουργήσαντες οὐδὲ ἐσκέφθησαν περὶ τούτου, ὑποτο-
πεύοντες μήπως, ὅταν σὺ ἀνταμειφθῇς ἐπαξίως, καταστῇ καταφανὲς ὅ-
τι ὁ ἀνὴρ σου ἦν ἰσότημος τοῖς ἀνταμείψουσί σε.

Ὁ συγγραφεύς.

Ὁ δὲ μέγας κίνδυνος ἀναλκιν οὐ φῶτα λαμβάνει. Πινδ.

Τοῖς ἐντευζομένοις.

Ἀνελάβομεν νὰ ἐξιστορήσωμεν τὸν βίον Δ. τοῦ Παππανικολῆ, ἡγού-
μενοι ὅτι πρῶτοι ἡμεῖς ποιούμεθα δοκίμιον τοιαύτης ἐργασίας ὁρμώ-
μενοι ἐπὶ τοῦτο μᾶλλον ἐξ ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἢ συμπαθείας πρὸς τὸν
βιογραφούμενον. Μηδεὶς δὲ ἐνομισάτω ἡμᾶς προθεμένους νὰ συγγράψω-
μεν ἱστορίαν, ἀλλὰ μόνον βιογραφίαν καὶ ταύτην ἀμερολήπτως, περιο-
ρίζομενοι ἐν ὅσοις κατέλιπεν ὁ βιογραφούμενος ἰδίαις χερσὶ σεσημειω-
μένοις καὶ ὑπὸ τῶν παραδόσεων βεβαιουμένοις καὶ τισὶ διαλείμμασιν ἐν
τοῖς χειρογράφοις ὑπολειφθεῖσιν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ
ἀνασκευάσωμεν καὶ πολλὰ τῶν τοῖς πρόσθεν ἡμαρτημένως, ἀπρὸς ἐκτός
καὶ βασκάνου διανοίας ἀποκυημάτων περὶ τοῦ βιογραφουμένου ἰσορουμένων.

Ἀφίεμεν δὲ ἐλεύθερον τὸ στάδιον τῆς δημοσιότητος παντὶ τῷ βου-
λομένῳ νὰ κρίνῃ ἢ ἐπικρίνῃ ἢ κατακρίνῃ ἢ καὶ ἀφαιρέσῃ καὶ προσθέ-
σῃ. Ἐν τῇ ἱστορήσει οὐ παραλείπομεν ἀμνημόνευτα καὶ ὅσων ἄπτεται
ὅπως δὴ ποτε τὸ ὄνομα καὶ ἡ δόξα τοῦ βιογραφουμένου. Πρὸς ὁδηγίαν
τῶν ἐντευζομένων τῇ βίβλῳ ταύτῃ κατελογιζόμεθα καὶ τὰ ὅσα μέχρι
τουδὲ συγγεγραμμένα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδημοσιεύθη-
σαν, εἰς ἃ ἀποπέμποντες ἀφίεμεν τοῖς ἀναγνώσταις διαγνῶναι, εἰ ἡμεῖς
λανθανόμεθά που καὶ εἰ ὅσα δημαιοῦμεν ὑστεροῦσι τῆς δόξης αὐτοῦ
ἢ ὑπερβάλλουσιν αὐτήν. Καθ' ὅλην δὲ ταύτην τὴν συγγραφὴν ἀναλογιζό-
μεθα, ὅτι ἡψάμεθα ὑποθέσεως σπουδαίας, ὡς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστά-
σεως.

Διότι γνωστὸν πᾶσιν ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἡ δικήθησαν μὲν αὐτοὶ τε οἱ ἀγωνισάμενοι ὥς μὴ ὠφελε! καὶ ἐκείνων κατωχημένων αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ, καταλαβόντων ὑψηλὰς τε καὶ ταπεινὰς θέσεις τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων μὴδ' ὀσφρομένων πυρίτιδος. Ἀλλὰ ἐλπίζε ὅτι ἐλεύσεται ἡμαρ, ὅτε οἱ μὲν ἀδικηθέντες δικαιοθήσονται, οἱ δὲ ἀδικήσαντες καὶ ἀδικοῦντες λήφονται τὰ ἐπίχειρα τῶν πράξεών των· ἐπεὶ δὲ πρὸ τοῦ εὐαγγελίου αὐτὸς ὁ θεὸς Πλάτων φησί που (ἐν τῷ Γοργία) »κρεῖττον τὸ ἀδικεῖσθαι τοῦ ἀδικεῖν« καὶ »ὀλίγοι οἱ ἀδικούμενοι, πολλοὶ δὲ οἱ ἀδικοῦντες«. Ἄπερ δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν κυβερνησάντων καὶ κυβερνώντων τὸν τόπον τοῦτον οὐ μόνον οὐκ ἀνέγνωσαν ἀλλὰ καὶ οὐδὲ κατ' ὄναρ ἔδοξεν αὐτοῖς τοιοῦτό τι, ἀγωνιζομένοις μόνον πῶς νὰ διαφθεύωσι τὰ ἔθνη· ἐξ οὗ προῆλθεν ὁ τόπος οὗτος οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας, ὥς περ οὐδεπώποτε μέχρι τοῦδε. Τουναντίον ὤφειλον οἱ νεώτεροι ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν παρὰδειγμα τὰς ἀνδραγαθίας τῶν ἄρτι ἀγωνισαμένων, καὶ γευσάμενοι παιδείας καὶ ἀνατροφῆς τοῖς ἐκείνων ἴν' ὤμεν οὐχὶ ἐφάμιλλοι, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροι. Ἐπεὶ δὲ κατὰ Πίνδαρον (Νεμεονίκαις 5'. Ἀλκιμίδῃ Αἰγινήτῃ, παιδί παλαιστῇ, 25—21· ἐπιθι αὐτόθι ἀρχαῖα σχόλια) Αἰγινιτικῆς γενεᾶς τινὸς ἐνίκων κατὰ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας οἱ πατέρες καὶ ἔγκονοι ἐκείνων· ὅτι οὕτως ἐνδυναμοῦται ἡ γενεά, ὥς ἐξαντληθεισῶν τῶν σωματικῶν δυνάμεων ἐκ τῶν συντόνων γυμνασίων τῶν νικητῶν, καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ υἱοὶ ἐκείνων ὄντες ῥωμαλεώτεροι ἐγένων τέχνα ῥωμαλεώτατα· ὅπου παραβάλλει ταύτην τὴν γνώμην πρὸς ἀγροὺς, οἵτινες, ὅπως καταστῶσι γονιμώτεροι, ἀφίενται κατ' ἐνιαυτὸν χέρσοι καὶ σπείρονται παρ' ἐνιαυτόν.

Σεβασμία χήρα τοῦ ἐνδόξου ἀγωνιστοῦ, τί δύναται νὰ ἐλπίζῃ τις παρὰ κυβερνήσεως, ἥτις οὐδὲ τὰ ἱερά κληροδοτήματα ἐσεβάσθη, μεταχειριζομένη αὐτὰ πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἢ πρὸς ὃ ὥρισαν αὐτὰ αἱ τελευταῖαι βουλήσεις τῶν θνησκόντων; (α) Ἀλλ' ἄπορον ἐστὶν ὅτι καὶ τῶν

(α) Ὁ ἐκ Ψαρρῶν Ἰωάννης ὁ Βαρβάκης, ἀποθνήσκων ἐν Ζανκίῳ τῷ 1825, διεθετο, ὅτι ἅμα ἀποκαταστάντος βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἐμελλε διὰ τοῦ οὗ κατέλειπεν ἐγγὺς ἑκατομμυρίου ροβλίων νὰ οἰκοδομηθῇ ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι ναυτικὸν σχολεῖον, ἡ δὲ πανσέβαστος Ὀθωνεῖα κυβέρνησις ἀντὶ ναυτικοῦ σχολεῖου ὀχοδομήτατο γυμνάσιον ἀπεχθὲς καὶ δυσανάλογον· διότι οἱ μὲν τοῖχοι εἶναι παχύτατοι αἱ δὲ ἀναβάθραι στενόταται. Ἔστω εἰς γνῶσιν τῶν τοιαῦτα διαπραττόντων ὅτι δυσκόλως εὐρεθήσονται οἱ ἀναθήσαντες εἰς τοιαύτην κυβέρνησιν ὅτι ἐκτίσαντο διὰ λιτότητος, δηλ. ἐμπροσθέντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, αὐτοὶ μὲν στεροῦντες ἑαυτοὺς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, σκοπὸν δὲ ἔχοντες τὴν κατὰ πάντα πρόδον τοῦ ἔθνους.

τευούσης μέχρι τῆς ἐλαχίστης κόμης πρόδος διανοητική, ὕλική, ἐμπο-
ρική, ναυτική κ.τ.λ. Ἄ πάντα ὀφείλονται εἰς τὸν δραστήριον καὶ ἀνεκ-
τικὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες προκόφαντες μετέβαλον δις
πολιτικὸν σύστημα ἀφορῶντες πρὸς τὸ ὃ καὶ ὁ ἐλάχιστος Ἕλλην, ὅπου
καὶ ἦ, ὄνειρεύεται μεγαλεῖον τῆς πατρίδος.

Τελευτῶντες ταπεινῶς ὑπομιμνήσκομεν τοὺς ἀναγνώστας τῶν πολ-
λῶν παθημάτων, ὧν ὑπέστη ἡ πατρίς ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας, ἀποπέμ-
ποντες τοὺς εἰδότας εἰς τὴν μετ' ἐπιστασίας ἀνάγνωσιν τῆς ἀρίστης τῶν
ἀπολλυμένων καὶ σωζομένων Ἑλληνικῶν τραγωδιῶν τοῦ Ἀγαμέμνονος
τοῦ Αἰσχύλου, ἐν ᾧ καὶ δι' ὅλου μὲν τοῦ δράματος διαπνεῖ τι χριστι-
ανικόν, καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς χωρικοῖς ᾄσμασιν ὅπου ἐπανειλημμένως συνίζα-
ται ἡ ῥῆσις »Τῷ πάθει μαθόντα αὐτοῦ δὲ σττ. 433—37 ὑπάρχει καὶ
τὸ »φωνὴ λαοῦ φωνὴ θεοῦ«.

433—37

Βαρεῖα δ' ἀστῶν φάτις ξὺν κότῳ·

δημοκράντου δ' ἄρας τίνει χρεός.

(Ἀηλοῦσι δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα »Βαρεῖα εἶναι τῶν πολιτῶν ἡ γνώμη
»παρομαρτούσης ὀργῆς· τὰς δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκφερρομένας ἄρας καὶ τὴν
τελεσθησομένην κατάραν ἐκδικεῖται)α.

447—48

τὸ δὲ ὑπερκόπως κλύειν εὖ βαρὺ·

βάλλεται δὲ κρόσσαις Διόθεν κεραυνός ...

(Τὸ δὲ νᾶ ἐγκωμιάζεται τις ὑπερβολικῶς εἶναι βαρὺ· πίπτει δὲ ἐπὶ
τὰς προεχούσας ἐπάλξεις ἐξ οὐρανοῦ κεραυνός) α).

Πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἕως ἐς ἡμᾶς ἔπεσον καὶ
κατεστράφησαν διὰ σφοδρῶτάων κλονισμῶν ὀλοκλήρων ἐθνῶν, ὡς μὴ πραξάντες
καὶ διοικήσαντες κατὰ τὰς κοινὰς τῶν ὑπηκόων γνώμας ἀλλ' αὐθαιρέτως αὐτοὶ
καθ' ἑαυτοὺς, παρασυρόμενοι καὶ φενακίζόμενοι ὑπὸ αὐλοκολάκων, καὶ μὴ ἐνθυμού-
μενοι ὅτι οἱ στεναγμοὶ καὶ γογγυσμοὶ τῶν πασχόντων λαῶν ἀναβαίνουνσι μέχρι
εἰς οὐρανόν· ὅθεν ἐξαπίνης πίπτει ὡς κεραυνός ἡ θεία ὀργὴ ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαί-
ους ἡ θεία Νέμεσις. Οἱ τοιοῦτοι παραχούοντες εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἀθετοῦσιν
ἅμα καὶ τὰς ἐντολάς τῆς δικαιοσύνης καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους τῶν πολιτῶν, εἰς
οὓς ὡμοσαν· καὶ πόλεων ἱκανὸν νᾶ ἀναφέρωμεν τὴν τύχην τῶν τρυφηλῶν Σοβαρι-
τῶν, ἀναστάτων γενομένων τῷ 540 π. χ. ὑπὸ τῶν γειτόνων καρτερικῶν Κροτω-
νιατῶν ἐν ἣ θέσει μετὰ δύο ἔτη ἀπώκισαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς Θουρίους, ἧς ἀποικί-
σεως ἐκοινώνησε καὶ Λυσίας ὁ ῥήτωρ ὁ τότε ἀποδημῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ Ἡρόδοτος·

Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.

Τὸ δημοτικὸν τοῦτο λόγιον ἐφαρμόζεται καθ' ὅλου καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τελευταίου Ἑλληνικοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνος. Μετὰ τεσσάρων καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδων βαρέα δεσμὰ καὶ κλοιούς, ἅπερ ἔφρυν ἡ προαγωγὸς καὶ διδάσκαλος πολλῶν ἐξόχων καὶ παντοειδῶν ἐπινοημάτων Ἑλληνικὴ ζωὴ, (ὅθεν οὐ μόνον οἱ θεοφόροι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἁσματοποιοὶ ἠρύσθησαν πλεῖσθ' ὅσα), κῦδόκησεν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἡ θεία πρόνοια, ἵνα ἐπίδοι καὶ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς αὐτῆς θεράποντας, καὶ σώσαι ἐκ τῶν σπλυωδύνων παθημάτων. Πρὸς κατόρθωσιν λοιπὸν τῶν μεγάλων αὐτοῦ βουλῶν ἠρετίσατο ἄνδρας, οὕτως εἶπεῖν, ἐκ κοιλιῶν μητέρων, οἵτινες ἔμελλον νὰ συνεργήσωσι πρωτοβούλως πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ πεπτωκότος Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τοὺς ἀναδιφῶντας ἐξ ἀρχῆς τὰ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἐπιχειροῦντας νὰ κατατάξωσι τὰ πολλαπλᾶ καὶ ποικίλα γεγονότα ὅσον οἷόν τε εὐρύθμως παρίσταται κατὰ νοῦν, ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων τῆς καταδουλώσεως χρόνων διετηρήθησαν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει σπέρματα πατρῶων ἀρετῶν. Ἐν παραδείγματι α') ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γλῶσσα διεφυλάχθησαν ὡς πολύτιμα κειμήλια καὶ ἀνεπτύχθησάν πως ἐν ταῖς ἱεραῖς μοναῖς, (πρὸς δὲ διετηρήθησαν ἐκεῖ πλεῖσθ' ὅσα ἀρχαιότατα χειρόγραφα ἐγκριτοτάτων συγγραφέων) (*), ἐξ ὧν, προϊόντος τοῦ χρόνου, προήλθον ἐν διαφόροις Ἑλληνικαῖς πόλεσι (καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Βουκουρεστίῳ) καὶ χώραις διδασκαλεῖαι, ἐν οἷς ἐξεπαιδεύοντο οἱ νέοι· β') ἡ ἐν ὅπλοις ἀσκήσις καὶ ἀνδρία διεφυλάχθησαν ὑπὸ τῶν ἀρματωλῶν ἀμυνομένων τὴν παντελῆ δῆλῳσιν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους καὶ τελείαν ἐξολόθρευσιν πάσης

(*) Περὶ τούτου ἐπιθεὶ Κοραῖη προλεγόμενα εἰς Ἰσοκράτην.

Ἑλληνικῆς ἀρετῆς. Τέλος δὲ ἐπελθόντος τοῦ χρόνου, ἐπὶ τῇ ἡχοῖ τῆς εἰς ἐλευθερίαν καλούσης σάλπιγγος ἔλαβον τὰ ὅλα οἱ Ἕλληνες, καὶ ὑπάρχοντες διακεκριμένοις ἐπὶ εὐσεβείᾳ, σωφροσύνῃ καὶ ἀνθραγαθείαις ἔφερον εἰς πέρας τὸ ποθοῦμενον. Πρὸς ταῦτα ἴσως ἀντιταίνει τις ἐπάγων, ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ ποθηθέντος διατελεῖ ἀπεραΐωτον. Τούτους ἡμεῖς ἀποπέμπομεν πάλιν εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἣτις, καθάπερ ἐμβλέπομεν τῇ καθολικῇ ἱστορίᾳ, οὐδεπώποτε ἐπέτρεψε μιᾷ γεννεᾷ τὴν περαΐωσιν οἰουδήποτε ἐπιχειρήματος, ἀφιεῖσα καὶ ταῖς ἐπιγιγνομέναις γενεαῖς. Ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων ἀρκούμεθα ἀναφέροντες ἐκ τῆς προγονικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ὅτι τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου κατήρξαντο οἱ ἐπὶ τοῦ Μιλτιάδου Ἕλληνες τῷ 491 καὶ ἐπεραΐωσαν οἱ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κίμωνος 459. Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐλυπεῖτο ἐπὶ ταῖς ἀλλεπαλλήλαις νίκαις τοῦ πατρὸς Φιλίππου, μὴ πως δὲν ὑπολειφθῇ καὶ αὐτῷ μόνιόν τι. Ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τῶν Καρχηδονιακῶν πολέμων ἤρξατο Σκηπίων ὁ πρῶτος, ὁ νικητὴς τοῦ Ἀνίβα, καὶ ἐπεραΐωσεν ὁ εἰσπότης υἱὸς Σκηπίων ὁ δεύτερος, ὃς ἐκ τοῦ γνησίου πατρὸς ἔφερε καὶ τὸ ἐπωνύμιον Αἰμιλιανός, ὁ ἐκπορθητὴς τῆς Καρχηδόνος. Πρὸς ταῦτα οὖν καὶ οἱ νεώτεροι ἀφορῶντες ὀφείλομεν ἀπάσας τὰς πράξεις ἡμῶν νὰ εὐθύνωμεν πρὸς τὴν ἐκπεραΐωσιν τοῦ ὑπολειφθέντος ἐθνικοῦ ἐκείνου ἐπιχειρήματος, μηδαμῶς ἀναλογιζόμενοι τὰς ἄς μέλλομεν ν' ἀπαντήσωμεν δυσκολίας. Διότι τῷ ὄντι οἱ καιροὶ μετεβλήθησαν καὶ ἡ πολερικὴ τέχνη ἡλλοιώθη· ἀλλ' ἐγκύπτοντες εἰς τὴν μελέτην τῶν παλαιτάτων καὶ νεωτάτων Ἑλληνικῶν ἀνδραγαθημάτων, ἅμα δὲ καὶ συγγραμμάτων, καταβαλοῦμεν σὺν Θεῷ ὅτιοῦν πρόσκομμα. Ἐν παραδείγματι πολερικῇ μὲν ἀνδρίαν ἱστοροῦσιν ὁ Ὅμηρος, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Πλούσιος κ.λ.λ., ὁ δὲ θεῖος Πλάτων ἐν μὲν τοῖς νόμοις ἐκτίθησιν τὰ περὶ εὐνομουμένης πόλεως, πρότυπον εὐνομίας ὑποτιθεῖς τὴν ἐν Κρήτῃ πόλιν Μαγνησίαν· ἐν αὐτοῖς περιέχονται ἄλλα τε πολλὰ, καὶ δὴ καὶ οὐκ ὀλίγα περὶ ἀγωγῆς παιδῶν· ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ ἐκτίθησιν τὸ τελειότατον πάσης ἐφικτῆς πολιτείας. Εἰ καὶ ἡ Πλατωνικὴ πολιτεία ἀποκαλεῖται Ἰδανικὴ, ὅμως οὐδὲν ἀκατόρθωτον τῇ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Πλάστου διανοίᾳ. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται· α') διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς ῥήσεως ἀ' Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· β') διὰ τῆς ἀπελάσεως πάσης Εὐρωπαϊκῆς πολυτελείας· γ') διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ πατρῷου ἀφελοῦς βίου· δ') διὰ τῆς περιποιήσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ παντοειδοῦς λιτότητος, δῆλον ὅτι μειώσεως τῆς γρα-

φειοκρατίας καὶ παντὸς ἄλλου ἐπιτηδεύματος ἐμβάλλοντος τὴν ἀπο-
ρον πατρίδα εἰς δυσαναλόγους δαπάνας· ἐ) διὰ τῆς μελέτης τῆς ἱστο-
κρατείου ἐντολῆς τοῦ νὰ μὴ δαπανώμεθα ἐφ' ἃ μὴ δεῖ καὶ ἀπορῶμεν
ἐφ' ἃ δεῖ· ς') καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, διὰ τῆς ἀπορριμῆσεως πάσης ἀρ-
χαίας Ἑλληνικῆς ἀρετῆς. Διὰ τούτων καὶ ἄλλων παραπλησίων ἐπιτη-
δευμάτων δυνάμεθα νὰ βάλλωμεν εἰς ἐνέργειαν τὴν Ἰλατωνικὴν πολι-
τείαν, ἣν κατὰ τὸ πλεῖστον ἔθεσαν ἀπὸ πολλοῦ εἰς ἐνέργειαν οἱ Ἑλβετοὶ
ἔχοντες ἐν ἐνεργείᾳ 240 χιλ. πολιτικοῦ στρατοῦ καὶ μὴ δαπανῶντες
κατ' ἔτος ὑπὲρ τὰ πέντε ἑκατομμύρια φράγκων. Ἡ ἐξόπλισις ὁλοκλή-
ρου ἔθνους ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι· ὅτε μετεῖχον τῶν
ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κινδύνων ἅπαντες πολῖται, μηδ' αὐ-
τοῦ τοῦ καθηγητοῦ πασῶν τῶν φιλοσοφικῶν αἱρέσεων τοῦ ΣΩΚΡΑ-
ΤΟΥΣ ἐξαίρουμένου. Ἐκείνους ἀπεριμνήθησαν κατὰ μέγα μέρος οἱ ἀπό-
γονοι μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας· καθὼς ἀπὸ
τῶν Ῥωμαίων ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἔθνη, ὑπολαμβανομένης τῆς εἰρημένης
ἐξοπλίσεως ὡς Πανακείας. Καὶ ἔτι καὶ μετ' αὐτὴν τὴν καταστροφὴν
οἱ Ἕλληνες ἔφερον τὰ ὄπλα ἐνιαχοῦ, ἐξ οὗ προήλθεν καὶ ἡ ἐπανάστα-
σις. Ἐπέπρωτο δὲ μετὰ δεκαετηρίδας ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως νὰ εὐ-
δοκήσῃ ἡ σεβαστὴ κυβέρνησις νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ τῷ ὄργῳ τῇ Ἑλληνικῇ
λαῷ τοῦ νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα πρὸς ἀσκήσιν δι' ἐνδεχομένης περιστάσεως.
Ἀλλὰ κακῇ μοίρᾳ ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς ἡρέμα μειοῦται· καθὼς ἡ
Πανεπιστημια φάλαγξ περιλαμβάνουσα κατ' ἀρχὰς περὶ τοὺς χιλίους ὀ-
πλίτας ἐμειώθη εἰς τριάκοντα καὶ δύο. Καὶ αὐτοὶ δὴ οἱ πολῖται καὶ
οἱ ἐν τέλει προοῦνται ὑπὸ τῶν κακοκαιριῶν, προαιρούμενοι τὰ ἐπιτη-
δεύματα καὶ ἐν ὑστάτῳ λόγῳ ποιοῦμενοι τὴν ἐν ὅπλοις ἀσκήσιν. Πε-
ρίεργον ἔθος παρ' ἡμῖν ὅτι α) εἰς εὐκόλυνσιν τῶν πολιτῶν ὠρίσθη ἡμέρα
Κυριακὴ· β) καὶ ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγίᾳ ἡμέρᾳ ἀνοίγονται τὰ ἐργα-
στήρια καὶ τελοῦνται αἱ δημοπρασίαι καὶ πᾶσα ἄλλη καπηλεία.

Ἐν ἐπιμέτρῳ ἐπάγομεν ὅτι ἐκ τῶν ποτὲ ἐλευθέρων Γερμανικῶν πό-
λεων τῶν ὀνομαζομένων Ἀνσατικῶν ἐσώθησαν τέσσαρες (Φραγκφούρτον
παρὰ τῷ Μείνῳ ποταμῷ, Ἀμβούργον, Λυβέκκην καὶ Βρέμα), ὧν ἐπισκέ-
φθημεν ἡμεῖς τὰς τρεῖς πρώτας, ἐν αἷς εἰσὶν ἐν ἐνεργείᾳ οὐ μόνον πεζι-
κὸν ἀλλὰ καὶ πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν κτλ., ὧν καὶ ἔχουσι τὸ μὲν Ἀμ-
βούργον περὶ τὰς 160 χιλ. κατοίκους, ἡ δὲ Λυβέκκη περὶ τὰς τριά-
κοντα· καὶ ὧν ἡ πρώτη ἔχει περὶ τὰς εἰκοσιπέντε χιλ. πεζικοῦ καὶ ἱπ-

πικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ εἰρημένα καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως ὠφείλομεν καὶ πρὶν ἔτι καὶ νῦν μάλιστα νὰ εἴχομεν περὶ τὰς 200 χιλ. ἐνόπλων πολιτῶν, ὧν τὸ δεκατημόριον νὰ ἦτον ἱππικόν, τὸ δὲ εἰκοστημόριον ὄρεινόν καὶ πεδινόν πυροβολικόν, καὶ τοῦλάχιστον δέκα δίκροτα καὶ φρεγάδας, ἀτμοκίνητα θωρακωτά. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πρὸς ταῦτα μέσα ἀπορροφῶνται ὅπως δὲν πρέπει· δῆλον ὅτι δαπανώμεθα εἰς ἐξευτέλισιν ἡμῶν αὐτῶν, ἐν ᾧ ἄλλως, εἰ ἐποιούμεθα ἐν δευτέρῳ λόγῳ τὰ ἴδια συμφέροντα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἐμέλλομεν ἡμεῖς τε αὐτοὶ νὰ διαιτῶμεθα λιτότερον ἀλλὰ ὑγιέστερον καὶ πρὸς δόξαν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος. Ἐπεὶ δὲ οἱ γαιωπόνοι καὶ οἱ ποιμένες καὶ ἄλλοι χειρῶνακτες διαιτῶμενοι λιτότατα καὶ τηροῦντες αὐστηρότατα τὰς παραδεδομένας θρησκευτικὰς νηστείας εἰσὶν ὑγιέστεροι καὶ μακροβιότεροι, μὴ χρῆζοντες ἰατρῶν μήτε βαρέων πεπλωμάτων μήτε πολυτελοῦς οἰκιακῆς ἐπισκευῆς μήτε ἄλλοδαπῶν ἐνδυμάτων μήτε ὀχημάτων· ὅποιοι ἦσαν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπ' αὐτῆς καὶ οἱ πλεῖστοι ἐμμένοντες μέχρι τοῦδε ἐν τῇ αὐτῇ διαίτῃ· καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ἑορτὰς καὶ νηστείας ἐγκρατεύονται ἀπὸ παντὸς σωματικοῦ πάθους. Ἰσως τὰ ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρημένα φανήσονται πολυδάπανα καὶ ὑπὲρ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις. Κατὰ δὲ Ἀριστοτέλην καὶ Ξενοφῶντα καὶ τινὰ Φιλόδημον καὶ τινὰ ἀνώνυμον, τοὺς συγγράψαντας περὶ οἰκονομίας, κατ' ἐξοχὴν οἱ γεωργοὶ καὶ πάντες οἱ ἐξῴθεν τῶν πόλεων κεκτημένοι περιουσίαν κινητὴν ἢ ἀκίνητον κατ' ἀνάγκην δράττονται τῶν ὅπλων πρὸς ἀμυναν ἐπιόντων κινδύνων· διότι αὐτοὶ καὶ μόνοι ἔχουσι τί νὰ ἀπωλέσωσιν· ἐν ᾧ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι χειρῶνακτες καὶ παντὸς εἶδους δημιουργοὶ ἀφροντιστοῦσιν ὥς ὄντες ὠχυρωμένοι. Καθ' ὅσον, ὥς εἰκάσαι, οἱ μὲν εἰσὶν ῥωμαλεώτεροι, ὥς ἄγοντες βίον κινητικόν καὶ ἐργηγορότα, οἱ δὲ μαλθακώτεροι, ὥς διάγοντες βίον καθεστικόν καὶ ἀσκούντες μόνον τὰς χεῖρας· ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἐσθ' ὅτε πρὸς φύλαξιν τῶν κτημάτων συγχομίζονται καὶ ὅπλα. Τούτων δὲ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων συγγραμμάτων τὸν τοῦ Ξενοφῶντος Οἰκονομικὸν μετέφρασαν οἱ Λατίνοι Κικέρων καὶ Κολουμέλλας, ὧν τοῦ τελευταίου ἡ μετάφρασις διεσώθη. Κυρία ὑπόθεσις τῶν συγγραμμάτων εἶναι ἡ διὰ τῶν γυναικῶν οἰκιακὴ οἰκονομία. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα καὶ ἔτι μείζονα πιθανώτατον νὰ κατορθωθῶσι διὰ τῆς συμπνοίας καὶ τῆς φειδουῆς, ὅποτε καὶ μόνον οἱ ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ διαι-

τώμενοι ὁμογενεῖς ἔσονται πρόθυμοι ὡς καὶ ἄλλοτε νὰ χρηργήσωσι μόνον τῆς περιουσίας αὐτῶν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, περὶ οὗ εὐχονται νυχθήμερον. Ἐπανιόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάγομεν ὅτι εἰς τῶν μάλιστα εὐδοκιμησάντων ἐν τῷ τελευταίῳ Ἑλληνικῷ ἀγῶνι ἦν καὶ ὁ ἐνταῦθα ἱστορούμενος Δ. Παππανικολῆς, γεννηθεὶς τῇ 28 Σεπτεμβρίου τοῦ 1790, ἐξ ἐπιφανῶν γονέων, προσήκων ἐνὶ τῶν πρωτευόντων οἰκῶν τῶν Ψαρρῶν, ὧν πρὸς μητρὸς πρῶτος ἐξαδελφός τοῦ Ψαρρῶν ναυάρχου Νικολάου Ἀποστόλη, ὅστις, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ὀλίγον ὕστερεϊ τῶν τότε πρωτευσάντων κατὰ τὴν τόλμαν καὶ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, προσπαθῶν καθ'ἅπαντα τὸν ἱερὸν ἀγῶνα νὰ ἀναδειχθῇ χρήσιμος τὸ ἐφ'ἑαυτῷ εἰς τὴν περὶ τῶν ὅλων ἀγωνιζομένην πατρίδα. Ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ἐξετάθη ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὁρῶν ἕως παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς παραθαλαττίου Ἀσίας καὶ ἀπὸ τοῦ Προύθου καὶ Ἰστρου μέχρι τοῦ Ταυγέτου, ὅτε συνεκινήθη πᾶσα Ἑλληνικὴ ψυχὴ, καὶ αἱ τὴν ἐλευθερίαν ἐπικαλούμεναι βροαὶ ἀντήχουν κατὰ πάσας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ θαλάσσας· ἐχαρακτήριζε δὲ τοὺς ἀγωνιζομένους πειθαρχία, καθ' ἣν οἱ τε ἀνώτεροι εὐλαβοῦντο τοὺς κατωτέρους καὶ οὗτοι πάλιν ἐσέβοντο ἐκείνους.

Ὁ πατὴρ Γ. Παππανικολῆς ἐπλοιάρχει ἐμπορευόμενος μετὰ τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς δυστυχεστέρους τοῦ γένους χρόνους, ὅτε πολλάκις ἠγωνίσθη κατὰ τῶν τὴν Μεσόγειον περιπλεόντων φεδερῶν Ἀλγερινῶν, ὧν πολλάκις πατάξας τὸ θράσος διεσώθη νικητὴς εἰς τὰ ὕδατα τῆς Εὐρώπης (α). Κατὰ τὸ 1798, ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐκστρατεία τῶν Γάλλων, τότε ὁ πατὴρ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν πρώτου δοξάσαντος τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν σημαίαν, ἔτυχε μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ πλοίων ἐν τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας βαθυκόλπῳ λιμένι, εἶδε τὸν Γαλλικὸν στρατὸν ἀποβιβαζόμενον ὑπὸ τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαρέγχου κτλ. Ναπολέοντος τοῦ Α', ὅπερ ἐπιχείρημα τῶν Γάλλων κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν ἐνεποίησε τοῖς Ἑλλησι καὶ ἰδίᾳ τῷ ἐκεῖ τυχόντι Γ. τῷ Παππανικολῇ ἐλπίδας εὐφροσύνους, δι' ὧν προσιωνίζετο μὴ πως προέλθῃ ἐκεῖθεν σωτηρία τις καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἡ χαρὰ καὶ ἡ σύμπραξις τοῦ Ἑλλήνος ἐκεῖνου πλοιάρχου ἐπήνεγκεν αὐτῷ ἀκολούθως ἐπαισθητὴν ὑλικὴν βλάβην· διότι ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως ἐκεῖνης, ἣν εἶλε

(α) Κατὰ τὸ 1789 ἔξωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαρτισθέντου ἐπολέμησεν ἐπὶ τῇ ἐννέα ὅλας ὥρας πρὸς τινὰ κορβέταν Ἀλγερινήν· μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα εἰς αἵμα ἐκείνη καὶ ὁ νικητὴς παρέτεινε τὸν πρὸς Γένουαν πλοῦν.

μετὰ ὀκτακαίδεκα μῆνας, ἐγένετο παραίτιος νὰ ἀπολέσῃ ἐν ἑκ τῶν δύο αὐτοῦ πλοίων· ἡ ἀπρόοπτος αὕτη περίστασις κατέφερεν αὐτὸν εἰς δυσάρεστον οἰκονομικὴν κρίσιν ἀναγκασθέντα νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἕτερον τῶν πλοίων μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας καὶ τὴν εἰς Ψαῤῥά ἐπάνοδον. Οἱ ἐξῆς στίχοι οἱ τότε εἰς Ψαῤῥά ἀδόμενοι καταφαίνουσι τὸ ναυτικὸν καὶ ριψοκίνδυνον ἦθος τῶν Ψαῤῥικῶν γυναικῶν, ὅσαι περιέμενον τοὺς ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποκεκλησμένους ἄνδρας.

Ἐλᾱτ' αἱ Ἀλεξανδρειανές
νὰ περιμαζοχθοῦμε
μέσ' εἰς καράβι νὰ μπῶμεν
νὰ πᾶμε νὰ τοὺς βροῦμε.
Ἐλ' Ἀγκεροῦ στὴν κάμαρα
καὶ σὺ Καλὴ στὴν πλώρη
καὶ Δεσποινῶ Μακροῦδενά
νὰ πιάσῃ τὸ τιμόνι
Μαρία τοῦ Χατζ' Ἀνδριά (α)
ἀπάνω στὰ κατάρτια (β).

Τοῦ δὲ διασωθέντος πλοίου τὴν διεύθυνσιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Κωνσταντῖνον (γ), ὁ ὁποῖος ἀτυχῆς περὶ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἐζημιώθη ἱκανὰ κατὰ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ διαφόρους πλοῦς, καὶ οὕτως μετὰ τινα χρόνον ἀπολέσθη μέγα μέρος τῆς περιουσίας τοῦ γέροντος Παππανικολῆ. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ δεξιοῦ τούτου πλοιάρχου, ὃς ἀθυμήσας διὰ τὰς δυσπραγίας τῆς ἐμπορίας ἀπεβίωσε τῷ 1805 ἔτος, καταλιπὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δημήτριον πεντεκαίδεκαετῆ καὶ μαθητεύοντα τότε ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς νήσου διδασκαλείοις· ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ (δ) καὶ τὸ ὀρμέφυτον τοῦ παιδὸς πρὸς τὴν πατρικὴν τέχνην

(α) Ἦτο σύζυγος Κωνσταντῖνου Γ. τοῦ Παππανικολῆ.

(β) Ἀλεξανδρειανές λέγονται ὅσων οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀποκεκλησμένοι.

(γ) Οὗτος ἀπεκαλεῖτο Σαβόγιας (δηλ. ἔξυπνος) παρὰ τῶν συμπολιτῶν του διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἁρμονίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ προσώπου, πρὸς δὲ διὰ τὸ ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἥπιον καὶ γλυκὺ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὸ ἀτρόμητον εἰς τοὺς κινδύνους, διεθρυλεῖτο καὶ τὸ ἐξῆς δίστιχον περὶ αὐτοῦ τε καὶ ἑτέρου τινός.

«Ὁ Σαβόγιας καὶ ὁ Ἀτέσης

πάντοτε φοροῦν στραβὰ τὸ φέσι.»

(δ) Αὕτη ὀνομάζετο Σοφία καὶ ἀπεβίωσε τῇ 4 Αὐγούστου τοῦ 1846 ἔτους ἐν Σάμῳ, ἐν καὶ ἑκατὸν ἔτη γεγονυῖα, διατηρήθησα μέχρι τελευταίας ἀκηράτους τῶν

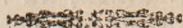
προέτρεψαν αὐτὸν νὰ ἐπιβῇ οἰκεῖον πλοῖον πρὸς παραμυθίαν τοῦ πρὸ μικροῦ συμβάντος κατ' οἶκον ἀτυχήματος, καταταχθεὶς ἐν τοῖς θαρρά-
λέοις ναύταις τῶν Ψαρρῶν πεντεκαίδεκαετῆς, καὶ μέλλων νὰ ἀναδειχθῇ
οἷος ἱστορεῖται· διότι κατὰ τὸν πρῶτον πλοῦν, χειμῶνος σφοδροῦ κα-
ταλαβόντος, μόνος ἐτόλμησεν ἀναβᾶς νὰ προσδέσῃ τὴν ἀκροδέαν τοῦ
δόλωνος (τὴν μορόζαν τῆς σοβράνου τῆς γάμβιας), ἥ περ ἐκ τοῦ τρο-
μεροῦ σάλου ἠπέιλει τῷ πλοίῳ ἄφυκτον κίνδυνον καταποντισμοῦ· ἐπὶ
τούτῳ δὲ τοσοῦτον κατεγοητεύθη ὁ πλοίαρχος, ὥστε ἅμα καταβάντος
ἡσπάζετο τὸ μέτωπον, ἐπιτιμήσας τοὺς ἄλλους ναύτας διὰ τὸ ἀνεπι-
τήδειον καὶ ἀπειρίαν (α). Ἐκτοτε μάλιστα φημισθεὶς καὶ νυμφευθεὶς
νέαν ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἰκῶν (β) καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον
ἐπλοιάρχησε κατὰ τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας· ἀλλὰ τύχῃ κακῇ ἐναυάγη-
σε περὶ τὴν νῆσον Κέα, ὅθεν διασώθη εἰς Ψαρρὰ (γ)· μεθ' ὃ ἤρξατο μετὰ
αἰσθήσεων τὴν ἀκρόην καὶ ὀσφρῆσιν καὶ μάλιστα τὴν μνήμην, καὶ θαυμάζομένη
ἐπὶ τοῖς παναρχαίοις διηγήσασιν ἐκ νεαρᾶς αὐτῆς ἡλικίας· ἦν δὲ καὶ θεία Νικολάου
τοῦ Ἀποστόλη ναυάρχου Ψαρρῶν.

(α) Ἐκκαίδεκαετῆς ἐν Σμύρῃα προσβαλὼν τοὺς ὑπεξελόντας τὰ χρήματα τοῦ
ἀδελφοῦ ἠνάγκασε διὰ δόλωνος τὴν ἀπόδοσιν. Ἄλλοτε πάλιν ἐν τῷ διανακτηρίῳ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε εἶχεν ἐπικείμενον πλοῖον πρὸς καθαρισμόν, καὶ Ἄ-
ραφ πτελώριος τὸ ἀνάστημα καὶ ἰσχυρὸς προσελθὼν ἀπῆτει φόρον. » Ἄφες με ἡ-
συχονα, ἀπήγγησεν ὁ ἀγέρωχος ναύτης· καὶ τοῦ μαύρου ἐπιμένοντος, δραξάμενος
τῆς ἐκείνου μαχαίρας ἀπεδίωξεν ἐκείθεν.

(β) Ἐν τοῖς ἀδελφοῖς Παππανικολῇ ὑπῆρχε καὶ ἀδελφὴ Μαρία ὀνομαζομένης
ἣν μετὰ θάνατον εἶχε μνηστευθῇ ἐκ τοῦ οἴκου Θεοδώρου τοῦ Καλλάρη· πρὶν δὲ νὰ
τελεσθῶσιν οἱ γάμοι, ἐφρονέθη ὁ μνηστήρ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν ἐν ἀποδημίᾳ, τοῦ δὲ
οἴκου Καλλάρη ποθοῦντος μεγάλα νὰ συνάψῃ κῆδος μετὰ τοῦ οἴκου τοῦ Παππα-
νικολῇ, ἐστέφθη Δ. ὁ Παππανικολῆς κόρην ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου, ἐξ οὗ συνοικισίου
προῆλθον τρία τέκνα· τελευτητάσης δ' ἐκείνης συνώκησε πρὶν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπα-
ναστάσεως Δ. ὁ Παππανικολῆς μετὰ θυγατρὸς ἐκ τοῦ οἴκου Κωνσταντίνου Ἀνδ.
τοῦ Ζανῆ, ὡς αὐτῶς κοινωνικῶς ἐπιφανοῦς, Μαρούς ὀνομαζομένης, μεθ' ἧς συνέζησε
μέχρι τελευτῆς, ἥ δὲ Μαρία ἀκολούθως ἐστέφθη Νικόλαον τὸν Τζώτζην ἐπ' ἵστας
ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου.

(γ) Κατὰ τὸ 1818 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ συνεν-
νοηθῇ πρὸς ναυπήγησιν πλοίου, πρὸς ὃ ἀπηρτεῖτο ἄδεια εἰς ἐκκοπὴν ξυλείας· ὑπῆρ-
χε δὲ τότε ἐπὶ τούτοις τεταγμένος πασσάς, ὅστις τοσοῦτον αἰμοδόρος ἦτον ὥστε
μηδεμίαν ἡμέραν νὰ μὴν αἰσθάνηται ἀνάπαυσιν συνειδήσεως, καθ' ἣν νὰ μὴν ἐπι-
νευ αἷμα χριστιανικόν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδενὸς τολμῶντος νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον
ἐκείνου, ὁ Ἕλλην ναύτης μηδαμῶς πταήθεις προσελθὼν ἔλαβε τὴν ἄδειαν· ἐφ' ᾧ

τοῦ ἀδελφοῦ Ἀνδρέου (α) ναυπηγήσεως ἰδίου πλοίου (Σεμιράμιδος), ἔχον-
τος μῆκος 80 ποδῶν, καὶ περαιωθέντος τῇ 20 Ἰουνίου τοῦ 1821. Δι' ὃ
καὶ ἐδέησε ὅπως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἐπιβῇ
οἰκεῖον πλοῖον ἀνῆκον εἰς τὸν Ἀποστόλη Γ. Ἀποστόλην.

Πυρπόλησις τοῦ Ἀ' Ὀθωμανικοῦ Λικρότου ἐν Ἐρεσσῷ.

Τῇ 23 Μαΐου τοῦ 1821 ἀνήχθησαν ἀπὸ Παρῶν καὶ αἱ τρεῖς ναυτι-
καὶ μοῖραι (β), αἵπερ νηνεμίας ἄκρας ἐπικρατησάσης δι' ὅλης τῆς νυκτὸς
τῇ ὑπεραιᾷ εὐρέθησαν διεσκεδασμένοι παρὰ Χίῳ καὶ Παρῶσι, ἐν ᾧ χρό-
νῳ ὤφθησαν πόρρωθεν παρὰ τὸ δυτικοβορίον ἀκρωτήριον τῆς Μυτιλήνης
(Σίγρι) τρία πλοῖα, ὧν τὰ μὲν δύο προηγούμενα ἦσαν βρίκια, τὸ δὲ τρί-
τον ἱκανῶς μέγα ἠκολούθει ἄπωθεν. Ἀ ἅμα θεασάμενοι οἱ Ἕλληνες

ἐξεπλάγησαν οἱ ἀκούσαντες. Ἀφ' οὗ τὸ πλοῖον ἐναυπηγήθη, καθειλύσθη εἰς τὴν θά-
λασσαν, καὶ μετὰ τινα χρόνον ἕνεκα τῆς καχεξίας τῆς ἐμπορίας ἐπώλησεν αὐτό.

Ἔτερόν τι καὶ παραπλήσιον τῷ ἄρτι ἱστορηθέντι συνέβη ἐχομένως τὸ ἐξῆς·
δηλ. ἀφ' οὗ ἔλαβε τὴν ἄδειαν, μετέβη εἰς τὴν Ἀγατολὴν πρὸς ξύλευσιν ἐν ἐκείνῳ
τῷ μέρει ἔτυχε διαιτώμενος Ὀθωμανός τις τῶν αὐθαδεστέρων, ὅστις ἐφοβέριζεν
οἰονδήποτε συνήντα. Οὗτος ἐλθὼν εἰς χεῖρας μετὰ τοῦ Παππανικολῆ κατεβλήθη,
καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡσυχία ἐν τοῖς περιχώροις ἐκείνοις. Ἡ διαγωγή τοῦ Ὀ-
θωμανοῦ ἐκείνου ἀναμνησθεὶς ἡμῶν τὸν μυθεύόμενον Καλυδώνιον κάπρον κατερη-
μούντα τὰ ὄμορα τῆς Καλυδῶνος, καὶ ἐφ' ὃν ἐστρατεύσαντο πολλοὶ ἀρχαῖοι ἥρωες,
ἐν οἷς ἦσαν ὁ Πηλεὺς καὶ ἡ Ἀταλάντη καὶ ὁ Μιλέαγρος. Καὶ ἐπὶ τούτῳ πύχαρί-
στησαν αὐτῷ οἱ ἐκεῖ κατοικοῦντες ὡς σωτῆρι ἀπὸ τῆς μάλιστα ἐκείνης, ἀφανι-
σθείσης ἔκτοτε.

(α) Καὶ οὗτος οὐδαμῶς ἦν ἄμοιρος τῶν ἀδελφικῶν πλεονεκτημάτων, καὶ ἴσως
ὑπερέβαινε, εἰ μὴ ὁ θάνατος ἔκοπτε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου·
(Ἀπεβίωσεν ἐν Παρῶσι τῷ 1822 ἔτει Ἰουλίου 26).

(β) Συνέκειτο δὲ ἐκ πεντήκοντα πλοίων καὶ δεκαπέντε μυστικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων
27 ἦσαν Παρῶνιανὰ μετὰ 15 μυστικῶν ὑπὸ τῷ ναυάρχῳ Νικολᾷ τῷ Ἀποστόλῃ.
Ἦσαν δὲ τὰ ἐξῆς· 1. τοῦ ναυάρχου Ν. Ἀπρστόλη, 2. Ν. Χ. Δ. Κοντζιά, 3. Δ.
Χ. Ι. Κοντζιά, 4 Νικαλάου Ἀργύρη, 5 Ἰωάννου Καλλάρη, 6 Θεοδώρου Καλλάρη,

στρέφουσι παραχρήμα τὰς πύρας πρὸς ἐκεῖνα, ὧν τὰ ἐγγυτέρω παραγενόμενα φέροντα Ῥωσικὴν σημαίαν ἰθύνοντο εἰς Εὐρώπην. Παρὰ τούτων ἔμαθον ὅτι τὸ μακρόθεν πλεόν ἦτο δίκροτον, ἀλλὰ δὲν διεγιγνώσκετο ὥς μὴ φέρον μηδεμίαν σημαίαν· μεθ' ὃ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους παρατείνουσι μὲν τὸν πλοῦν εἰς Εὐρώπην, οἱ δὲ ἡμέτεροι στρέφουσι τὰς πύρας ἐπὶ τὸ δίκροτον, τὸ περὶ μεσημβρίας τῆς αὐτῆς ἡμέρας καθορμισθὲν ἐν Ἑρεσῶ, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Μπιχτὰς καπετὰν Ἀρναούτ μοι-ράρχου, ἀποστελλόμενον παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἵνα μετακομίσῃ πάντα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰ κατὰ τόπους φρούρια πρὸς ἀσφάλειαν· ἦτο δὲ ἐξηρημένον διὰ 8½ πυροβόλων. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἡμέτεροι πλαγίῳδετον αὐτόθι καὶ μὴ ἐστραμμένον τὴν πύραν πρὸς τὸν ἐπιπνέοντα Σκειῶρωνα ὑπέλαβον ἐν πρώτοις ὅτι εἶχεν ἐποκείλει ἐπὶ ἀβαθέων ὑδάτων. Ἐκ τούτου θαρρήσαντες δρόμῳ ἠπείγοντο ἐκεῖσε, ὑποπτεύσαντες μὴ πως διαφύγοι τὰς χεῖρας αὐτῶν τοιαύτη θαψιλὴς λεία, καὶ παραντίκα κατέλαβον τὰς μάλιστα προσφόρους θέσεις ἀνακωχέοντες, ὅπως μὴ που ἀποβῇ ἡ ἐπίθεσις ἀλυσιτελής, ἣν ἀμεταπίστως προσέθεντο κατὰ τοῦ πλωτοῦ ἐκείνου φρουρίου. Καὶ αὐτὴ ἡ περίστασις χαρακτηρίζει τὴν τόλμαν τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων, οἵτινες σχεδὸν παρ' οὐδὲν ἐλογίσαντο τὸ κατ'ἐκείνους τοὺς χρόνους σπανιώτατον νὰ ἀναφαίνηται ἐπὶ τῶν θαλασσῶν πλοῖον ὡχυρωμένον ὑπὸ τοσούτων πυροβόλων, οἷς ἀνάλογον βεβαίως ἦτο καὶ τὸ πλήρωμα. Εὐθύς ὀφόμεθα ὅτι ἐνὸς ἀνδρὸς τὸ ἀδάμαστον θάρρος ἤρκεσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐντελὴ καταστροφὴν· καὶ δὴ κατ' ἐποχὴν, ὅτε τὴν χρῆσιν πυρπολικοῦ καθὼς καὶ τηλικούτον πολεμικὸν πλοῖον ὀλίγοι ἐφ'αντάζοντο. Καὶ μόνη ψυχικὴ καρτερία ἔχουσα ἀντιλήπτριαν τὴν θείαν χεῖρα δύναται νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἄλλως νομιζόμενα ὑπὲρ ἀνθρώπων. Τοιαῦτα παραδείγματα ἀποφαίνει μὲν πολλὰ ἡ ἡμετέρα ἐπανástτας, ἀλλὰ τὰ ἐπόμενα παρεδειγματίσθησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου τούτου κατερθώματος, δι' οὗ οἱ μὲν Ἑλληνες ἐνεθαρρύνθησαν, οἱ δὲ πολέμιοι ἀπεθαρρύνθησαν.

Οὕτως ἀνακωχέοντες ἄρχονται οἱ ἡμέτεροι νὰ εἰσπλέωσιν ἐνδελε-
 7 Ν. Χ. Ἀλεξανδρῇ, 8 Χ. Ν. Μιμούνη, 9 Ἀναγνώστου Κοντοῦ, 10 Κωνσταν-
 τίνου Χ. Κυριάκου, 11 Ἰωαν. Μακρῇ, 12 Ἰωα. Μαθιοῦ, 13 Δ. Μαρούκη, 14
 Χατζῆ Ἀναγνώστου Δεμεστίνῃ, 15 Ἀνδ. Κουτσούκου, 16 Ν. Γιάνναρη, 17 Ν.
 Καρακωνσταντῇ, 18 Χ. Γ. Κοτζιᾷ, 19 Γεωρ. Σαρῇ, 20 Ν. Μαυρογιάννῃ, 21
 Ἀνδρ. Μητάρᾃ, 22 Ἀναγ. Μπουρέα, 23 Δ. Νικολάκη, 24 Ἀποστόλῃ Γ. Ἀ-
 ποστόλῃ, 25 Κωνσταντίνου Χ. Ἀγγελῇ, 26 Γεωρ. Σκαυδάλῃ, 27 Ἀνδρ. Γιανίτῃ.

γῶς καὶ ἐπιδαξίως, διανοούμενοι οὕτως νὰ ὑποστώσιν ἐλαχίστην τὴν
 βλάβην· καὶ τότε ναυμαχοῦντες ἐπὶ μακρὸν καθίσταντο εἴτα θαρράλει-
 τεροι ἔνεκα τῆς παντελοῦς ἀπραξίας, ἐν ᾗ διετέλουν ἐκεῖνοι. Ἡ ἐπιφο-
 ρὸς τοῖς Ἑλλήσι σιγῇ τῶν ἀντιπάλων ἀπέβαινε προβληματικὴ αὐτοῖς
 ὑμῖλωμένοις τίς τῶν ἐγγὺς παραγινομένων νὰ ἀναδειχθῇ ὑπέρτερος
 τῶν ἄλλων· ὅτε αἰφνης ἀφέντες τὴν πλαγιόδετον ἐκδέχοντι τοὺς ἡμε-
 τέρους διὰ τρομεροῦ καὶ ἀθρόου πυροβολισμοῦ καὶ καταναγκάζουσι νὰ
 ἀναγκῶσι πόρρω· τότε ἐκ τῶν περὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Ζάκκην Ὑδραῖον ἔ-
 πεσον τρεῖς ναῦται καὶ εἷς ἐτρώθη· ἀποχωρήσαντες ἐπὶ σμικρὸν καὶ βρα-
 δύτερον ἐρύμουλκησαν τὴν ἡμιολίαν τοῦ Τομπάζη φέρουσαν πυροδόλα
 μεγάλης ὀλκῆς, ἵνα ἀντικανονοβολῇ κατὰ τοῦ δικρότου, ἀλλὰ κακῇ
 τύχῃ οὐδεμίαν ἐπῆνεγκε ζημίαν· δι' ὃ καὶ διὰ τὸ ἀλυσιτελὲς τοῦ ἐπι-
 χειρήματος ἀπίστησαν, μηδὲν κατορθώσαντες δι' ὅλης τῆς νυκτός. Ὁ-
 ψίας ὅμως ἅμα γενομένης συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὰ ἀρχηγροὶ τε καὶ πλοιά-
 ρχοι ἐπὶ τὴν Ὑδραϊκὴν ναυαρχίδα, ὅπου συσκαφθέντες νὰ ἐπινοήσωσι
 πῶς ἦτον εὐκολώτερον ἐκποδῶν ποιήσασθαι τὸ προκείμενον σκάνδαλον.
 Πολλῶν γνωμῶν λεχθεισῶν ἐξενίκησεν ὁ διὰ πυρπολικοῦ ἐμπρησμός,
 πρὸς ὃ ἐχορήγησε τὸ ἴδιον πλοῖον Κατζῆ Θεοδόσης ὁ Ὑδραῖος, τοῦ
 οὗοιου ἀφελόντες πάντα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν περιττὰ συνεισέφερον ἔ-
 καστος τὴν κατὰ δύναμιν ἐμπρησικὴν ὕλην, καὶ τὴν μὲν κατασκευὴν ἀ-
 νέλαβεν Ἰωάννης ὁ Πατατοῦκος γέννημα Πάργας καὶ θρέμμα Ψαρρῶν, τὸ
 δὲ πλήρωμα κατὰ τὰ ὁμολογηθέντα συνέκειτο καὶ ἐκ τῶν τριῶν νή-
 σων, κυβερνῶντος Ἰωάννου τοῦ Θεοχάρους Ὑδραῖου. Τῇ ἐπιούσῃ (25
 Μαΐου) ὀρθροῦ βαθέως ἐπέσχε τὸ πυρπολικὸν ἐπὶ τὸ δίκροτον, ὅπερ ὅμως
 ἐκἀή εἰς μάτην φρυχθέντων τοῦ τε πλοιάρχου καὶ τινῶν ναυτῶν. Περὶ
 τὸ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡτοιμάζετο καὶ ἕτερον πυρπολικόν· ἀλλ' ἡ ἀπο-
 τυχία τοῦ πρώτου ἀπεθάρρυνε σχεδὸν πάντας, καὶ οὐδεὶς ἐθάρρει νὰ ἀ-
 ποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἐπὶ γῆς ἐστρατοπεδευμένοι Τοῦρκοι ὡς τε-
 τρακισχίλιοι ἀντεποιοῦντο τῆς πυρπολήσεως τοῦ παρελαύνοντος πυρπο-
 λικοῦ, νομίζοντες ὅτι ἐκ τῶν ἰδίων πεπυρακτωμένων σφαιρῶν προῆλθεν
 ἡ καταστροφή· δι' ὃ καὶ ἠφροντίζουν αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ δικρότου.
 Ἐτέρωθεν τῶν Ἑλλήνων ναυάρχων μελλησάντων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀδυνα-
 τούντων νὰ ἐξεύρωσι κυβερνήτην ἔνεκα τῆς εἰρημένης ἀποθαρρύνσεως,
 στραφεὶς Δ. ὁ Παππανικολῆς πρὸς τὸν τότε ναυαρχοῦντα τῶν Ψαρρῶν
 Νικόλαον τὸν Ἀποστόλην προσεῖπε· οὐ πλοίαρχον ζητεῖτε; ἐγὼ πηγαίνω·

ἀλλὰ θὰ διαλέξω ὅποιους θέλω καὶ ὅτι θὰ ὀρμήσω ἡμέραν. Τὴν ἀκαταλόγιστον ταύτην ἀπόφασιν ἐκείνου ἀνεκοίνωσεν ὁ ναύαρχος τοῖς λοιποῖς, ὧν ὁ ναυαρχὼν τότε τῶν Ὑδραίων Ἰάκωβος ὁ Τομπάζης ἔκραξε διαπρυσίως » Ἐὰν ὁ Παππανικοπῆς καύσῃ τὸ δίκροτον, εἴμεθα καλὰ· εἰ » δ' ἄλλως, εἴμεθα χαμένοι α.

Ἀμέσως ἐτράπη ὁ μεγαλεπίβουλος ἀνὴρ πρὸς ἐκλογὴν τῶν ναυτῶν, ὧν τεσσαρεσκαίδεκα ἦσαν Ψαφῖριανοὶ καὶ ἄλλοθεν (α). Ὡστε, ἀφ' οὗ ἡτοιμάσθησαν πάντα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν χρήσιμα, ἀνέμενον τὸν κατάλληλον πρὸς ἐκπλευσιν καιρὸν· ὁπότε ἀπροσδοκῆτως σφιδρὸς καὶ τρικυμιώδης εὖρος ἐγερθεὶς διεδέχθη τὸν ἄρτι ἀποπνεύσαντα σκιῶνα· ὅπερ ἐλύπησε πάντας τοὺς ἐν τῷ πυρπολικῷ καὶ διαφερόντως τὸν ἀναλαβόντα τὸ δεινὸν τοῦτο ἔργον ἀρχηγόν· ἀλλ' ἀγαθὴ τύχη παρετάθη μόνον δύο ἡμέρας (Τετάρτην καὶ Πέμπτην). Περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας ὁ ἄνεμος ἤρξατο νὰ κοπάζῃ καὶ ἡ κυμαίνουμένη θάλασσα νὰ κατευνάξηται, ἐν ᾧ ἡ μοῖρα σειρόδετος (μουδαρισμένη) καὶ φανούς φέρουσα ὑπὸ τῷ προβόλῳ (πομπρέσο) ἀντέμενε παννύχιος.

Ἡμέρας (Παρασκευῆς) διαγελώσης, τῆς 27 Μαΐου, λεπτοτάτου μόλις πνεύσαντος σκιῶρονδορῆᾶ, ὁ Παππανικολῆς μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ναυτῶν ἐπέπλευσε τῇ 8¹/₂ ὥρᾳ π.μ., ἀνὰ μέσον ἀκατασχέτου ἐνθουσιασμοῦ κατὰ τῶν ὑψιτενῶν πλευρῶν τοῦ θαλασσίου φρουρίου, ὀλιγορῶν καὶ τοῦ δεινοῦ πυροβολισμοῦ καὶ τουφεκισμοῦ ἀπὸ τε τοῦ δικρότου καὶ τῆς ἀκτῆς, οὐδὲ ἀποδειλιῶν ἀπὸ τῶν πανταχόθεν βαλλομένων σφαιρῶν καὶ μολύβδου· ἀλλ' ἐν βραχεὶ πλησιάσας προσκολλᾷ τὴν πυρφόρον ὀλκάδα, ἐξ ἧς παραυτίκα ἀναφλέγεται ἀπὸ τῶν ἀρτεμόνων τὸ δίκροτον· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ἐπὶ τοῦ προστέγου ἱστάμενοι παμπληθεῖς Τούρκοι προλαβόντες κατεπίεσαν τὰς φλόγας διὰ τῶν ἀντλιῶν, ὅμως θεῖα συνάρσει μεταδίδονται εἰς τὸ δολώνιον. Ἐφ' ᾧ ἐκεῖνοι θυμαλέοι φέροντες τὰ ξίφη διὰ τῶν ὀδόντων καὶ ἐπὶ τοῦ προβόλου συνεχόμενοι ἀλλήλοις ἐπιστόλιζον πειρώμενοι νὰ εἰσπηδήσωσι κατὰ τῶν ἐν τῷ πυρ-

(α) 4 Δ. Γ. Παππανικολῆς Πλοίαρχος, 2 Δ. Πιλημές, 3 Δ. Καμπούρης τοῦ Παππῆ, 4 Δ. Ν. Κασσέτας, 5 Κων. Σταματάρας, 6 Γεωρ. Ι. Γιανάρας, (πτεδολιούχος) 7 Μικῆς Γ. Διασάκης, 8 Γεωρ. Σ. Κονδύλος, 9 Ἰωάννης Χατζῆ Ζαχαριάς, 10 Δ. Γ. Κομνηνοῦ, 11 Κων. Α. Ζεύλης, 12 Ν. Μικῆς Ντελιγιάννης, 13 Ἰωάννης Χατζῆ Μανιάτης, 14 Ν. Χωριάτης, Ὑδραῖοι. 15 Ἄνδρ. Πιπίνος, 16 Ἰω. Γεωργίου, 17 Ἰω. Θεοφιλόπουλος, 18 Π. Βρουλιώτης, 19 Γεωρ. Παργινός, 20 Ἰω. Ἀθ. Ρῶσσος, 21 Φ. Λεῆς Τήνιος, 22 Β. Κεφαλλῆν.

πολικῶν· ἀλλὰ κατατρυφόμενοι ἀπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν καταπίπτουσιν ἡμιθανεῖς, εἰ καὶ παρ' ὀλίγον κατάρθωσαν νὰ ἀποσπάσωσι τὸ πυρπολικὸν τῆς πύρας τοῦ δικρότου βοηθούμενοι ἐξ ἀπογείου πνεύματος. Ἐτέρωθεν οἱ ἡμέτεροι ἀτενίζουσι πρὸς τὸ πυρπολικὸν καὶ καταθεώμενοι τὸ ἐπίκαιρον τοῦ κινδύνου ἱκετεύουσι τὸν Θεὸν προσκειμένως ἵνα παρέλθῃ τὸ δεινόν· τῶν εὐχῶν εἰσκουσθεῖσιν εὐθέως πνεῦμα πελάγιον συνθεῖ καὶ συσφίγγει τὰ συγκεκολλημένα. Οἱ Τοῦρκοι λυσσώδεις ἐπιπίπτουσι μανιωδῶς κατὰ τῶν πυρπολητῶν, ἀλλὰ καὶ κρημνίζονται κατὰ κεφαλῶν εἰς τὴν θάλασσαν· τὸν δὲ μοίραρχον ἀμηχανοῦντα τοῖς ἐπικειμένοις δεινοῖς καὶ αἰτούμενον λέμβον πρὸς φυγὴν τζαούσης τις ἐν τῇ παραφορᾷ τιτρώσκει κατὰ τὸν λαιμόν· μεθ' ὃ κατελθὼν εἰς τὸν θάλαμον ἐγένετο ἄφαντος. Τὰ πάντα συγχέονται ἐν τῷ ἄχανεϊ ἐκεῖνῳ πλοίῳ· ὀδυρμοὶ καὶ ὀλουγμοὶ καὶ ὀλοθυρμοὶ μιγνύονται μετὰ τῶν παμβόρων φλογῶν. Τοῦ μετὰ 35' τῆς ὥρας καταβρωθέντος ὑπὸ τῶν φλογῶν δικρότου ἡ πυριτοθήκη ἀνατινάσσεται μετὰ φρικαλέου πατάγου.

Οὐρανομήκεις γλῶσσαι παμφάγων φλογῶν συγκαλύπτουσι ὡς μηλωταὶ τὸν αἰθέρα· τὰ δὲ βαλλόμενα ξύλα κ.τ.λ. καταπίπτουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀτρομήτων πυρπολητῶν. Ἐκ τῆς εἰσελάσεως τῶν πυρῶν αἱ ὅπαι τῶν πυροβόλων ἐμφαίνουσι πόρρωθεν θέαμα καταπληκτικώτατον, ὡς εἰ ἐκαίοντο κάμινοι· τὰ πυροβόλα ἐκπυρστοκροτοῦντα ἐκ τῆς θερμότητος προξενουσί φρίκην καὶ ἀπόγνωσιν οὐ μόνον τοῖς δεινοπαθοῦσιν ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς παρισταμένοις. Ἐκ τῶν ἑκατὸν καὶ χιλίων Ὀθωμανῶν ὀκτὼ μόνον διαφεύγουσι τὴν μῆνιν τῆς θείας Νεμέσεως ἵνα διηγηθῶσι τὴν φρίκην· δι' ὃ οἱ καταφυγόντες ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν πρὸς τὴν πρύμναν ἐπὶ τῶν ἀνακρεμασμένων λεμβῶν διαρράγέντων τῶν πολυσπᾶστων ἐπνίγησαν ἅπαντες, οἷς συναπώλοντο καὶ πολλοὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιοματικῶν τοῦ ἐν Ἑρεσῷ στρατοπέδου ἐλθόντων πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ μοιράρχου.

Ἀπελαύνοντες ἐκεῖθεν οὗτοι ἐπὶ τῆς ἐφορκίδος πρὸς τὴν ἐγγὺς ἀναμένουσαν αὐτοὺς Ψαρόριανὴν ναυαρχίδα παρ' ὀλίγον ἐγένοντο θύματα τῶν ἀπὸ τοῦ δικρότου καὶ τῶν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ἡμετέρων διαττόντων πυρῶν· ἀλλὰ ὁ Παππανικολῆς πρὸς τοσοῦτους ἀντιπαλαίων κινδύνους κατάρθωσε τὸν τε τελικὸν σκοπὸν καὶ τὴν διάσωσιν τοῦ πληρώματος. Μεθ' ὃ διέμεινεν ἐπὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος καὶ τὴν ἐπιούσαν μετέβη εἰς τὸ ἐν 66 καὶ πρότερον διετέλει πλοῖον.

Ὁ οὖν Ν. Χ. Γ. Κοντζιάς, θεώμενος τὸν Παππανικολῆν ἀπελαύνοντα ἐπὶ τῆς ἐφορκίδος ἀπὸ τοῦ καταφλεγομένου δικροῦ κατόμαυρον ἐκ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς πυρίτιδος, εἶπε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ πρὸς τοὺς παρестῶτας «Κόκαν πρέπει νὰ βάλλωμεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Παππανικολῆ». Οἱ ἀπὸ τῆς γῆς Τοῦρκοι ἀδυνατοῦντες νὰ παράσχῃσι τοῖς ὁμοφύλοις βοήθειαν καταπλαγέντες διασκορπίζονται τῇδε ἀκχεῖσε, καταλιπόντες πάσας τὰς ἀποσκευὰς καὶ πᾶν ὃ τι εἶχον· ἅπερ τὰ Ἑλληνικὰ πληρώματα ἀποβάντα ληίζονται δαφιλῶς, εὐρόντες αὐτόθι καὶ λέβητας πλήρεις ἐσκευασμένων κρεῶν, ὧν ἐγεύσαντο οἱ ἀπειρηκότες· οἱ δὲ λέβητες διηκόνησαν καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα. Τέλος δὲ ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει κατακαύσαντες τὰς Τουρκικὰς σημαίας καὶ ἀνευφημοῦντες ἀπαγγέλλουσι τοὺςδε τοὺς ἀπλοῖκους στίχους, οὓς συνέθηκεν ἐξ ὑπογυίου ὁ τότε ἐπὶ τοῦ πλοίου Ἀποστόλη Γ. Ἀποστόλη διατελὼν ὡς ἱατρός Σοφιανόπουλος. Οὗτοι δὲ ἐγγεγραμμένοι καὶ προσηρτημένοι ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν ἰστοῦ τοῦ πλοίου ᾗδοντο ὧδέ πως.

Τῆς Μυτιλήνης τόπος ὁ δυστυχῆς
εἶδ' ἓνα θαῦμα Ἑλληνικῆς ψυχῆς,
τὸν Ἀρναὺτ καίόμενον καὶ καταπολεμούμενον·
καὶ ναυμαχίαν κάμνοντας
Ἀντεπολέμει κράζοντας·
«Ὁ παληκάρια Τοῦρκοι Ὀθωμανοί
εἴτε καρτερεῖτε τοῦτ' εἶναι Χριστιανοί,
ἢ λοιπὸν ταῖς τρούμπαις ῥίψετε
ρημπουργλότα γιὰ νὰ σθύσετε,
καὶ τὰ κανόνια ἅς πιάσωμεν
ρηγκισούριδες ἅς καύσωμεν.»
Οἱ Ψαρρῖανοί μας ἄνδρες θαυμάσιοι
Ἵδραιοσπετίζῶνται Ἕλληνες ἄξιοι
ἐσύναξαν τὰ πλοῖά τους,
κινήσαν τὰ δελφινιά τους
καὶ τὸ βασέλον ἔκαυσαν
Ἑλλάδος γένος ἔσωσαν.

Διασωθείσης μετὰ τὸσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τῆς λέμβου τοῦ πλοιάρχου, ναύαρχος τῶν Ψαρρῶν Ν. ὁ Ἀποστόλης διέταξε τὸν κυβερνῶντα τότε μυστικὸν Ν. τὸν Λουμάκη νὰ μεταγάγῃ αὐτὴν εἰς Ψαρρᾶ. Τῇ 28

μαΐου μηνὸς ὤφθη οὗτος παρακάμπτων τὸ ἀκρωτήριον τῆς νησίδος καὶ παραγενόμενος ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου ῥυμουλκῶν τὴν λέμβον, ἐφ' ἧς ἐφέρετο ἡ Τουρκικὴ σημαία ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν. Πληθὺς λαοῦ συνέρρευσε ἀθωρεὶ πρὸς τὴν παραλίαν διψῶντες καινῶν ἀγγελιῶν περὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν· ἐκείνου δὲ ἀνακοινώσαντος τὰ περὶ τοῦ θριάμβου τῶν ἡμετέρων καὶ τὰς περὶ τὴν πυρπόλησιν τοῦ δικρότου λεπτομερείας καὶ τοῦ δήμου ἐνθουσιῶντος, ἤρξατο γενικὴ κωδωνοκραυγὴ, δι' ἧς προσεκαλοῦντο οἱ πολῖται εἰς τοὺς ναοὺς, ἔνθα κλίναντες τὰ γόνατα πυχάριστον τῷ δικαίῳ Θεῷ εὐδοκήσαντι νὰ πατάξῃ χερσὶν ἀνισχύροις τοὺς ἀμφιάλους Ὀθωμανούς. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ πολῖται ἐθεῶντο κοινῇ τὴν κομφεΐαν καὶ τὰ ἐπιβλήματα καὶ περίχρυσα κοσμήματα τῆς λέμβου (α).

Ἡ 27 μαΐου τοῦ 1821 ὑπῆρξεν ἡμέρα ἐπέτειος, καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐθριάμβευσαν τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα.

Ἐν τῇ ἀξιομνημονεύτῃ καὶ μονήρει ἐκείνῃ ἡμέρᾳ ἀπεκηρύχθη (ἐγένετο δημιόπρατος) ἡ ἀνδρία· ὅτι πεντακισχίλιοι ναῦται ἐκ τῶν τριῶν νήσων ἀπέσχον νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὸν ἐπιόντα κίνδυνον· μόνος δὲ ὁ Παπανικολῆς σκεφθεὶς καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀναμετρήσας τὸ θάρρος τῆς καρδίας πρὸς τὸν κίνδυνον ἐκείνον συνησθάνετο τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος ἐνικνῶντα. Τὴν ἀποκήρυξιν ταύτην μηδεὶς παραβαλέτω πρὸς τὰς ἀποκηρύξεις, ἃς ἐποιοῦντο οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Βυζάντιοι στρατιῶται, ὅποτε ἐπιούσης πτώσεως τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν κατεβίβαζον καὶ ἀνεβίβαζον αὐτοκράτορας· ὧν ἐξαινεῖτο τὴν ἀρχὴν ὁ πλεῖστον ἀργύριον ἐπιδιδούς· ἐξ οὗ προήλθε μάλιστα ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν ᾧ τούναντίον ἐνταῦθα οὐχὶ ὁ πλεῖστον ἐπιδιδούς ἀργύριον, ἀλλ' ὁ ἐκτεθείς τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς ἀνάστασιν τῆς καταπεσούσης αὐτοκρατορίας, κηδοκίμει. Καὶ ἐν ᾧ τότε ἕκαστος καὶ πᾶς ὁ ἐλάχιστος στρατιώτης εἶχε λόγον καὶ ἰσχὺν ἀπέναντι τῶν ὑπερτάτων ἀρχηγῶν, τούναντίον ἐνταῦθα ταπεινοφρονοῦντες ἐνέδосαν πρόθυμοι εἰς ἓνα τῶν συναγωνιστῶν.

Ἐκ τούτου καὶ μόνου ἔχομεν οἱ νεώτεροι νὰ καταμάρθωμεν ὁποῖαν ἀφοσίωσιν ἔφερον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν οἱ ἀράμενοι τὸν ἀγῶνα ἐκείνον, πολλῶ κατώτεροι ὄντες τῶν ἀντιπάλων.

(α) Αἱ ἀγκυραὶ τοῦ δικρότου ἀνάσπασθαι μετεκομίσθησαν εἰς Παρρά, ἔνθα διηκόνουν ὡς δέστραι· τῶν αὐτόθι καταϊρόντων πλοίων μέχρι τοῦ 1854· τὰ δὲ λείψανα αὐτοῦ, καθ' ἃ ἐδιηγείτο Ἰωάννης ὁ Σφυλάριτζ πρόξενος Ῥώσσοις Μυτιλήνης, φαίνονται ἐτι καὶ νῦν ἐν τῇ πυθμένι τῆς Ἑρεσσοῦ.

Τίς ἔσται ὅστις διστάσει ὅτι τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κατόρθωμα διέλαμψεν ὡς φαινὸς πυρρὸς ἐφ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον, φαίνων τοῖς τότε Ἕλλησι καὶ ἡμῖν τοῖς νεωτέροις τὸ τί ἀνήκει ὡς κληρονομία τοῦ ἔθνους ὅπως ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κων. ὁ Παλαιολόγος ἐκ τῶν τραυμάτων ἀγωνιῶν ἀνακύψας εἶπε τοῖς σφαγεῦσιν: « Ἀποθνήσκων καταλείπω τὴν αὐτοκρατορίαν παρακαταθήκην, ἐπιφυλάττων τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακτήσεως τοῖς ἐπιγιγνομένοις. Διότι, καθὼς βλέπετε πίπτω ξιφήρης, μὴ καταδεχθεὶς νὰ παραδοθῶ καὶ μετ' ἐμοῦ σύμπας ὁ Ἑλληνισμός, ὃς τε παλαιὸς καὶ ὁ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ συνδεόμενος. Φίλοι ἀναγκῶσται, πρέπει νὰ κατανοήσωμεν διεξιώντες τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτοκράτειας καὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὅτι ὁ ἄξιος διάδοχος Κωνσταντίνων καὶ Ἡρακλείων καὶ Ἰσαύρων καὶ Κομνηνῶν δὲν ἀπεδειλίασε πρὸς μυριάδων στιφῶν πολιτοκρητῶν, ἀλλ' ἔπεσεν ἀνδρείως ὡς ἄλλος Ἐπαμεινώνδας καὶ Θρασύβουλος πρὸς τὴν λοιπὴν μετὰ τοιαύτην ἔνδοξον προγονικὴν ἱστορίαν, ἣν παρέτεινον τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς οἱ πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν ἀναστάντες κατὰ τοῦ ὀλεθρίου ζυγοῦ; Πρὸς τί, ἐρωτῶμεν, ὠφελήσουσιν ἡμῖν τὰ ἐλευθέρια κληροδοτήματα τῶν ὁμογενῶν, πολλῶν ἀπαρνηθέντων καὶ αὐτὰς τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τὰ πολλαπλάσια διδασκαλεῖα, ἐὰν μὴ φροντίσωμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν ταῦτα πάντα ἐχορηγήθησαν καὶ ἰδρῦθησαν; Πασίγνωστον καθίσταται ὅτι κωφεύομεν πρὸς τὰς νοουσίας τοῦ Κοραΐ καὶ τὰ ἄσματα Ῥήγα τοῦ Φερράιου κ.τ.λ., διδὼν προητοιμάσθη ἡ τελευταία ἐπανάστασις.

Οἱ ἐπὶ ἑπτὰ μεγάλων καὶ μικρῶν πλοίων ὑδρευόμενοι πολέμιοι, πυθόμενοι τὰ γιγνόμενα, ἀπέπλευσαν ἐσπευσμένως πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁπόθεν κατὰ τὴν πρῶαν τῆς ὑστεραίας οἱ Ἕλληνες ἀποπλέουσιν εἰς Ἰμβρον τὴν νῆσον καὶ θεασάμενοι πόρρωθεν τοὺς πολεμίους κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Μπαμπᾶ στρέφουσι τὰς πῦρας ἐπ' ἐκείνους πλέοντες διὰ Τρωάδος καὶ Τενέδου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Καταπλεύσαντες οὖν εἰς Ἰμβρον παραμένουσιν ἡμέρας τινάς, κάκειθεν ἀπαίρουσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν παράλιων τῆς Θράκης, ὅθεν σπουδῇ προπλέουσιν ἐπὶ Μοσχονησιῶν καὶ Κυθωνίων, ἵνα διασώσῃ τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένους χριστιανούς ἀπὸ τῆς ἀφύκτου σφαγῆς. Κατάραντες ἐκεῖσε εὐθέως ἐπεχειρήσαν νὰ ἀποβῶσιν ἐπὶ μυστικῶν καὶ λέμβων εἰς τὰς Κυθωνίας, ὅπου τετρακιςχίλιοι Τούρκοι ἠπειλοῦν παντελεῖ ὄλεθρον τοῖς αὐτόθι κατοικοῦσιν Ἕλλησι. Δις ἐπειράσαντο τῆς ἀποβάσεως ἐπὶ τὴν χριστιανικὴν πόλιν

Κυδωνίας, καὶ δις ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ καλῶς ὠχυρωμένων Τούρκων. Ἀλλὰ μέντοι οἱ Ἕλληνες ναυμάχοι ἀκαταγωνίστως θάρσει χρώμενοι ἀπωθύνονται τοὺς αὐτόθι πολεμίους ἐπιτυχῶς, μεθ' οὗ καὶ ἐπικρατήσαντες ἀπελαύνουσιν αὐτοὺς πόρρω τῆς παραλίας· ὁπόθεν δρομαῖοι ὑπεχώρουν ἐφίεμενοι νὰ ἐμβάλωσι πῦρ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς αὐτόθι ἀποθήκας.

Τούτοις ἐπαγόμεθα ὅτι καὶ ἐνταῦθα καταδείκνυται τὸ ἀπαράμιλλον θάρρος τῶν Ἑλλήνων πειρωμένων νὰ μετακρίσωσιν ἐπὶ τὰ πλοῖα τοὺς τέως ἀπικεκρυμένους χριστιανούς, ἐν ᾧ ἐτέρωθεν νεμόμενον πᾶσαν τὴν πόλιν τὸ πῦρ μεταβάλλει εἰς τέφραν. Τέλος δὴ διασώσαντες τοὺς αὐτόθι χριστιανούς καὶ παραλαβόντες μετεκόμισαν εἰς Ψαρρᾶ, ὅπου ἐξένισαν διαφερόντως ἐκ τῶν ἐνόντων, καὶ ὅθεν αἱ μοῖραι Σπετσῶν καὶ Ὑδρας ἀπέπλευσαν ἐπ' οἴκου.

Κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 1821 σύμψασαι καὶ αἱ τῶν τριῶν νήσων μοῖραι ἐκπλεύουσιν ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, ὅπου καταπλεύσαντες εἰς Μυκάλην (α) (Τσαγλί) ἀπέναντι τῆς Σάμου ἐνέπρησαν ὀκτὼ πολεμίας ναῦς, κακείθεν ὁρμῶσιν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Τουρκικοῦ ναυτικοῦ, ὄντος ἐξ 25 πλοίων μικρῶν τε καὶ μεγάλων, παραπλεόντων τὴν νῆσον ἐκείνην. Ἄμα οὖν οἱ Ἕλληνες μακρόθεν κατοπτεύσαντες τοὺς πολεμίους ἀπάραντες καὶ ἐπιτιθέντες τρέπουσιν εἰς φυγὴν καὶ καταδιώκοντες καταλαμβάνουσι παρὰ τῇ Κῷ· ὅπου συναφθείσης μάχης σφοδρᾶς ἐμπίπτονται τρία πυρπολικά εἰς μάτην, καὶ τέταρτον Ὑδραϊκὸν καταληφθὲν ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐνέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, καθὼς καὶ ἡ ἡμιολία (Γολέττα) Ἰωάννου τοῦ Βρατσάνου Ψαρριανοῦ παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευε νὰ πάθῃ τὸ αὐτό, εἰμὴ ἔσπευδεν Γκίκας ὁ Τσούπας πλοίαρχος Σπετσιώτης. Ἐπὶ τούτοις στραφεῖσαι αἱ μοῖραι εἰς Ῥόδον, αἱ μὲν δύο ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ἡ δὲ Ψαρριανὴ εἰς Γέροντα καὶ κακείθεν εἰς Ψαρρᾶ (β).

(α) Ἡ τῶν Ψαρριανῶν μοῖρα συνέκειτο ἐκ τριάκοντα τριῶν πλοίων ἅμα τοῖς πυρπολικοῖς σὺν δέκα μυρίων.

(β) Μάρτυρες αὐτόπται ἱστοροῦσιν ὅτι τῇ 29 Αὐγούστου τοῦ 1821 ἐπανερχόμενος ὁ Παππανικολῆς ἐκ τῆς ἀγορᾶς διέβαινε περὶ λύχνων ἀφὰς διὰ τινος ὁδοῦ, ἐφ' ἧς ἔκειτο οἰκία φιλική. Αὐτόθι στάς ὀρθίος συνδιελέγετο τοῖς ἐνδυσεν τῆς οἰκίας, παρ' ὧν ἐκλήθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ δεῖπνον· ἀλλὰ βαρυσυμῶν διὰ τὸ φυγοῦντα τέκνον ἀπέφυγε τὴν πρόσκλησιν. Τῇ αὐτῇ ταύτῃ ὥρᾳ ὁμιλος ναυτῶν ἐπιχωρίων ἀνῆρχετο κωμάζων, ἡγουμένης τῆς ἐγχωρίου μουσικῆς, ἐπομένων ἄλλων σποραδικῶς. Διαβαίνοντες δὲ ἡσπᾶσαντο οἱ ἐμπροσθεν, ἀλλ' ὁ Παππα-

1822.

Τῇ ἐβδόμῃ Ἀπριλίου τοῦ 1822 Δ. ὁ Παππανικολῆς ἐπὶ τοῦ ἰδίου πυρπολικοῦ ἀπέπλευσεν ἐκ Ψαρόων εἰς ἀναζήτησιν τῶν πολεμίων, παρομαρτούντων καὶ ἐτέρου πυρπολικοῦ καὶ ἄλλων πολεμικῶν (α) πλοίων.

νικολῆς, ἐμβεδυθισμένος στοχασμοῖς, οὐκ ἀντησπάσατό. Εἴτ' οὖν οἱ ἐπόμενοι, παριδόντες τὴν θλίψιν τοῦ ἀνδρός, ἀνταπέδωκαν εἰς τὴν προτέραν σιγὴν φράσεις ἀπρεπεῖς καὶ ὅλως ἀνοικεῖους. Ἐπὶ τούτοις ὁ φιλότιμος θαλασσινός, ἐγκεικρυμμένην φέρων εἰς τὸ στήθος τὴν πληγὴν, προῦχώρησεν εἰς οἰκίαν ἐξαδελφου τινός. Νυκτὸς ἐξῆλθον καὶ οἱ δύο καὶ ἀναζητήσαντες τὸν ὡς τετταράκοντα ἀνδρῶν ὄντα ὄμιλον, ὀρχουμένων ἐν τινι καφενεῷ. Κρουθείσης τῆς θύρας καὶ μὴ παύκουσάντων τῶν ἔνδον, ὁ μὲν ἐταῖρος ἐπορεύθη εἰς τὸ παράθυρον, αὐτὸς δὲ διεῖρήκε βιαίως τὴν κρατερὰν θύραν καὶ γεγωνυῖα τῇ φωνῇ προσεκάλεσεν ἐκείνους. Τριάκοντα καὶ πέντε βολαὶ ἰθὺνθησαν τότε κατ' ἐκείνου, δὲ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος καὶ σπασάμενος τὸ φάσανον ὥρμησεν ἐπ' αὐτούς, οὐκ αἰτέρ μόνος ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καταδιώκων παρὰ πόδας· εἰ δὲ καὶ ἐθραύσθη κατὰ τὴν πάλην τὸ στερρόν φάσανον, παρέμεινεν ὅμως ἄκαμπτος ἐν τῇ μάχῃ· πλήκας γὰρ τὴν κεφαλὴν ἐνός αὐτῶν ἀντεκατέτρησε τὸ θραυσθὲν φάσανον τῷ ἐκείνου, καὶ ἄρκεσθεὶς εἰς ταῦτα ἀπῆλθεν οἴκαδε, ἐπιδειξάμενος τὴν προσήκουσαν αὐτῷ γενναϊότητα. Ἐν τούτοις οἱ οἰκεῖοι τῶν τραθέντων διήγειρον τὸν λαὸν ἐπ' ἐκείνον· πυθόμενος δὲ ταῦτα τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξαναστὰς τῆς κλίνης ὥρμησεν ἔξω, ἀλλ' αἱ παρακλήσεις τῆς τρυφερᾶς γυναικὸς ἔπεισαν αὐτὸν νὰ δώσῃ τόπον τῇ ὀργῇ. Ἐν τούτοις ἀπῆλθεν εἰς τὸν πύργον τοῦ εἰρημένου ἐξαδελφου, ἵνα κατακλιθῇ, ἥνυχ' ὁ λαὸς συνέβρει πανταχόθεν ἐμβαλλοῦντες πῦρ τῇ οἰκίᾳ· ἐφ' ᾧ εὐρέθησαν συσφρευμένα φρύγανα, ἀναζητοῦντες μὲν ἀνυπομόνας, μηδενὸς ὅμως τολμῶντος εἰσελθεῖν. Τέλος δὲ ἐθραύσθη ἡ θύρα διὰ βολῆς πιστολίου (παλαρμά), ἐνθα ὠράθη ἡ γυνὴ τοῦ ἐπιζητουμένου μετ' ἄλλων γυναικῶν θεραπεύουσαι τὸ ψυχorroγούν τέκνον αἵτινες ἀνέκραξαν σπασμωδικῶς » δὲν εἶναι ἐδῶ « καὶ ἐκάχλαζε μὲν ἐν τῷ πύργῳ, τούτων γενομένων, τὸ αἷμα τοῦ μεγαθύμου ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ αὖθις αἱ προτροπαὶ τῶν φίλων ἀπέτρεψαν τοῦ μελετωμένου.

Ἐπὶ τέλους ἀγγελθέντων τούτων τῇ δημογεροντίᾳ ἐπέταξεν αὕτη τὴν σφράγισιν τῆς οἰκίας, καὶ οὕτω διελύθη ἡ ἄλλως ἀπαίσια ἀποτελέσματα μέλλουσα νὰ ἐπιφέρει τύρβη. Κατὰ τὸ ἑσπέρας ἐπορεύθη εἰς τὴν οἰκίαν Ν. Χ. Δ. Κοντζιῶ, καθεῖθεν εἰς τὸ ἐν τῷ νησίῳ ὄρμω πρὸς τὰ βαρυσυδουτικὰ καθορισμένον ἴδιον πλοῖον ἐνῷ ἡμέμινε μέχρι τῆς ὑστεραίας· προσαντήσας δὲ καθ' ὁδὸν τῷ ὑπεξελόντι ἐκ τῆς οἰκίας τὰ ὅπλα, ἐσπίασατο τὴν μάχαιραν ἀποταμῆν τὸν αὐθάδη τολμητῆαν· ἀλλ' ἐκείνος ἀπομόσας τὴν πρᾶξιν ἀπελύθη.

(α) Τὰ τοῦ Ν. Βελισαρίου, Ν. Χατζῆ-Ἀλεξάνδρῃ, Δ. Χ. Σ. Κοτζιῶ, Γ. Καλαφίτου, Α. Γ. Ἀποστόλη, Χ. Γ. Κοτζιῶ, Ν. Γιάνναρη, καὶ τὸ πυρπολικὸν Ἀντ. τοῦ Σαρρό.

πλεύσαντες δὴ ἀνέμου σκαιοῦ πνέοντος ἕως Ἀγνούσης ἀνέπλευσαν ἄπρακτοι εἰς Ψαρρᾶ (β).

Κατὰ τὸν Μάιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξέπλευσαν καὶ αἱ πρεῖς ναυτικαὶ μοῖραι ἐπὶ τὸν ἐν Χίῳ ἀργυροβολοῦντα πολέμιον, ἔχοντα προφυλακὴν ἐξ φρεγάδας· καὶ κατὰ τὴν 18 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔτυχον οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν νησίδα Σροβίλιν, κειμένην πρὸς τὰ βόρεια τῆς νήσου Χίου· ὅπου ὁ Παππανικολῆς μηδαμῶθεν προσταχθεὶς ἀποσπᾶται περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν μ. μ., νυκτὸς πανσελήνου, καὶ ὁρμᾷ ἐπὶ τὰς προφυλακὰς (ἐντὸς τοῦ Κατασένου), ἐπομένων τῶν ἄλλων πυρπολικῶν καὶ πολεμικῶν (γ). Ταύτην τὴν ὁρμὴν καταπλαγέοντες οἱ πολέμιοι καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιστῶσι τρέπονται εἰς φυγὴν, σημήναντες εἰς τοὺς ἀπέναντι ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Χίου ἐλλιμενίζοντας ὁμοφύλους καὶ ὑπὸ φόβου ἀποταμόντας τὰς καμήλους τῶν ἀγκυρῶν· ἡ ἀψιμαχία αὕτη διήρκεσε περὶ τὰς δύο ὥρας, ὅτε ὁ Παππανικολῆς ἐχώρησεν ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὴν φεύγουσαν προφυλακὴν, ὥστε αἱ ἀμειβόμεναι ἀπειλαὶ καὶ ὕβρεις ἠκούοντο· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ ἀποπνεύσαντος τοῦ ἐτησίου ἀνέμου (δ) κωλύεται ἀπὸ περαιτέρας καταδιώξεως· καὶ οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡναντιώθη ἡ τύχη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν. Ἄλλως ἤθελεν ἀποβῆ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Παππανικολῆ παρακολούθημα τοῦ ἐν Ἑρεσῷ καὶ ὡς σμικρὸς πυρὸς ἀνὰ μέσον τῶν δύο τηλεφεγγῶν τῶν ἐν Ἑρεσῷ καὶ Γέροντι. — Τὸ πρῶτον ἤδη ἀνεφάνησαν οἱ Ἕλληνες διώκοντες τοὺς βαρβάρους διὰ πυρπολικῶν (ἐφ' οἷς ὡς ἰδίῳις ἐπινοήμασι καὶ κατασκευάσμασι διέπρεψαν κατ' ἐξοχὴν οἱ Ψαριανοί, παραδῶλλοντες

[β] Οἱ ἐκεῖ τότε τυχόντες ὁμολογοῦσι σύμπαντες τὴν ἡνέπεδείξατο ἐκεῖ ὁ Παππανικολῆς δραστηριότητα, ὃς ἰνὰ πᾶσαν νύκταν ἀποσπώμενος τῆς μοίρας ἐπειρᾶτο νὰ πλησιάσῃ τοῖς πολεμίοις· ἀλλ' ἐνεκὰ νηνεμίας ἀποτυχῶν ἀπεχώρησε νυκτὸς ἀσελήνου ἰπὶ τῷ αὐτῷ καὶ προσῆλθεν ἄχρι τῆς ἄκρας Μελαίνης [Καράπουρνο]· ἔπειθεν ἐπανιῶν πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ ἀλλογενεῖς [ἐπεὶ δὲ ἐνεκὰ τοῦ σκότους ἐφαίνετο τὸ πυρπολικὸν μεῖζον] ἠρωτήθη τρεῖς τίς ἦτο· σιωπῶντος δ' ἐκείνου ὑπέλαβον τὸ πλοῖον ὡς πολέμιον καὶ παρεσκευάζοντο εἰς ἐπίθεσιν· μεθ' ὃ ὁ Παππανικολῆς ἀνεφώνησε διὰ τοῦ συνθήματος, καὶ οὕτως οὐδὲν συνέβη δυστύχημα. — Ἔτυχε δ' ἐν τῷ πλοίῳ ὧν καὶ ἱερεὺς ὀνόματι Γαβριήλ, ὃς ἐνεθάρρυνε τὸ πλήρωμα βωῶν «Φωτιά» στὸς ἀπίστους.

[γ] Ψαρρηνὰ πειρατικὰ ἦσαν τὰ ἐξῆς· τὸ τοῦ ναυάρχου Ν. Ἀποστόλη, Α. Γ. Ἀποστόλη, Ν. Χ. Ἀλεξανδρῆ, Ν. Καρακωνσταντῆ, Ν. Ἀργύρη, Α. Καλημέρη, Ἀναγ. Κοντοῦ, Α. Κουτσοῦ, Θ. Καλάρη, Κ. Χ. Ἀγγελῆ, Δ. Χ. Σ. Κοτζίῳ, Ν. Γιάνναρη πλοιάρχων· καὶ τὰ πυρπολικὰ Δ. τοῦ Παππανικολῆ καὶ Κ. τοῦ Κανάρη

[δ] Διότι οἱ ἐτησίοι κοπάζουσι νυκτὸς σημεῖον τῆς διαρκείας των.

ἄμα θάρρος καὶ θυμὸν ἀκαταδάμαστον· δι' ὧν ἐξεπλάγη ἡ οἰκουμένη ἐπὶ τῷ ὅτι ἀνευρέθη ὑπὸ Ἑλλήνων ἐφάμιλλόν τι πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν Γραικικὸν πῦρ).

Πρὸς τούτοις εὐκατάληπτον ὅτι τότε οἱ Τοῦρκοι διεσώθησαν δι' ἐπελθοῦσαν νηνεμίαν· καὶ ὅμως οὐδαμῶς ἐλαττοῦται ἡ εὐκλεία τοῦ Παππανικολῆ. Ἐπειδὴ τὰ πράγματα διαγιγνώσκονται ἐκ τῶν προτέρων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ὑσέρων. Μετὰ τὴν παῦσιν τῆς καταδιώξεως τῶν ἄλλων πυρπολητῶν, ἐπανεληθόντων καὶ ἐνωθέντων μετὰ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν, ὁ Παππανικολῆς ἐκπλεύσας διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς νήσου μέρους ἀφικνεῖται περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς τὴν Ἀγνοῦσαν, παρομαρτοῦντος καὶ ἐνὸς πολεμικοῦ.

Τῇ ὑσераία ἀπογείου ἀνέμου ὑποπνεύσαντος ἀπὸ τῆς νήσου ὥρμησεν ἡ Ὀθωμανικὴ μοῖρα κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ἐπυρπολήθη εἰς μάτην καὶ ἐν Ὑδραϊκὸν πυρπολικόν· τὸ δὲ τοῦ Κανάρη περιπεσὸν εἰς ἀπνηνιάν ρυμουλκεῖται, ἐντολῇ Ἀποστόλη τοῦ ναυάρχου, ὑπὸ τοῦ Κοτζιά, ἵνα πλησιάσῃ εἰς τὸν πολέμιον στόλον· ὁ δὲ ἐχθρικός καταδιώξας τὸν Ἑλληνικὸν μέχρι μεσημβρίας ἐπέστρεψεν ἔπειτα καθορμισθεὶς ἐν Χίῳ· καὶ ὁ ἡμέτερος ἀνέπλευσεν εἰς Ψαρρόα.

Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ ἐν Χίῳ Αὐστριακὸς πρίξενος ἐπιστέλλει πρὸς τὸν ἐν Ψαρρόις Γ. Κομνηνόν, πράκτορα Ῥώσσην, εἰ καὶ Ψαρρίανόν, προτρέπων τοὺς Ψαρρίανους νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Τουρκίαν· ἐπειδὴ ἄλλως ἐμὲλτα ὁ καπετὰν πασσᾶς νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς καθὰς καὶ τοὺς Χίους, ὑπισχνεῖτο δ' ἄμα τῷ ὀνυμασθέντι πρίξενῳ γενναίαν ἀμοιβήν.

Ὅτε οὗτος ἐπιδίδου τὴν ἐπιστολήν, παρήνει τοὺς Ψαρρίανους νὰ σκεφθῶσιν ὥρμως ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ βουλὴ μόνις ἀκούσασα ταῦτα συλλαβοῦσα τὸν ἀπεσταλμένον ἐμβάλλει εἰς εἰρήκην, ἀπαγορεύσασα ῥατὼς νὰ μὴ διέλθῃ μηδεὶς ἐκεῖθεν. Ἐν τούτοις μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ ἡ Αἰγυπτιακὴ μοῖρα ἐπιπλεῖ ὅσον οὕτω ἐξ Ἀλεξανδρείας κομίζουσα καὶ ἐξακιχιλίους πεζοὺς.

Διατελούντων τῶν Ἑλλήνων ἐν Ψαρρόις, οἱ Σπερτιῶται δυσχεραζόμενοι κατὰ τῶν Ὑδραίων ἀποπλεύουσιν ἐπ' οἴκου· οἱ δὲ πρόκριτοι τῶν Σπερτιῶν, βλέποντες αὐτοὺς ἐπανερχομένους, αὐθαρεὶ παρασκευάσαντες διὰ πάντων τῶν ἀναγκαίων ἀποστέλλουσιν ὀπίσω τὴν αὐτῶν μοῖραν πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Ψαρρίανων, ἀνακοινώσαντες ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἡ βουλὴ τῶν Ψαρρῶν ἐδυσφόρησεν ἐπὶ τῷ ὅτι οἱ μισθωτοί, οὓς διετῆρει τῶς, ἐπέμενον νὰ ἀναχωρήσωσι διὰ λόγους γνωστοὺς ἐκείνοις μόνοις. Ἄλλως ὅμως ἀγνοοῦντων τῶν Ψαριανῶν τὴν ἀπόφασιν τῶν Σπε-

τρωτῶν, ὡς οὐκ ἔπαυτο παραγενομένου τοῦ εἰς Ψαῖον ἀποσταλέντος πλοίου, καὶ μὴ ἐπαρκούντων τοῖς ἐνοῦσι κατὰ τῶν παρὰ τῶν πολεμίων ἀπειλῶν, συνελθοῦσα ἡ βουλὴ ψηφίζεται νὰ ἀποσταλῶσιν ὅσον τάχιστα δύο πυρπολικά κατὰ τῆς ἐν Χίῳ ναυλοχούσης Ὀθωμανικῆς μοῖρας, ἀφ' ἧς μετεωρίζετο μέγας κίνδυνος, καὶ προσκαλέσασα τὸν Μιαοῦλιν ἀνεκοίνωσε τὴν γενομένην ἀπόφασιν· ὃς παραυτίκα οὐδεμίαν γνώμην ἀπεφάνετο, διανοούμενος νὰ ὑποβάλῃ ταῦτα καὶ τοῖς ὑφ' αὐτῷ. Ἡ ἥρωικὴ αὕτη βουλὴ ἐπευφημίσθη, καὶ ὁ Μιαοῦλης ἐκ τῶν ἰδίων πέμπει τὸν πυρπολητὴν Ἀνδ. τὸν Πιπῖνον· οἱ Ψαῖοι δὲ πυρπολῶνται ἡμιλλῶντο τίς νὰ προτιμηθῇ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην· ὅτε καὶ πάλιν ἡ βουλὴ ἐξελέξατο Δ. τὸν Παππανικολῆν, καὶ τὸ πρῶτον ἤδη καὶ μέχρις ἐκείνου ἀφανῆ Κων. τὸν Κανάρην. Οὗτοι εὐλαβούμενοι πᾶσαν διαφωνίαν ἐγνώσαν νὰ κληρώσωσι, καὶ ὁπότερος ἂν λάβῃ, ἐκεῖνος νὰ ἐπιχειρήσῃ· ἐπέτυχε δὲ ὁ Κανάρης ὡς εὐτυχέστερος, καὶ ὁ Παππανικολῆς διηγεῖτο μέχρι τελευτῆς μετὰ θλίψεως ὅτι ἐδολιεύθη ὑπὸ Ἀνδρέου τοῦ Γιανίτη. Παρασκευασθέντων οὖν τῶν πυρπολικῶν, παρηγγέλθη ὁ Πιπῖνος νὰ ὑπακούῃ τοῖς Ψαῖοις καθ' ὅλον τὸν διάπλουν ὡς γείτοσι καὶ εἰδήμοσι τῶν μερῶν ἐκείνων.

Τῇ 3 Ἰουνίου τοῦ 1822 ἀποπλεύουσι τὰ πυρπολικά κατευθυνόμενα ἐπὶ Χίον, παρακολουθουσὼν καὶ τεσσάρων πολεμικῶν νεῶν, ὧν αἱ δύο Ὑδραῖ· καὶ ἦσαν Σ. τοῦ Ζάχα καὶ ἡ ἡμιολία (Γολέτα) τοῦ Τουμπάζη, καὶ ἄλλαι δύο Ψαῖοι αἱ Ἀνδ. τοῦ Γιανίτη καὶ τοῦ Κουτσούκου, ἐπὶ τῷ νὰ σώσωσι τυχόντως τοὺς πυρπολητάς. Περιεπόλουν δὲ αἱ μὲν Ψαῖοι πρὸς βορρᾶν αἱ δὲ Ὑδραῖ πρὸς μεσημβρίαν. Τῇ 6 Ἰουνίου περὶ λύχων ἀφ' ὧν πνέοντος βορρᾶ λεπτοῦ παραλλάττουσι· Ἄγνοῦσαν τὴν νῆσον, πλέοντες ἐγγίστα τῶν νησίδων Τόνι καὶ Μαλγρὸ πρὸς Κουμουδι τὴν νησίδα, (τὰς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ὀρσες), ἵνα διαφύγῃσι τὴν προσοχὴν τῆς ἐκ τοῦ ὑπηνέμου τῆς Ἀγνούσης περιπολούσης προφυλακῆς· ὁπότεν προσαγαγόντες ἐπέχουσιν ἐπὶ Χίου, ἀφιέντες ἐξόπισθεν τὰς νησίδας ἐκεῖνας· ἀλλὰ παρὰ τῇ Κουμουδί καταλαμβάνονται ὑπὸ νηνεμίας περὶ τὰ μεσάνυκτα ἀπέχοντες τῶν πολεμίων ὡς ἑπτὰ μίλια. Καὶ τότε ὁ ἀνεμος ἄρχεται νὰ ὑποπνέῃ, αἱ δὲ ὀλκάδες ταχυπλοῦσαι διήνυσον ἑπτὰ μίλια καθ' ὥραν· οἱ πυρπολῶνται ἠρεύνων διὰ τῆς ὀψέως ποῦ ἦσαν αἱ μέγισται νῆες· καὶ τότε ἀστὴρ διάττων διαβρήγνυται ὑπεράνω τοῦ ἱστοῦ τῆς ναυαρχίδος· καὶ παραχρῆμα ὁ Κανάρης ἐπάγει κατὰ τῆς ὑποδειχθείσης ναυαρχίδος, ἀφ' οὗ Πιπῖνῳ τὸ πρότερον δίκροτον, ἐφ' ᾧ ἰθύνεται· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ

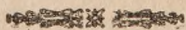
σκοποὶ νομίζοντες ὅτι τὰ ἐπιπλέοντα πλοῖα ἠλλογνόησαν ἀνακράζουσι
 βρούντα μπρέα, πρὸς ὃ οἱ ἀμφὶ τὸν Κανάρην ἀπεκρίναντο *»Νέμτσοια*
 (Αὐστριακοί)· ἕως δ' ἂν ἐκεῖνοι ἀνταπαντήσωσι, τὸ πυρπολικὸν ἦν ἤδη
 προσκεκολλημένον τῇ πρῶρᾳ τῆς ναυαρχίδος· ἀφελόντων δὲ τῶν πυρπο-
 λητῶν πρὸ τῆς ἀρμοδίας ὥρας τὸ ἐπίπωμα τοῦ λέβητος, (ἐν ᾧ ὑπῆρχε
 τὸ πῦρ), διαδοθέντες σπινθῆρες ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐν ἀκαρεὶ πληροῦσι τὴν
 ἀτόμσφαιραν, ἐφ' ᾧ ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος ἀνεβόων *»Γιαγκίν Γιαγκίνα*
 (πυρκαϊά), καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐμβαλόντες πῦρ εἰς τὸ πυρπολικὸν ὥχοντο
 ἀποπλέοντες μετὰ πολλοῦ μόχθου, καὶ ὑπολιπόντες τὸ δίκροτον καί-
 μενον· ἔπειτα Ἀνδ. ὁ Πιπῖνος ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ ἄλλου δίκροτου
 ἀποτυγχάνει, καὶ τὸ πυρπολικὸν καταφλέγεται εἰς μάτην.

Ἀναχωροῦντας τοὺς πυρπολητὰς δὲν ἀπετόλμησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ
 καταδιώξωσιν, ἅτε καταθρομβηθέντες ἀπροσδοκῆτως. Αἱ τοὺς πυρ-
 πολητὰς φέρουσαι λέμβοι χωρισθεῖσαι ἀπ' ἀλλήλων καὶ συναντηθεῖσαι
 μετὰ μικρὸν ὀλίγου ἐδέησαν νὰ συμπλακῶσιν, εἰ μὴ προσεφώνουν τὸ
 προσεγνωσμένον σύνθημα. Περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐξῆλθον τοῦ στενοῦ τῆς νή-
 σου οἱ πυρποληταί. Ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου παραγίγνονται εἰς τὸ Βενέ-
 τικόν, νησιδίον, καίμενον πρὸς τὸ μεσημβρινώτερον τῆς νήσου ἀκρωτήριον,
 ἀβλαβεῖς, καὶ ἐκείθεν διασωθέντες ἐπὶ τὸ πλοῖον τοῦ αὐτόθι παραμένον-
 τος Ἰωάννου τοῦ Ζάκα, αὐθήμερον κατάγονται εἰς Ψαρρᾶ, ὅπου ἐφάλη
 δοξολογία, καὶ οἱ ἱερεῖς ἡμριεσμένοι τὰς ἱερατικὰς στολὰς ἔφερον τὴν
 εἰκόνα τῆς Παναγίας καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, ὑμνοῦντες καὶ δοξάζοντες
 τὸν Ὑψίστον· ἡνίκα τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα σημαιοστόλιστα κανονοβο-
 λοῦσι παρὰ τὴν λειτουργίαν.

Μετὰ τὰ ἐν Χίῳ γεγονότα μαθόντες οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ Ὀθωμανικὸς
 στόλος ἦν ἀποπλευκὸς ἐπὶ τὴν μητρόπολιν τῆς Λέσβου (Μυτιλήνην) ἀνέ-
 θεσαν Δ. τῷ Παππανικολῇ καὶ Γ. τῷ Τσερεμὲ Ὑδραῖω, παρομαρτούντων
 καὶ δύο πολεμικῶν, τὸν εἰς τὰ ἐκεῖσε ἀπόπλουν πρὸς πυρπόλησιν· οὗτοι
 πλεύσαντες ἀνὰ μέσον Πιαπᾶ καὶ Μολύβδου τῆς Λέσβου ἀφικνοῦνται πε-
 ρὶ τὰ μεσάνυχτα ἕως τοῦ φρουρίου (Μυτιλήνης)· ὅτε ὅμως δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ
 οἱ πολέμιοι· δι' ὃ καὶ οἱ πυρποληταὶ ἐπανελθόντες εἰς Ψαρρᾶ μανθάνουσιν
 ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέπλευσαν εἰς Ἀγιασμάτι. ἵνα μὴ ὑπολάβωσιν οἱ ἀνα-
 γινῶσται ἡμᾶς μεροληπτικούς, ὡς ἀποδιδόντας τῷ Παππανικολῇ παντο-
 ειδεῖς ἀρετὰς, ἀποστρεφόμεθα πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς γενετεῖρας αὐ-
 τοῦ νήσου. Οἱ κατ' ἐκλογὴν πάντων τῶν κατοίκων ἀπαρτίζοντες τὴν βου-

λὴν καὶ ἐπομένως ὑπέχοντες χάραν τῆς κοινῆς γνώμης τῶν οἰκείων πολιτῶν ἀναδείκνυνται προδήλως ἄξιοι τῆς ἐκλογῆς. Ἐπειδὴ κατὰ πάσας τὰς τυχοῦσας δεινὰς περιστάσεις ἀκαμπτοὶ καὶ ἀπρίξ ἐχόμενοι τοῦ ξηροῦ μὲν ἐκείνου ἀλλὰ γόνιμου ἡρώων βράχου, οὐδαμῶς ζηλοῦσι τὸ γόνιμον τῶν παρακειμένων νήσων Ῥόδου, Χίου κλλ.: ἀλλ' ἡγοῦνται τὴν θάλασσαν πεδῖον γονιμώτατον καὶ τὰ πλοῖα κήπους ἀμφιλαφεῖς, ἀνθ' ὧν οὐδὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου ἀντήλλαττον. Καὶ ὄντως ἐκεῖνοι μὲν ἐγένοντο φριῦδοι, τούτων δὲ μνημονεύσει ἡ ἱστορία εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἐπειδὴ οἱ ἐπιγιγνόμενοι παραδέχονται παρὰ τῶν προγιγνομένων τὴς ἀρετῆς τῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνισαμένων· καὶ ἐπ' ἱσῆς ἐν χαρᾷ μεγίστῃ μεταδίδουσι τῶν παροικούντων χριστιανῶν οἱ πρεσβύτεροι τοῖς νεωτέρους τὰ κατορθώματα τῶν Ψαρρίανων καὶ τῶν Σαμίων, καθὼς καὶ οἱ Τούρκοι μεταχετεύουσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν τὰ ὅσα δεινὰ ὑπέστησαν παρὰ τῶν Ψαρρίανων.

Τῇ 10 Ἰουλίου τοῦ 1822 ὁ Παππανικολῆς καὶ ἕτερος πυρπολητής, παρακολουθεῖσάν καὶ δύο πλεμικῶν νεῶν, διατάχθησαν νὰ πλεύσωσι πρὸς ἀνερεύνησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· ἀλλὰ πλεύσαντες μέχρις Ἑλλησπόντου καὶ τῆς νήσου Ἰμβρου καὶ μὴ ἐντυχόντες αὐτῷ, ἐπλεύσαν ἀνὰ μέσον τῆς Τενέδου καὶ Τρωάδος, καὶ ἐκείθεν εἰς Μυτιλήνην, ὅθεν ὑπέσχεψαν ἐπ' οἴκου(α).

1823.

Κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τοῦ 1823 ἡ Ψαρρίανη μοῖρα συγκεκλιμένη ἐξ

[α] Περί τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822 ἀναχωρεῖ ὁ Παππανικολῆς ἐκ Ψαρρῶν πρὸς λήσιν τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας, ὅπου εὐρὺν κατὰ τύχην πλοιάρια τινὰ μετακομίζοντα ἐνόησεν Ὁθωμανοὺς ἀφ' ἐνὸς εἰς ἕτερον μέρος συνέλαβε. Κατὰ τὸν ἀνάπλου προσωρμίσθη εἰς τινα λιμένα τῆς Ἰωνίας πρὸς ὑδρευσιν· ὅτε οἱ περὶ αὐτὸν συνέλαβον πλοιάρια φέροντα σπύγγους, οὓς κατέσχον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Παππανικολῆ ἀπολύσαντες τὰ πλοῖα. Τοῦτο μαθὼν ὁ Παππανικολῆς προσέταξε τῷ θεράποντι, ἵνα φέρων τοὺς σπύγγους εἰς τὴν πρύμναν καταθῇ ἐκείσε, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Οἱ ναῦται ἰσχυόμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πρὸς τὴν πρῶραν πέμπουσιν ἐπιτροπὴν πρὸς ἀνάληψιν τῶν σπύγγων· ὁπότε ὁ Παππανικολῆς περιπατῶν κατὰ τὴν πρύμναν, προστάττει νὰ κομισθῇ τὸ φάσγανον καὶ τεθῇ πλησίον αὐτοῦ,

ἐκατὸν καὶ ἐπέκεινα νεῶν (α), ἀντιναυαρχοῦντος Γεωργίου τοῦ Σκανδάλη, ἐξέπλευσε κατὰ τοῦ Τσανταρλή (Μυρίνης), πόλεως κατωικουμένης ἐξ ἑπτακιςχιλίων, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν 680 μισθοφόροι, οὓς διετήρη Ἄγγελος καὶ Τσατσαρώνης· ἐπελθούσης ὁμῶς νηνεμίας τῇ ὑστεραίᾳ κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλανὶ τῆς Χίου (Μαλέα), προσωρμίσθησαν, ὑποπνεύσαντες ἀνέμου δεξιού, εἰς τὸ Ἀράπ-τσιφτιλίκι καὶ Ἀλῆ-ἀγῆ τσιφτιλίκι (χωρία γείτονα τοῦ Τσανταρλή) μετὰ τεσσάρων καὶ εἴκοσι μεγάλων πλοίων· καὶ πρὶν τῆς ἀφίξεως τῶν καθυστερουσῶν λυβερνίδων (μυστικών) καὶ λυμπῶν πλοιαρίων οὐδὲν ἐπεχείρησαν. Ἀφ' οὗ ὁμῶς ἀφίκνυντο ἐκεῖνα, καὶ ἀπεβιβάσθησαν τὰ πληρώματα καὶ στρατιῶται, τότε ἐληλάτησαν τὰ χωρία ἐκεῖνα, καὶ εἰς χεῖρας ἐλθόντες μετὰ τῶν ἐκεῖ πολεμίων ἐζώγρησαν τινάς, τῶν ὁποίων τὴν ἀντάλλαγὴν ἐπανελθόντες μετὰ μικρὸν εἰς Ψαρρὰ πρόειπον διὰ τοῦ Γάλλου προξένου Δαβιδ ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ ἀπολυτρωθῇ Γεώργιος ὁ Σταματάρας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν 22 Ψαρρῖανοί, οὓς συλλαβόντες οἱ Αὐστριακοὶ παραδεδώκεσαν εἰς τὴν πικρὰ τῆς Σμύρνης. Οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ θαρρόντες ἐπὶ τῇ ἀδελφικῇ φιλίᾳ τῆς δῆθεν χριστιανικῆς Αὐστρίας, καὶ ὁμῶς παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἔφεσιν πάντων τῶν χριστιανικῶν λαῶν μόνῃ ἡ Φερράϊοκτόνος αὕτη, ἡ καθείρξασα ἐν Βιέννῃ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ φιλελευθέρων Ἑλλήνων, ὧν τινὰς διετήρησεν ὑπὸ τὴν αὐστηροτάτην ἀσυνομικὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἀποκαλοῦσα τοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἐξευρωμένου ἀγωνιζομένους ἐν τῇ ἐφημερίδι Αὐστριακῶ μυνητῇ κακούργους καὶ ληστές, μόνῃ αὕτη, ἐπαναλαμβάνομεν, κατέτρεχε τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (β), — παρασπονδήσαντες ἀπελυτρώσαντο μόνον τέσσαρας ἰδίους. Καὶ ὁμῶς οὐδαμῶς οἱ ἡμέτεροι ἀπεθαρρύνθησαν πρὸ τῆς εἰρημέ-

Ἑταιρῶν » ὅς τις θέλει, ἃς ἔλθῃ νὰ πάρῃ τοὺς σπόγγους. » Τί ἀποκρίνετε; ἔφη ὁ ἀντὶ πάντων λυγρὸν ἐταῖρος, καὶ οὐδὲν ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ καὶ πάντων σιγῶντων, ἀπέδωκε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς σπόγγους, προσθεὶς ὅτι οὐδὲν ἔπρεπε νὰ γίγνηται αὐτοῦ ἀγνωστὸντος.

[α] Τὰ Γεωργίου Σκανδάλη, 2 Ἀποστόλη Ν. Ἀποστόλη, 3 Ν. τοῦ Καραχωσαντη, 4 Ν. τοῦ Ἀργύρη, 5 Ἀδελφοὶ Κουτσούκοι, 6 Κ. Χ. Γ. Κοτζιᾶ, 7 Ἀποστόλη Γ. Ἀποστόλη, 8 Ἀνδρέα τοῦ Γιανιτζή, 9 Δ. τοῦ Πικριανικολῆ, 10 Γ. τοῦ Μπακάρ, 11 Ἰωάννου τοῦ Μάχα τοῦ κυβερνωτοῦ τὸ πλεῖον Ἀναγ. τοῦ Κοντοῦ, 12 Ν. τοῦ Γιάννηρη, 13 Δ. τοῦ Μαρώνη, καὶ τὸ τοῦ Καραφάτη τὸ ὅλον 27 μεγάλα πλοῖα, τὰ δὲ ἄλλα μικρά.

[β] Ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἐπιτάμιον λόγον, ὃν εἶπον τῇ δευτέρᾳ Νοεμβρίου τοῦ 1853 ἐπὶ τῷ Θεόδωρῳ Μανούτῃ καὶ δημοσιευθέντι ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἄλφα.

νης φιλικῆς σχέσεως, ἀλλὰ παραχρῆμα ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖα ἀνήχθησαν ἐπὶ τὸ Τσανταρλῆ· ὅπου πρὶν νὰ καθορμισθῶσι ἀπέβησαν νυκτὸς εἰς τὴν γῆν, ἡγουμένων Δ. τοῦ Παππανικολῆ καὶ τῶν ἀρχηγῶν Λάμπρου καὶ Ράδου μετὰ τῶν ἐπιλέκτων αὐτῶν καὶ στρατιωτῶν, μὴ πως ἐπέλθοι ἐκείθεν πολεμία ἐπικουρία· ὅπου καὶ κατέλαβον τὰς οὐ πόρρω τῆς πόλεως κειμένας διόδους καὶ τὸν Ἰσθμόν.

Ἡμέρας δὲ γενομένης κατήχθη καὶ τὸ ναυτικὸν ἀπέναντι τῆς πόλεως, ἔνθα ὑπῆρχον ἰδρυμένοι τρεῖς στοιχάδες ἐκ δεκαοκτῶ πυροβόλων.

Μετὰ ταῦτα τὰ οὐ μικροῦ λόγου ἄξια ἱστορηθέντα κατὰ Ὀθωμανῶν φρουρῶν, ὧν τὸν ἀριθμὸν ἀδυνατοῦντες νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς, (καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ ζωγρηθέντες ἡγνόουν), ἀφίεμεν εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ πλήθους τῶν πολεμησάντων, ἀρκούμενοι μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη περιεῖχεν ἑπτακιςχιλίους, τοὺς πλείστους Ὀθωμανούς· οἵτινες ἅμα τῇ ὁλῳ ἀκροσδοκῆτῳ ἐμφανίσαι τῶν προσπλέοντων Ψαῤῥιανῶν, καίπερ καταπλαγέντες, ἤρξαντο νὰ πυροβολῶσι διὰ 18 ὀρειχαλκίνων πυροβόλων· ἀλλ' οὐκ ἔφθησαν τὰ χαλκὰ στόματα τὸ δεύτερον βροντῶντα καὶ παραυτίκα οἱ ἡμέτεροι, ἡγουμένων τῶν εὐθαρσῶν κυβερνητῶν τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν πλοίων μετὰ τῶν πληρωμάτων καὶ τοῦ Ἀγγέλου καὶ Τσατσαρώνη μετὰ τῶν ἐπιλοιπῶν ἀκροβολιστῶν, ἀποδάντες καὶ μεγάλῳ θάρρει ὁμοσε χωροῦντες μετὰ δεινὴν συμπλοκὴν ἔτρεψαν κακὴν κακῶς ἔχοντας εἰς φυγὴν τοὺς πολλαπλασίους πολεμίους, καὶ οὕτω κατέστησαν κύριοι τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ πυροβολικοῦ (α).

Ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ ἐπέσχον οἱ Ψαῤῥιανοὶ ἐπιδιώξαντες κατὰ πόδας τοὺς ἤδη εἰς φυγὴν τραπέντας, ὧν καὶ πολλοὺς ἐζώγησαν· καθάπερ ἀπὸ τῶν ἐπισήμων τότε ἐγγράφων, ἐν οἷς ἀναλέγονται περὶ τοὺς τριςχιλίους καὶ ἑπτακοσίους πεσόντας καὶ ζωγρηθέντας πολεμίους ἐν ἀμφοτέραις ταῖς

[α] Κατὰ τὰς ἱστορήσεις ταύτας παρίσταται ἡμῖν εἰς τὴν διάνοιαν πολλάκις τὸ ἔξ ὀυχος τὸν λέοντα· Ἐπειδὴ ἐν πολλοῖς ἐντυγχάνουσιν ἡμῖν πράξεις, αἵτινες ἐνεργούμεναι ἐν μικρῷ χωρίῳ καὶ ὑπ' ὀλίγων, ἐγκυμονοῦσιν ὁμοῦς πλείστα. Ἐν παραδείγματι· ἡ ἄρτι ἱστορηθεῖσα πράξις δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἐπαξίως, ἢν οἱ ἀναγιγνώσκοντες ἀποβλέψωσιν ὅτι τὰ γινόμενα διεδραματίζοντο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀσίας, πλημμυρούσης ἀντιπάλων. Ἐν τοιαύτῃ καὶ μόνῃ περιστάσει δύναται νὰ παραβληθῶσιν ἔργα, μικροῦ μὲν λόγου ἄξια κατὰ τὸ δοκοῦν ὄντα, πλείστων ὁμοῦς λόγων ἀξιούμενα, ὅποια ἐξετάζονται τὰ καθ' ἕκαστα, καθ' ἃ συνέπραξαν ἄνδρες τε καὶ ἄλλαι ἐξώθεν συντυχίαι.

περισάσεις. Καὶ μὴ τοι ὁ παράτολμος Παππανικολῆς ἠρκέσθη τοῖς γεννημένοις; Τούναντίον αὐτὸς μὲν δραμαῖος ἐλαύνει μετὰ τῶν ἀποβάντων ναυτῶν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου οἱ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐτέρων λήζονται αὐτήν· ὅτε οἱ ἀκροβολισταὶ καθέζονται παρὰ τὰς διόδους, ἵνα προλάβωσιν ἐνδεχομένην ἐπικουρίαν πολεμίων.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, καὶ περ οὐ μικρὰν δοκοῦσαν, οἱ Ψαρρίανοι ἐξώγησαν γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ γέροντας, ὧν ἀπέλυσαν ἐκ φιλοanthropίας τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀόπλους, καταφρονήσαντες τῆς ἄλλης αὐτόθι ὑπαρχούσης ἀφθόνου λείας, οἷον ὑποζυγίων καὶ ποιμνίων. Ἐπεσον δὲ αὐτοῦ καὶ ἐτρώθησαν μαχόμενοι ἀνδρείως ἄρκετοὶ Ἕλληνες. Καὶ τότε ὁ Παππανικολῆς ὑπὸ τὸ ἀένναον καὶ διασταυρούμενον πῦρ τῶν διακοσίων ἀποκλησθέντων κατὰ τὴν ὑποχώρησιν πολεμίων ὁρμήσας ἔθραυσε διὰ πελέκεως τὰς θύρας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ ἀποδράντος σατράπου ἐξώγησε τὴν γυναῖκα (α), ἔχουσαν νεογνὸν τέκνον, μητέρα καὶ ἀδελφήν, οὓς μετακομίσας ἐπὶ τοῦ ἰδίου πλοίου παρέδωκεν ἔπειτα τῷ ἀντιναυάρχῳ, ὅπως διασθῶσιν ἀπὸ τῆς ἰταμότητος τῶν στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν. Καὶ τοῦτο τὸ ἐν παρόδῳ παρεμπεσὸν ἔργον μαρτυρεῖ τὴν ἀντίθεσιν τῶν φρονημάτων τοῦ ἱστορουμένου· δηλ. ὅσον τολμηρὸς καὶ ἀκάθεκτος ἦν ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι καὶ μάχαις, τόσον μετεβάλλετο εἰς ἥπιον καὶ φιλεύσπλαγχνον. Αὐτόθι πρὸς πλοίαρχον παρεστῶτα καὶ προτρέποντα νὰ μὴ ἐπιτίθηνται παραδόλως εἰς τὸν θ. νικητὸν, ἀπεκρίνατο ἀπόκρισιν ὡς ὑπὸ δαμονίου ὑπαγορευομένην· «Θὰ σκεφθῶ περὶ ζωῆς, ὅταν φθάσω τὸ τεσσαρακοστὸν ἔννατον ἔτος τῆς ἡλικίας». Καὶ ὅμως ἡ θεία πρόνοια ἐπεφύλαξεν αὐτόν, ἵνα ἐπίδοι τὰ ἀποτελέσματα λελωθμένα παρ' ὅτι προσεδόκων οἱ ἀγωνισθέντες, καὶ ἀντὶ δικαιοσύνης καὶ ἐννομίας ἐπικρατοῦσαν παρανομίαν ἀκαταλόγιστον· ἥς καὶ πολλοὶ τῶν ἐπιζησάντων οὐκ ἔμειναν ἄμοιροι, ὥς μὴ ὦφιλεν! Ἐπειδὴ τὸ κακὸν παρὰδειγμα τοῦτο μεταδίδωσι τὸ μῖασμα τῆς φιλαρχίας καὶ πλεονεξίας

[α] Ἐν τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι διέπρεπον ἐπὶ ἐξαισίᾳ καλλονῇ ἡ γαμετὴ τοῦ σατράπου, καὶ ἡ τοῦ ἱμάμη μετὰ τῆς θυγατρὸς, οὓς πάντας Δ. ὁ Παππανικολῆς ἐθεράπευσεν ἐν τῷ πλοίῳ χριστιανικῶς, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ σατράπου μαθοῦσα ὅτι ὁ ζωγράφος αὐτὴν εἶχε γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ μὴ ἔχουσα πῶς ἄλλως νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς ἐδώρησατο αἰῶραν, ἐν ᾗ αἰωροῦνται τὰ νήπια· ἦν δὲ αὕτη ἐξ ἐρυθροῦ δέρματος καὶ κατὰ τὰ κράσπεδα πεποικιλμένη δι' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ μεμιγμένη.

καὶ ἀσέβειας πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τοῖς νεωτέρους, ἀφ' ὧν προεδοκᾷται ἡ διάνυσις τῆς μεγάλης ιδέας. Τέλος δὲ τῶν διακοσίων πολεμίων οἱ μὲν ἔπεσον οἱ δὲ ἐσφάγησαν· ὧν εἰς μόνος ἰστάμενος ἐπὶ πυργίου ναυῦ (Γολᾶ) πυροβολήσας κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μαρούκη καὶ τρώσας καιρίως κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαίμου καὶ ἤδη ἀσπαίροντα ὡς μάρτυρα φθὰς ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Οἱ ζωγρηθέντες γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἐν οἷς καὶ οἱ οἰκεῖοι τοῦ πασσᾶ, ὄντες τριάκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐπεβιβάσθησαν μετὰ 18 πυροβόλων εἰς τὰ ἐξῆς πλοῖα· τὰ Ἀποστόλη Ν. Ἀποστόλη, Ἀνδρέα Γιανίτση, Νικολάου Καρακωνσαντή, καὶ Νικολάω Ἀργύρη.

Συνέστησεν δ' εἷτα ἐπιτροπὴν ὁ ἀντιναύαρχος Σκανδάλης ἐφορευτικὴν ἀπαρτιζομένην ἐκ τεσσαράκοντα πλοιάρχων τῶν μικρῶν τε καὶ μεγάλων νεῶν διὰ τὰς λείας.

Αὐθήμερον λεηλατήσαντες ὁλοσχερῶς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ κορεσθέντες πλούτου ἀπέπλευσαν διευθυνόμενοι εἰς Μοσχονήσια (Ἑκατοννήσους), οὓς ἄμα ἰδόντες οἱ Ὀθωμανοὶ παρεσκευάσθησαν ἐπὶ ἄμυναν ἔχοντες ἐπὶ τῆς νησιδος ὀκτὼ πυροβόλα.

Ὁ ἀντιναύαρχος μετὰ τῶν πλείστων τῶν μειζόνων πλοίων καὶ τινῶν μικρῶν καθωρμίσθησαν πρὸς νότον τοῦ Μοσχοπούλου καὶ πρὸς ἄρκτον τοῦ Γυμνοῦ, τέσσαρα δὲ μεγάλα μετὰ τῶν ὑπολοίπων μικρῶν πρὸς ἄρκτον τοῦ εἰς τὸ Ντουλάπι δηλαδὴ πορθμίσκον χωρίζοντα τὴν μεγάλην Ἑκατόννησον ἐκ τῆς νησιδος Κρομμυδίου καὶ ζευγνύμενον διὰ γέφυρας· Δ. ὁ Παππανικολῆς, Κ. Χ. Γ. Κοτζιάς, καὶ Ῥάδος καὶ Λάμπρος καὶ Ἀγγε-λος καὶ Τσασταρώνης, συμπαραλαβόντες ἱκανοὺς ναύτας τε καὶ ἀκροβολιστάς, ἀπέβησαν ἐπὶ τὸ Μοσχονήσιον παρὰ τὴν αὐτόθι κρήνην (βρύσιν), ὅπου ὑπάρχει μονὴ τῆς Παναγίας καλουμένη, καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν πλοίων συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Τούρκων, οὓς ἠνάγκασαν νὰ ἐξαναχωρήσῃσι εἰς τὴν γέφυραν, φοβούμενοι μὴ ποθεν ἀποδάντες εἰς τὸ Ντουλάπι οἱ καθωρμισθέντες ἀποκλήσωσιν αὐτοῖς τὴν ὑποχώρησιν καὶ οὕτω καταστρέψωσιν αὐτούς· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι παρὰ πόδας τῶν πολεμίων χωροῦντες ὑπὲρ τὴν γέφυραν διὰ τοῦ Κρομμυδίου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἡπείρου δεσπόζουσι τῆς παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ αὐτόθι βουνοῦ ἐκ πέντε πυροβόλων καθεστεικυίας σοιχάδος, ἧς αἱ σφοῖραι βαλλόμεναι ἐνεποίουσι φρίκην καὶ πάταγον κατὰ τὴν ἐξ ἐλαιῶνος ἀμφιλαφεῖ νησίδα. Ἐκεῖθεν χωροῦσι δρομαῖοι πρὸς τὴν πεδιάδα, καὶ αὐτόθι ἐπισχόντες καὶ παρα-

ταχθέντες ἀμύνονται τοὺς χιλιούς πολεμίους· ὅφ' ὧν ἔπειτα ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐνώπιον τῶν ἀπὸ τῶν περιχώρων ἐπιόντων τετρακισχιλίων ἐπικούρων πολεμίων.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ ὁ Παππανικολῆς πρὸς ἀναζωπύρῃσιν τῶν ἡμετέρων συναρπάξας τὴν σημαίαν ἐξώρμησε μόνος τῆς τάξεως καὶ προχωρήσας εἴκοσι βήματα ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἐμπήγνυσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸ ἀκατάπαυστον πῦρ τῶν πολεμίων. Ἐκ τούτου ἐνθαρρυνθέντων τῶν ἡμετέρων ἀνελήφθη ἡ μάχη σφοδρότερα, ὅτε πάλιν ὁ αὐτὸς λαβὼν τὴν σημαίαν καὶ φέρων ἔστησεν ἐγγυτέρω τῶν πολεμίων, τεσσαράκοντα βήματα ἄνω τῶν ἡμετέρων· κινδυνεύουσιν δὲ νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων δρυμὼν ἐκεῖνος ἀνέλαβε καὶ μύλις ἐκύμισε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ, ὅτε σφαῖρα Τούρκου βληθεῖσα ἔθραυσε τὸ δόρυ τῆς σημαίας ἐμπεπηγμένον, αὐτὸν δὲ εὐτυχῶς οὐδὲν ἔδραψεν (α). Ἐτυχε νὰ σπινίξωσι τότε ὕδατος οἱ ἡμέτεροι, ὅτε πάλιν ἐκεῖνος συμπααραλαβὼν δέκα ἐπιλέκτους ἠπείγετο ἐπὶ ὕδαρ, δὴ

(α) Πλειστάκις ἐν ταῖς ἱστορίαις ἐθνῶν περιπεσόντων κατὰ μάχας ἢ πολιορκίας εἰς ἐσχάτους κινδύνους, ἀναφαίνονται πράξεις καὶ μηχανήματα, ἅτινα ὕσῃ τῇ ἀνάγκῃ δύναται νὰ φαντασθῇ· οἷον αἱ γυναῖκες τῶν Καρχηδονίων ἀποτέμνουσαι τὰς τρίχας τῶν κεφαλῶν ἐπλεκόν διὰ τὰ εἰς τόξα τῶν ἀνδρῶν χορδὰς κατὰ τὴν 146 Π. Χ. γενομένην ἐκπολιόρκησιν τῆς Καρχηδόνας, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἀσδρούβα ἀναδειχθέντος δειλοῦ, ἔρριψεν ἑαυτὴν σὺν τοῖς τέκνοις εἰς τὰς φλόγας τῆς ἐμπιπραμένης πόλεως· κατὰ τὴν ὑπὸ Σύλλα πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν οἱ Ἐπικούρειοι ἤσθιον μῦς, καθὼς καὶ ἐπ' ἐσχάτων οἱ ἐν Μεσολογίῳ πολιορκούμενοι διητῶντο ἐκ περιτριμμάτων. Παρὰ τῷ Καίσαρι καὶ Λιβῳ πολλάκις ἐκτείνονται ὕπτιοι ἐκατόνταρχοι καὶ χιλιάρχοι κατὰ τὴν πύλιν τοῦ στρατοπέδου, ἵνα μὴ εἰσέλθωσιν εἰς φυγὴν τρεπόμενοι στρατιῶται, ἀλλὰ νὰ ἀναγκάζωνται νὰ ἐπιστρέψωσι κατὰ τῶν πολεμίων εἰς ἀνάσωσιν τῆς τιμῆς τῆς Ρώμης. Παραλείποντες πολλὰ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀναφέρωμεν ὅποσα ἐπενόησεν Ἰάσων ὁ ὕστατος στρατηγὸς τῆς Θετταλίας, μαχόμενος κατὰ τῶν ἀθητήτων τότε Μακεδόνων. Ὁ δὲ ἡμέτερος Παππανικολῆς ἀντὶ δάδων μετεχειρίσθη ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει πέλεκυν ὅπως ἐκπολιόρκησιν τὸ μέγαρον τοῦ σατράπην· τὴν δὲ τῆς σημαίας ἐμπήξιν ἐν μέσοις πολεμίοις καὶ ἔπειτα ἀνάσωσιν δὲν ἔχομεν πρὸς τί νὰ παραβῶμεν· εἰ μὴ πρὸς τὸ ὅτι δις ἠτιμώσθη ἡ κοσμοκράτωρ Ρώμη, ἀπολεσάντων κατὰ τῶν ἐναντίων τῶν Γερμανῶν πολέμων τοῦ στρατηγοῦ Οὐάρρωνος καὶ τοῦ Κράσσου κατὰ τῶν Πάρθων ἀετοῦς (aquilas), ὅπερ ἐνομίσθη μέγιστον αἷσχος τῆς πολιτείας· καὶ δὲν ἐδυσωπήθη ἡ κοινὴ γνώμη ἢ ὅτε Αὐγουστος ὁ Οὐκταουιανὸς ἀνέλαθεν ἀπὸ τῶν Πάρθων τοὺς ἀπολεσθέντας ἀετοὺς (σημαίας τῶν λεγεώνων). Ἀλέξανδρος δὲ ὁ μέγας παρεμυθήσατο τοὺς Ἀθηναίους ἀποστείλεις ἐκ Περσεπόλεως μετὰ 840 ἐνιαυτοῦ τοὺς ἀπαχθέντας ἐξ Ἀθηνῶν ἀνδριάντας τῶν

ιδόντες ὁ Λάμπρος καὶ Ῥάδος καὶ προσβοήσαντες τὴν πᾶς, Καπε-
τάνιε, καὶ σκωτοθῆς· διότι θὰ χρειασθῇς γιὰ πρὸ πίσω α-
μόλις ἀνεχαίτισαν. Καὶ ἐνταῦθα καθορῶνται οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀρχηγοὶ προαι-
νιζόμενοι τὰ μέλλοντα κατορθώματα τοῦ Παππανικολῆ· καὶ τοῦτο δὴ-
που ἐτεκμαίροντο ἀπὸ τῶν παρεληλυθόντων. Ἐπειτα δὲ ἡ τελευταία
πρᾶξις τοῦ δράματος· καθ' ἣν οἱ ἡμέτεροι ὡς μὴ δυνηθέντες νὰ ἀνθέξωσι
πρὸς τοὺς πολλαπλασίους ἀντιπάλους ἀναδυόμενοι περαιοῦνται τὴν γέ-
φυραν, φέροντες ὡς τρόπαια τὰ πυροβόλα· καὶ ἅμα περαιωθέντων πρὸς
ἐξασφάλισιν τῆς ὑποχωρήσεως ὁ Ῥάδος προσκρούσας χάλικα καὶ χάλυδα
καὶ ἐξενεγκὼν πῦρ ἐνέπρησε τὴν γέφυραν, καὶ οὕτω ἐσώθησαν. (Καὶ τῇδε
ἐχώριζον τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν αἰμοδορόν ἔφεσιν τῶν Τούρ-
κων φλόγες ἀναλάμψασαι ἐκ σμικρῶν σπινθήρων, καθάπερ καὶ ὀλιγίστων
ἀγωνιστῶν αἱ στεναὶ καρδίαι διετῆρουν ἐλάχιστα ζώπυρα, ἅπερ ἔπειτα
κυζήθησαν εἰς φλόγας).

Ἦδη ἐκκλινεν ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος κατέβαινεν ὑπὸ γαληναῖον ὀρίζοντα
ῥεμούσης τῆς θαλάσσης καὶ σελαγίζοντος ὑπὸ νύκτα τοῦ πολυοσμύτου
οὐρανοῦ, ἀντανακλωμένου ἅμα τοῦ στερεώματος καὶ ἀπεικονιζομένου ἐν
τῷ μυθῷ τῶν ὑδάτων, καὶ τότε οἱ πολέμιοι ἀποσχόντες ἀπέρχονται εἰς
τὰ ἴδια. Ἐπὶ τούτοις οἱ Ἕλληνες νικηφόροι ἀνάψαντες πυρὰς ἐπὶ τῆς νησι-
δος καὶ εὐθυμήσαντες κατὰ τὴν πρωίαν ἐπέβησαν τὰ πλοῖα εἰς ἐπάνοδον·
οὓς ἰδὼν ὁ ἀντιναύαρχος Σκανδάλης ἐπανιόντας καὶ ὀλίγους ἀπολέσαντας
ἀνεφώνησε διατόρως ὁ Ἀνθρώπους ἔχομεν ἢ θεοὺς; αὐτὸν δὲ Παπ-

τυραννοκτόνων Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Καὶ δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐπάγεται ἀ-
πώλεια σημαιῶν ἢ ἄλλων κειμηλίων μεγαλειτέραν θλίψιν ἢ καταστροφὰ πόλεων
καὶ στρατοπέδων. Ἐπειδὴ τούτων μὲν τάχην ἐξαλείφονται ἢ ἀνακαίνιζονται,
ἐκεῖνα δὲ μένουσιν ἐν ταῖς χερσὶ καὶ χώραις τῶν πολεμίων ὡς μαρτύρια αἰωνίας
ἀσχημοσύνης καὶ ἀτιμίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἀρχαίῳθεν οἱ σηματοφόροι ἐξελέγοντο
ἀπὸ τῶν κρατίστων· διότι οἱ μαχόμενοι κατὰ τὰς κινήσεις τῶν σημαιῶν διατατ-
τόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν κινουῦνται καὶ ἐνεργοῦσι· καὶ αἱ ἀπὸ τῶν πολεμίων κυ-
ριεύμεναι σημαῖαι ἀποτελοῦσι τὸ ἄκρον ἄωτον τῶν ἀποτεταμιευμένων λαφύρων.
Ὁ δὲ ἡμέτερος Παππανικολῆς, καίπερ μὴ ἔχων ἐντολὴν ἀνωτέρου οὐδὲ ἐπιτελῶν
λειτουργίαν σηματοφόρου εἰ μὴ μόνον ὅτι ἀνελογίζετο ὁποῖον αἰσχος ἐμελλε νὰ ἐπι-
φέρῃ, εἰ περιέπιπτεν ἡ Ἑλληνικὴ σημαῖα εἰς χεῖρας πολεμίας, ἐνήργησε καὶ ἐκεῖ,
καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξ οἰκείας προαιρέσεως. Ἡ σημαῖα ἐμφαίνει πόρρωθεν κυμαι-
νομένη ἀλώσεις φρουρίων καὶ πόλεων· ἐν τοῖς πελάγεσι σειόμεναι σημαῖαι μαρ-
τυροῦσι τὸ μεγαλεῖον ἢ τὴν σμικρότητα τῶν ἐθνῶν.

πανικολῆν ἀπεκάλει ὁ πύρινον σῦλον τῶν Ψαρρῶν α. (α) Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἡ ὅλη μοῖρα ἀποπλεύσασα καὶ παραπλεύουσα τὴν νῆσον Λέσβον καταλιμπάνει αὐτόθι τὰ τοὺς αἰχμαλώτους κομίζοντα πλοῖα ἵνα ἀπολυτρωθῶσι, καὶ ἐπὶ τούτοις πέμπεται πρὸς τὸν διοικητὴν ἀπόστολος· ἐφ' ᾧ λαβόντες πολλὰ λύτρα ἀπέλυσαν τοὺς οἰκείους τοῦ πασσᾶ καὶ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους, ἐγγυησαμένων τῶν προξένων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἄμα δὲ ἐπέμψθησαν καὶ πλοῖα ἐν Ἐρεσῶ πρὸς ἀνάδυσιν χαλκοῦ ἀπὸ τοῦ πυρποληθέντος πρὸ δύο ἐτῶν ὑπὸ Δ. Παππανικολῆ δικρότου, ἐξ οὗ προήλθον ἱκανοὶ στατῆρες χαλκοῦ, πωληθέντων ἐκάστου ἑνδεκα ταλλήρων (τῶν λοιπῶν ἐπανελθόντων οἴκαδε).

Οἱ κατὰ τὸ Τσανταρλῆ καὶ Μοσχονήσια πεσόντες καὶ τραθέντες Ἕλληνες, καθάπερ τεκμηριοῦται ὑπὸ ἐπισήμου ἐγγράφου, ἦσαν ἑκατὸν, κηδευθέντες πρὸς τὰς αὐτόθι προσκειμένας νησιῶδας κατὰ τὰ νενομισμένα (ὅπως ἐνῆν).

Κατὰ τὴν 26 Αὐγούστου τοῦ 1823 ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Ψαρρῶν 5 πλοῖα (β) πρὸς λήσιν τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ κακῇ τύχῃ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς οὐκ ἐπετεύχθη· διότι κατὰ τὸν πλοῦν ἕως Ἀλεξανδρέτας οὐδὲν συνηντήθη ἐχθρικὸν πλοῖον· ἀναπλέοντες δὲ προσωρμίσθησαν εἰς τὸ Καστελόρριζον πρὸς ὕδρευσιν· ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁχύρωμα καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ ἄγουσα ὁδὸς εἶναι ἀνάντης καὶ ἀργαλέα, τὸ δὲ ὁχύρωμα ἔχον πέντε σιδηρᾶ πυροβόλα ἐφρουρεῖτο ὑφ' ἱκανῶν στρατιωτῶν, καθ' οὓς ὁ Παππανικολῆς μετὰ 25 ναυτῶν ἀποβάς καὶ ὀρμήσας κατέλαβεν ἐκδιώξας τοὺς Τούρκους ἐκεῖθεν· ὅθεν μετεκόμισεν ἐκτὸς τῆς ἀποσκευῆς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὅσα ἀπὸ τῶν τειχῶν κατεκρήμνισε πυροβόλα, τὰ ὅποια ἐπέβιβασεν εἰς τὸ ἴδιον πλοῖον· μετὰ ταῦτα ἐξέπλευσαν αἱ νῆες ὑπὸ τὴν πνοὴν ἐλαφροῦ βορρᾶ. Ἐπλεον δὲ προσηνέμως παρὰ τὴν νῆσον Ῥόδον εἰς ἀπόστασιν δέκα περίπου μιλίων, καὶ τότε διέγνωσαν τρία πλοῖα, ἅπερ ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως ὑπέλαβον κατ' ἀρχὰς λεύκας, ἀλλὰ πλησιάζοντα βαθμηδὸν ἀνεγνώρισαν ὄντα μὲν πολεμικά, ἀλλ' ἀγνώστου ἐθνότητος, ὡς μὴ φέροντα σημαίαν. Σφοδρυνθέντος τοῦ ἐτησίου ἀνέμου, οἱ Ψαρρῖανοί ἦσαν σειρόδετοι (μουδαρισμένοι)· τὰ δὲ τρία πλοῖα κατήρχοντο πλησίον δεξιὸν ἔχοντα τὸν ἄνεμον. Ἐν τῇ προσεγγίσει ἀνα-

[α] Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ ὅστις ἤκουσεν αὐτοῖς εἰπὼν.

[β] Τὰ τοῦ Α. Γ. Ἀποστόλη Δ. Γ. Παππανικολῆ, Ν. Παναῖρα, Χ. Γ. Κοτζιά, Γ. Ο. Κιζάρης μετὰ τὸ πλοῖον τοῦ Βουρέκα.

στέλλουσι τοὺς πόδας τῶν φωσώνων τοῦ ἐπιδρόμου καὶ τῶν μειζόνων (δηλ. ταῖς σκόταις τῶν παπαφίγων μπούμας καὶ τρίγγων) καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν Ψαρρίανων λοξοδρομούντων ὡς πλάγιον ἐχόντων τὸν ἄνεμον.

Ἐκ τῶν Ψαρρίανων ὅσα προέλαβον ἐν ἀναγκῇ ἀντέβαλλον τοὺς πολεμίους, οἵτινες ἐπάραντες τὰς σημαίας καὶ ποδοῦντες πάλιν τὰ ἀνασταλέντα ἱστία διευθύνονται καταδιωκόμενοι εἰς Ῥόδον τὴν νῆσον ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ φρουρίου. Κατ' ἀρχὰς αἱ μακρόθεν κινήσεις ἐκείνων παρώρων τοὺς ἡμετέρους πρὸς παρασκευήν, νομιζόντων ὅτι προτίθενται νὰ ναυμαχήσωσιν· ἀλλ' ὁπίση ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς τῶν Ἑλλήνων, ὅτε εἶδον τοὺς ἐναντίους ὑποχωρήσαντας μετὰ τινα ἀκροβολισμόν! ἕως δὲ νὰ λύσωσι τὰς σειρὰς (μούδας) οἱ Ψαρρίανοί, οἱ πολέμιοι ἱκανῶς ἀπεμακρύνθησαν. Τοῦ τοῦ Ἀποστόλη Γ. Ἀποστόλη πλοίου ἐξέσχίσθη ὁ δόλων (ἡ Γάμβια), διότι ἀναβάντες οἱ ναῦται ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου πρὸς θάσσονα λύσιν τῶν σειρῶν ἔλυσαν πρῶτον τὴν ἀκροδέαν, παραλιπόντες ἐν σειράδιον· διότι ἦν ἐτησίας σφοδρὸς καὶ ἡ θάλασσα κυματώδης. Τὰ τρία πολέμια πλοῖα ἦσαν ἡ Ἀφρικα τοῦ Μαϊμεταλῆ, κορβέτα πρώτης τάξεως, ἔχουσαι 28 πυροβόλα· ἡ τις ὡς ταχυτέρα ἐσώθη, καθὼς καὶ ἡ μία τῶν δύο ἡμιολιῶν, ἔχουσιν 20 πυροβόλα ἑκατέρας· ἡ δὲ ἄλλη καταδιωκόμενη ὑπὸ τῶν Ψαρρίανων πρεῖλει νὰ ριφθῇ ἀντὶ παραδόσεως εἰς τὴν παραλίαν τῆς ἡπείρου, ὅπου ἐπρόστατεῦθη ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα συναχθέντων Ὀθωμανῶν· τὸ πλήρωμα διεσώθη ὁλόκληρον, καὶ οἱ Ψαρρίανοί ἐπανῆλθον οἴκαδε.

~~1824.~~

1824.

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 ἐντολῇ τῆς βουλῆς τῶν Ψαρρίων ἐπίβας τὸ ἴδιον πυρπολικὸν κατὰ πάντα ἐμπολέμιον Δ. ὁ Παππανικολῆς μετ' ὀκτὼ ἐτέρων πυρπολικῶν καὶ πέντε πώλεμικῶν νεῶν, ἀνέμενον τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον· καὶ κατ' ἀπόφασιν τῆς βουλῆς ἀφῆρέθησαν ἀπὸ τῶν πλοίων τὰ πηδάλια, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἀναχώρησις ἀλλαχόσε ὁποιουδήποτε Ψαρρίανου· τῶν δὲ πυρπολικῶν τὰ μὲν διατάχθησαν νὰ περιπολῶσι τὴν παραλίαν τοῦ Φτελιοῦ, βορειοδυτικῶς τῆς νήσου κειμένου, τὰ δὲ ἐν τῇ

λιμένοι πρὸς μεσημβρίαν τῆς νήσου· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν τὰ Ν. Καλάρη Ν. Βρατσάνου, Κ. Νικοδήμου, Δ. Παππανικολῆ, Γ. Κρουτσούντη· τὰ δὲ δεύτερα τὰ Κ. Κανάρη, Ἀνδ. τοῦ Βρούλου, Γ. Μανιάτου, Δ. Μαμούνη, τῶν δὲ πέντε πολεμικῶν παρήγγειλεν ἡ βουλὴ τὰ δύο νὰ μένωσιν ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς νήσου κειμένῳ ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Φτελεσοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ τρία ἐν τῷ πρὸς μεσημβρίαν τῆς νήσου λιμένι καὶ τυχόντως πρὸς διάσωσιν τῶν πυρπολητῶν, τὰ δὲ ἄνευ πηδαλίων ἐγκατεστάθησαν εἰς τοὺς δύο λιμένας, ἐν μὲν τῷ μεσημβρινῷ πλεῖστα, ἐν δὲ τῷ βορειοδυτικῷ ὀλίγιστα, πρὸς ἐπικουρίαν καὶ ἀποκάλυσιν πάσης ἐνδεχομένης ἀποβάσεως τῶν πολεμίων.

Ἐπὶ τῆς νήσου αἱ μὲν εὐάλωτοι καὶ βαταὶ θέσεις ἡσφαλίσθησαν δι' ὀχυρωμάτων καὶ πυροβόλων ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ Ρούσσου καὶ τοῦ Ἀδάμ, τὰ δὲ βορειανατολικά καὶ ἀνατολικά, ὡς ἀπότομα καὶ ἀπρόσιτα φύσει καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου προστατευόμενα, ἔμειναν ἀνοχύρωτα ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἕως τοῦ Μαρκάκη, πλην ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ὑπῆρχε κανονοστάσιον τριῶν πυροβόλων. (Κοκκινόπουντα). Τὰ ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀχυρωμάτων καθεσταμένα πυροβόλα ἦσαν ὑπὲρ τὰ 170· ὥστε πᾶσα ἡ πρὸς ἄμυναν τῆς νήσου μάχμις δύναμις ἦσαν 1300 Ψαρριανοὶ δεδοκιμασμένοι καὶ διηρημένοι εἰς 10 καπετανίας (ἀρχηγίας), ἐξ 125 ἐκάστη, εἰς 800 παρούς καὶ 1027 μισθωτοὺς, ἀφαιρουμένων τῶν 250 λογάδων Ψαρριανῶν, ἀπαρτιζόντων τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν. Ὀλίγαις ἡμέραις πρὶν τῆς ἀφίξεως τῶν πολεμίων ἐγένοντο κατοπτεύσεις ἐγγύτατα ὑπὸ τοῦ καπετὰν πασσᾶ περὶ τῶν ἀρμοδιωτέρων χωρίων πρὸς ἀποβίβασιν στρατοῦ· ὅτε ἐντολῇ τῆς βουλῆς ὤρμησαν δύο πυρπολικά κατὰ τῶν κατοπτευόντων Κ. τοῦ Κανάρη καὶ Δ. τοῦ Μαμούνη, ἐν ᾧ οἱ πολέμιοι ἦσαν ἤδη παρὰ τῷ ἀκρωτηρίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Θεασάμενος ὁ πολέμιος τὰ πυρπολικά ἀπέσχεεν ἐντεῦθεν, ὑποστάς βλάβην κατὰ τὴν ἐξαρτίαν τῆς νεῶς ὑπὸ τοῦ κανονοστασίου τοῦ Μπελαίτου (κτῆμα προσῆκον εἰς τὸν οἶκον Παππανικολῆ)· οἱ πυρποληταὶ ἐξήττησαντο παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἄδειαν ὅπως μεταβάντες εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σίγρι (τῆς Λέσβου) πυρπολήσωσι τὰς αὐτόθι καθορμιζούσας Ὀθωμανικὰς ναῦς· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐπικρατοῦσης γαλήνης ἡ βουλὴ δὲν ἐδέχθη τὴν αἴτησιν.

Οἱ αἰεὶ συμμαχόμενοι Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται, καίπερ πυθόμενοι ἐν καιρῷ τὴν πρὸς τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν ἀγγελίαν περὶ τῶν παρασκευῶν

τοῦ πολεμίου, οὐδαμῶς ἐφρόντισαν περὶ τοῦ μετεωρίζομένου κινδύνου· ἀλλὰ μάλιστα προῦφασίζοντο κατ' ἀρχὰς ἀπορίαν χρημάτων πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων, ὡς οὕτω ληφθέντος τοῦ ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀναμενομένου δανείου. Καὶ ὅμως, ὦ τοῦ παραδόξου θαύματος! φερόνται φενακίζοντες· διότι ὁ εἰρημένος πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἐπέβαλεν ἀδικαίωτον ἀπαγόρευσιν τοῦ νὰ μὴ ἐπεξέλθωσι κατὰ τῶν πολεμίων μηδὲ αὐτοὶ οἱ Ψαῤῥιανοί, σκεπτόμενος ὅτι τὰ πλοῖά των ἦσαν μικρά. Συνδυάζοντες ταύτην τὴν ἀπαγόρευσιν μετὰ τῶν ἀνωτέρω προφάσεων καταλαμβάνομεν αὐτόφωρον τὴν ἣν εἶχον διαθέσιν οἱ τοῦ ἐκτελεστικοῦ πρὸς τοὺς συναγωνιστάς, ὧν δῆθεν ἐφείδοντο τῆς ζωῆς· ἀλλὰ μήτοι οἱ σινάμωροι ἐκεῖνοι μηδαμῶς διανοήθησαν ὅτι τὸ καθολικὸν σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως ἦν ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος α· Καὶ ὅσοι ἀπεθρασύνθησαν ὥστε νὰ ἀναχαιτίσωσιν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συνθήματος ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει, οἱ τοιοῦτοι δικαίως δύνανται νὰ ἀποκληθῶσι προδόται τῆς πατρίδος· ἐπεὶ δὲ εὐλαβούμενοι δῆθεν ἀμφὶ δυσπραγία τῶν ἐπιχειρησόντων δὲν ἐνεθυμοῦντο ἅμα ὅτι ἐμβάλλοντες ἐκείνους εἰς ἀπώλειαν νὰ ὑποσῶσι μετὰ ἄτιμον σωτηρίαν μέμψεις ἐπὶ ἀνανδρία καὶ θρασυδειλία· ἥς περ ἐφρονήσεως ὅτι δὲν ἦσαν ἄξι οἱ Ψαῤῥιανοί, μαρτυροῦσι καὶ αὐταὶ αἱ ἐλάχιστα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν πράξεις των, πολὺ δὲ μᾶλλον ἢ ἦν ἀπεδείξαντο μοναδικὴν ἀρετὴν καὶ ἀκηθίαν περὶ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν· καὶ ὅμως θεῖα συνάρσει μετὰ τόσα δεινὰ ἐσώθησαν μάρτυρες διάτοροι οὐ μόνον Ψαῤῥιανοί, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν χωρῶν, παρ' αἷς ἐκεῖνοι ἠνδραγάθησαν, μνήμονες τοῦ ἀτρομήτου ἥθους τῶν Ψαῤῥιανῶν.

Ἐπεὶ δὲ τὰ πλοῖα ὄντα ἤδη ἐξερτυμένα ἀπέπλευσαν εἰς Κάσσον ἤδη κατεστραμμένην (καθάπερ ὁμολογοῦσι τὰ τ' ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ αἱ ἀποκρίσεις τῶν ἐκ Ψαῤῥῶν ἀπεσταλμένων παραστατῶν πρὸς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, ἐν αἷς ἀνήγγελλον ὅτι καίπερ ἤδη μαθόντος τοῦ ἐκτελεστικοῦ παρ' αὐτῶν τὴν καταστροφὴν τῆς Κάσσου, ἐξ οὗ ἐκδηλοῦται ὅτι ὑπεξέφευγον τὴν ἐπικείμενον τοῖς Ψαῤῥοῖς κίνδυνον). Ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ εὐρισκόμεθα ἐν στάσει τοῦ νὰ ὁμολογήσωμεν δημοσίᾳ τὰ ἴδια ἡμῶν αἵσχη· ἀλλὰ μέντοι λόγου γιγνομένου περὶ καταστροφῆς νήσου, ἥς οἱ κάτοικοι κατέστησαν τὸ φόβητρον τῶν τὴν ἀντικρὺ κατοικούντων τὴν Ἀσίαν Ὀθωμανῶν, νομίζομεν ὅτι καὶ πᾶσα ἀληθινὴ Ἑλληνικὴ καρδιά οὐκ ἂν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος ἐπὶ τοιαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ ἀναληγῇ ἀνδρῶν, οἵτινες ἄλλως ἀνεδείχθησαν πρόμαχοι τῆς Ἑλληνικῆς ἐ-

λευθερίας. Ἀρά γε παρεισέδου καὶ ἐνταῦθα ὁ παγκράτιστος φθόνος ἢ ἑτερόν τι παραπλήσιον πλημμέλημα; Ἐν τέλει παρακαλοῦμεν πάντα, ὅστις δύναται, νὰ ἀναιρέσῃ τὰ εἰρημένα· δηλ. ὅτι ἔδραμον τὰ τῶν συμμαχῶν νήσων πλοῖα εἰς βοήθειαν τῆς ἤδη κατεστραμμένης νήσου, ἢ κατέλιπον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων νήσον, ἥτις, εἰ μὴ κατεστράφη, ἴσως ἔθελεν ἀποδοῖ ἄλλως ὁ ἱερὸς ἀγὼν· διότι πασίγνωστον ἐστὶν ὅτι οἱ Ψαρρῖανοὶ ἀνεχαίτιζον διὰ θαλάσσης τὰ ἐξ Ἀσίας ἐπιόντα πολέμια στίφη καθὼς καὶ οἱ Σάμιοι διὰ ξηρᾶς. Ἄλλως τε καὶ ἀφίμεν κριτὴν τὸν ἀδέκαστον χρόνον. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ὀλίγοι συγγράψαντες ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡμεδαποὶ καὶ ἄλλοδαποί, κακίζουσι τοὺς Ψαρρῖανούς ὑπ' ἀγνοίας, ἐν ᾧ οἱ νησιῶται ὑπὸ ἐθελοκακίας μέμφονται αὐτοὺς ὡς γενομένους παραιτίους τῆς καταστροφῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, ὅτι δῆθεν ἤλαζονεύθησαν. Ταύτης, οἰόμεθα, οὐδεμίαν χεῖρων μορφήν ἠδύνατο νὰ προσαφθῇ αὐτοῖς, πολλῶ δὲ μᾶλλον πιστευτέον ὅτι ἐκεῖνοι συνώμωσαν κατὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν Ψαρρῶν, προφασίζόμενοι ὅτι τὸ ἐκ Ψαρρῶν ταχύπλουν οὐδεμίαν ἀγγελίαν ἐκόμισε πρὸς σφᾶς αὐτοὺς. Παρίσταται δὲ ἡμῖν ὑπόνοια μὴ πῶς τοῦτο τὸ πρὸς τοὺς Ψαρρῖανούς μῖτος ἀνεφύη ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν, ὧν ἐκεῖνοι κατῴρθουν αἰείποτε παρέχοντες ἀνάγκης τυχούσης τὰ ἴδια πυρπολικά, καὶ παραβάλλοντες καὶ τῆς ζωᾶς αὐτῶν περὶ τῆς πατρίδος, μηδαμῶς πτοούμενοι τὴν ὀλίγον ἀπέχουσαν καὶ ὑπὸ Ὀθωμανῶν τὸ πλεῖστον κατοικουμένην Ἀσίαν, μέχρις ὅτου συναπώλοντο τῇ πατρίδι καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ θηλάζοντα νήπια· καὶ ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα διετέλεσαν ἀγωνιζόμενοι τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς ἕως τῆς τελευτῆς τοῦ ἀγῶνος, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ λείψανα διατηροῦσι τὸ ζώπυρον, ὅπερ ἔτρεφον οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐκ παιδῶν.

Τῇ 20 Ἰουνίου 1824 κούφη πνοὴ βορρᾶ ἐρρύτιδου τὴν ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅθεν ἐξώρμωσαν οἱ πολέμιοι, τοῦ τηλεγράφου σημαίνοντος τὴν ἄπαρσιν· πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου παρεγένοντο πλησίον τῶν ἀκτῶν τοῦ Κανάλου τῆς νήσου, προσπνευσάσης πελαγίας αὔρας· ὅτε ὁμίχλη πυκνὴ ἐθάμβου τὸν αἰθέρα καὶ νηνεμία ἑκτακτος ἐπεκράτει κατὰ τὸν πρὸς πλουν τοῦ πολέμιου, πειρωμένου ἀποβάσεως. Τὰ πηδάλια τῶν πυρπολικῶν ἠπειθῶν τελέως· ἑλαφρὸν δὲ καὶ κούφον κύμα, πελαγίως φερόμενον, τὰ ἰστία τὰ ἐπὶ τῶν κεραίων μόλις ἔσσειε· ὅθεν κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐκτέλεσις τῆς τῆς βουλῆς ἐντολῆς (α). διότι οἱ πυρποληταὶ

(α) Ἐντὸς τοῦ ὁρίσκου τοῦ Κανάλου πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποβάσεως τῶν

ὑπὸ νηυσὶν ὄντες ἡδυνάτου· νὰ παράσχῃ τὴν προσήκουσαν βοήθειαν ἐνεκα τῆς γαλήνης. Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν πολεμίων ἀδυνατοῦντες οἱ ἡμέτεροι νὰ παραμένωσιν αὐτοῦ διὰ τὰ οἰδαλέα κύματα ἀνέπλευσαν ἐνεκα τοῦ ὑποπνέοντος ἐτησίου ἀνέμου εἰς τοὺς λιμένας, ὅπου περιεπόλουν τὰ πέντε πυρπολικά, ἅτινα ἀπεκώλυσαν τὴν κύκλωσιν καὶ τῆς ἄλλης νήσου (ε) ὑπὸ τῶν πολεμίων μυριάνδρων νεῶν ἐπιτιθεμένων μιᾷ δρακί μεγαθύμων Ἑλλήνων νησιωτῶν τῶν παντὸς ἐπιγείου ἀγαθοῦ περὶ πλείονος ποιουμένων ἀρετὴν καὶ ἐλευθερίαν. Τῶν δὲ ἄνευ πηδαλίων ἡγκυροβοληκότων πλοίων ἀπαιρόντων, τὸ τοῦ ἐπὶ γῆς ἀνδρείως πεσόντος Δ. τοῦ Λαίνου (ἀφ' οὗ περιεκυκλώθη ὑπὸ ἀπείρων πολεμίων ἐν Λιμνοναρίῳ), γέμον γυναικῶν καὶ παιδῶν κ.τ.λ. ἀπώλετο ἄρδην· τῶν δὲ ἐπὶ τῇ ἀμνηχίᾳ ἐκ τῆς ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς ὑψιρρόφων νεῶν ἐλομένων ἔντιμον θάνατον ἢ ἄτιμον αἰχμαλωσίαν, ἐνέβαλε πῦρ Κων. Ἰωάννου ὁ Παππανικολῆς (γ) ἐν τῇ πυριτοθήκῃ, καὶ οὕτω πυρίφλεκτοι ἀνήχθησαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς δίκην μαρτύρων. Τὸ δὲ τοῦ Χατζῆ Ἀγγελῆ ἐλαυνόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐσώθη διὰ τεχνασμάτων, παλλάκις ἐπαναληφθέντων πρὸς ἐξάπאתησιν τῶν πολεμίων· ἀλλ' αἱ ἐπίνοιαι αὗται παρ' ὀλίγον νὰ ἐπενέγκωσι τὴν ἀπώλειαν τοῦ τε πλοίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, φλογισθέντος τοῦ ἱσοῦ καὶ μετὰ πολλοῦ μόχθου ἀποσβεσθέντος τοῦ πυρός· τὰ πλεῖστα πλοῖα κυβερνώμενα διὰ κεραίας ἀντὶ πηδαλίου περιεωθοῦντο ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν κυμάτων τῇδε κάκεισε· οἱ δὲ ἐπ' αὐτῶν πλέοντες νήστεις διηπολεμίων ἡγκυροβόλησαν δύο φρεγάται· ἡ δὲ ἀπόβασις ἐγένετο εἰς τὸν Ἑρινὸν πρὸς τὸ βορειανατολικόν, ἀκρωτήριον τοῦ Μαρκάκη, ὅπου ἐσχηματίζετο ἀγκάλῃ ἡ θέσις αὕτη ὑπερησπίζετο ὑπὸ 25 ἀνδρῶν τῶν καὶ φονευθέντων ἐν τῇ ἀποβάσει· καὶ οὕτω ἐγένοντο κύριοι τῶν οπισθίων τῶν ἐν Κανάλῳ μαχομένων 600 Ἑλλήνων, οἵτινες περιγενόμενοι ἐν μέσῳ δύο πυρῶν τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔπεσον πάντες ἐνδόξως.

(β) Ἀμνηχανοῦντες οἱ ὡς δοῦλοι ἀργυρώνητοι εἰς τὰς μάχας ἀγόμενοι Ὀθωμανοὶ καὶ οἱ τούτων ἡγούμενοι, τί τὸ ποιητέον, ὡς ἀπαντήσαντες ἀπροσδοκῆται ἀνδρία καὶ περιπλέοντες τῇδε κάκεισε τῆς νήσου μόλις καὶ μετὰ βίας ἀπετόλμησαν νὰ ἀποβῶσι διὰ τῶν λέμβων εἰς τὰ ἀκρωτήρια Μαρκάκη καὶ Ἀδάμ, ὅπου ἀνέμενεν αὐτοὺς καλαινὴ μοῖρα· διότι 650 στρατιῶται Ἕλληνες, ἡγουμένων Μυρογιάννη Ἀναγνώστου Τζώτζη καὶ Ἀντωνίου Σαρῆ, ἡδυνήθησαν νὰ καταπέμψωσιν ἐς Ἄδου 3500.

(γ) Ὁ δὲ πατὴρ ἐνεταφιάζετο ὑπὸ τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Παλαιοκάστρου ἀνατυναχθέντος δι' ὑπὸνόμενον.

κόνουν ἀντὶ ἔρματος ἔνδον τοῦ κύτους, καὶ ἐκ τούτου ἐκινδύνευσαν πρὸς
λάκεις νὰ ἀνατραπῶσιν. Ὁ δὲ Ἀναγνώστης ὁ Τζώτζης μαχόμενος καὶ πε-
σὼν ἐπὶ τῆς γῆς διέσωζεν ἐπὶ τοῦ πλοίου παμπόλλους ἀδυνάτους, οἵτι-
νες ἐνήχοντο γυμνοὶ καὶ ἐκτετραχλησμένοι πρὸς ἀποφυγὴν θηριώδους
αἰχμαλωσίας ἐκ τῶν ὀνύχων τῶν αἰμοδόρων γυπῶν.

Διεσώθησαν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐκκαίδεκα καὶ πυρπολικά ἐπτὰ καὶ
γολέται ἀρκεταί· 12 δὲ πολεμικά καὶ δύο πυρπολικά καὶ ἱκανὸς ἀριθ.
ἡμιολιῶν καὶ μιστίων (λιβυρνίδων) συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων,
τῶν σωθέντων καταράντων εἰς Σῦρον καὶ Μύκονον καὶ Σπέτσας (δ).

Παρελαύνουσι δὲ ἔμπροσθεν τῆς Ἰδρας τοῖς κακοπραγέσασι Ψαρρία-
νοῖς οὐδ' ἐλαχίστη προσηνέχθη αὐτοῖς βοήθεια, οὐδὲ γοῦν χάριν φιλαν-
θρωπίας πρὸς τὰ γυμνητεύοντα καὶ πειναλέα γυναικόπεδα· τούναντίον ἡ
φιλοξενία τῶν Σπετζιωτῶν ἡ χορηγηθεῖσα πρὸς τοὺς Ψαρρῖανους καὶ ἄλλαι
φιλάνθρωποι προσφοραὶ κατὰ τὴν ἐν Σπέτσαις διαμονὴν τῶν ἐνεποίησαν
τοῖς ἐπιγυγνομένοις μεγίστην εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς φιланθρώπους καὶ
φιλοξένους συναγωνιστάς. Οἱ σωθέντες Ψαρρῖανοὶ ἐπισκευάσαντες (ε) 5
ἡμέραις μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅσα ἐκ τῶν πλοίων ἠδύναντο (ς) κα-
ἐφόδιον ὀλίγον ἄρτον καὶ οἶνον λαβόντες ἤλασαν εἰς Ψαρρὰ τῇ 26 Ἰου-
νίου 1824, ἐπιτρέψαντες εἰς τὴν πρόνοιαν τῆς κυβερνήσεως τὴν περὶ

(δ) Εἰς τῶν τεττάρων αἰχμαλωτισθέντων Ψαρρῖανῶν καὶ κρατουμένων ἐν τῇ
ναυαρχίᾳ ἦν καὶ ὁ Δπνιῆλ Ι. Παππανικολῆς. Τούτῳ ἐπέβαλον ἀριστοποιουμένου
τοῦ πληρώματος νὰ περιφέρει κανοῦν πλήρες ὠτων καὶ βινῶν Ἑλληνικῶν, ἐξε-
τέλεσε δὲ τὴν διακονίαν ταύτην μετὰ μεγάλου ἄχθους. Οὗτοι ἀπέδρασαν κολυμ-
βῶντες, ὅτε ἐγένετο ἡ ἐν Ναβαρίνῳ καταστροφὴ τῶν πολεμίων ὑπὸ τῶν εὐεργέτι-
δων δυνάμεων, καὶ ἅμα ἐτελεύτα ἡ καταστροφὴ τοῦ ὀδυνηροῦ δράματος τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ ἀγῶνος.

(ε) Παράδοξον καὶ μονήρες ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαίνεται παράδειγμα θαρρῶς ἀνη-
κούστου, ὅπερ οἱ διασωθέντες ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ἰδίας πατρίδος ἐπεδεί-
ξαντο, ὅτι γυμνοὶ καὶ λιμώττοντες μένεα πνέοντες ἐπανῆλθον πρὸς ἐπίσκεψιν
τῆς γενετείρας νήσου, ὧν μνήμονες ὀρμώμενοι ἐκείθεν καὶ ὡς ἔμποροι ἠνθόρησαν
καὶ ὑπερμαχοῦντες τῆς κοινῆς πατρίδος ἠύδοκίμησαν· ὅποι παραγενόμενοι ἐτι-
μωρήσαντο ὅσους ἐκεῖ κατέλαβον τῶν λυσσώδως καταστρεψαμένων τὴν ἐκείνην πε-
ρίδοξον καταστῆσαν νῆσον.

(ς) Τὰ τοῦ Ν. Ἀποστόλη ναυάρχου μετὰ τοῦ πλοίου τοῦ Δ. Χ. Κοτζιά διοι-
κουμένου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Ν. Χατζῆ Ἀλεξάνδρῃ, Ν. Δ. Χ.
Κοτζιά, Α. Δορμεστήνῃ, Γ. Χ. Μικέ, καὶ τὰ πυρπολικά, Κ. τοῦ Κανάρη, Δ.
τοῦ Παππανικολῆ, Κ. τοῦ Νικοδήμου καὶ Ν. τοῦ Βρατσάνου.

τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν μέριμναν. Διαπλέοντες προσωρμίσθησαν κατὰ τὸν πλοῦν εἰς τὴν Τήνον ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τῶν ἐτησίων, ἔνθα ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἐκ τῆς Κάσσου ἀναπλευουσῶν (ἴδε κατωτέρω) μοιρῶν. Ἐντεῦθεν πλέοντες εἰς Ψαῖον ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τῶν ἐτησίων ἀνέμων νὰ λοξοδρομῶσι, καὶ ἀναχθῶσι παρὰ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Χίου ἀκρωτήριον πρὸς τὴν νησίδα Βενέτικον, ὅπου συνέλαβε Τουρκικὸν πλοιάριον ὁ Παππανικολῆς. Τέλος τῇ 3 Ἰουλίου κατέπλευσαν εἰς Ἀμυνοάριον τῶν Ψαῖων, ὅπου οἱ φρουροῦντες τὴν νῆσον Ὀθωμανοὶ (ἐν οἷς ἦσαν χίλιοι πεντακόσιοι ὅπλοφόροι ἐπὶ τῆς γῆς), μετὰ τεσσαράκοντα κανονοφόρων, ἔχουσιν καὶ ἀπόγεια παρὰ τῷ ἀκρωτηρίῳ Γεωργάκι· οἱ ἅμα θεασάμενοι τοὺς Ἕλληνας προσπλέοντας ἐπεμψαν 500 ὅπλοφόρους, ὅπως ἀποκωλύσωσι τὴν ἀπόβασιν· ἀλλ' οὗτοι ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενοι τὴν ἐπίνοϊαν ταύτην τῶν ὁλετήρων τῆς πατρίδος καὶ παντὸς ὅ,του εἶχον φιλτάτου ἀπέβησαν ὑπὸ τοῖς πυροῖς τῶν πολεμίων οὕτως εὐτόλμως, ὥστε οἱ ἀντίπαλοι περίφοβοι γενόμενοι ἐξανεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἤδη ἐπιβάντες τῶν πλοίων καὶ νομίσαντες ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ δυσκόλως δύνανται νὰ ἀπάρωσι διὰ τὰ πρὸ μικροῦ ἀποσπασθέντα πληρώματα ἀφίαισι τὰς ἀγκύρας καὶ τὰ πρυμνήσια, καὶ ὑπὸ βορρᾶ ὠθούμεναι αἱ νῆες ἐξέπλεον συνεχόμεναι ἀλλήλαις. Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀπάραντες εἰσώρμων ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν πολεμίων ἀναγομένων πρὸς τὸ πέλαγος. Οἱ Ψαῖανοὶ θεώμενοι τὰς κανονοφόρους ἐξορμούσας ὀργῶσι πρὸς ἐπίθεσιν· ἡ δὲ Ψαῖανὴ ναυαρχὴ εἰσπλέουσα τότε εἶσω τοῦ λιμένος προσέπεσεν ἐπὶ τὰς ἐξῴθεν φερούμενας κανονοφόρους, ἀντίσασα τὴν ἀριστερὰν κατ' ἐκείνων πλευράν, ἐν ᾧ πρότερον ἀντέπιπτεν ἀντίπρως κατ' αὐτῶν· ἐμάχοντο δὲ δι' ἀγχεμάχων ὅπλων· διότι δυσχεραίνουσα τὴν ὑπ' ἄνεμον χρῆσιν τῶν πυροβόλων ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ ἐτησίου ἀνέμου πλαγιάζουσα ἐνέκλινεν. Εἰς τις τῶν ναυτῶν ὕβριζε καὶ ἐκακολόγει τοὺς Τούρκους, πρὸς ὃν ἀπῆντησαν ἐκεῖνοι ὧδέ πως· «Γιὰ νὰ γὰ ἐλπεζε εἶναι ἀπρόσελθέ μοι μαστροπέ· ἕτερος δὲ ἐπιδεικνύς τὸ ἔναυσμα, ὅπερ ἐκράτει ἐν τῇ χειρὶ, παρέστη τῇ πυριταποθήκῃ. Τῶν Ἀράβων καὶ Ὀθωμανῶν πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πλείστοι δὲ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἐπνίγοντο. Ὁ δὲ ναύαρχος τῶν Ψαῖων Νικὼλ· ὁ Ἀποστόλης ἐρείδόμενος ἐπὶ τῆς κέρκου (ράντας) τοῦ ἐπιστέγου τῆς πρύρας ἐξεδέχετο ὁ πῦρ ἐξηρεῦγοντο αἱ κανονοφόροι, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης παῖς ὢν ἔτι ὀπίσθεν τοῦ πρὸς ἄνεμον ἐμπροσθίου ἱστοῦ ἐκαρὰδόκει ἀπὸ καιροῦ εἰς και-

ρὸν τὸν θάνατον τοῦ πατρός· ἀγχιθῇ ὅμως τύχη οὐδὲν ἄλλο ἔπαθεν εἰ μὴ ὅτι διετρυπήθη κατὰ τὰ ἱμάτια ἀπὸ τῶν σφαιρῶν, καὶ ὅτι ἔπεσον 4 ναῦται καὶ ὃ ἐτρώθησαν, καὶ τινες ἄλλαι ζημίαι συμβῆσαι κατὰ τὴν ἐξαρτίαν τῆς νεῶς· τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἀπροσδοκῆτως εὗρον τὴν ὑπὲρ πλεῦρὰν Τουρκικῶν σφαιρῶν γέμουσαν· αἱ κανονοφόροι αἱ μὲν συλληφθεῖσαι ἐνεπρώθησαν, τῶν δὲ διωκομένων οἱ ναυδάται προείλοντο ναυάγιον ἢ αἰχμαλωσίαν, αἱ δὲ διαφυγοῦσαι διεσώθησαν πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Χίου. Ἀνακρίψαντες οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς καταδιώξεως ἀπεβίβασαν εἰς τὴν νῆσον πολλοὺς τῶν ναυτῶν πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατεχομένων χωρίων· ἐφ' ὃ μεθωρμίσθησαν ἔγγιστα τῆς παραλίας, καταστήσαντες παρὰ τῷ μύλῳ δύο Ψαρρίανὰ πλοῖα (τὰ τοῦ Κοτζιά καὶ τοῦ Χατζῆ Μικῆ) καὶ δύο Ὑδραϊκὰ (τὴν ἡμισλίαν τοῦ Τουμπάζη καὶ τὸ τοῦ Τσαμαδοῦ) πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκούντων πληρωμάτων, δι' ὧν πρὸς ἐβλήθησαν οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ Ν. Ἀργύρη, Ἀνδ. Γιαντίση, Ν. Κυπαρίσση, Ἰωαν. Καλλάρη, ὠχυρωμένοι Τούρκοι. Περὶ δὲ τὸ ἐσπέρας ἐπανῆλθον ἄπρακτοι εἰς τὰ πλοῖα. Τῇ ἐπιούσῃ ἀποβάντες ἔστησαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ πυροβόλον, δι' οὗ ἐβάλον τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ καὶ αὐτοὶ σήσαντες πυροβόλα πρὸς τῇ οἰκίᾳ τοῦ Βουρέκκα ἐβάλον ἐπὶ τὰ ὀρμουῦντα πρὸς τὸν μύλον Ἑλληνικὰ πλοῖα. Οἱ Τούρκοι ἀντέστησαν βρωμαλέως, ἐκ τῶν Ψαρρίανων ἀπώλοντο πέντε καὶ τρεῖς ἐτραυματίσθησαν· ὅθεν καταφαίνεται ὅπως σφοδροὶ ἐγένοντο οἱ ἀκροβολισμοὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Οἱ ἐν τῇ νήσῳ ὑπολειφθέντες Ὀθωμανοὶ φρουροὶ μετεκόμισαν τὰ πολλὰ χόθι καθεστάνενα πυροβόλα (δυτικοδορεῖω τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Λουκά κειμένου πρὸς τῇ ὑπάρειά τοῦ παλαιοκάστρου (δηλ. εἰς τὸν κάτω αἰγιαλόν), ὅπως τὰ μεταβιβάσωσιν εἰς τὰ πλοῖα· ὅπερ ὅμως δὲν κατωρθώθη, ἐπελθόντων τῶν Ἑλλήνων· παρέπεσε δὲ καὶ ἕρις μεταξὺ Ὑδραίων καὶ Ψαρρίανων, τῶν μὲν ἀπαιτούντων νὰ λάβωσι τὰ πυροβόλα, τῶν δὲ μὴ συναινούντων· καὶ τῇ δε ἐπῆλθε φιλονεικία, καθ' ἣν ἀντηλλάχθησαν ἀμφοτέρωθεν λόγοι καθαπτικοί (α)· οὐδ' ἤθελε διαλυθῇ

(α) Γῆς μάλιστα τῶν Ὑδραίων πλοιάρχων ἐπὶ τοιοῦτον παρεξέταρπη ὥστε εἶπεν· Ἄ μὴ ἐκεῖνο τὸ Καπετάν Νικολῆ τί τὸ ἔχει ἐκεῖνο τὸ κορωνετο ἀπάνω· συνεμφαίνων τὸν ναύαρχον τῶν Ψαρρῶν ὅτι ἐπέτρεπε νὰ κυμαίνηται ἐπὶ τοῦ ἰσοῦ τὸ ναυαρχικὸν σύμβολον μετὰ τὴν καταστροφήν, πειραθεὶς παραβόλως πῶς γὰρ θίξῃ τῆς φιλοτιμίας μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀνδραγαθίας

ἡ ἔρις ἐκείνη ἀναιμωτί, εἰ μὴ ἐπενοεῖτο τὸ ἐξῆς τέχνασμα ὑπὸ τῶν ἀπασχολημένων εἰς τὴν πολιορκίαν, οἵτινες μυσήσαντες τινὰς καὶ στήσαντες ἐν διαφόροις χωρίοις παρήγγειλαν νὰ φωνάζωσιν ἐξαπίνης, «Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν καὶ σφάζουν τοὺς ναύτας, ἀπερ ἀκούσαντες οἱ Ὑδραῖοι καὶ ἐκπλαγέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πελαγίζόμενοι περὶ τὰ γόνατα ἐφέροντο πρὸς τὰς λέμβους ἐπὶ τὰ πλοῖα τραπόμενοι· οἱ δὲ Παρρῖανοὶ ἐπεβόων αὐτοῖς ὡς ἡμεῖς μὲν πολεμοῦντες ὡς λέοντες πρὸς μυρίανδρα πλοῖα καὶ στρατόπεδα γενναίως ἡττήθημεν, σεῖς δὲ ἐπὶ μόνῳ τῷ ὀνόματι «Τούρκου ἐτράπητε εἰς φυγὴν; Ὡς ἐπίμετρον τῆς στυγερᾶς καταστροφῆς τῶν Παρρῶν συνέβη καὶ τόδε, χαρακτηρίζον τὸ ἦθος τῶν διαπραξαμένων. Ὅσα πυροβόλα εἶλον κατὰ καιροὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων, καθὼς καὶ ὁ σῖτος ὁ ἐναποτεθειμένος ἐν Παρρῶν πρὸς τυχούσας ἀνάγκας, μετεκομίσθησαν ὑπὸ τῶν κατόπιν ἐορτῆς ἐπελθόντων εἰς βοήθειαν δῆθεν οὐχὶ ναυτῶν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο συμμάχων νήσων, καὶ τὰ ἐπώλησαν τῇδε κακίᾳ· ἐν ᾧ δὲ αὐτῶν οἱ Παρρῖανοὶ ἠδύναντο νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς πορθητάς τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Τοιαῦτα καὶ παραπλήσια ἀπαίσια συμβέματα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μιάνωσι τὴν ἄλλως ἔνδοξον ἐπανάστασιν, καθ' ὅσον οὐδὲ αὕτῃ ἡ διοίκησις ἔλαβε πρόνοιαν πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς μόνον πολεμίοις ἀδυσωπῆτοις ἀρμοζούσης πράξεως. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα ὄντα ἔλαχον τὴν τύχην τῶν κεκτημένων. Ἡ ἀναληγσία, — ἡλικίην ἀπέφηναν τοῖς παρὰ μῶραν κακοπραγήσασι Παρρῖανοῖς οἳ τε συναγωνιζόμενοι ἐκείνοις Ὑδραῖοι καὶ αὐτὸ τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Γ. Κουντουριώτου προεδρευόμενον ἐκτελεστικόν, ὅπερ ἐκώφευσεν ἀσυμπαθέστατα πρὸς τὰ δίκαια αἰτήματα τῶν πεπτωκότων Παρρῖανῶν καὶ αὐτὰς τὰς συστάσεις τοῦ βουλευτικοῦ, ὅπως χορηγηθῶσι τοῖς Παρρῖανοῖς ἐκ τῶν ὧσων ὤφειλεν αὐτοῖς τὸ ἔθνος εἰς ἀπολύτρωσιν αἰχμαλώτων Παρρῖανῶν, (καθάπερ ὁμολογεῖ ἡ σύστασις τῶν δικαίων αἰτημάτων τοῦ Βουλευτι

καὶ ἐνδόξους νίκας τῶν ἐν ἀπομονώσει γενναίως μετὰ μακρὰν καὶ αἱματηρὰν ἀντίστασιν πεπτωκότων Παρρῖανῶν· ἀλλὰ εἰ καὶ μεγαλόψυχοι καὶ ἀνεξίκανοι, οἷα πρέπει ἀληθινῶς καλοῖς καγαθοῖς ἀνδράσιν, ὅμως οὐκ ἠνέσχοντο ἐκεῖνοι τὸν ἀνάξιον ἐκμυκτηρισμὸν ἀνθρώπων μὴ εἰδόντων τὰς γνώμας, «Μὴ ἐπὶ χαιρέ μὴ δὲ ἐπὶ βαινε πεπτωκότι ἢ κακοπραγήσαντι ἀναξίως» ἀλλ' ἀνταπέδωσαν αὐτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τὴν ὄριον εὐφυστέρως.

κοῦ πρὸς τὸ ἐκτελεστικόν). Ἡ ἀναληψία ἐκείνη, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐλέγχεται ὡς παντάπασιν ἀδικαιολόγητος· καθ' ὅσον οἱ μὲν κάτοικοι τῶν δύο ἄλλων νήσων ἀντημείβθησαν ὅπωςδὴπώποτε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λαβόντες ἱκανὰ ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου καὶ ἐκ τοῦ δανείου, εἰ καὶ μὴ εἶχον ἀνάγκην ἴσῃ τοῖς Ψαρρίανοις· ἅτε ἐκείνων μὲν ἐχόντων ἀκεραίας τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, τούτων δὲ ἀπολεσάντων σὺν τῇ πατρίδι καὶ πᾶν ὅ τι φίλτατον. Τοῖς δειλαίοις Ψαρρίανοις δὲν ἐπῆρκεσαν τὰ ὅσα θεία συγκατανεύσει ἔπαθον ἀπὸ τῶν πολεμίων, καθὼς καὶ ἄλλαι Ἑλληνίδες χῶραι, ἀλλ' ἐπέπρωτο αὐτοῖς νὰ πῶσι πικρίας ποτήρια ἀπὸ στεφάνης μέχρι τρυγὸς ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων καὶ συναγωνιστῶν. Καὶ γὰρ τῶν μὲν ἄλλων δύο νήσων, καίπερ ἐχουσῶν μεζζονας εἰσπράξεις, εἰσκηκούοντο αἱ αἰτήσεις παρὰ τῇ διοικήσει, αἱ δὲ τῶν Ψαρρίανων παρηκούοντο. Αἰτία δὲ ταύτης τῆς διχοστασίας εἶναι ὅτι αἱ μὲν δύο νῆσοι ἔκειντο πλησίον τῆς ἑδρας τοῦ ἐκτελεστικοῦ προεδρευομένου ὑπὸ Γ. τοῦ Κουντουριώτου καὶ μεταχειριζομένου τὰ τε δάνεια καὶ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, τὰ δὲ Ψάρρα ἀπεῖχον πορρωτέρω καὶ οἱ ἐκπεπτωκότες κάτοικοι ἐν Αἰγίνῃ παρὰ τὰ ὁμολογηθέντα ἔμειναν ἀμέτοχοι τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Δι' ὅπερ καὶ οἱ σωζόμενοι ἀπογεγραμμένοι ὑπολογισμοὶ ἐμφαίνουσιν ὅτι τοῖς μὲν κατοικοῖς τῶν δύο μεγάλων νήσων ἀπεδίδοντο πρὸς δῆθεν ἀποζημίωσιν ὅσα αὐτοὶ ἀπῆτουν, οἱ δὲ τῶν Ψαρρίανων ἐκρίνοντο ἐξωγκωμένοι καὶ ἀκολούθως ἀπερρίπτοντο. Λόγου χάριν τὸ ἀξιόσεβαστον ἐκτελεστικὸν ἀνεξελέγκτως ἀποδέχεται τὴν αἴτησιν τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας καὶ γνωμοδοτεῖ τὴν ἀπότισιν τῇ 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1823 περὶ τὰς 100,000 διστήλων διὰ 19 πυρπολικά, ἅπερ προσέφερον ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1824· ἐπ' ὧς ἀποδέχεται προθύμως τὸ ἐκτελεστικὸν τὴν ἀναφορὰν τῶν Σπετσιωτῶν καὶ προτείνει τὴν ἀγορὰν τριῶν πλοίων διὰ πυρπολικά ἀντὶ 288,000 γροσίων καὶ ἀντὶ 200,000 γροσίων! ὧν τὸ ἐν ἦτο τοῦ τότε ἀντιπροέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ Γγίκα τοῦ Μπότση ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ κυβερνήσῃ αὐτὸ Ἀνάργυρος ὁ Δημπέσης, καὶ δὴ καὶ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ποσοῦ νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τοῦ πρώτου δανείου τὸ δὲ ἕτερον ἀπὸ τοῦ δευτέρου. Τῇ ἀληθείᾳ ἐξίσταται τις φρενῶν ἐπὶ μόνῳ τῷ ἀκούσματι ὅτι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε τὸ ἔθνος ὠπλίζετο ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διετρέφετο, καὶ τὰ δάνεια ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἐκτάκτους περιστάσεις· ἡγοράζετο ἐν πυρπολικὸν ἀντὶ 200,000 γροσίων καὶ τὸ πλεῖστον τῶν δανείων κατηναλίσκετο εἰς ἐξέγερσι :

ἐμφυλίων πολέμων. Ἀπορὸν πῶς οἱ τότε κυβερνῶντες δὲν ἐσκέφθησαν ὁπόσαι ἀνάγκαι τῆς πατρίδος ἠδύναντο νὰ θεραπευθῶσι διὰ τοσούτου ἀργυρίου, καὶ ἐπομένως νὰ ἀνασωθῇ τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Μόνοις τοῖς Ψαρρίανοις ἐπέβαλεν ἄκραν Φ ε ι δ ῶ, οἵτινες ὅμως ἐδαπάνησαν διὰ 22 πυρπολικά περὶ τὰ 82,250 δίστ. μέχρι τοῦ 1825, τὰ ὁποῖα μένουσιν εἰσέτι ἀνεξώφλητα, πλὴν ὅτι εἰς διαβουκόλησιν παρέχονται τισι τῶν Ψαρρίανων ἀπὸ μικροῦ χρόνου χορηγήματα, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι ἐν πείνῃ καὶ γυμνητευσί, οἱ δὲ Ἰδραῖοι μάλιστα ἐνετρύφων ἐν ἀδραῖς ἀποδοχαῖς. Ἀποδείξεις ὁπόσον ἀδίκως διενέμετο τότε ἡ δικαιοσύνη, ἔσω ὅτι τῶν πλοίων τῶν Ψαρρίανων Τσακάλη καὶ Γ. Κ. Μικὲ διὰ πυρπολικά ἡ ἀγορὰ ἀπερρίφθη ὡς οὐσῆς τῆς τιμῆς ὑπερόγκου, καὶ ὅμως ἀληθῶς ἀποτελούσης τοῦ ἐνὸς τὸ ἀντίτιμον, καὶ μόλις τὸ τριτημόριον τοῦ ἀνθ' οὗ ἠγοράσθη τὸ πλοῖον τοῦ Μπόταση. Ὡσαύτως καθυστεροῦνται τοῖς Ψαρρίανοις 81,084 γρόσια δαπανηθέντα πρὸς ἀνάσωσιν τῶν Ψαρρῶν ὡς καὶ 181,000 διστήλων διὰ τοπικὰ ἔξοδα ἀπὸ Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἕως 21 Ἰουνίου τοῦ 1824, τοῦτ' ἔστι 3 ἔτη καὶ μῆνας 3. Εὐκαιρον νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι τῇ παρὰ τοῦ Ψαρρίανου Ἰωάννου Βαρβάκη ἀποσπάλεντα τοῖς Ψαρρίανοις πρὸς τὸν συνοικισμὸν περὶ τὰς 10,000 ταλ. ἐδαπανήθησαν εἰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος τῇ συγκαταθέσει αὐτῶν τῶν Ψαρρίανων πεποιθότων ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐμελλον νὰ δικαιωθῶσι, καὶ πρὸς ἔτι θαρρόντων ἐπὶ ταῖς ἡδέαις ὑποσχέσεσι τῆς διοικήσεως καὶ τοῖς ἐγκωμίοις ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ καὶ ἐγκαρτερήσει αὐτῶν, οἷς ὅμως ἀντέφασκον τὰ πράγματα· διότι, ὡς ἴδομεν, προσεφέρετο δυσμενῶς αὐτοῖς.

Ἀλλαγῇ ἐπιληφόμεθα εὐκαιρίας τοῦ νὰ ἐξελέγχωμεν ἀνθρώπους καθ' ἕκαστον, ἥδη ὅμως μετὰ μεγίστης θλίψεως τῆς ψυχῆς ἀναγιγνώσκομεν ὅτι αὐτὸ τὸ ἐκτελεστικὸν συνέδριον φατριάζει ἐς τὸ ἀκατανόητον, ἀποφαῖνον ἔνθεν μὲν ἐλευθεριότητα ἀσύγνωστον, ἔνθεν δὲ χαμέρπειαν ἀξιοκατάκριτον, μηδενὸς τῶν ἐν αὐτῷ συνεδριαζόντων ἀναλογισαμένου ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐκάθιζον τὴν Θέμιδα δεξιόθεν τοῦ Διός, καὶ ἴσως ἔστιν εἰκάσαι ὅτι ἔκτοτε παραμένει μέχρι τοῦδε ἡ παράνομος δικαιοδοσία ἀνὰ πάντας τοὺς διοικητικοὺς κλάδους, ἐξ οὗ ὅσημέραι ἐκπίπτει ἡ πίστις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐπειδὴ αἱ παντοειδεῖς καταχρήσεις τῶν ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ἀκατανόητοι διασπαθήσεις τοῦ δημοσίου πλούτου (ὅς οὐδὲ ὑπάρχει), κατασύρουσι τὴν πολυτλήμονα Ἑλ-

λάδα εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπολείας· ἀλλὰ ἐλπίζομεν ὅτι πεσοῦνται εἰς
 βάραθρον αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ὅσοι ἀνορύττουσι τοιοῦτον δι' ὅλην τὴν Ἑλλη-
 νικὴν κοινωνίαν. Τοιαῦτα ἐπιχειρᾷ αἰσχροῦς διοικήσεως ἔλαβον οἱ Παισι-
 στρατίδαι, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης, ἀμφότεροι τῷ 510 Π.Χ.,
 οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες τῆς Ῥώμης ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρι Κλαυ-
 δίου καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὴν ἄνωθεν καταπεμφθεῖσαν τοῖς Ψαῤῥιανοῖς
 συμφορὰν ὥκτειρεν ὁ Γάλλος ναύαρχος Δεριγνύ, προτείνας αὐτοῖς ἐπιβᾶ-
 σι τὰ πλοῖα νὰ συμπράξῃ πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἀπο-
 βλέπων εἰς τὸ ὅτι ὁ πολέμιος ὢν ἔτι ἰσχυρὸς ἠδύνατο νὰ τοὺς κατα-
 στρέψῃ ἄρδην· ἀλλὰ ἐκεῖνοι ἀπηνήναντο ὑποβέλλοντες τῷ ναυάρχῳ
 Γάλλῳ ὅτι ὤρσαν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς πατρίδος νὰ χύσωσιν ὑπὲρ αὐ-
 τῆς καὶ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματος. Παραπλήσιον φιλάνθρω-
 πίας αἶσθημα ἀφ' ἑνός, καὶ ἀκαθέκτου θάρρους ἀφ' ἑτέρου, τὸ μὲν ἐν
 ἀλλοδαπῇ, τὸ δὲ ἐν μερίδι μικρᾷ μὲν ἀλλὰ συμπραξάσῃ τὰ μέγιστα
 περὶ τῆς κατευοδώσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἐμφαίνουσιν ἀντιπαραβολὴν
 ἀξιοθαύμαστον. Ἔστω δὲ εἰς γνῶσιν τῶν ἐπιζώντων ἐξ ἐκείνων καὶ τῶν
 ἐπιγιγνομένων ὅτι οἱ ἐλκόμενοι δέσμιοι αἰχμάλωτοι χριστιανοί, οἱ πλεῖ-
 στοὶ γέροντες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία, ὑπὸ τῶν ἀμειλίκτων τυράννων
 συνεκίνησαν τὴν συμπάθειαν τῶν ὁμοθρήσκων, ὧν πολλοὶ εἴτε διὰ τεχ-
 νασμάτων εἴτε δι' ἀοργίου ἀπελύτρουσιν ὅσους ἠδύνατο, μὴ ὑπομένοντες
 νὰ βλέπωσιν ὄντα παθόντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἣν ἀπεδέχοντο οἱ τὰ πα-
 ράγια καὶ περαιτέρω ἔτι τῆς Ἀσίας χριστιανοὶ ἅμα δὲ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν
 ἀπολύτρωσιν ἐκ τῆς δουλείας· ἐπειδὴ καὶ σύμπασα μὲν ἡ ἐπανίστασις
 ἐγένετο ἀκουστὴ ἐκείνοις, ἰδίως ὅμως τὰ κατορθώματα τῶν γειτνιαζόν-
 των Ψαῤῥιανῶν, οἵτινες καὶ πρὶν τῆς καταστροφῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἐδείχ-
 θησαν σωτῆρες ἐν πολλαῖς δειναῖς περιστάσεσι καὶ πολλαχοῦ ὡς οἱ ἐπι-
 δεξιώτεροι μεταχειρίζαι τῶν πυρπολικῶν, καὶ ἄλλως, εἰ μὴ ὑπέρτεροι,
 ὅμως ἐφάμιλλοι τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις δύο νήσοις. Ἴσως ἕτερός τις ἐγκύ-
 φας βαθύτερον εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἀνευρήσει τοὺς Ψαῤῥιανούς τῶν
 ἄλλων ὑπερτέρους ἀναδιφῶν καὶ ἀντισταθμίζων καὶ τὰ ἐλάχιστα τῆς
 ἐπαναστάσεως· ἐπειδὴ ἐστ' ὅτε καὶ ὅπου μικρὸς πυρὴν φυτευόμενος ἐν
 ἀρούρῃ *π ι ε ῖ ρ η* ἀποδίδωσι δένδρον ἀμφιλαφές καὶ καρποὺς πολλα-
 πλασίονας. Οὕτω παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀνεβλάστησε τὸ δένδρον τῆς
 προγονικῆς ἐλευθερίας εὐθαλές καὶ καταπράσινον ἐπὶ τῆς *Κ ρ α ν α ῆς*
 ἐκείνης νήσου, τὴν ὅποιαν ἐζωογονοῦν καὶ ζωογονοῦσιν ἔνθεν μὲν αἱ θα-

λάσσαι αὔραι, ἔνθεν δὲ αἱ γόνιμοι πλοαὶ τῆς Ἀσίας, τῆς παλαιῶθεν προαγαγούσης καθηγητὰς παντοειδούς Ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐν τῇ ἄλλως ἀγόνῳ ἐκείνῃ σμικρᾷ νήσῳ ἀνέφυσεν καὶ ἀνεβλάστησε τὸ νοητῶς εὐώδες φυτὸν τῆς ἱερᾶς ἐλευθερίας, ὅπερ ἀνέτρεφεν ἐκ παίδων τοὺς κατρίκους διὰ τοῦ ἐν τῷ στελέχει ὁποῦ καὶ καθίστη αὐτοὺς φιλοπόλιδας καὶ πολμηροὺς, ἀνδρωθέντας δὲ ἀκάμπτους τὸ πρῶτον μὲν πρὸς τὰ ἄψυχα στοιχεῖα τῆς φύσεως, εἴτα δὲ κατὰ τῶν πολυχρονίων δυναστῶν, οὓς κατεπολέμουν ἀπὸ τοῦ 1769 διὰ θαλάσσης· ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑψηλὴ πύλη ἀπεφάσισε νὰ μετοικίσῃ καὶ διασπείρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ ἀπέφυγον καὶ ταύτην τὴν στυγεράν ἀπόφασιν μηχανησάμενοι διαφοροὺς προφάσεις. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν καθολικὴν ἱστορίαν κοινῇ γινώσκεται ὅτι ἀπὸ τῶν μερίστων ἐπικρατειῶν μέχρι τῆς καλύβης τοῦ ἐσχάτου πολίτου διαδέχονται ἀλλήλας ἀμοιβαδὸν εὐπραγίαι καὶ δυσπραγίαι· ὅποτε οἱ καλῶς ἀνατραφέντες ἢ λαοὶ ἢ κοινότητες ἢ καὶ οἰκογένειαι συγχάιρουσι μὲν ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις τῶν ἄλλων ὡς πλασμάτων ὁμοίων τοῦ δημιουργοῦ καὶ συμπασχουσι καὶ συννοσοῦσι τοῖς παρὰ μοῖραν εἴτε κατὰ μοῖραν δυσπραγίαι· ἐν ᾧ τούναντίον εὐρίσκονται κοινότητες ὁμόφυλοι καὶ ἄνθρωποι κωμῆται, εἰ καὶ πολῖται τῆς αὐτῆς κώμης ἢ καὶ πολιτείας, εἴτε πεφυκότες ἐκ γενετῆς εἴτε κακῶς ἀνατραφέντες καὶ παιδαγωγηθέντες, δεικνύμενοι ἄσπλαγχνοι καὶ σκληροκάριοι πρὸς τὸν πλησίον. Τίς ἀγαθὸς καὶ χρηστὸς πολίτης, ὁ καὶ μὴ ἰδὼν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἀναγιγνώσκων δὲν θλίβεται καὶ λείβει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν δάκρυα πικρὰ ἐπὶ ταῖς ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἱερᾶς ἐλευθερίας καταστροφαῖς τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Χίου, τῆς Κάσσου, τῶν Ψαρῶν καὶ τοῦ Μεσσολογγίου καὶ ἐπὶ τοῖς παθήμασιν ἄλλων νήσων καὶ χωρῶν Ἑλληνίδων; Τοιαύτην ἄσπλαχνίαν καὶ τελέως εὐαγγελικαῖς διδασκαλίαις ἀντιμαχομένην ἐκ διαμέτρου διορθῶμεν προδήλως εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν Ὑδραίων πρὸς τοὺς Ψαρράιανους, ὧν μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀφῆρσαν καὶ τὰ ἄψυχα λείψανα, ὅσα ἡδύναγτο νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνακούφισίν των. Ἡ ἄσπλαγχνία ἐκείνη κορυφοῦται καὶ καθίσταται ἀδικαίωτος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἀπευθύνει ὁ αἰδίδιμος ναύαρχος Μιαούλης πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Ὑδρας, ἐν ᾧ καταφαίνεται ὅτι καὶ οὐδεὶς συμπαθὲς λόγος διαλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἄρτι πεπονθότων Ψαρράιανων, καὶ ὅτι μάλιστα ἐπιχαίρει τῇ συμφορᾷ ἐκείνων καὶ περιαιτολογεῖ μεγαλοῤῥημόνως συμβουλεύων

τοῖς Ὑδραῖοις νὰ οἰκονομήσωσιν ἀπορρήτως τὸ π ρ ᾱ γ μ α· δηλ. τὴν ἀποκόμισιν τῶν πυροβόλων καὶ τοῦ σίτου. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἴσμεν ἀκούσαντες παρὰ τῶν προγόνων καὶ ἰδίους ὀφθαλμοῖς ἰδόντες ὅτι κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν, ἂν τυχὸν πάθωσι πολῖται εἴτε ὑπὸ σεισμῶν εἴτε ὑπὸ πυρκαϊῶν εἴτε ἀνομβρίας εἴτε πολυομβρίας κ. τ. λ. σπεύδουσι καὶ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ μὴ παθόντες πολῖται πρὸς βοήθειαν τῶν παθόντων· διότι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Ἰσοκράτην *οὐκ οὐκ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον α*. Ὅτι οἱ Ψαῤῥιανοὶ ἀνεφάνησαν ἀνδρειότεροι τὸ κατὰ δύναμιν ἀλλὰ καὶ νουνεχέστεροι τῶν Ὑδραίων· δὴλον ὁπότε τῷ 1826 ἐγίνοντο μεγάλοι ἐξοπλισμοὶ τῶν πολεμίων, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν νήσων, τότε οἱ Ὑδραῖοι ἔγραφον ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς ἐν Αἰγίνῃ Ψαῤῥιανούς νὰ μετακομισθῶσιν εἰς Ὑδραν, ὑποσχόμενοι κατοικίας καὶ ἄφθονα μέσα βίου· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπήντησαν ὅτι λυσιτελέστερον ἤθελεν εἶσθαι ἂν διαμένοντες ἐν Αἰγίνῃ ἡδύνατο τυχόντως νὰ ἐπενέγκωσιν ἐτέρωθεν ἀντιπερισπασμὸν τοῖς πολεμίοις. Ἐπειδὴ ὄντες εἰς τὸ αὐτὸ πάντες ἡδύνατο νὰ συγκινδυνεύωσι καὶ ἴσως εἰς ἐντελῆ ἀπώλειαν. Ἐκ τούτων παρατηρεῖ πᾶς τις ὅτι οἱ Ὑδραῖοι ἐν ἀνάγκαις διακεῖμενοι ἐπεκαλοῦντο τὴν συνδρομὴν τῶν Ψαῤῥιανῶν, καὶ τούναντίον ἀπληρήθησαν ἐκείνοις ἄλλοτε, καὶ μάλιστα, ὅτε προὔκειτο περὶ τῆς υπάρξεως εἰ μὴ τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ τὴν ἐλαχίστην σύμπραξιν. Πολλὰ καὶ ἄλλα ἔχοντες νὰ ἀναφέρωμεν περιοριζόμεθα εἰς τὸ ἐξῆς· ὅτε ὁ δεύτερος Σκηπίων, ὁ πορθητῆς τῆς Καρχηδόνας, ἰστάμενος ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ θεώμενος τὴν πυρπόλησιν τῆς πόλεως αὐτοῖς πολίταις ἔκλαιε δακρυρρόων καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ παρισταμένου αἰχμαλώτου καὶ φίλου Πολυβίου διὰ τί ἔκλαιεν, ἀπεκρίνατο μετὰ συγκινήσεως ἀπαγγέλλων τοὺς Ὀμηρικοὺς στίχους

ν Ἔσσεται ἡμαρ, ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή,

καὶ Πριάμος, καὶ λαὸς εὐμμελίῳ Πριάμοιο ακτλ. Ἰλ. Ζ, 448.

ἐπειπὼν ὅτι δυνατόν καὶ πιθανὸν νὰ πάθῃ καὶ ἡ Ῥώμη τοιαύτην καὶ χεῖρονα καταστροφὴν. Καὶ τῷ ὄντι ἐκτὸς ἄλλων συγγραφέων καὶ Λατίνων ἰσορεῖ ἐκτενῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ αἷτια τῆς πτώσεως αὐτῆς τῆς κοσμοκρατείας Ῥώμης καὶ τὰ κατ' αὐτὴν γενόμενα ὁ Τάκιτος ἐν τῷ συγγράμματι τῷ πλημελῶς ἐπιγραφομένῳ *annales* (χρονικά) καὶ ὀρθῶς *ab exitu Augusti* (ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Αὐγούστου). Τῆς αὐτῆς καὶ παραπλησίως τύχης ἔλαχε καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, αἱ δη-

μοκρατίαι Βενετίας καὶ Γενούης καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐπικράτειαί. Ἐπα-
νιόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάγομεν ὅτι οἱ τότε Ὑδραῖοι καὶ ἰδίᾳ ὁ
ναύαρχος, εἰ εἶχον πυρῆνα Ἑλληνισμοῦ ἢ καὶ φιланθρωπίας, ὤφειλον
να ἐπιδειξώσι πρὸς τοὺς συμμάχους Ψαρρῖανούς οὐχὶ σφετερισμὸν τῶν ὑ-
πολειφθέντων ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων κατὰ δύναμιν νὰ βοη-
θήσωσιν. Ἀλλὰ φαίνεται κατείχοντο οἱ Ὑδραῖοι ὑπὸ τῆς ἀλαζονείας
ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν Ὀθωμανὸς ἐπὶ τῆς νήσου αὐτῶν. Καὶ ὅμως αὕτη
ἡ πρόφασις, εἰ ὑπῆρξεν, οὐδαμῶς δύναται νὰ δικαιώσῃ τὴν πράξιν ἐκεί-
νην. Ἴσως τυγχάνει δικαιολογίας ὅτι δὲν προσέδραμον ἐν καιρῷ εἰς βοή-
θειαν τῶν κινδυνευουσῶν νήσων Κάσσου καὶ Ψαρρῶν, ὡς μὴ εἰδότες τὰ
παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν πάνδεινα τῶν χριστιανῶν μηδὲ γευσάμενοι τῶν
καρπῶν τῆς πικρᾶς ἐκείνης δουλείας· δι' ὃ καθ' ἡμᾶς μειζόνων ἄξιοι ἐ-
παίνων εἶναι ὅσοι εἴτε συνικοῦντες εἴτε παροικοῦντες Ὀθωμανοὺς ἐθάρ-
ρῃσαν νὰ κινηθῶσιν· οὐδεμιᾶς ὅμως δικαιολογίας δύνανται νὰ τύχωσιν
ἐπὶ τῇ ἀπαγωγῇ λείας. Καὶ ἰδοὺ τὰ παρεπόμενα, ὅτι οἱ μὲν φιλανθρω-
πίαν καὶ φιλογένειαν καὶ ἐλευθεριότητα ἀποφάναντες πρὸς τοὺς Ψαρ-
ρῖανούς Σπετζιῶται καὶ αὐτοὶ οἱ Ψαρρῖανοὶ διατελοῦσιν εὐδοκιμοῦν-
τες καὶ ἀείποτε προκίπτοντες κατὰ τὴν ναυτιλίαν, οἱ δὲ Ὑδραῖοι ἐκ-
δοθέντες εἰς τὰ πολιτικά ὑστεροῦσι κατὰ τοῦτο καὶ αὐτῶν τῶν Γαλα-
ξειδιωτῶν καὶ Ἀνδρίων, καὶ ἀδίκως μέμφονται τὴν κυβέρνησιν ὡς μὴ
φροντίσασαν νὰ ἰδρυθῶσιν ἐπὶ τῆς Ὑδρας γυμνάσιον ναυτικὸν σχολεῖον,
νομαρχεῖον κ. τ. λ. Διότι γνώτωσαν, εἰ μὴ οἶδασιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ
ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς πολιτικοῖς μεγάλας θέσεις καταλαβόντες Ὑδραῖοι
περὶ παντὸς ἄλλου ἐφρόντισαν ἢ περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος. Οὐδὲ ἐσκέ-
φθησαν οἱ λαφυραγωγοὶ ἐκεῖνοι ὅτι πολλάκις τὰ ὄργανα κατορθοῦσιν
ἴσα τοῖς μεταχειρισταῖς. Ἐν παραδείγματι πυρπολικὸν εὐπακτον καὶ
καλῶς κατασκευασμένον ἐπιρρώωννυσι τὴν ἀνδρίαν τῶν ἐπιβατῶν καὶ ἐν
τοῖς νεωτάτοις χρόνοις ὁ ἐξευρεθεὶς ἀτμὸς οὐ μόνον ἐμείωσε τὰς ἀπο-
στάσεις ἀλλὰ καὶ ἀπεργάζεται διὰ θαλάσσης εὐχερεστέρας τὰς ἐπιθέ-
σεις καὶ τὰς νίκας. Παρὰ ταῦτα οὐδὲ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἡ πατρίς ἔχρηζε
τότε μάλιστα τῶν παραλόγως καὶ ἐπιζημιωδῶς ἐξαφανισθέντων εἰς πα-
ράτασιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐκείνων κινήτρων. Μαρτυρεῖ δὲ ταῦτα καὶ ἡ
παρούσα κατάστασις τῆς πατρίδος· ὅτι, εἰ καὶ ὀπλίζεται ὁ λαὸς καὶ παν-
ταχόθεν ἐπιδιώκεται οἰκονομία πρὸς ἐπίτευξιν τῆς θρυλουμένης μεγάλης
ιδέας δηλ. τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος (ὅπερ εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ

τοῦ ἔργου ἐκείνου ἐν καιροῖς δυσχερεστέροις γενναίως ἀψάμενοι), καὶ ὅμως ὅσοι διρρῶσι τὰ τῆς ἐλευθέρως καὶ τῆς οὐπω ἐλευθέρως Ἑλλάδος πράγματα δὲν δύνανται εἰ μὴ νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι οὐδὲ νὰ ὀνειρευθῶμεν δυνάμεθα τὴν μεγάλην ἰδέαν, ἐὰν μὴ εἴωμεν νευρτικὸν ἀξιόμαχον, καὶ δὴ καὶ θωρακωτὸν καὶ ἀτμοκίνητον. Ἐπειδὴ ἡ θέσις τῆς ὅλης Ἑλλάδος καὶ πλεῖσται νῆσοι δὲν ἐπιτρέπουσιν οὐδὲ μικρὰν ἐφοδον, ἔστω καὶ ὅτι κτησόμεθα πεντηκοντακιςμυρίους ὀπλίτας, πεζοὺς καὶ ἱππέας καὶ πυροβολιστάς. Διότι ἄλλως φόβος μὴ πάθωμεν ὅτι τῷ 1854. Ἡμεῖς δὲ κακῇ μοίρᾳ ἐσρέψαμεν τὰ ὄμματα πρὸς ἴδρυσιν πολυτελῶν σχολείων, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ἡ πολὺ χεῖρων τῆς ἀμαθείας ἡμιμάθεια (α). "Ὅτι ἡ δεξιὰ τοῦ οὗ λατρεύομεν καὶ σεβόμεθα ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμεῖς ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρενέβη (ἐπιθι Ἰωανν. Εὐαγγελ. ἐφ. ιβ', 20—23), μαρτυρεῖ ἡ ἐξῆς εὐσεβὴς πράξις τῶν μετὰ τὴν εἰς πατρίδα ἐπάνοδον ὑπολειφθέντων Ψαρριανῶν (β).

(α) Τεκμήριον τῆς ἀναφοράς τοῦ ἀνδρείας καὶ τοῦ μεγαλεπιβούλου τῶν ὀλίγων Ψαρριανῶν ἔστω ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπερχόμενοι ἐπὶ ἐξήκοντα δικρότων φρεγαδῶν κορβετῶν καὶ βρικίων ἐκτὸς τῶν τριακοσίων κανονοφόρων οὐδεπώποτε ἤλπιζον νὰ πάθωσιν ὅσα ἔπαθον διότι ἀπώλοντο 4½ χιλ. ἐκ τῶν 32 κατὰ τὸ ἐπιχειρήμα ἐκεῖνο ἐπὶ τὰ Ψαρρά' ἐξ οὗ ὁ ναύαρχος Τοπαλ Πασσᾶς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Μυτιλήνην πρὸς ἄλλην στρατολογίαν ἵνα ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τὰ Ψαρρά' ἀπώλεια ἀπεθάρρυνε καὶ αὐτὴν τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ τότε εὐθὺς καινόν τι. Τῆς δὲ ἀνδρείας τῶν Ψαρριανῶν καὶ τῆς ἐξ ἐκείνης ἀποθαρρύνσεως τῶν πολεμίων ἦν μάρτυς αὐτὸς ὁ ναύαρχος Τὸπάλ Πασσᾶς, ὅστις οὐ μόνον τότε ἀλλὰ καὶ ἔπειτα, συμβουλίαν γιγνομένων, βασιλεύοντος τοῦ Ἀποβλ Μεζίτη, καθ' ἃ ἄλλοι μὲν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι μὴ εἰδότες τὰ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἠγωνίζοντο νὰ πείσωσι τὸν Σουλτάνον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Τοπαλ-Πασσᾶς ἀντέτεινε ὁμολογῶν ὅτι αὐτὸς ἐγίνωσκε τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἀφωσίαν, ἐξ ὧν ὑπέστησαν κατὰ τὴν ἀποστασίαν ζημίας ἀκαταλόγιστους μυριοπλάσιοι Ὀθωμανοὶ ὑπ' ὀλίγων Ἑλλήνων. Τῶν λόγων αὐτῶν μνημονεύουσι καὶ νῦν εἰ πολλοὶ τῶν Ὀθωμανῶν. Τὰ τοιαῦτα ἀναφέρομεν ἐν παρόδῳ σκιαποῦντες νὰ μάθωσιν οἱ νεώτεροι ἐξ ὁπόσων σμικρῶν ὀρμώμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν κατάρθωσαν ἔργα καταλιπόντα τρόμον καὶ ἀποδειλίαν καὶ εἰς αὐτοὺς τοῖς ἐπιγιγνομένοις Ὀθωμανοῖς. Ὅθεν οἱ νεώτεροι χρήζομεν νὰ μελετήσωμεν καὶ αὐτὰ ἐπιστημονικῶς.

(β) Ἀνάλογον τῇ πράξει ταύτῃ διηγῆται ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ὅτε οἱ Βρεττανοὶ ἀπεμπολήσαντες τὴν περὶ Πάργαν χώραν τῷ δυνάστῃ τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ-Πασσᾶ, οἱ ἐκπεπτωκότες κάτοικοι ἀπερχόμενοι σὺν γυναίκῃ καὶ τέκνοις, νήσταις καὶ γυμνοῖς, ἅμα τε ὀλοφυρόμενοι καὶ τὰ βλέμματα χυμαὶ ἀτενίζοντες, ὅμως οὐκ ἐπελάθοντο

Ἄμα τῇ ἀποβάσει ἐπελάβοντο προθύμως τῆς κηδεύσεως τῶν ὄσων εὗρον ἀτάφων καίπερ ἀποζόντων· πολλῶν δὲ νεκρῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ Τουρκικῶν πτωμάτων, καὶ ἄλλων ἡκρωτηριασμένων καὶ τῇδε κάκεῖσε ἐρριμένων· ἐν οἷς οἱ τῶν ἀρχηγῶν νεκροὶ διεγνώσθησαν ἐκ τῶν ἱματίων καὶ τῶν περὶ τὰς δεξιὰς τετυλιγμένων ἱμάντων, δι' ὧν συνείχοντο τὰ τετραυσιμένα ξίφη. Ἐπὶ τούτοις τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν παρέμεινεν ἐν Ψαρροῖς ἕως τῆς ἐβδόμης Ἰουλίου, καθ' ὃν χρόνον καταμαθόντες ὅτι οἱ πολέμιοι ἀπέπλεον ἐκ Μυτιλήνης, ἐξέπλευσαν πρὸς συνάντησιν· ἀλλ' ἀπρακτοὶ ἀνεχώρησαν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἰς τὰ ἴδια· πλὴν ὅτι οἱ Ψαρρῖανοὶ καταπλεύσαντες εἰς Μονεμβασίαν καθίδρυσαν δημογεροντίαν. Ἐπειτα ἐκπλεύσαντες τῇ 18 Ἰουλίου 1824 ἐπὶ δέκα πολεμικῶν νεῶν (α) καὶ πέντε πυρπολικῶν κατηγάγοντο ἐν Σύρῳ, ἐνθα χρονίσαντες πρὸς προμήθειαν τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν ἐν Ψαρροῖς προσγενομένων ζημιῶν, ἐπλευσαν ἐπὶ Σάμου, ἵνα προλάβωσι μετὰ τῶν συμμάχων τὰς ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν γιγνομένας προπαρασκευάς, προτιθεμένων τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου ἐκείνης· ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ἐκ τῆς σφοδρότητος τῶν ἐτησίων νὰ παραλλάξωσι τὰ ἐν μέσῳ Τήνου καὶ Μυκόνου στενά, εἰ καὶ πολλαχῶς ἐπειράσαντο, ἐπέδωσαν ἀγκυροβολήσαντες εἰς Τροῦλον τῆς Μυκόνου. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη (6) θάπτον τῶν ἄλλων καὶ πλησιαιότερον ὃν τῇ Τήνῳ καὶ ὑπὸ σπιλάδος εὐνοϊκῆς βοηθυμένον διέβη τὰ στενά. Ἀφ' οὗ δὲ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, τῇ πρωΐᾳ τῆς ὑστεραίας ἀπῆρεν ἡ Ψαρρῖανὴ μοῖρα εἰς Σάμον, ἧς παραπλέοντες τὰ βόρεια ἡσθάνθησαν οἱ ναυδάται δοῦπον ὑποβρύχιον· ὅτε ὁ Παππανικολῆς ἀνεβόησε διαπρυσίως πρὸς ἓνα τῶν συμπλωτῆρων τάδε **ο ὁ Κανάρης ἐπέτυχε πάλιν.** Ἀφ' οὗ ἡ Ψαρρῖανὴ μοῖρα καθωρμίσθη κατὰ τὰ στενά μεσημβρινῶς τῆς Σάμου μετὰ τὸ πέρασ τοῦ δράματος

τῶν κατοικημένων προγόνων, ἀλλ' ἀνασκάψαντες συνεκομίσαντο τὰ ὅσα ὡς ἱερὰ κειμήλια εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Πάντες ἐξετέλεισαν τὸ καθήκον, διαφερόντως ὁμῶς οἱ μελανειμονοῦντες Ψαρρῖανοὶ δίκην ἔλαβον ὑπὲρ τῶν τῇ σφετέρᾳ πατρίδι προσγενομένων συμφορῶν. Σημ. τοῦ ἐκδότου.

(α) Νικόλαος ὁ Ἀποστόλης ναύαρχος, Ἄνδρ. ὁ Γιανίτσης, Νικόλ. Καρχακωνσταντής, Ν. Χ. Ἀλεξανδρῆς, Γ. Χ. Δ. Κοτσιᾶς, Γεωρ. Διασάκης μὲ τὸ πλοῖον Ἰωαν. τοῦ Ἀποστόλη, Γ. Σκανδάλης, Ἄν. Κουτσοῦκος, πυρπολικά Δ. Παππανικολῆ, Κ. Κανάρη, Ν. Βρατσάνου, Ἄνδρ. Βρούλου, Κ. Νικοδήμου.

(6) Ἱστοροῦσιν ὅτι ὁ Κανάρης ἠῤῥατο, εἰ παρήλλαττε τὰ στενά, νὰ προσφέρει τῇ αὐτῇ λατρευομένῃ Θεοτόκῃ ἀνάθημα.

καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἄλλων μοιρῶν, διηγοῦντο οἱ Ψαρρῖανοὶ ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ ἠκηκόεσαν κρότον, μεθ' ὃ ἐκεῖνοι ὠμολόγησαν ὅτι κατ' αὐτὴν ἐκεῖνην τὴν ὥραν ἀνετινάχθη ἡ πυριτοθήκη τῆς ὑπὸ τοῦ Κανάρη ἐμπρησθείσης φρεγάδος. Ἐκείθεν ἀπῆραν εἰς Πάτμον τὴν νῆσον, ὅπου ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρρῶν καὶ ὁ τῶν Σπετζῶν Ἀνδρουτσος ἅμα τῷ Ὑδραῖω ὑποναύαρχῳ Γ. τῷ Σαχτούρη συνελθόντες ἐψηφίσαντο νὰ ἀποστείλωσιν ἐξ πυρπολικά, σύνδυο ἐξ ἐκάτερας νήσου, ἵνα προσβάλωσιν εὐάριθμα τινὰ πλοῖα πολεμικὰ ὁρμυῶντα ἀπέναντι τοῦ φρουρίου τῆς νήσου Κῶ. Ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρρῶν συγκαλέσας καὶ τοὺς ἄλλους τῆς μοίρας πλοιάρχους ἅμα τοῖς πυρποληταῖς εἰς συμβούλιον ἀνεκρίνωσε τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν· ἐφ' ὃ οἱ εὐτολμοὶ Ψαρρῖανοὶ πυρποληταὶ ἀπεφάνησαν γνῶμην νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς μόνοις ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως· ὁ δὲ ναύαρχος, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διαφωνία τις ἐκ τούτου, ἐπέμεινε τοῖς προβεβουλευμένοις· ὅτε οἱ πυρποληταὶ πειθήνιοι μετὰ τῶν πολεμικῶν κατέσχον εἰς Λέρον, ὅπου ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ φρουρίου κατώπτευν πῶς καὶ πρὸς ἦσαν καθωρμισμένοι οἱ πολέμιοι· ἀλλὰ Λέριοι τινὲς (π ἄ ν τ ε ς ο ἱ Λ έ ρ ι ο ι κ α κ ο ἱ π λ ῆ ν Π ρ ο κ λ έ ο υ ς , καὶ Π ρ ο κ λ ῆ ς Λ έ ρ ι ο ς) ἐπὶ ἀκατίῳ λάθρα ἀνήγγειλαν τὴν πρόθεσιν τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐκ τούτου ἀπάραντες οἱ πολέμιοι κατῆραν ἔσω τοῦ κόλπου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις, καταλιπόντες λέμβους ἐξηρητημένας ἀπὸ τῶν σημαντήρων· καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μικρῷ ὕστερον ἀποπλεύσαντες ἐκ Πάτμου συνέμιζαν παρὰ Φαρκαμούση τῇ νήσῳ μετὰ τῆς ὑπὸ τῷ Μιαούλῃ μοίρας, ἀπούσης καθ' ὃν χρόνον συνέβαινον τὰ ἀνωτέρω· ὅπου ἅμα πυθόμενοι τοὺς πολεμίους ἠγκυροβοληκότας ἐν τῇ Ἀλικαρνασσῷ ἔγνωσαν νὰ πέμψωσι νυκτὸς 12 πολεμίας ναῦς καὶ τέτταρα πυρπολικά, δύο Ψαρρῖανὰ ἐν Ὑδραϊκὸν καὶ ἐν Σπετσιώτικον, πρὸς πυρπόλησιν τοῦ πολεμίου.

Τῇ 24 Αὐγούστου 1824 τοῦ ἡλίου καταπέμποντος καυματηρὰς ἀκτῖνας καὶ τῆς αὔρας τοῦ Σκιῆρονωβορῆα ὑποπνεύσεως καὶ καθικνουμένης ὅπου ἀντέμενε σύμπαρ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, τὸ δὲ κύμα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀντανεκλάτο ἀπὸ τῆς εὐπαγοῦς πλευρᾶς τοῦ πυρπολικοῦ, τότε ὁ Παππανικολῆς μετὰ σπουδῆς μεταβαίνει πρὸς τὸν ναύαρχον τῶν Ψαρρῶν, ἵνα μάθῃ εἰ ἡ ἀπόφασις εἵχeto ὑποστάσεως, ὅτι δηλ. ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν ναυάρχων 12 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 4 πυρπολικά νὰ πλεύσωσι νυκτὸς ὅπου ἠγκυροβόλουν οἱ πολέμιοι· ἅμα δὲ ἐπηρωτα, εἰ καὶ αὐτὸς

συμπεριελομδάνετο. Πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ ναύαρχος· « Δ η μ ή τ ρ ί
 μου (α), ὡς παλληκάρι σὲ ἐπέφύλαξα δι' ἄλλην κρι-
 σιμωτέραν περίστασιν, καὶ διὰ τοῦτο διώρισά τόν
 Ν. Βρατάνον καὶ Ἀνδρέαν Βροῦλον· » Ἐπὶ τῇ ἀπαν-
 τήσῃ ταύτῃ δυσανασχετήσας, καὶ δικαίως, καὶ μάλιστα, ἀφ' οὗ αἰτηθεὶς
 οὗτος τὴν δεξιάν ἤρνήθη, ὡς διαγνοὺς τὸ ἱταρὸν ἐκείνου ἦθος καὶ ἐμ-
 βαθινὰς εἰς ὃ διενεαίτο ἐνδοιούχως. Τότε μὴ ἀνεχόμενος τὸ δικαιολό-
 γημα ὁ τοιαῦτα διαπραξάμενος ἀνέκραξεν « μ ε ἡ δ ί κ η σ α ς καὶ
 λοιπὸν ὑγίαινε »· καὶ μετὰ ταῦτα ὄχρετο ἀπὼν εἰς τὸ πυρπολι-
 κόν· ὅθεν ἐταστικὸν βλέμμα ρίψας ὁπόθεν ἐπωπτεύετο ὁ πολέμιος ἐπι-
 δίδωσι πλησίστιος πρὸς τὸ Κατάστενον ἐν μέσῃ μεσημβρίᾳ. Καὶ ταύ-
 ταν τὴν προσέλυσιν σπεύδουσι παραυτίκα αἱ πολέμιοι προφυλακαὶ νὰ
 ἀναγγεῖλωσι διὰ πυροβολήσεων τοῖς ἐν Ἀλικαρνασσῶ ὁμοφύλοις. Κα-
 θαρῶντες οἱ ναύαρχοι τὸν Παππανικολῆν ἐν Κῶ πειρῶνται νὰ ἀποτρέ-
 ψωσιν αὐτὸν διὰ σημάτων. Μὴ ὑπακούσαντος αὐτοῦ οἱ ναύαρχοι σημαί-
 νουσι καὶ εἰς τὰ ἄλλα πυρπολικά πλοῖα νὰ στρέψωσι τὰς πρῶρας εἰς
 τοὺς πολεμίους ὅπου ἦν καὶ ὁ Παππανικολῆς. Ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος περὶ
 τὴν πρώτην ὥραν μ. μ. πρῶτος ὁ Παππανικολῆς ὁρμᾷ ἐπὶ τὴν ναυαρ-
 χίδα καὶ ἐντεύθεν εἰς τὸ μέσον καὶ τὰ ἄκρα ὅτε μὲν προσελαύνων ἐπὶ
 τὰ ὀγκωδέστερα, ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὸ εὐώνυμον μεθιστάμε-
 νος καὶ πλείους ὅσους ἐλιγμούς διαπραττόμενος· Ταῦτα θελήσας νὰ μα-
 ταιώσῃ ὁ κατὰ μέτωπον τεταγμένος Ἰμβραϊμης, λοζοδρομῶν μετὰ τῶν
 ὀγκωδεστέριον νεῶν ἐγκαρσίως τοῦ Καταστένου, κατώρθωσε μὲν ἐπὶ
 μικρὸν νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐπὶ τέλους πιεζόμενος ἐποίησα-
 το ὑποστροφὴν, καθ' ἣν ἐθλάσθη ἡ μεγάλη κεραία, ἀποκοπέντων τῶν
 ὀγκῶν· ἡ δὲ ἐπίδοσις ἢ ἄλλως τροπὴ τῶν πολεμίων ἐκ τῆς χαλάσεως
 τῶν τάξεων, ἣν ἐπήγαγον τὰ πυρπολικά καὶ ἰδίως ὁ Παππανικολῆς, μα-
 χόμενος πρὸς μυριάδρα πλοῖα ἐπὶ μόνου τοῦ πυρπολικοῦ καὶ οὐδαμῶς
 πτοούμενος καὶ περβαλούμενος πανταχόθεν χαλαζήδων ἀπὸ τῶν φρεγαδῶν
 κορβετῶν καὶ δύο δικρότων· ἡ δὲ μάχη παρετάθη καὶ ἐπεραιώθη μέχρι
 δυσμῶν ἡλίου, ὅτε οἱ Ἕλληνας εἰς πολὺν κατεδίωξαν τοὺς πολεμίους, μὴ
 δυνηθέντας νὰ ἀνθέξωσιν, εἰ καὶ ἦσαν περὶ τὰ ἑκατὸν πλοῖα, ὧν ἡγοῦν-
 το ὁ Ἰμβραϊμ. πασσᾶς καὶ Χοστρέφ-πασσᾶς. Γεώργιος ὁ Διασάκης εἰς

(α) Παρὰ τοῖς Ψάρριανόις γίγνεται συχνωτάτη χρῆσις τῶν προσωπικῶν ἀνω-
 νύμων μου καὶ μ. ἄ. ς, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ συγγένεια ἢ φιλία.

τῶν καλῶν καὶ γενναίων πλοιάρχων Ψαρρίανων καταλαβὼν αὐτὸν προσέφερεν αὐτῷ πᾶσαν συνδρομήν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προτέρων κατορθωμάτων πεπειθὴς τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ προσηνῶς εὐχαριστήσας ἐκεῖνῳ διετέλεσε μόνος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καταδιώκων. Παυθείσης τῆς καταδιώξεως κατήχθη ἅπας ὁ στόλος τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸν Γέροντα. Σημειωτέον ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ κατάρθωσεν ὁ Παππανικολῆς τὴν χάλασιν καὶ τροπὴν τῆς πολεμίας τάξεως, εἰ καὶ μὴδὲν πολέμιον πλοῖον ἐνέπρησε καὶ μόνον διὰ τῆς τόλμας ἐφόβησεν αὐτούς. Τεκμήριον δὲ τοῦ ὁπόσον κατηγωνίσθη ἦτο ὅτι τὸ πυρπολικὸν ἐκ τῶν συγχῶν βολῶν ἐβλάφθη κατὰ τὴν ἐξαρτίαν καὶ τὸ σκάφος.

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ναυμαχίᾳ ἀπωλέσθησαν δύο πυρπολικά, τὸ μὲν Ὑδραϊκὸν τὸ δὲ Ψαρρίανόν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ πολεμίας σφίρας προσβληθέντος τοῦ ἰστοῦ κατέπεσεν, ὅπερ καταλιπόντων τῶν ἐν αὐτῷ περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· τοῦ δὲ δευτέρου ἐν τῇ ἀναστροφῇ ἐνὸς Ὑδραϊκοῦ πολεμικοῦ, ἅτε τῶν ἰσίων ἀντηνεμωσάντων, κατεβρίβησαν ἄμφω οἱ ἰστοὶ ἀνακρουομένου, ὅτε οἱ ἐν αὐτῷ ἐμβαλόντες πῦρ ἀπῆλθον. Τὸ τελευταῖον ἐξετιμήθη τριςμυρίων καὶ ἐξακισχιλίων δραχμῶν (36 χιλ. δραχ.), ὧν τὸ τριτημῆριον ὤφειλε νὰ ἀποτίσῃ ἐκάστη νῆσος. Τὸ μὲν πρῶτον ἐκυβέρνα ὁ Μάνεζας Ὑδραῖος, τὸ δὲ δευτερον ὁ Ψαρρίανος Ἀνδρέας Βροῦλος.

Ἡ ἀποφῆς τοιοῦτου δράματος ἀνελιττομένου ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁποῦν θεατοῦ ἀπὸ τῆς Κῶ ἐπισκοποῦντος ποιεῖ αὐτὸν τῇδε μὲν νὰ βλέπῃ ὑψιρρέφει δίκροτα ὑπὸ τῶν πυρπολικῶν διωκόμενα, τῇδε δὲ τὴν φύρδην μίγδην ἀναμιζίν νεῶν διαφόρου μεγέθους, μαχομένων πρὸς τὰς Ἑλληνικάς. Ἡ ἐντεῦθεν ἐντύπωσις μεγεθύνεται, ὅταν τις κατὰ διάνοιαν μετατεθεῖς ἐκεῖσε ἀναλογισθῇ τὸν δοῦπον καὶ κρότον τῶν πυροβόλων καὶ τουφεκισμῶν, τὴν ἐνυπάρχουσαν δυσαναλογίαν καὶ ἀνισότητά τῶν μαχομένων δυνάμεων, καὶ ὅτι τὸ ἐνταῦθα πολεμῆσαν τῶν βαρβάρων ναυτικὸν συνέκειτο ἐξ ἀπάντων τῶν ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὑποχειρίων ἐθνῶν· ὅπερ οὐδέποτε ἄλλοτε διὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἔθνους συνέβη· καὶ ὅμως οἱ ὀλίγοι ἐνταῦθα ναυμαχήσαντες Ἕλληνες ἀναλογιζόμενοι ὁπόσκι μυριάδες ὁμογενῶν κατὰ τὴν πολυχρόνιον δουλείαν, οἱ μὲν ἐν στόματι μαχαίρας ἐτελειώθησαν, ὧν τὰ τέκνα ἀναγκαζόμενα εἰς ἐξόμωσιν τῆς πίστεως κατετάττοντο εἰς τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσάρων, ὧν δὲ εὐειδέας καλλιπλοκάμους καλλιπαρεῖους καὶ λευκωλένους γυναῖκας καὶ κόρας ἀ-

πήγαγον εἰς τοὺς γυναικωνίτας, ὧν δὲ νηπίων καὶ μητέρων ἀπέκοπτον τὰς γλώττας ἵνα ἀπομάθωσι τὴν πατριὸν γλῶσσαν. Τότε ἔδοξε νὰ ἐπιτεθῶσι νυκτὸς κατὰ τῶν βαρβάρων· ὁ δὲ ἐν πᾶσι τολμητίας Παππανικολῆς προεῖλετο νὰ ἐφορμήσῃ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, ὁ αὐτὸς δὲ οὗτος ὡς καλὸς ἀγαθὸς πολίτης ὡμολόγησε τὸ μὲν ἀπειθεῖαν τὸ δὲ θράμβον.

Ἴσως κακίσει τις τὸν Παππανικολῆ ὡς ἐνταῦθα ἀπειθήσαντα πρὸς ναύαρχον τῆς αὐτῆς πατρίδος. Πρὸς τοῦτο ὅμως δυνάμεθα νὰ ἀντιτείνωμεν ὅτι ἐν τῷ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμῷ πλειστάκις σιγῇ ἢ φρόνησις καὶ ὑπαγορεύει ἡ καρδιά. Ἐπειδὴ δυνατόν καὶ ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ ναύτης μετεωρίζομένου οἰουδήποτε κινδύνου νὰ αἰσθάνηται καθ' ἑαυτὸν ὅτι καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἢ καὶ πλέον τι. Καθάπερ ἠπειθήσας κατὰ τὴν ἐν Ἠλαταιαῖς μάχην ὁ εἰρην Σπαρτιάτης Ἀμομφάρετος πρὸς τὸν βασιλέα Πausanián, μὴ ἀνεχθεὶς νὰ μετατοπίζηται μετὰ τῶν ὑφ' αὐτῷ τῆδε κάκεισε ἀπέναντι τῶν ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου διοικουμένων τριακοσίων χιλιάδων Περσῶν. Ἡ δὲ ἀπειθεῖα ἦν τοιαύτη. Ἄρας μέγαν πέτρον καὶ ῥίψας πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ βασιλέως εἶπε παρρησίᾳ πρὸς τὸν βασιλέα
 » δὲν κινεῖμαι ἐντεῦθεν, δηλ. πόρρωθεν τοῦ πέτρου· διότι ἡ Σπάρτη
 » μᾶς ἀπέστειλεν ἵνα ἀποθάνωμεν γενναίως, καὶ μηδαμῶς δειλιάσωμεν
 » πρὸ τῶν βαρβάρων· ἐπειδὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ αὐταὶ αἱ μη-
 » τέρες ἡμῶν οὐ μὴ δεχθήσονται ἡμᾶς εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ καθὼς οἱ
 » στρατιῶται Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ἀπειθήσαντες ἐν Ἰνδαίᾳ ἠνάγ-
 » κασαν αὐτὸν νὰ ἀνακάμψῃ εἰς τὴν Περσίαν. α Εἰ τοίνυν βασιλεὺς ὑ-
 πῆκουσε λοχαγῷ ὁμιλήσαντι δίκαια καὶ σωτηριώδη καὶ ἐντιμα, πολ-
 λοῦ γε ἥττον πρέπει νὰ κατακρίνωμεν τὸν Παππανικολῆ ἀπειθείας·
 καθ' ὅσον ἐδικαιώθη ἐκ τῶν ὑστέρων καθὼς καὶ ὁ Ἀμομφάρετος. Ὑπο-
 τεθείσθω νῦν ὅτι ἐπιστήσεται ποτὲ καιρὸς τοῦ νὰ ἀποπεράνωμεν οἱ νε-
 ώτεροι τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλου τοῦ ἔθνους, καθ' ἣν ὀφείλουσι νὰ μετά-
 σχωσι κατὰ τὸν θεσμὸν τὸν περὶ τῆς ἐθνοφυλακῆς ἅπαντες οἱ ἀπὸ 18
 —60 ἐτῶν γεγονότες. Ἐν τούτοις πιθανώτατον νὰ ὑπάρξωσι καὶ ῥακέν-
 δυτοι ἀπλοῖ στρατιῶται ἢ ναῦται εἰδότες καὶ συναισθανόμενοι πλεονα-
 τῶν ἡγησομένων. Καθ' ὅσον μάλιστα οἱ ἡγούμενοι καὶ οἱ ἡγησόμενοι εἰσὶ
 συνήθως εἰθισμένοι εἰς τρυφήλὸν βίον, καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν οὐδαμῶς γευ-
 σάμενοι τῶν πικριῶν τῆς Τουρκικῆς δουλείας· ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι τῶν, ἢ ν
 Θ ε ρ ς δ ᾧ, μαχουμένων εἶδον τοὺς προγόνους αὐτῶν δερομένους, φυλα-
 κιζομένους, ἐμπυομένους καὶ μέχρι ἀπογυμνώσεως φρολογουμένους.

Τῇ 28 Αυγούστου τοῦ 1824 συνελθόντες πάντες οἱ ἐνταῦθα ναύαρχοι ἐπὶ τὸ πλοῖον τοῦ Μιαούλη ἐβουλευόντο πῶς καὶ πότε εἶδει νὰ ἀπέλθωσι πρὸς ἀναζήτησιν τῶν πολεμίων τελεςφόρως· ἐγνώσθη ἀπὸ κοινοῦ τὸ νὰ ἀποπλεύσωσι τῇ ἐπιούσῃ, ἤγουν τῇ 29· καὶ ἔπειτα διεχωρίσθησαν. Ἀλλὰ περὶ λύχνων ἀφ' ἧς αὐτῆς ἡμέρας, καθ' ἣν συνεσκέφθησαν καὶ συνωμολόγησαν, ἐξαπίνης καὶ ἀπροσδοκῆτως οἱ ναύαρχοι Ὑδρας καὶ Σπετσῶν σηματοῖζουσι πρὸς ἄπαρσιν, ἀναστρέψαντες τὰς πύργους πρὸς τὰ Τσάταλα (Τερμέριον). Τὴν μεταμέλειαν ταύτην καὶ τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὁμολογηθέντων μαθὼν ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν σημμάτων, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐμμένων τοῖς ὁμολογηθεῖσιν ἔτυχε δειπνῶν ἀμέριμνος· οὐδ' ἐπέισθη τοῖς λόγοις τοῦ ἀναγγείλαντος, ἕως ἀναβὰς ἐπὶ τὸ κατὰστρομα ἐβεβαίωθη περὶ τοῦ ἀληθοῦς, καὶ μικρὸν ἀνιάσας ἐπὶ τῇ μεταγνώσει τῶν συναρχόντων καταβὰς ἐν τῷ θαλάμῳ ἀνεπαύετο μέχρι τῆς ἐπιούσης.

Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνιχνεύσωμεν ὁπόθεν, εἰ δηλ. ἐκ τύχης ἢ ἄλλης τινὸς ἀπορρήτου αἰτίας, προήλθεν τὸ διχόθυμον τῶν δύο ναυάρχων, παρεχόντων οὕτω παράδειγμα πρὸς τοὺς ἀπλοῦς ναύτας, ὧν οἱ πολλῖται σεμνύνονται ὅτι συνεβάλοντο ὑπὲρ πάντας ἄλλους εἰς τὸν πόλεμον.

Πυχόμεθα ἐκ καρδίας νὰ εὐρίσκετο μέθοδός τις τοῦ νὰ ἀναιρεθῇ ἡ περὶ τῆς διχογνωμοσύνης ἐκείνης φήμη, ὡς προσάπτουσα οὐ σμικρὰν τῇ ἐπαναστάσει μῶμον. Καθ' ὅτι τοῦ νὰ διχασθῶσιν ἐν μέσῳ τῷ πελάγει ἀρχηγοί, ὅτε προὔκειτο νὰ ἐπιδιωχθῇ ὁ πολέμιος. Ἄν ἡ διαδοθεῖσα φήμη ἔχηται πῶς ὑποστάσεως, πεποιθήμεν ὅτι ἔπραξαν καὶ ἐναντίον τοῦ πόθου τῶν ὑφ' αὐτοῖς ναυτῶν. Ἐπειδὴ ἐν μάχαις καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις πολιτικαῖς στάσεσιν ἔχουσιν ἐνδόμυχον γνώμην λυσιτελεστέραν τῇ πολιτείᾳ ἀπλοῖ πολιῖται καὶ ἰδιῶται παρὰ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς δυνατοὺς. Καὶ γὰρ οὗτοι μὲν ὑπαγορεύονται ἐστ' ὅτε ὑπὸ διανοημάτων αὐτοῖς μόνοις γνωστῶν, ἴσως διὰ λόγους ἀλόγους· οἱ δὲ τὸ πλεῖστον ἄκαχοι ὄντες τὸ ὅτι καὶ λέγουσι τοῦτο καὶ πράττουσιν.

Ναυμαχία ἡ κατὰ τὸν Γέροντα ἢ Μανδαλιάν.

Πρὸς τὴν ἀρκιτῶν Ἀττικὴν παραλίαν ἐναντι τῆς Κῶ κεῖται ἡ ἄκρα

ἡ ὑπὸ Στράβωνος καλουμένη Τερμέριον Μυνδίων, νῦν δὲ Τσάταλα· αὐτοῦ δὲ πάλιν πρὸς ἄρκτον δεξιόθεν προτείνεται ἡ παρὰ τὴν Μυνδιαν παραλία τῆς παραθαλασσίας Ἀσίας, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἄκρας Ζεφυρίου καὶ ἐγκολπιζουσα ἱκανῶς πρὸς τὰ ἔνδον. Πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου κεῖται ἡ παλαιὰ πόλις Ἰασσός, (τὰ νῦν ὑπὸ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν καλουμένη Ἰασσέμ-καλεσί, ὑπὸ δὲ τῶν Εὐρωπαίων Assam Kalessi, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων κόλπος τοῦ Γέροντος). Αὕτη στρεφόμενη ἀπ' ἄρκτου καταλήγει πρὸς τὴν παρ' ἀρχαίοις ἄκραν Ποσίδειον (τὰ νῦν Κάβο Γέροντος Kap de l' arbre). Πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἄκρας ταύτης κεῖται χωρίον τοῦ Γέροντος καλούμενον ἐντὸς κολπιδίου, οὗ πρόκειται νησίς· τοῖς δὲ πλέουσιν ἀπὸ τῆς Κῆ πρὸς τὰ ἄνω κεῖνται ἐξ εὐωνύμων αἱ νῆσοι Κάλυμνα καὶ Λέρος καὶ Λειψώ, καὶ ταύτης ἀπέναντι καὶ πλησίον τοῦ Γέροντος κεῖται Φαρμακοῦσα ἡ νησίς· πρὸς ἄρκτον τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Ἀγαθονήσος (Γαδουρονῆσι, ἀπέναντι Μαιάνδρου τοῦ ποταμοῦ, κόλπου τῆς Κορέννας), Ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ κόλπῳ συνεκροτήθη ἡ περιώνυμος ναυμαχία ἡ οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα δοξάσασα, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἄλλο κατόρθωμα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἔχουσα παράμιλλον.

Λίαν πρῶτὴ ἡμέρα παρασκευῇ ὁ τῶν Ψαρρῶν ναύαρχος ὑποπνευσάσης ἀπογείου αὔρας ἀπάρας μετὰ τῆς μοίρας ἀπὸ τοῦ Γέροντος ἐλοξοδρῶμι ολίγοις ἰστίοις, ὅτε συγχρόνως ἐτέρωθεν ὀρμῶντες εἰσπλέουσιν οἱ πολέμιοι ναύαρχοι (Ἰμβραῖμ πασσᾶς καὶ Χοστρέφ πασσᾶς· δηλ. Τοπάλης) μετὰ τῶν μαιρῶν, συγκειμένων περίπου ἐξ ἑκατὸν νεῶν· διετέλουν δὲ πλέοντες διὰ μέσου τοῦ Τερμιρίου Μυνδίων πρὸς τὰ εὐρυχωρότερα καὶ ἔχοντες ἅμα πελάγιον πρόσφορον ἄνερον. Ἐν τούτοις αἱ Ἑλληνικαὶ νῆες ἦσαν ἐν μέσῳ τῶν νησίδων Λειψοῦ καὶ Φαρμακούσης καὶ Ἀγαθονήσου, εἰκοσιπέντε πολεμικαὶ καὶ πέντε πυρπολικά ἐγκεκεκολισμένα ἤδη ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Γέροντος ὑπὸ τῷ Μιαούλῃ Ἀνδρούτῳ καὶ Σαχτιύρῃ. Ἦσαν δὲ παρατεταγμένοι οἱ ἀντίπαλοι ὥς ἐπομένως. Ὁ μεγαλεπίβολος Ἰμβραῖμης προκατοπτεύσας τὴν στάσιν τῶν ἐναντίων διατάττει τὰ καθ' αὐτὸν οὕτως. Τὸ μὲν μέσον παρατάττει ἀπὸ τῆς ἡς προέβαινε στάσεως, τὸ δὲ δεξιὸν κέρας συγκείμενον ἐκ φρεγαδῶν κορβετῶν καὶ βρικίων ἰθύνει πρὸς τὸν μυχὸν τὸν Γέροντος, ἡνίκα τὸ εὐώνυμον ἀναταθὲν καθέτως πρὸς τὰ βόρεια παραλάττει τὴν Λέρον μέχρι τῆς Λειψοῦ. Ἐπὶ ταύτῃ οὖν τῇ παρατάξει βασιζόμενοι καὶ λίαν πεποιοθῶς θαρρόντες ἐπὶ τῇ πληθεί καὶ τῷ πελωρίῳ μεγέθει τῶν ἰδίων νεῶν

καὶ ἅμα παραβάλλοντες οἱ νήπιοι τὰ ἴδια πρὸς τὴν ὀλιγότητα καὶ σμικρότητα τῶν ἐναντίων ἠλπίζον ἀμεταπείστως νὰ κατορθώσωσι τὰ πάντα, μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑποτοπεύοντες ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντίστασιν· διότι ἀκρισία καὶ ἀγέρωχον καὶ ἀνώμαλος νοῦς (α) διακρίνει τοὺς Ὀθωμανούς. Μετὰ ταῦτα σημήνας ὁ τῶν Ὀθωμανῶν στόλαρχος ἀπὸ τῆς πύργου κελεύει ἐπιθεσιν ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν ἐν τῷ μυχῷ ἐν νηεμιά διατελούντων Ἑλλήνων, ἐφ' ᾧ φέρονται οἱ Ὀθωμανοὶ πλησίστιοι καὶ θαρράλειοι· ὅτε ἐτέρωθεν τὸ εὐώνυμον κέρας τῶν πολεμίων ἐν βαθέσι στίχοις χωρεῖ ἐσπευσμένως καὶ πλησίστιον φερόμενον πρὸς ἄρκτον, ἵνα καταλάβῃ τὴν πρὸς τῇ Φαρμακούσῃ παράταξιν. Ἀλλ' ὅμως τοὺς Ἑλληνας οὔτε ἡ ὀλιγότης τῶν ναυβατῶν οὔτε ἡ σμικρότης τῶν νεῶν οὔτε ὁ διαμελισμὸς οὔτε ἡ ἀπουσία τῶν δύο ναυάρχων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν οὔθ', ὅπως φαντάζονται οἱ ἐναντίοι, ἡ ἐπισφαλὴς αὐτῶν στάσις οὔτε ἡ πρὸς ἐλάσις ὡς ἐπικούρου τοῦ πολυμηχανοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου οὐδαμῶς ἥνία, ἀναλογιζομένους ἔνθεν μὲν ὅποιον καὶ ἡλικὸν ἱερὸν καθῆκον ἐπέβαλεν αὐτοῖς ὁ τῆς πατρίδας ἔρως, καὶ ὅποια δεινὰ ἐπέκειντο, εἰ ἀπετύγγανον· ἐν ᾧ ἄλλως ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως ταύτης τῆς μάχης ἤρτητο ὁ μέλλων κληρὸς τῆς Ἑλλάδος. Τοιούτου λοιπὸν ἀληθινῶς ἐμφορούμενοι φρονήματος καὶ τοῖς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνεπαρκέσι μέσοις χρώμενοι ἀνθίστανται γενναίως καὶ ἐπιδιώκουσι παρὰ πόδας ἕως Ἀλικαρνασοῦ, οὐδαμοῦ ἐγκαταλιμπάνοντες, ἀλλὰ σκοποῦντες διὰ τῆς ἐγκαρτερήσεως νὰ ταπεινώσωσι τὴν ἐπληρμένην ὀφρὺν τῶν αἰμοβορῶν ἀντιπάλων.

Καὶ ἐνταῦθα εὐκαιρον νομίζομεν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Παππανικολῆν ἀντάξιον τῆς περιστάσεως ἔπαινον· ἐπειδὴ ἀναφαίνεται διακρινόμενος οὐ μόνον ἐν τοῖς συναγωνιζομένοις ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐπέθετο ἐπὶ πολεμίους διοικουμένους ὑπὸ τῶν δοκιμωτάτων τότε ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπιχειρηματικῶν ἀνδρῶν. Ταῦτα ἐκρίναμεν ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ· διότι ἀλλαχοῦ ἐμνημονεύσαμεν τῆς πληθούς καὶ ἰσχύος τῶν πολεμίων νεῶν· ἀλλὰ πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ διαδηλοῦται ὅτι στρατηγοὶ ἀνάξιοι, καίπερ ἡγούμενοι μεγάλων στρατοπέδων, ἀπέτυχον· ἐν ᾧ ἄλλως ἄξιοι ἀρχηγοὶ μετ' ὀλίγων διεπράξαντο μεγάλα. Ὡστε ἐνταῦθα ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι τὸν Παππανικολῆν δὲν κα-

(α) Τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ λεγόμενα, ὅτι πάντων τῶν Ἀσιανῶν καὶ βαρβάρων λαῶν αἱ πόλεις περιέχουσιν ἀγυιάς λοξὰς καὶ στεγὰς καὶ ῥυπαράς καὶ ἐδιεξόδους.

τέπληξαν οὐδὲ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν τότε ἡγουμένων Ὀθωμανῶν, μάλιστα δὲ υἱοῦ τοῦ νωτοφόρου εἰς ἀντιβασιλέα καταστάντος Μεχμεταλῆ, καὶ ἔπειτα δὴρωτοῦ τῆς Κρήτης καὶ Πελοποννήσου Ἰμβραΐμη· ὅς τότε μάλιστα ἦν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεανικῆς ἡλικίας, καθ' ἣν συνήθως οἱ μέλλοντες νὰ ἀναδειχθῶσι μεγάλοι ἀποφαίνουσιν ἀνδρίαν λόγου ἀξίαν. Ἐν παραδείγματι Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἐν τῇ παρὰ Χαιρωνείᾳ μάχῃ 337 π. χ. προεμύνησε τὸ μέλλον μεγαλεῖον. Τοσοῦτον δὲ ἰσχυσαν οἱ ἀντιβασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὥστε τῷ 1839 παραδόθη ὅλον τὸ Βυζαντινὸν ναυτικὸν εἰς αὐτοὺς καὶ μυριάδες πεζῶν Βυζαντινῶν κατετροπώθησαν παρὰ τῷ Σουεζ. Πρὸ δὲ τούτου ὀλίγοις ἐνιαυτοῖς οἱ Αἰγύπτιοι κατέλαβον πᾶσαν τὴν παραθαλάσσιον (ἐλάσσονα Ἀσίαν) μέχρι Μαγνησίας τῆς πρὸς Σιπύλῳ, ὅτε ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα νήπιοι ὄντες ὅτι ἱππεῖς μόνον ἠπάτια φέροντες, ἱππεύοντες ἐκ Μαγνησίας καὶ ἀπερχόμενοι εἰς διαφόρους κόμας καὶ πόλεις συνελάμβανον ἀγάδες καὶ πασσάδες Ὀθωμανούς, οἵτινες εἶχον ἀδικήσει Χριστιανούς, καὶ τούτους μετακομίζοντες εἰς Μαγνησίαν ἐξέδερον ζωντανούς κατὰ τὴν ἀγορὰν τῶν χόρτων (ὅτ παζάρ). Πρὸς τοιοῦτον λοιπὸν ἀρχηγὸν κατατροπωτὴν τοῦ σουλτὰν Μαχμούτη εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ διὰ μικροῦ ἀκατίου ὁ Παππανικολῆς! Οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν τούτων νήσων, ἃς τὸ πάλαι ἡ θεία πρόνοια ἐτήρει ἀγνώστους καὶ ἀοικήτους (ἐπιθι Πινδ. Ὀλυμπιονίκαις Ζ. στίχ. 54 κ. τ. λ., ὅπου γίνεταί λόγος περὶ τῆς Ῥόδου), ἐπιφυλαττομένη νὰ ἀναδείξῃ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι προπύργια τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, καὶ οἱ κάτοικοι ἐκ παίδων ἀνατραφέντες νὰ ὦσι καρτερικοὶ καὶ λιτοὶ καὶ φιλοπόλιδες καὶ καταφρονηταὶ τῶν κινδύνων, ἐπελθόντες τοῦ χρόνου, παρ' οὐδὲν λογιζόμενοι τοὺς φαινομένους δεινοὺς κινδύνους. ἐγείρωσι ἐπινίκια τρόπαια κατὰ πᾶσαν τὴν Μεσόγειον, καὶ δὴ καὶ ἡρέμα καὶ κατ' ὀλίγον θαρρύνόμενοι ἀπὸ τῶν προτέρων εἰς τὰ μετέπειτα· ἐν δὲ τῶν ἀμυντικῶν τοῖς Ἑλλήσι καὶ φθοροποιῶν τοῖς Τούρκοις ὀργάνων ἦσαν τὰ πυρπολικά, ὧν εὖστοχον καὶ εἰς παραδειγμάτων χρῆσιν ἐποιήσατο πρῶτος ὁ Παππανικολῆς ἐν Ἐρεσῷ.

Ἄμα ἡλίψ ἀνίσχοντι κατανοήσαντες τὰ γιγνόμενα οἱ Ἕλληνες οἱ παρὰ τῷ Γέροντι καὶ Ἀγαθονήσῳ καὶ Φαρμακούσῃ, συνενωθέντες ἀντιπαρεξάγουσιν οἱ μὲν κατὰ τὴν Φαρμάκουσαν καὶ τὴν ἄκραν τοῦ Γέροντος, ὅπως τῇδε ἀπωσόντων τὸ δεξιὸν τῶν Αἰγυπτίων κέρας· οἱ δὲ ἐτέρωθεν παρὰ τὴν Λειψὸν τεταγμένοι στρέφουσι τὰς πρῶτας ἀντι-

θέτως εἰς ματαίωσιν τῶν ἐπινοιῶν τῶν πολεμίων, καὶ οὕτως ἀναχατίζουσι τὴν κατὰ τὰ ἄνω οὖσαν καὶ καὶ τὸ εὐώνυμον κέρας ἀπεργαζομένην τῶν Βυζαντινῶν τάξιν. Οἱ ἑαυτοῖς πεποιθότες ὀφείλουσι νὰ μὴ περιπίπτωσιν εἰς ἀπελπισίαν ἐκ τῶν τυχόντων οἰωνοδήποτε κωλυμάτων, εἴτε φυσικῶν εἴτε πολιτικῶν εἴτε κοινωνικῶν τούτων ὄντων· ἐπεὶ δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τεταγμένοι νόμοι τοῦ σύμπαντος ἀλλοιοῦνται κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ αὐτοῦ. Τεκμήριον ταύτης τῆς ἀποφάσεως προδήλον παρίσταται καὶ ἐνταῦθα. Κατ' ἀρχὰς παρὰ πᾶσαν πρόνοιαν τῶν Ἑλλήνων ἀνθίστανται αὐτοῖς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως· ὅσον ἄνεμος ἐναντίος καὶ νηνεμία, τούναντίον εὐνοϊκὸς πελάγιος ἄνεμος τοῖς πολεμίοις. Ὡστε ἀναγκάζονται νὰ ῥυμουκλήσωσιν τινες, ἐν τῷ Γέροντι πέρα τοῦ δέοντος ἐγκολπιζουσὼν καὶ μὴ δυναμένων νὰ παραλλάξωσι τὴν ἄκραν τοῦ Γέροντος, καὶ οὕτω καταστάντες προσήνεμοι ἠνώθησαν ἐκ τῆς ἀπογοιῆς αὐρᾶς μετὰ τῶν τῆδε κάκεισε διασκεδασμένων συμμάχων. Ἄν καὶ παρ' ἡμῖν τὰ πάντα ἀρχὴν καὶ πέρας λαμβάνωσι κατὰ τὴν θείαν βούλησιν, ὅμως ἰσχύει πολλαχοῦ καὶ τὸ παλαιὸν λόγιον $\epsilon\upsilon\delta\epsilon\iota\alpha\ \tau\omicron\upsilon\ \nu\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\ \chi\epsilon\iota\rho\alpha\ \kappa\iota\ \nu\epsilon\iota\alpha$. Οὕτω πράττοντες οἱ Ἕλληνες καταβάλλουσι τὰς ἐναντιότητας, μεταχειριζόμενοι κατ' ἐξοχὴν τὴν τόλμαν τῶν πυρπολικῶν. Ἐτέρωθεν οἱ πολέμιοι προΐούσης τῆς ἡμέρας ἄρχονται νὰ πυρβολῶσι πόρρωθεν, ὅπως τῆδε καταπλήξωσι τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' οὗτοι μεγίστη σπουδῇ παρατάττονται ἐπὶ μάχην, ἡγουμένων τοῦ ὑποναυάρχου Γ. τοῦ Σαχτούρου καὶ τῶν πλοιάρχων Ἐμμ. τοῦ Τομπάζη καὶ Δ. τοῦ Γκιώνη καὶ Ἰωάννου τοῦ Λαλεχοῦ καὶ Α. Γ. τοῦ Κριεμάδη, καὶ ὀπισθεν ἀναπλεόντων Ἀνδ. τοῦ Μιαούλου, Ἀναστ. τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ Ἀ. τοῦ Λεμπέση, καὶ Ἰω. τοῦ Σάντου, καὶ Ἀντ. Γ. τοῦ Κριεζῆ· περαιτέρω πλεῖ παρὰ τὴν ἀκτὴν ὁ Ἀναργύρος Παύλου Χ. Ἀναργύρου ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ πλησίον αὐτοῦ πυρπολικόν τι. Τὸ εἰρημένον πλοῖον κινδυνεῦον νὰ προσκοιῖλη, ῥυμουκλήθην καὶ ἀναγραφέν πρὸς τὸ πέλαγος προσπήγνυται τῷ, πυρπολικῷ καὶ θλαῖ τοῦ προσθίου ἱστοῦ τὴν μεγάλην κεραίαν· μεθ' ὃ ὁ κυβερνήτης τοῦ πυρπολικοῦ ἠναγκάσθη νὰ τὸ καθίσῃ. Ταῦτα κατιδὼν ὁ προσήνεμος πλέον ναύαρχος τῆς Ὑδρας Μιαούλης, ἐν οὐδενὶ θέμενος τὸν προσπελάζοντα πολέμιον, σπεύσας πέμπει τὰς ἐφορλιάδας, καὶ διὰ ῥυμουκλίων ἀπεργάζεται τὴν ἀπὸ τῶν ἀβαθέων διάσωσιν τοῦ πυρπολικοῦ. Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν ἐποιοῦντο περὶ πολλοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐνὸς ἀπλοῦ στρατιώτου, ἡγούμενοι ὅτι ἐκ τῶν ἐκάστων συνίστα-

ται τὸ ὅλον· διότι πολλάκις εἰς στρατιώτης γενναῖος ἔσωζε πολλῶν παραστατῶν τὰς ζωάς. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ αἰοίδιμος Μιαούλης προέ-
λετο τὴν σωτηρίαν ἐνὸς πυρπολικοῦ παρὰ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπίθεσιν.

Ἡ μάχη ἄρχεται, καθ' ἣν οἱ πολέμιοι κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπιπίπτουσι σφοδροὶ καὶ λαβροί, ἀλλὰ τυχόντες τῶν Ἑλλήνων συνησπισμένων ἐπὶ ἄμυναν μαίνονται ἐπὶ πλεόν. Προϊούσης τῆς μάχης ἡ Αἴγυπτία μοῖρα ποντοπορεῖ ἐπὶ τὸ εὐώνυμον τῶν Ἑλλήνων (ὅπου ἦν παρατεταγμένος ὁ ναύαρχος Σπετσῶν Γ. ὁ Ἀνδρουττος μετὰ τοῦ ὑποναυάρχου Ἰω. τοῦ Κυριακοῦ καὶ τῶν πλοιάρχων Ἡλία τοῦ Θερμισιώτου καὶ ἄλλων, ἡνίκα Λάζαρος ὁ Μουσούς διετέλει ὑπὸ νημος), καὶ παραλάττουσα τὰς τῶν Ἑλλήνων ναῦς πυροβολεῖ ἀδιαλείπτως· ὅθεν οἱ Ἕλληνες περιῆλθον εἰς δεινὴν στάσιν καὶ ἀπελπισίαν ὅτι ἦσαν ἐν νηνεμίᾳ καὶ ἐν μυχῷ· ὥστε δὲν ἠδύναντο οὔτε νὰ ἀντιστῶσι διὰ τὸ ἄνισον τῶν δυνάμεων οὐδὲ νὰ ὑποστρέψωσιν ὡς κινδυνεύοντες, εἴτε νὰ ἐποκείλωσιν εἰς τὴν γῆν πρὸς σωτηρίαν, ὅπου βεβαίως ἔμελλον νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πολεμιῶν, εἴτε καὶ νὰ περιπλεχθῶσιν εἰς τὰ πολλὰ πολέμια πλοῖα· καὶ τὰ πυρπολικά ὑπὸ νημα οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν ἀντίληψιν. Ἦδη πρόκειται ἂν θὰ ὑπερνικήσῃ ὁ σταυρὸς ἢ ἡ ἡμισέληνος (α). Οἱ Ἕλληνες μάχονται ἀγωνιωδῶς ἐπὶ τρεῖς ὅλας ὥρας, μὴ ἀποβλέποντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἕτερον, ἀλλὰ νομίζοντες ἕκαστος ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἤρτηται ἡ νίκη ἢ ἡ ἥττα. Ἐκ τῆς ἀεννάου ἐκπυρσοκροτήσεως θολοῦται ὁ αἰθήρ, ὁμίχλη καλύπτει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ πανταχόθεν τύρβη καὶ θόρυβος καὶ πάταγος καὶ ψόφος. Τὰ κελεύσματα ἐπιτελοῦνται ἐτοιμότατα, οἱ κυβερνῆται καὶ οἱ πρῶρεῖς (ναύκληροι) ἀπαυδῶσιν ἐπὶ τοῖς ἄλλεπαλλήλοις ἐπιτάγμασι, γιγνομένοις διὰ φωνῆς καὶ σαλπίγγων· ἄλλως τε καὶ οὐδ' οἱ ἀπλοῖ ναῦται ἀποκάνουσιν ὑπὸ τῶν πολεμιῶν κερμάτων καὶ σφαιρῶν. Τότε λοιπὸν ὁ Ἰμβραϊκῆς πεποιθὼς ἐπὶ τῇ ἐπικειμένη δῆθεν νίκῃ κελεύει τὸν Βυζαντινὸν ναύαρχον νὰ ἐπεκταθῇ καθέτως ἐπὶ τὸ δεξιὸν τῶν Ἑλλήνων· ὅπερ καὶ ῥαδίως ἐπετελέσθη πνέοντος τοῦ αὐτοῦ πελαγίου ἀνέμου. Ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει ὄντων τῶν πραγμάτων ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποστείλωσι τὰ ναυαρχικά σύμβολα οἱ ναύαρχοι Ἀνδ. ὁ Μιαούλης Γ. ὁ Ἀνδρουττος καὶ Γ. ὁ Σαχτούρης ὑποναύαρχος. Τηνικαῦτα ὡς καὶ πολλάκις προϊόντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος παρὰ πᾶσαν, ἦν ἐπεδείκνυντο οἱ

(α) Τὴν ἡμισέληνον ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα παρέλαβον οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινῶν.

Ἕλληνες ἀνδρίαν, κατέστη ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος μετέωρος, ἀλλ' ἐνταῦθα πλέον ἢ ἄλλοτε· ὅπερ κατανοήσας καὶ ὁ ναύαρχος Ἀνδ. Μιαούλης ἀνήγγειλε πρὸς τὸν ναύαρχον τῶν Ψαρῶν δι' ἐνὸς τῶν Ὑδραίων πλοιάρχων, παραγγέλων νὰ ἐπισπεύσῃ ὡς τάχιστα τὴν ἀποστολὴν τῶν πυρπολικῶν πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἐπικειμένου μεγίστου κινδύνου· διότι τὰ ὑπὸ πνέμα πλοῖά μας χάνονται σήμερον. Ταῦτα καθορῶν ὁ Παππανικολῆς καὶ κατανοήσας τὴν δυσχερῆ καὶ ἐπικίνδυνον στάσιν τῶν ἡμετέρων ἀποσπᾶται ἐκοντὶ τῆς ἐν ἧ ἀνῆκε μοίρας, καὶ ἐπιδούς κατευθύνει τὸ ἴδιον πυρπολικὸν κεκλιμένως ἐπὶ τὴν Αἰγυπτίαν τάξιν, ἣτις ἐχώρει πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τὸν μυχὸν τοῦ Γέροντος· πόρρωθεν ἠκολούθει καὶ ὁ Νικοδήμιος καὶ αὐτὸς ἐπὶ πυρπολικῷ. Ἀμα θεασάμενοι τὸν πυρπολητὴν προσπλέοντα μετὰ μεγίστου θάρρους ἐντὸς βολῆς τηλεβόλου καταπλαγέντες τὴν ἀκαταλόγιστον τόλμαν τοῦ ἀνδρὸς ἄρχονται νὰ πυροβολῶσιν ἀδιαλείπτως ἐπ' ἐκείνον· ὅστις ὅμως ἀτρόμητος πρὸς τὰς περιβομβούσας χαλάζης δίκην σφαίρας οὐ μόνον δὲν ἀπαυδᾷ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἐντείνας τὴν ὁρμὴν καταναγκάζει αὐτοὺς πρὸς ὑποστροφὴν· καθ' ὃν ὑποστρέφουσαι αἱ νῆες ἐπαλλήλως ἐκκενοῦσι τὰς κανονιστουχίας κατ' αὐτοῦ καὶ ἐν βραχεὶ ἀλλάττουσι στάσιν· ὁ πυρπολητὴς ἐτέρωθεν ἀναστέλλει μὲν τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν, ἅμα δὲ στρέφει τὸν οἶακα πρὸς ἀριστερά, καὶ οὕτω προσηνεμῶν παραπλέει παραλλήλως τὴν Αἰγυπτίαν πρὸς δυσμὰς ἐξορμούσαν. Ἡ κατὰ διάμετρον ἄνισος αὕτη πᾶλη παρετάθη ἐφ' ἱκανόν.

Τότε δὴ ὁ αὐτόθι συμπλέων ναύαρχος τῶν Ψαρῶν Ν. ὁ Ἀποστόλης, καίπερ μελανειμονῶν (καθὼς καὶ πάντες ἀνεξαίρετως οἱ Ψαρῖανοί) ἐπὶ τῇ ἀρτίως καταλαβούσῃ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα στυγερᾷ συμφορᾷ, ἣτις ἐλογίσθη κοινὸν πάθος τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἐπάρας τὰ σημεῖα συνεβάλετο καὶ αὐτὸς τὰ μέγιστα.

Διότι, καθὼς καὶ πρόσθεν διελάβομεν περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν τριῶν ναυάρχων περὶ τοῦ πρακτέου καὶ τῆς μεταμελήσεως καὶ παραβάσεως τῶν ὁμολογηθέντων τῶν δύο ἄλλων ναυάρχων, ἀπαράντων πρὸ τοῦ ὠρισμένου χρόνου, ὁ τρίτος Ν. ὁ Ἀποστόλης παρέμεινε τοῖς ὁμολογηθεῖσιν, ἠγησάμενος ὅτι οὕτω πῶς δύναται ἐντιμότερον νὰ διακονήσῃ τῇ ἐπαναστάσει τότε· ὅπερ καὶ ἐγένετο· ἐπειδὴ οἱ ἀπάραντες οὐ μόνον δὲν ἐπραῖζαν τι λυσιτελές, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἐγένοντο παραίτιοι νὰ δοῇσθῃ ἐν ἐκείνῃ τῇ περιπτώσει διὰ τοῦ ναυάρχου Ψαρῶν καὶ τῆς πράξεως τοῦ Παππανικολῆ ἡ γενέτειρα αὐτῶν νῆσος. Καὶ γὰρ ὥσπερ τὰ πράγματα

ἀπέφηναν μόνοι οἱ Ψαρρῖανοί, συνεργήσαντος τοῦ ναυάρχου, τοὺς τε πολεμίους κατέβαλον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπάραντας ἔσωσαν· καὶ τῇδε ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο τὸ γεγονός ἀναμνησθεὶς ἡμῖν τὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπόφασιν ἀντιδοξοῦσαν τῇ τοῦ Λακεδαιμονίου ναυάρχου Εὐρυβιάδου κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι μάχην τῷ 480 π. χ. Διαφορὰ δέ τις ἐξετάζεται ἐνταῦθα· ὅτι ἡ μὲν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ καὶ ἡ πανουργία πρὸς τὸν Εἰρξην ἐτήρησεν ἅκοντας τοὺς συμμάχους ἐν τῷ στενῷ τῷ μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Σαλαμῖνος, ὁ δὲ τρόπος τοῦ αἰοδίου Ἀποστόλη ἀποφαίνει ὅτι ἐπεποίθει ταῖς τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεσιν, ἄφεις τοὺς συμμάχους νὰ πράξωσιν ὅ τι κἂν ἐνόμιζον ἀρμοδιώτερον πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος. Τῇ παρατηρήσει ταύτῃ ἐπάγομεν καὶ ὅτι οἱ τότε μὲν ἔσχον προσόμια τὰ ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐν Ἀρτεμισίῳ τρόπαια, οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς πολλῶ ἐλάττωτες ἐκείνων ὄντες κατὰ τὴν ἐν πολέμοις ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείυσιν κατώρθωσαν σχεδὸν ἐφάμιλλα τοῖς ἐκείνων. Ἴσως ἀπορήσουσί τινες τῶν ἀναγνώσων, τί εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ παρεκίνει τὸν ναύαρχον Ψαρρῶν καὶ τὸν Παππανικολῆν καὶ τοὺς ἄλλους Ψαρρῖανούς νὰ ἀναδείξωσι τότε ὑπερτέραν τῶν ἄλλων τόλμαν καὶ ἀνδρίαν. Τούτοις ἀποκρινόμεθα ὅτι οἱ ἐπὶ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου Ἀθηναῖοι ἐκλιπόντες (ἐκκενώσαντες) τὴν ἑαυτῶν πόλιν χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ πειθόμενοι τῷ χρησμῷ τῆς Πυθείας ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὴν θάλασσαν· δι' ὃ καὶ ἠττώμενοι ἔμελλον νὰ ἀπολέσωσι καὶ τὴν πατρίδα. Οὕτω καὶ οἱ Ψαρρῖανοὶ ἐπόθουν καὶ ποθοῦσι μέχρι τοῦ νῦν νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς πορθητάς τῆς νήσου αὐτῶν καὶ νὰ ἐνοικήσωσιν ἐκεῖ ἐλεύθεροι· οὐδὲ ἀπαντήσουσιν, εἴ τινες ἀποκαλέσουσιν αὐτοὺς ἀπάτριδας, τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ὅτι τὰ πλοῖα ἔχουσιν οἱ Ἀθηναῖοι πατρίδα, ὑπαινιττόμενος διὰ τούτου ὅτι διὰ τοῦ ἰσχυροῦ ναυτικοῦ ἠδύναντο νὰ μετοικήσωσιν ὅποιδή ποτε· ἐν ᾧ οἱ Ψαρρῖανοί, ὅπου κἂν ᾤσι, μετὰ δακρύων καὶ ἐγκαρδίου συγκινήσεως μέμνηνται τοῦ ξηροῦ ἐκείνου ἀλλ' ἐνδοξοτάτου καὶ γονιμωτάτου προμάχων βράχου.

Ἐν τούτοις ἔπλει ὁ Βυζαντινὸς ναύαρχος ἐκ Καλύμνης ἀφορῶν μετὰ τῆς ὑφ' αὐτῷ μοίρας πρὸς τὴν ἀνατολὴν καὶ πλησιάσας προσπίπτει κατέναντι τῆς ὑψηλέμου παρειᾶς τοῦ πυρπολικοῦ ἀπὸ τοῦ δικρότου καὶ τῶν εὐπαγεστέρων φρεγαδῶν· ὅτε ἀναστείλας τὰ κάτω ἰστία καὶ τὸν ἐπίδρομον (μαϊστρες καὶ μπούμα) εὐθύνει ἅπαντα πανταχόθεν τὰ πυρὰ ἐπὶ τὸ πυρπολικόν· ὁ δὲ πυρπολητὴς, εἰ καὶ ὑπέστη ἐκ διαδοχῆς τὰς τε ἀπὸ

τῆς ναυαρχίδος καὶ ἐπομένων νεῶν κανονοβολήσεις, οὐδὲ τότε ἀπελπίσας, ἐπιπίπτει καθέτως οἷα λέων κατὰ πάσης τῆς ἐξ ὑψιρρόφων νεῶν ῥύμης, ἦν καὶ χαλάσας ἀναγκάζει εἰς ἀναστροφὴν καὶ ἀναστρέφουσα διαδοχικῶς ἐκάστη ἐκκενωτὶ τὰς κανονοστοιχίας ἐπὶ τὸ πυρπολικόν. Μετὰ τὰ τέως ἱστορημένα, μαρτυρούμενα ὑπὸ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἐκείνου καὶ τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ ναυάρχου, καθὼς παρ' ἄλλων ἐπιζώντων οὐ μόνον Ψαβρίανων ἀλλὰ καὶ ἄλλοδαπῶν, ἀφίεμεν ἐλευθέραν τὴν κρίσιν περὶ τοῦ ἀπτοήτου ἀνδρὸς ἐκείνου, περὶ οὗ ἐπιστηριεύμεθα, ὅτι αἱ ὑπὲρ τὰ ἐκὰς τὸν ξύλινα φρουρία περιλαμβάνουσαι Αἰγυπτία καὶ Βυζαντινὴ μοῖραι οὐ μόνον ἐνέδοσαν χαλασθεῖσαι, ἀλλὰ καὶ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, μὴ δυνηθεῖσαι νὰ ἀντισταθῶσι πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν μελετηθέντων, καὶ ἀναστρέψασαι ἐπιδιδούσι ἰθυνομένοι πρὸς τὴν Λέρον. Καὶ τότε ἐντεθαῤῥυμένος ἤδη ἐκ τε τοῦ ἐν Ἑρεσῶ κατορθώματος καὶ μάλιστα τῆς ἄρτι καὶ ἐναλλὰξ γενομένης χαλάσεως καὶ τροπῆς τῶν δύο πολεμίων μοιρῶν, εἰ καὶ ἤδη τὸ πολὺτλημον πυρπολικὸν ἐκ τῶν πολλῶν παθημάτων κατέστη ἀπειθὲς καὶ δυσανάγωγον, καὶ τὰ ὕδατα εἶχον εἰσδύσει διὰ τῶν ἀπὸ τῶν σφαιρῶν τρημάτων ὑπὲρ τὸ ἔρμα, ὅθεν καὶ σκάφος καὶ ἰστία ἐκ διαδοχῆς συντριβόμενα ἐσχίζοντο, ὁ ἀτρώμητος πυρπολητὴς διατελεῖ παλαίων ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ὡς ἐν ἐπιγείῳ φρουρικῷ ὠχυρωμένος (α).

(α) Διατελεύτης τῆς ἐν Μανδαλιᾷ ναυμαχίας βλέπων ὁ Παππανικολῆς κατατρυνώσας τὰς σφαῖρας τὸ πυρπολικόν καὶ τὰ ὕδατα εἰδύοντα, καὶ ὅτι ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῇ, παραδόξως ἡμυρισμένος καὶ τὰς χεῖρας καταδάκνων καὶ τὰ ἰμάτια διαῤῥηγνύων, ἐθλίβετο ἀπὸ καρδίας, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ πυρπολήσῃ τὴν ναυαρχίδα· ἔτυχε δὲ τότε ναύτης τις κατ' ἐντολὴν ἐκείνου ἀναβαίνων διὰ τῶν ἐξαρτίων διὰ νὰ δῇσῃ τὸ ὑπὸ σφαίρας ἀπικοπὲν ἔχμα τοῦ δόλωνός (μπότσον τῆς γάμβιας) καὶ βληθεὶς τὸν μηρὸν διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ φασιγάνου τῆς ἐπὶ σφαίρας διαῤῥαγείσης. Τοῦτο ἰδὼν ὁ φλεψπλαγχνὸς Παππανικολῆς ἀποσπρέψας τὴν προσοχὴν ἀπὸ τῶν χαλαζηδὸν πιπτουσῶν σφαιρῶν, ἀναβὰς τὰ ἐξορτια καὶ ἀγκυλισάμενος τὸν ναύτην ἐναποτίθησιν ἀτρέμα ἐν τῇ ὑπὸ τῇ πρύμνῃ τοῦ πυρπολικοῦ ἀναμενούσῃ λέμβῳ. Καὶ τοῦτο ἐμφαίνει πόσον ἐκῆδετο τῆς ζωῆς καὶ ἐνὸς ἀπλοῦ ναύτου, ὡς ὄντος καὶ τούτου Ἕλληνας καὶ ἀγωνιστοῦ, καὶ χαρακτηρίζει τὴν χριστιανικὴν ταπεινοφροσύνην ἀνδρός, οὐ μόνου τὸ πυρπολικόν παρὰ πάντα τὸν ἀγῶνα ὑποστάν τοσαύτας πολεμίας βολὰς καὶ βαπτισθὲν ἄνω τοῦ ἔρματος, ἅτε πολεμῆσαν πρὸς τοσαύτας δυνάμεις, ἀντέστη· καὶ αὐτὸς ζῶν οὐδέποτε ἐνεφορήθη ὑπὸ τῆς παρ' ἡμῖν συνήθους ἀλαζονείας καὶ τῆς καταφρονήσεως τῶν κατωτέρων, καθάπερ τὰ νῦν Ἕλληνες κατέχοντες καὶ ἱεράς θέσεις γομαρίζουσι τοὺς ὑποτακτικούς, ἀφιεμένων τῶν τρόπων ἐπάρχων καὶ νομαρχῶν πρὸς τοὺς ὑπηκόους Ἕλληνας.

Τέλος ὁμῶς περιπεσὼν εἰς τοιαῦτα δεινὰ καὶ κηδόμενος περὶ τῶν ἐταίρων ἰδίως ἄρχεται νὰ ταλαντεύηται εἰ ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνη ἢ ἐμβαλὼν πῦρ νὰ σωθῇ. Ταῦτα ἀναλογιζομένου σφαῖρα διαρρήγνυσι τὸ λῶμα τοῦ δόλωνος (τὸ γραντὶ τῆς Γάμβιας)· καὶ τότε κατιδὼν τὸν ἄφευκτον κίνδυνον ἐμπρήσας τὸ πλοῖον διεσώθη μετὰ τῶν ἐταίρων (α) (ὧν ἐτρώθησαν ἀπὸ τῶν τριμμάτων τῶν ξύλων πέντε ἄλλ' οὐχὶ εὐθυθανάτως), ἐπὶ τῆς λέμβου εἰς τὸ πλοῖον Ν. τοῦ Καρακωνσαντῆ· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐφολκίδες μακραὶ τῶν πολεμίων γέμουσαι ἀνδρῶν ἐνόπλων γοργῶς ἐρεττόντων ἐπιδιώκουσιν αὐτὴν, ὧν ὁ ἀρχηγὸς χρυσοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένος βοᾷ «Στάσου μπρὲ Δημήτρι, νὰ σὲ ἰδῶ καὶ δὲν σοῦ κἀνῶ τίποτα», ἀλλ' ἐκεῖνος ἀνταπεκρίνατο διὰ πλατυστόμων ὄπλων, ἐπενεγκόντων ἐνέργειαν. Αἱ παρὰ τὴν μονήρην ταύτην ναυμαχίαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους γιγνόμεναι ἐπιθέσεις τοῦ πυρπολικοῦ ἀπεργάζονται τοῖς πολεμίοις ἀταξίαν, καὶ ἀκολουθῶς τὴν χάλασιν καὶ τροπὴν τῶν ταξέων καὶ τὰς ἁς ἠναγκάσθησαν νὰ περιπέσωσι λοξοδρομίας, ὅτε μὲν ἐπαγόντων ὅτε δὲ ἐπιδιδόντων· καὶ οὕτω σωθέντων τῶν ἐκεῖ πλοίων ἐσώθη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ δεινοτάτου ἐκείνου κινδύνου θείᾳ δεξιᾷ (ἵνα μὴ εἴπωμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους· οἷα ἐκ μηχανῆς θεοῦ)· διότι πρόδηλον ὅτι, εἰ καὶ ὀλίγα τῶν πλοίων κατεστρέφοντο, συνεκινδύνευε τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος (β).

Οἱ οὖν ναυβάται ἔχοντες οἱ μὲν νὰ συνεργήσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας

(α) Πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ. 1. καπετὰν Δ. Παππανικολῆς (κυβερνήτης), 2. Κωνσταντῆς τοῦ Ἀντώνη τοῦ Κεράνη, 3. Ἀναγνώστης Ν. Κομνηνοῦ, 4. Ἀνδρέας τοῦ Γιάννη, 5. Μανώλης τοῦ Γ. Καμπούρη, 6. Κωνσταντῖνος Μικὲλος Ἀριανόπουλος, 7. Μαρκῆς τοῦ Ν. Μαρκῆ, 8. Γιάννης τοῦ Ἀντώνη Κεράνη, 9. Γεώργιος τοῦ Γιάννη Κεφάλα, 10. Γιάννης τοῦ Χατζῆ Ζαχαριᾶ, 11. Γεώργιος Μικὲ Κυπαρίσση, 12. Μικὲς τοῦ Γ. Διασάκη, 13. Κωνσταντῖνος τοῦ Ἀνδ. Κασσέτα, 14. Κυριάκος τοῦ Κουρλάντη, 15. Γιάννης Χ. Κούτουκας, 16. Γιάννης τοῦ Γ. Βασίλη, 17. Χαραλάμπης Μ. Σαρῆ, 18. Νικόλαος τοῦ Δ. Βαρδάς, 19. Γιάννης Ἀνδ. Μπουρνός, 20. Γιαννάκος Χασανδριανός, 21. Γιάννης Νικόδημος, 22. Παναγιώτης τοῦ Γιάννη Κρητικοῦ, 23. Μανώλης Δ. Μυτιληναῖος, 24. Κωνσταν. Στραμπούλας, 25. Δημήτριος Σκοπελίτης Κοσμᾶ, 26. Γιάννης Κ. Τρούπης, 27. Μικὲς Μπούτζαρας.

(β) Ἰστορεῖ ἐκ μνήμης ὁ ἐπιζῶν Γ. Ν. Κοτζιάς τὰ ῥήματα, ἃ ἐξείπεν Ἐμμανουὴλ ὁ Τουμπάκης περὶ τοῦ τότε ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος μετεωριζομένου κινδύνου. «Ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου ὄρθιοι καὶ μετέωροι ἐθεώμεθα διὰ τῆς λεσκοπίων τὰ γιγνόμενα καὶ βλέποντες τὴν ὁρμὴν τοῦ «πυρπολικοῦ ἐλέγομεν πρὸς ἀλλήλους »Μῶρὲ ἀμὴ ἐκεῖνος ὁ

τῶν ἐν ἀγνώστῳ ἐκ τοῦ καπνοῦ κινδυνεύοντων ἐν τῷ μυχῷ συμμάχων, οἱ δὲ νὰ ἐκδικήσωσι τὴν καταστροφὴν τῆς Κάσσου καὶ τῶν Ψαρρῶν, ὁρμῶσιν ἄδοντες ἐμβατήριον καὶ ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ παρ' οὐδὲν λογιζόμενοι τοὺς πολλαπλασίους πολεμίους. Τότε ἀκούονται τὰ πυρρόβια ἐπὶ μακρὸν βροντῶντα καὶ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Φαρμακούσης μεμονωμένοι Ἕλληνες ἀντιμάχονται δίκην λεόντων καὶ μηδαμῶς θορυβούμενοι ὑπὸ τῶν πατάγων· πλεῖστοι δὲ καὶ λογάδες τρέχουσι πρὸς ἐπικουρίαν καθὼς καὶ τεσσαράκοντα περίπου σκάφη ἀρκῶς καταπλέοντα. Ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀγαθόννησον ἦσαν Ν. Ι. ὁ Ῥάπτης, Ἀνδ. ὁ Σωτήρης, Ἀναγ. ὁ Κυριακός, οἱ ἀδελ. Λαζάρου, Ι. Γ. ὁ Τσούπας, Ι. Ι. ὁ Κούτσης, Δ. Γ. ὁ Αἰάμπος, Ν. Γ. ὁ Παρασκευᾶς, Ν. ὁ Σύρμας, Α. ὁ Δρίτσας, καὶ Π. ὁ Τούδης ἐκ Σπετζῶν· ἐξ Ὑδρας Λάζαρος ὁ Παναγιώτης Ι. ὁ Ζάκας, Ἀλεξ. ὁ Ῥαφαλιᾶς, Δ. ὁ Κροσσές, Δημ. ὁ Θεοδωράκης καὶ ἄλλοι· ἐκ Ψαρρῶν ὁ ναύαρχος Ν. ὁ Ἀποστόλης, Ἀνδ. ὁ Γιανίτης, Ν. ὁ Ἀργύρης, τὸ πλοῖον τοῦ Γ. Σκανδάλη κυβερνῶμενον, Ν. Χ. Δ. ὁ Κοτζιάς Ν. ὁ Καρακωνσταντῆς, Γ. Χ. Δ. ὁ Κοτζιάς, Ν. Χ. ὁ Ἀλεξανδρῆς, ἀδελφοὶ Κουτσούκου, Γ. ὁ Διασάκης, καὶ Ἰωάννης ὁ Ἀποστόλης μετὰ τοῦ ἰδίου πλοίου· πυρπολικά δὲ τὸ τοῦ Παππανικολῆ, Ν. Βρατσάνου καὶ Κ. Νικοδήμου. Οἱ πολέμιοι ἀνθίστανται σφοδρῶς πρὸς τὴν ἔφοδον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πλησιαίτατοι γενόμενοι παρὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν τάξιν ἐκείνην, εἰ καὶ προσηνέμοι, ἐπιδεικνύοντες τὰ πλευρὰ πυρροβολοῦσι τοὺς ἐναντίους καὶ ἀδιαλείπτως ἀντιπυρροβολοῦνται· ἡ ἀρετὴ ὅμως τῶν Ἑλλήνων προκαλεῖ ἀλαλαγμοὺς τῶν συνωθουμένων καὶ ἀντιξόους παρακελεύσεις, συνεπάγεται κραυγὰς καὶ ὀλολυγμοὺς εἰς μακρὰν ἀντηχοῦντα. Τὰ δὲ οὐραγοῦντα πλοῖα τῆς Αἰγυπτίας μοίρας, ἃ καὶ ταῦτα ἦσαν κορβέται καὶ βρίκια παρὰ τὰ πρόςθεν ποντοποροῦντα καὶ εἰς τροπὴν τραπέντα, μετὰ τὴν χάλασιν ὡς ἤδη προκεχωρημένα ἔντοςθεν τοῦ μυχοῦ, συνεπλάκησαν τοῖς ἐν τῷ μυχῷ Ἕλλησιν, ὁπότε ἐξώρμων· βοηθούμενοι δι' ἀπογείου λεπτοῦ ὑποπνεύσαντος ἀνέμου διαδεχθέντος τὸν βαθμὴν ἐκπνεύσαντα πελάγιον· καὶ οἵτινες ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς προγεγενημένης τροπῆς τῶν μεγίστων πολεμίων νεῶν ἀπεξεδέχοντο τὴν συμπλοκὴν. Πλὴν ἀλλὰ τῶν οὐδεπώποτε ἀπελπιζόντων Ἑλλήνων οἱ ἀρχηγοὶ

» Παππᾶς ἐκεῖνος ὁ Παππᾶς τί ἀξίζει τσικ τσᾶκ τὸ πῆγαι ε
 » κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπαινιττόμενος τὸν Παππανικολῆν, καὶ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δὲν ἐξησφάλιξε τὸν κλῆρον τῆς Ἑλλάδος 99/00.

Γ. ὁ Ἀνδροῦττος καὶ Ι. ὁ Κυριακός, ὑπερμαχοῦντες τῶν Σπαρτιάτων, βαρέως φέροντες τὰ γιγνόμενα παραπλεύουσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἄλλων καὶ ἀφανίζονται ἐν μέσοις τοῖς πυροῖς καὶ τοῦ καπνοῦ. Τούτων ὡς καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων καταρρέει ὁ ἰδρὼς ἀπὸ τῶν προσώπων καὶ ἡ ἐξαρτία καὶ ἡ διασκευὴ κατὰπίπτουσι. Διαγνωσθείσης τῆς μάχης μία καὶ μόνη ὑπελείπετο ἐξοδός· δηλ. νὰ παρακινδυνεύσωσιν εἰς τὰ πρόσω· ὅτε οἱ καπνοὶ παρέρχονται ταχέως, καὶ οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ θεῶνται τὰ περὶ ἑαυτοῦς, ἐξ ὧν ὠφελούμενος ὁ τῆς Ὑδρας ναύαρχος τυχὼν τότε παρὰ τῷ εὐωνύμῳ, ἐπαίρει τὸ ὑποσταλὲν ναυαρχικὸν σύμβολον καὶ σημαίνει πρὸς τοὺς παραπλέοντας νὰ μετασφραῶσι πρὸς τὸ εὐώνυμον εἰς ἐπὶ ῥώσιν· ᾧ κελεύσματι ὑπακούσαντες ἐκεῖνοι ἐπαναπλεύουσιν ὅποι διατάχθησαν· δηλ. ἐκ δεξιῶν τοῦ Μισαούλη ἤδη ἐπιτεθέντος, ἔπειτα θαρραλέως ἐπιπίπτουσι ὁμόσῃ χωροῦντες Ἀνάργυρος ὁ Αεμπέσης καὶ Ἀντώνιος Γ. ὁ Κριεζῆς καὶ Ἀνδρέας ὁ Σάντος καὶ Ἀναστάσιος ὁ Τσαμαδός, καὶ ἐλαύνοντες παρὰ τὰς πρῶτας τῶν πολεμίων καθίστανται ἐν ᾗ ὥρῃ στήσαν στάσει· εἰ δὲ καὶ φαινομένως ἦσαν συνησπικότες, ὅμως ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ εὐωνύμου ἡχεῖ διαπρύσιος βοή συμπτάντων τῶν Ἑλλήνων ἐνθαῦρον ἰντων ἀλλήλους· ἐφ' ᾧ ἀναίρονται παραχρῆμα τὰ σημεῖα τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ Ἀνδροῦττος καὶ Κυριακὸς ὁρμῶσι πλησίεισι ἐπὶ τὰ σκάφη τῶν πολεμίων κατὰ μέτωπον, ἀφ' οὗ ἤδη ἐπανελήφθησαν τὰ σημεῖα τοῦ ναυάρχου τῆς Ὑδρας καὶ τοῦ τῶν Ψαρρῶν. Ὡς τε μὴ δυνάμενοι οἱ Αἰγύπτιοι νὰ ἀντιστῶσιν ἐπέδωσαν πρὸς δυσμὰς· ὅθεν διακόσια πλοῖα ἔχοντα ποικίλην ἰσχὺν καὶ μέγεθος συνεισθροῦντο ἐν σμικρῷ καὶ περιορισμένῳ χώρῳ, καὶ παντοδαποὶ τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγωνιζόμενοι κίνδυνον, σφάττουσιν ἀλλήλους, ὁπότε οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ κῦλαβοῦντο τὴν ἀρετὴν τῶν χριστιανῶν καὶ τὰς πυρφόρους ὀλκάδας, οἱ δὲ Ἕλληνες τιμωροῦντες καὶ ἀμύνοντες τῇ ἀρχαίᾳ τῆς σφετέρως αὐτῶν πατρίδος εὐκλείᾳ καὶ σωτηρίᾳ, καὶ ἅμα τιμωρούμενοι πολυχρόνιον δουλείαν καὶ κατὰ ῥύπωσιν τῆς φωστείρας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Ἑλληνικῆς γῆς ἀπωθοῦνται καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην τοὺς βαρβάρους ὑπέρτεροι ἑαυτῶν, καὶ ἐξ ἀνάγκης σημερινῶς τοῦ Τούρκου σολάρχου ἐπιστροφὴν ἐξανχωροῦσι καὶ πάλιν ἐπιδιωκόμενοι κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Παρὰ ταύτην τὴν μηχανθεῖσαν διαπάλην ἐμειώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρπολικῶν, ἀλλὰ τὴν ἑλλειψιν ταύτην ἀνεπλήρουν οἱ κατασκευασταὶ μεγάλῳφυχοι νησιῶται, μάλιστα οἱ τῶν Ψαρρῶν ἐπίλεκτοι, χρώμενοι τοῖς ἐνοῦσι δι' ὧν διετέλουν καὶ ἔκτοτε ἐ-

πιδιώκοντες μυριάδας πολέμιους κακὴν κακῶς ἔχοντας καὶ τρισὺ του καὶ τηλικούτου τρόμου ἐμπιπλάντες, ὥστε παρεδίδοσαν αὐτὸν τοῖς μὴ παροῦσι καὶ ἐπιγιγνομένοις. Ἀλλὰ καὶ οὕτως διατελοῦσιν οἱ θρασύτεροι αὐτῶν ἀμφισβητοῦντες τὰ ἐπινίκια, καὶ δὴ καὶ ἐν βρίκιον Αἰγυπτιακόν, ὅπερ ἀναστρέψαν τὴν πύραν ἀντιπυροβολεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ῥύμῃ τῆς ἐπιθέσεως βάλλεται ὑπὸ τῶν διαπλεόντων Ἑλλήνων καὶ ἰδία ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Σάντου καὶ Α. Γ. τοῦ Κριεζῆ, οἷς ὁ πολέμιος διημφισβήτει τὴν διάβασιν· καὶ ὅπερ ἐν τῷ μεταξὺ βληθὲν πανταχόθεν ὑπὸ σφαίρων καὶ κερμάτων ὑστέρει τῶν Ἑλλήνων, ὅμως πειρώμενον νὰ διέλθῃ ὀθενδήποτε, οὐδὲν κατάρθωσε. Διότι σημαίνοντος τοῦ ναυάρχου ἐπιπίπτουσι τὰ πυρπολικά καὶ Α. Γ. ὁ Κριεζῆς, ἐξ ὧν πρῶτον ἐπιτεθὲν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ματρόζου Ὑδραίου ἀποτυγχάνει καθὼς καὶ τὸ Ἀνδρέου τοῦ Πιπίνου, τὸ δὲ τρίτον Γεωργίου τοῦ Μουσσοῦ Σπετσιώτου βυθίζεται ἡμίφλεκτον. Ἀλλ' ὁ Α. Γ. Κριεζῆς πλεόν παρὰ τὰ πυρπολικά ἀναλαμβάνει διὰ τῶν ἐφορλίδων τοὺς κακοπραγήσαντας πυρπολητάς. Οὕτως διακειμένων τῶν πραγμάτων, περὶ τὴν 2 ὥραν μ. μ. φρεγάς Τουνεζικὴ ἔχουσα τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πυροβόλα, ἀποσπασθεῖσα ἀνεστράφη ἐπίτηδες πρὸς κυρίευσιν πλοίου Ἑλληνικοῦ αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι, περὶ οὗ ἐδόθη ὑπόσχεσις εἰς τὸν πασά· ἀλλὰ στραφεῖσα ἀνατολικῶς πρὸς τὰ δεξιὰ ἰθύνετο ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν πλοῖον, οὗ ἅμα πλησιάσαντος οἱ Τοῦρκοι ἐκπλήττονται βλέποντες ἀρπάγας ἐπὶ τῶν ἀκροκεραίων καὶ ἀντὶ ἧς νὰ ἐπαγάγωσιν ἢ νὰ ἀντηνεμώσωσι τὰ ἱστία, ἀνακρουομένης τῆς φρεγάδος, συντυγχάνουσιν ἀλλήλοις ἀνακράζοντες νὰ τὲς γκεμισί α (πυρφόρον)· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὄνυχες τῆς ἀγκύρας τοῦ πυρπολικοῦ διὰ κανονοθυρίδος τῆς ὑπὸ τὰ ἔμπροσθεν ἐξάρτια πρὸςπῆγνυται· καὶ τότε ἐμβληθέντος πυρὸς καὶ βραδυνούσης τῆς ἀναφλέξεως διατάττει ὁ Μισούλης νὰ δράμῃ πρὸς ἐπικουρίαν ἕτερον πυρπολικὸν τὸ τοῦ Βατικιώτου Ὑδραίου, οὗ προσπαγέντος προσηνέμῳ καταφλέγεται ἡ φρεγάς, τρωθέντων ἐκ τῶν περὶ τὸν Θεοχάρην τεσσάρων καὶ δύο φονευθέντων.

Μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς φρεγάδος ὁ πλοίαρχος νηχόμενος συλλαμβάνεται ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ μεταφέρεται εἰς τὸ φίλου ναυάρχου Ἀποστόλη μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων αἰχμαλώτων. Κατὰ τὴν καταστροφὴν ἐν πολλαῖς ἄλλοις ἡχμαλωτίσθη καὶ ἡ γυνή, περὶ ἧς μέχρις ἐκείνου οὐδὲν εἶχε μάθει· ἐν τῷ θαλάμῳ προσκειλέσας δύο τῶν ἀλόντων ἐρωτᾷ ὁποῖός τις ἦν ὁ συλληφθείς, προτιθέμενος νὰ ἀνταλλά-

ξη αὐτὸν τῆς γυναικός. Ἐκεῖνοι γινώσκοντες Ἑλληνικὰ ἀπεκρίναντο ὅτι ἦτο εἷς τῶν χειρίστων κακούργων, οὗ καὶ ἔνεκα προήχθη καὶ παρ' οὐδέν ἐλογίζετο, εἰ ἀπελυτρώτο, νὰ ἀποκόψῃ ὅσας κεφαλὰς χριστιανῶν (α) ἤθελε δυνήθῃ. Ἐπὶ τούτοις οὖν παρεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ναύτας, οἵτινες ἐξαγαγόντες ἡμιθανῇ μεταφέρουσιν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ, ὅπου ἐθεραπεύθη χριστιανικῶς.

Καθάπερ διορῶσιν οἱ ἀναγνώσται, διὰ βραχέων ἐξέθεμεν ἔργον, οὗ περ ἢ τε ἀρχὴ καὶ ἂς ἔλαβε φάσεις καὶ τροπὰς μέχρι τῆς περαιώσεως ἀπῆτουν ἐκτενεστέρας ἐκθέσεως· διότι ἐν ὁκτὼ ὥραις ἐπετετέλεσθησαν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ παντοῖα. Μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως ἐπὶ ταῖς παραδόσεσιν ὅτι ὁ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου θρίαμβος δικαίως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ἱστορούμενον, δι' οὗ ἐσώθησαν μεμαρτυρημένως τὰ ἐν τῷ κόλπῳ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ὧν, εἰ δέκα ἀπώλοντο, ἤθελεν ἀποβῇ ἄλλως ὁ ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας ἀγών.

Πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας πράξεις περιλαμβάνει ἡ καθολικὴ Ἑλληνικὴ ἱστορία, ὧν καὶ ἡ ἡμῖν ἱστορηθεῖσα ἐν τισιν ἴσως οὔτε καθυστερεῖ κατὰ πολὺ ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ ἀποκληθῇ ἐφάμιλλος. Οἱ συγγράφοντες καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες τὰς μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος τύχας αὐτῆς ὀφείλουσι νὰ μὴ λησμονῶσιν ὅτι τὸ πάλαι οἱ τὰ σύγχρονα συγγράψαντες ἐκέκτηντο ἕξοχον παιδείαν καὶ ἐκτενεστάτην μάθησιν καὶ ποικίλας γνώσεις δι' ὧν ἐστ' ὅπου ἐκόσμησαν τὰ πράγματα καὶ πέραν τῆς ἀληθείας· πρὸς οὓς οὐδεὶς τῶν νεωτέρων νομίζομεν ὅτι θὰ τολμήσῃ νὰ παραβληθῇ καὶ πρὸς τὸν ἐλάχιστον ἐκεῖνον. Τελευτῶντες ἐπάγομεν ὅτι διὰ νὰ περιγραφῇ ναυμαχία τοιαύτη ἐπιδεξιῶς, χρεῖα ἐστὶν ὑψιπέτους ἀετοῦ, οἷου τοῦ Πινδάρου, ὃς καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ ἰδίως δὲ περιγράφει διὰ χρωμάτων φρικαλέων τὴν ἔκρηξιν τῆς Αἵτνης, Πυθιονίκαις Α. στιχ. 20—28.

Παρελθουσῶν τινῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως τοῦ πυρπολικοῦ

(α) Καθήμενος ὁ αἰχμάλωτος ἐν μέσῳ τοῦ ναυάρχου καὶ τοῦ πλοιάρχου ἀναίσθητῶν, ἐν ᾗ εὗρίσκετο θέσει, ἔτεινε τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς διερμηνέας ἅμᾳ εἰσελθόντας ἵνα ἀσπασθῶσιν αὐτήν. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Τσαμαδὸς προστάττει αὐτὸν ἐπὶ κόρρης [παρειᾶς], αἰτιολογήσας τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας ἐκείνου. Αὕτῃ ἡ περίστασις χαρακτηρίζει τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας, ὧν πολλοὶ οὐδὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ἔχοντες καὶ πολλάκις ζῶντες ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, παρ' οἷς ἐργάζονται ἀξιοῦσι νὰ ἀποκαλῶνται ἀγάδες καὶ ἐφέντιδες.

τῆς ἐν Γέροντι, μετέβη ὁ Παππανικολῆς εἰς Ναυπλίαν ἵνα ζητήσῃ πυρπολικόν· ἡ δὲ κυβέρνησις, προεδρεύοντος τοῦ ἄλλως φιλογενοῦς, καίτοι κατωτέρου τοῦ ἀδελφοῦ Λαζάρου, Γεωργίου τοῦ Κουντουριώτου, ἤρνεϊτο τὴν αἴτησιν τοῦ ἀμεταπείστου ἐκείνου ἀνδρός, ὁπότε ἐγίνετο λόγος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἣν ἤγεϊτο ὑπερτέραν πάντων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν. Ταύτην τὴν ὀλιγοῦσαν τῆς κυβερνήσεως κατιδὼν μετὰ λύπης ἅμα καὶ δυσανασχετήσεως ὁ φιλόπολις ἀνὴρ ὤχετο ἀπὸ τῆς Αἴγινας, κάκειθεν διὰ Κερκύρας (α) εἰς Μελίτην κατὰ τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1824, ἵνα λάβῃ τὸ ἀπὸ τῆς πωλήσεως πρὸς τὸν Κεφαλλῆνα Βαλσαμάκην ὑπολειφθὲν ἀργύριον (β). Ἐκεῖθεν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1825 πλέων ἐπὶ Ἀγγλικῆς φρεγάδος ἀπέβη εἰς Μῆλον, κάκειθεν εἰς Σῦρον καὶ Αἴγινα. Κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον Μάϊον καὶ Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους πεπορθὼς τῷ δικαίῳ τῆς γεγεννημένης αἰτήσεως ἐπανελάβε αὐτὴν πρὸς τὴν κυβέρνησιν· ἀποτυχὼν δὲ καὶ αὖθις ἄρχεται νὰ συγκομίζῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς κατασκευὴν ἰδίου πλοίου, ἐφ' ᾧ μετέβη εἰς Σκόπελον φθίνοντος τοῦ ἔτους 1825. Ὅθεν μετεκόμισε τὴν ξυλείαν εἰς Τήνον, ὅπου κατασκευάσας τὸ πλοῖον, ἔχον διάστασιν 33 πήχεων καὶ ὀκτακαίδεκα φέρον πυροβόλα, καθεύκυσσε τῇ 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1826. Ὀκτὼ ἡμέραις ἀπὸ τῆς καθεύκσεως τοῦ πλοίου ὀνομασθέντος Νέλσωνος μετέβη εἰς Σῦρον πρὸς περαιτέραν ἐξάρτυσιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγινα κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ. Τῇ 10 Ἰανουαρίου τοῦ 1827 διετάχθη πρὸς τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς σὺν τῷ ἀειμνήστῳ Ἀστυγχεὶ νὰ μεταβῶσι εἰς Σαλαμίνα, ὅπου ἔτυχεν ὦν καὶ Νικόλαος ὁ Γιαννίτσας,

(α) καὶ ἐγνώρισε τὸν ἐξ Ἠπείρου κ. Ἰωάννην Ἀνδ. Κεφαλῶν ζῶντα ἔτι καὶ διακρινόμενον ἐπὶ φιλογενείᾳ καὶ φιλοξενίᾳ, καταβάλλων γενναίως ὑπὲρ τῆς εὐδότησεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νῦν ἔτι διατηρῶν τὴν αὐτὴν ἐλευθεριότητα καὶ φιλανθρωπίαν· οὗτος διερχόμενος ἐκεῖθεν τὸν Παππανικολῆν ἐθεράπευσε φιλικῶς, καὶ νῦν ἔτι διηγεῖται τὸ ἀνδρικὸν ἥθος καὶ τὴν εὐσέδειαν τοῦ ἱστορουμένου.

(β) Κατὰ τὸ 1823 ἐπώλησεν ἡ βουλὴ τῶν Ψαρρῶν τὸ πλοῖον τῶν Μαρούκιδων, ὃ ἠγγράσεν ὁ τότε τυχὼν ἐκεῖ Βαλσαμάκης· οὗτος ἰδὼν τὸ τοῦ Παππανικολῆ πλοῖον ἐπεθύμησεν αὐτοῦ· ὥστε προὔτεινε τῷ κτήτορι ἀνταλλαγὴν, ἣν καὶ ἐδέχθη οὗτος· ἀλλ' ὁ ὦντάς μενος ἀπήτησε προθεσμίαν πρὸς ἀπότισιν τῶν ὑπερβαλλουσῶν τὴν τιμὴν τοῦ τῷ Παππανικολῇ παραχωρηθέντος πλοίου 24 χιλιάδων δραχμῶν· ὁπερ εἰς ἀνταλλαγὴν ἔλαβε πλοῖον, τοῦτο ὕστερον ὁ ἐς ἄκρον φιλόπολις καὶ ἐλευθέριος Παππανικολῆς παρεχώρησεν εἰς τὴν δημογεροντίαν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς πυρπολικόν, ὃ ἐκυβέρνησε Ν. ὁ Βρατσάνος.

πρὸς μεταφορὰν στρατοῦ· ἐκείσε συνεπηγάγεται ὁ Παππανικόλης καὶ τοὺς ὀρισθέντας 50 πυροβολιστάς, (α) ὧν ἡγεῖτο ὁ Μαθιὸς (β).

Ἐν Σαλαμῖνι διέμειναν ἕως τῆς 23 Ἰανουαρίου, ὁπότε παραλαβόντες

(α) Ἦν δὲ καὶ τις τοῦνομα Μαρκῆς τοῦ Ἀντώνη τοῦ Μαρκῆ ἐπιτηδεύμενος εἰς τὸ σκοπεύειν· ἱστοροῦσιν, ὅτι περιδόμενος περὶ τοῦ ὅτι ἡδύνατο νὰ φονεύσῃ καὶ ἐν ἀποστάσει 400 μέτρων πρὸς τὸν Ὀθωμανόν, ὃς καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐξερχόμενος σπηλαίου τινός, ἔχων καπνοσύριγγα καὶ βλέπων πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Φαληρικῶ ὄρους ἐστρατοπεδευμένους Ἕλληνας στρατιώτας, κατηρᾶτο· ἐπιτυχὼν δὲ τοῦ σκοποῦ ὁ εἰρημένος ἐβραβεύθη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη δι' ἐνὸς νομίσματος Ἰσπανικοῦ δυναμένου ὡς 400 δραχμ.

(β) Ὅτε ἐκεκλήρυκτο ὁ πόλεμος Γαλλία καὶ Ἀγγλίας τῇ 1805 ἔτει, αὐτοκράτορον τὸν ἤδη Ναπολέοντος τοῦ Αὐοῦ, ἐνέτυχε παρὰ ταῖς νησίσι (ἀφαστώσαις ἀρκατὰ μίλια), ὁ ἐκ Ψαβρῶν Θ. Μαθιὸς πρὸς κάθαρσιν τοῦ οὗ προσῆκε τῷ, πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ πλοίου, τότε κατὰ τύχην περιπολοῦντες ἐκεῖ Ἀγγλοὶ ἀπέστειλαν νυκτὸς ἄνδρας μεθ' ὀπλοφόρων πρὸς κατάληψιν τῶν νησίδων ἐκείνων καὶ τῶν ἐκεῖ περιτυχόντων Ἑλληνικῶν καὶ οἰωνδήποτε ἄλλων ἐθνῶν πλοίων, ὅπως δι' αὐτῶν ἀποβάαντες ἐκεῖθεν καταλάβωσι τὸ αὐτόθι ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄχυρῶμα· κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον καθεύδων, ἀλλ' ἅμα μαθὼν τὰ τῶν Ἀγγλῶν θελόντων διὰ τοῦ πλοίου αὐτοῦ νὰ μεταβῶσιν, ἀναστὰς ἐκεῖνος καὶ ἀρπάξας τὸ πλατύστομον πυροβόλον καὶ τὸ φάσανον ὥρμησεν ἐπὶ τοὺς ἐπιβελήκτας, ὧν πολλοὺς ἀνθισταμένους ἀπέκτεινεν ἀντικαθισταμένους δι' ἄλλων· ἐμάχετο δ' ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἐν ᾗ ἐκεῖνοι ἐπῆσαν ἀπὸ τῆς πρύρας, ὅπου καὶ περιώρισεν αὐτούς, μὴ ἀφείς νὰ προβῶσι περαιτέρω. (Τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ· ὅτε ἐκ διαλειμμάτων ἐγένετο ἀνακωχὴ πρὸς μεταφορὰν νεκρῶν καὶ ἐπέλευσιν νεαλέων). Εἶχε δὲ ὁ Μαθιὸς συμπράκτορα μάγειρον καὶ δύο ἐταίρους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ θαλάμου ὥρεγον τὸ ὄπλον πεπληρωμένον. Διατελούσης ταύτης τῆς αἱματοφύρτου διαμάχης, αἰσθόμενοι οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Γάλλοι καὶ ὁρμήσαντες ἀπέδιώξαν τοὺς Ἀγγλοὺς. Ἐπὶ τούτοις αἱ ἐν Μασσαλίᾳ ἀρχαὶ κατέσχον τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον καὶ ἀνακρίνασαι τοὺς ἐν αὐτῷ ἔμαθον τὰς λεπτομερείας τοῦ γεγονότος, ἃς ἀνήγγειλαν τῷ αὐτοκράτορι, ὃς παρήγγειλεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὸν τὰ τοιαῦτα διαπράξαντα· ἀντὶ δὲ τοῦ Θ. Μαθιοῦ ἀνέβη εἰς Παρισίους ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, ὃς παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διηγήθη διὰ μακρῶν τὰ γεγονότα· ἐκείνου δὲ ἐπερωτήσαντος ἂν ἦτον αὐτὸς ὁ αὐτουργός, ἀπεκρίνατο ὅτι ὁ νεώτερος ἀδελφὸς ἦτον οὗτος, πρὸς ὃν καὶ ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ δῶρον πολύτιμον, ὥρολόγιον μεθ' ἀλύσειος χρυσῆς, παραγγείλας ἅμα νὰ ἀποδοθῇ αὐτῷ καὶ τὸ πλοῖον ὅσον τάχιστα [ὅπερ καὶ ἐγένετο]· πρὸς δὲ νὰ ἐρωτηθῇ εἰ ἐχρηξέ καὶ τινος ἄλλης εὐεργεσίας, πρὸς ὃ ἐκεῖνος ἀντὶ πάσης ἄλλης αἰτήσεως ὠμολόγησε χάριτας. Τέλος δὲ ἀναλαβὼν τὸ πλοῖον ἀπέπλευσεν ἐπ' οἴκου, ἀφ' οὗ κατ' ἐντολὴν τοῦ Ναπολέοντος παρέσχεν ἐκεῖνῳ ὁ νομάρχης πᾶσαν συνδρομήν. Τοιοῦτος ἀνεδείχθη κατὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ ἐλευθεριότητα ὁ ἀνὴρ, ὃν ἡ δημογεγοντία ἢ ἐν Αἰγίνῃ τότε ἐδρεύουσα κατέστησεν ἐπὶ πεντήκοντα πυροβολιστῶν, οὓς

τοῦ Παππανικολῆ Ἰωάννην τὸν Μακρυγιάννην, ἡγούμενον 500 στρατιω-
τῶν, ἀπέπλευσαν κατὰ τὴν 8 ὥραν μ.μ., καὶ μετὰ δύο ὥρας κατῆραν εἰς
Ζέαν, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν κατὰ τὴν δεξιὰν ἄκραν τοῦ αὐτόθι ὀρμίσκου,
ὁπόθεν μετεκομίσθησαν παρ' αὐτὰ τὰ πυροβόλα ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ
Φαληρικοῦ ὄρους (ἄλλως Καστέλας). ἦν καὶ κατέλαβον τῇ πρωΐᾳ τῆς
ὑστεραίας ἑτοιμοὶ εἰς ἄμυναν. Τῇ ὑστεραίᾳ τῆς 27 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ
μὲν Παππανικολῆς μεθωρμίσθη πλησιαίτερον τῶν ἀκτῶν τοῦ εἰρημένου
λιμένος, ὁ δὲ Γιανίτσης ἐξώθεν τοῦ στομίου Πειραιῶς καὶ ὁ Ἄστυγξ ἔν-
δοθεν τοῦ λιμένος, ἔναντι τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σπυριδωνος, ὅπου ὠχυρω-
μένοι οἱ Τοῦρκοι τῇ ἐπαύριον συνασπισθέντες προσέβαλλουσι τοὺς ἐπὶ τῆς
κορυφῆς τοῦ ὄρους ὠχυρωμένους Ἑλληνας. Ἡ μάχη ἀρχὴν λαβοῦσα ἀπὸ
τῆς 8 πρωινῆς ὥρας παρατάθη μέχρι τῆς τρίτης μ. μ., ὅτε ἐκατέρωθεν
ἐβάλλοντο ἐνδελεχῶς· ὁ δὲ Ἄστυγξ ἐν τῷ μεταξὺ προσέβαλε τοὺς ἐν τῇ
μονῇ πολεμίους καὶ τοὺς ἐν τῷ τελωνεῖῳ Πειραιῶς (ὅπου τὰ νῦν εἶναι ἡ
πλατεῖα Ὀμόνοια παρὰ τῷ ξενοδοχείῳ Τσελέπῃ). Κατὰ τὴν μάχην ἐκεί-
νην οὐκ ὀλίγον ἐβλάψαν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ τελευταῖον ἐξαναγκασθέντες
ἐγκαταλιμπάνουσι τὰ ὀχυρώματα καὶ ἀραιῶνται ἐκατέρωθεν τῶν ἀκτῶν
τοῦ λιμένος. Ἐνταῦθα τινὲς τῶν περὶ τὸν Ἄστυγμα ἐτρώθησαν, ὃς εὐθὺς
ἐξέπλευσε τοῦ λιμένος· καὶ τότε οἱ Τοῦρκοι εὐκαιρίας τυχόντες μετέθε-
σαν ἐν πυροβόλῳ ἐπὶ τοὺς δεξιόθεν τοῦ εἰσπλου τοῦ Πειραιῶς γηλόφους,
δι' οὗ ἐπὶ τὸ πλοῖον τοῦ Γιανίτση βάλλοντες, ὁπότε ἀνεσπᾶτο ἡ ἀγκυρα,
τιτρώσκουσι δύο (α) τοῦ πληρώματος εὐθυθανάτως, καὶ βλάπτουσι τὴν
ἐξαρτίαν· οὗς ὁμως ὁ Γιανίτσης παρ' αὐτὰ ἠνάγκασε νὰ ἀναχωρήσωσι
μετὰ τοῦ πυροβόλου. Περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων τοῦ Ἄστυγκος καὶ τοῦ
Γιανίτση ὁ Παππανικολῆς ἔχον τὸ πλοῖον πλαγιοῦδετον ἀναχαιτίζει διὰ
300 βολῶν τὴν φορὰν τῶν πολέμιων πειραθέντων μεσοῦσης τῆς μάχης
νὰ καταλάβωσι τὰ ὀχυρώματα, καὶ ἔπειτα περιορισθέντων ἐν τῷ κοι-
λῷματι τῆς πρὸς σκίρωνα κειμένης ὑπωρείας τοῦ Φαληρικοῦ. Κατὰ τὸ
πέρας τῆς μάχης ἀποστέλλει τὸν γυναικαδελφον Κομνηνὸν τὸν Ζανῆν,
ἀκολουθοῦντος τοῦ πρεσβύτου Γ. τοῦ Αελοῦ, πρὸς τὸν Γόρδωνα ἵνα μιά-

Δ. ὁ Παππανικολῆς μετεκόμισεν ἀπὸ τῆς Αἰγίνης εἰς Ζέαν κατὰ τὸν ἀποκλι-
σμὸν τῆς Ἀττικῆς. Ἰεξεμέτρησε δὲ τὸν βίον κατὰ τὸ 4860 ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐ-
βοίας, γεγονώς ἔτη 77.

(α) Οἱ τραυματῆαι ἦσαν οἱ Ψαρριανοί, ὀνομαζόμενοι Ν. Χούλης καὶ Ἐμα-
νουὴλ Μικέλος, οἱ μεταφερόμενοι εἰς Αἶγιναν καθ' ὁδὸν ἀπέθανον.

θωσι περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς μάχης. Κατὰ τὴν πορείαν ὁ ἀπεσταλμένος ἰδὼν Τούρκους ἀποκομίζοντας πυροβόλον ἀπέστειλε τὸν ἀκόλουθον, ἵνα ἀναγγεῖλαι τοῖς ἐν τῷ πλοίῳ τοῦτο· ἐκεῖνος δὲ κατελθὼν εἰς τὴν ἀκτὴν βοᾷ πρὸς ἐκείνους· «Αἶ ἀπὸ τοῦ καράβι, οἱ Τοῦρκοι φέρνουν τὸ κανόνι κατὰ τοῦ καραβιοῦ·» Ταῦτα ἀκροασάμενος ὁ ἐκ τῶν ὦν ὑπέστη καμιάτων κεκμηκὼς Παππανικολῆς καὶ κατὰκεκλιμένος παρὰ τὴν πρύμναν εἰς ἀνάπαυσιν, ἐξανάστας ἐπιρωτᾷ· Τί τρέχει; τί σημαίνουσιν αὐταὶ αἰφωναί; αἱ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ παρανενοηκότες ἀπήντησαν· «Ὁ Γόρδων παραγγέλλει νὰ ἀναχωρήσωμενα.» (α) Ἐπὶ τούτοις εὐθὺς ἀνακαλεσθέντων τοῦ ἀπεσταλμένου καὶ τῆς λέμβου ἀπῆραν καὶ μεσοῦντος τοῦ Φεβρουαρίου διετάχθησαν Ἀστυγὲς Μιαούλης καὶ Παππανικολῆς νὰ πλεύσωσι κατὰ τῶν ἐν Ὀρωπῷ πολεμίων βραδυάντων δὲ τῶν δύο ἄλλων ὁ Παππανικολῆς ἀπέπλευσεν εἰς τὰς νησίδας Πεταλίας κειμένας πρὸς μεσημβρίαν τῆς Εὐβοίας, ὅπου ἀνέμενε 2 ἡμέρας τοὺς ὑστεροῦντας, ὧν μὴ παραγενομένων πλεῖ εἰς Κέα, ὅπου συνήντησε τῷ Ἀστυγὶ ἀνιχνεύοντι ἐκεῖ πέραξ πειρατᾶς· ὅθεν διευθύνθη εἰς Πάνορμον (πόρτο Ράφτι), ὅπου μετὰ 4 ἡμέρας ἦλθε καὶ ὁ Ἀστυγὲς, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Μιαούλης ἐπὶ τοῦ δικρότου Ἑλλάδος, ἄγων τὸν Ἀἰδὲκ μετὰ 500 στρατιωτῶν, ἐξ ὧν παρέλαβε 250 ὁ Παππανικολῆς. Ἐκεῖθεν ἰθύνονται εἰς Στεironήσια, κείμενα εἰς τὰ πρόθυρα κατὰ τὸν εἰςπλουν τῆς Εὐβοίας, καὶ προσορμισθέντες καὶ μείναντες αὐτόθι ὀλίγον χρόνον ἀπαίρουν εἰς τὸν Ὀρωπὸν, ὅπου ἅμα τῇ ἀφίξει μικρῷ πρὸ δυσμῶν ἡλίου ἄρχονται νὰ πυροβολῶσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τῶν ὁποίων εὐθὺς διὰ τῶν λέμβων αἰροῦσι δύο φορητὰ πλοῖα γέμοντα τροφῶν. Τῇ ὑστεραίᾳ ἀπὸ τῆς καθορμίσσεως λίαν πρῶ συγκαταθέσει τῶν ἄλλων παραλαβῶν ὁ Παππανικολῆς τοὺς πλείους στρατιώτας καὶ μεθορμισθεὶς πλησιαιέτερον τῶν ἐκεῖ ἀλιτενῶν παραλίῳ ποιεῖται ἀπόβασιν· καὶ τότε ἀνακαινίζεται ἡ μάχη ἕως ἑσπέρας, καθ' ὃν χρόνον παρὰ τῷ ἐχθρικῷ ὀχυρώματι ἀνατινάσσεται πυριτοθήκη ἐξ ἀπροεξτίας τῶν ἰδίων πολεμίων ἢ ἀπὸ τῶν πυροβόλων τῶν ἡμετέρων. Μετὰ ταῦτα παραλαβῶν ὁ Παππανικολῆς 300 στρατιώτας (β)

(α) Τὸ πλήρωμα γινώσκον τὸ παράβολον αὐτοῦ ἦθος, ἵν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκ τοῦ πυροβόλου ἐνδεχομένην βλάβην, παρηρμήνευσαν τὴν ἀγγελίαν τοῦ γέροντος, ὡς ἄλλως μὴ ὄντος πιθανοῦ, ὅτι ὁ Παππανικολῆς ἐκ φόβου ἀπήρχετο. Ἦν δὲ τὸ πυροβόλον τὸ ἐτέρωθεν προσδολὸν τὸν Ν. Γιανίτην.

[β] Ἐν Ὀρωπῷ κατὰ τὴν προσέγγισιν προσεβλήθη ἡ ναὺς τοῦ Παππανικολῆ ὑπὸ δύο σφαιρῶν κατὰ τὰ ἔξχλα, αἵτινες διεπέρασαν τὸ σκάφος.

ἀποβιβάζει εἰς Ζέαν, ἐν ᾧ ἐβάλλετο ὑπὸ δύο καθεστηκυῶν τοιγὰδων καὶ βορρᾶς ἔπνει κατάψυχρος. Ἀφοῦ δὲ κατωρθώθη ἡ ἀπόβασις, καθ' ἣν ὑπέστη βλάβας κατὰ τὴν ἐξαρτίαν, μεταβὰς εἰς Αἴγιναν καὶ ἐπανορθώσας τὰς βλάβας ἐπανεπλεύσεν εἰς Ὀρωπὸν σὺν Ἀνδ. τῷ Κεφάλᾳ, τῷ κυβερνῶντι τὸ πλοῖον Ν. τοῦ Καρακωνσταντῆ, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Μιαούλη, τοῦ τέως ἐφορῶντος τὸν διὰ θαλάσσης ἀποκλησμόν. Διαμείνας αὐτοῦ μῆνα ἀπέρχεται εἰς Καλαύρειαν (Πόρον) εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Κόχραν, καὶ μὴ ὄντος αὐτοῦ ἐκεῖ, ἐπιστρέφει εἰς Πειραιᾶ, ὅπου καὶ πάλιν ἀποτυχὼν ἐπανακάμπτει εἰς Καλαύρειαν, ἔνθα ἐντυχὼν αὐτῷ παρηγγέλθη ἀπελθὼν εἰς Αἴγιναν νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς τὴν μελετωμένην ἐπιχείρησιν ἄχρι τέλους Ἀπριλίου. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1827 σύμπταν τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ στολάρχου Κόχραν μετὰ τριῶν ἡμερῶν πλοῦν κατέπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐν τῷ βαθυκόλπῳ λιμένι ὤρμει τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ ὅπου ἐπυροτόλησαν ἐν βρίκειον ἔξωθεν τοῦ λιμένος. Μετὰ δύο ἡμερῶν αὐτόθι διαμονήν, καθ' ἧς ἠπράκτουν οἱ πολέμιοι, ἀποπλεύσαντες καταίρουσιν ἐν τῷ πρὸς Ἰωνίᾳ κόλπῳ τῆς Ἀττάλειας ὑδρευσόμενοι. Πρώτου τοῦ Παππανικολῆ ἡ λέμβος ἀπελθοῦσα ὑδρεύσουςα ἐκ τινος ρύακος κειμένου παρὰ φρουρίῳ ἐπανῆλθε, καὶ κατόπιν πέμπονται ἐπὶ τῷ αὐτῷ καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων πλοίων λέμβοι· ὧν τὰ πληρώματα ἐπειδὴ ἐθεάσαντο μακρόθεν Τούρκους ἐπιόντας, παραυτίκα ὁ Παππανικολῆς ἐντέλλεται τὴν ἐξόπλισιν τῆς λέμβου ὑπὸ τῇ κυβερνήσει τοῦ πρὸς πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ἀνέψιου Γ. Ν. Παππανικολῆ εἰς διευκόλυνσιν τῆς ὑδρεύσεως· ὅτε καὶ οἱ τῶν ἄλλων πλοίων κυβερνήται ἰδόντες τὴν ἔφοδον τῶν Τούρκων προσεπιπέμπουσι τὰς ἐπιλοίπους λέμβους πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἤδη ὑδρευομένων. Κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν πληρωμάτων ὁ εἰρημένος κυβερνήτης (α) μετὰ 50 Ψαρρίανων ναυτῶν ἐπετέθη τοῖς πολέμοις, καὶ καταλα-

[α] Ὁ πατὴρ τοῦ ἀποσταλέντος Παργίου ἦν δευτερότοκος τῶν ἀδελφῶν· εἶχε τὸ ἦθος ἥρεμον, ἀνὴρ χριστὸς καὶ κεκοσμημένος ἱκαναῖς ἀρεταῖς, οἷα πρόπουσιν ἀληθινῷ Ἑλληνι· τοῦναντίον δὲ ὁ υἱὸς Γεώργιος, ὅς οὐχ ὑστέρει τοῦ θεοῦ τὴν γενναϊότητα καὶ ἀνδρίαν, ἐφονεύθη καθ' ἔφοδον γινομένην ἐπὶ κορβέταν Αὐστριακὴν τῷ 1827 παρὰ τῷ Καφηρεῖ, ὅπου ἐπῆλθε ξιφήρης μετ' ἄλλου ἐπ' αὐτήν, καὶ ἔπεσον μαχόμενοι πρὸς τὸ ἐπιτεθὲν καθ' αὐτῶν ἅπαν τὸ πλῆρωμα· οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ὅπαδοι ἀπέρρουσαν αὐτούς. Ἀφορμὴν τοίνυν τοῦ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν μίσους τῶν Ἑλλήνων ἰδίᾳ τῶν Ψαρρίανων ὑπῆρξεν ἡ καθ' ἅπαντα τὸν ἀγῶνα παρ' ἐκείνων καταδρομὴ τοῖς εὐδοκίμοισιν Ἑλλήσιν. Τεχμήριον δὲ ὅτι

Εόντες επικαιροτάτην θέσιν ἀπεδίωξαν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰ ἐνδότερα· καὶ οὕτως ὑδρευσάμεναι καὶ αἱ ἄλλαι λέμβοι ἐπανήλθον. Ἐκ τῶν εἰρημένων αὐτονοεῖται ὅτι ὁ ἀνεψιὸς ἐπατέλεσε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ἀκριβῶς καὶ ἐγκαίρως, πλὴν ὅτι ἐτρώθησαν δύο ἐκ τῶν περὶ αὐτόν. Ὅθεν εὐχερῶς εἰκάζεται ὅτι τὸ φιλόπολι καὶ ἡ ὑ-

τῇ 1823 πλοῖον Ψαρριανὸν τοῦ Σταματάρρα ἀπερχόμενον εἰς Λέρον πρὸς ἀγορὰν δύο ἐκεῖ εὐρισκομένων πυροβόλων συνελήφθη δολίως ὑπὸ Ἀυστριακοῦ βρικίου, οὗ ὁ πλοίαρχος μεταπεμφόμενος πρῶτον τὸν Ἑλληνα πλοίαρχον, λόγῳ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ καὶ νὰ μάθῃ ὁποῖοι ἦσαν, ἀλλ' ἔργῳ τὸν ἐσιδηροδότησε ὡς καὶ τὸ ἄλλο πλήρωμα. Ἀνακρίνας δὲ αὐτοὺς καὶ μὴ ἀνεχθεὶς τὴν παρῆρσιν αὐτῶν κατεβίβασεν εἰς τὸ κύτος, ὅθεν μετακομίσας εἰς Σμύρναν καὶ συκοφαντήσας αὐτοὺς περὰ τῇ πασσῶ παρέδωκεν αὐτῶν καὶ οὕτως δεσμεύσας ἐπίσης αὐτοὺς καὶ τηρήσας 40 ἡμέρας καθαιργμένους ἔπειτα ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, φρουρουμένους ὑπὸ ὀκτὼ ἐνόπλων ὀθωμανῶν. Ἐπονοῦντο δὲ τὴν πορείαν κατὰ γῆν, ὑποστάντες ἀκαταλόγιστα δεινά, ἕως ὅτου ἀφικόμενοι εἰς Βογδανὰ ἐπεβιβάσθησαν εἰς πλοῖον ὀθωμανικόν, ἐν ᾧ ὑπῆρχον 25 Ὀθωμανοί, καὶ διαπλέοντες τὸν Ἑλλήσποντον λαβόμενοι εὐκαιρίας διαρρήγνυσι τὰ δεσμὰ καὶ ἐπιπεσόντες ἀποκτείνουσι τοὺς φύλακας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνασώζονται εἰς τὴν πατρίδα μετὰ πολλὰς καὶ δεινὰς περιπετείας.

Καὶ τοῦτο τὸ μικρὸν περιστατικὸν ἔστω διαπύσιος μαρτυρία τοῦ ὅτι οἱ δῆθεν χριστιανοὶ ὑπερτέρουν τοὺς Ὀθωμανοὺς κατὰ τὴν ὠμότητα καὶ τὸ ἀπάνθρωπον. Δι' ὃ καὶ δικαιοτάτα οἱ Ἕλληνες ἀνταποδίδουσιν αὐτοῖς τὰ ἐπίχειρα τοῦ αἰσχροῦ αὐτῶν τρόπου, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἔμελλον ἡ Τυραννικωτάτῃ Αὐστρία νὰ ὑποστῇ ἀπὸ τῶν οἰκείων ὅσα ἡ θεία πρόνοια ἐπεφύλαττε, καὶ Κύριος οἶδε ὅποιον ἔσται μετ' οὐ πολὺ τὸ τέλος αὐτῆς· Διότι κατὰ τὸ κοινὸν λόγιον·

Ὁ λύκος κὰν ἐγγήρασε καὶ ἄλλαξε τὸ μαλλί του
οὐδὲ τὴν γνώμην ἄλλαξε οὐδὲ τὴν κεφαλὴν του.

Ἐπειδὴ εἰς μάτην κατὰ διαβουκόλησιν προσφέρει τοῖς ὑπηκόοις πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ ταύτας διὰ κρατερῆς βίας, μὴ ἐνθυμουμένη ὅτε διὰ τούτων ἐπαυξάνει πλέον τὴν καθ' αὐτῆς καταφορὰν τῶν λεῶν ἀνακυψάντων ἀπὸ τοῦ ληθαργου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ κυβέρνησις διατελεῖ ἐμβεβουλισμένη καὶ ἐξ οὗ δυσχερὲς νὰ ἀνασῶθῃ· καθ' ὅσον ὁ υἱὸς τοῦ Μεττερνίχου τοῦ εἰς ἄκρον ἄωτον ἀναβιβάσαντος τὸ αὐθαίρετον τῶν Ἀμσδούργων ἀπέχει κατὰ πολὺ τοῦ πατρός. Καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ νομιζόμενα ἀκαταδάμαστα διπλωματικά βουλευματα διασκεδάζονται ὡς ἰσθὸς ἀράχνης, ἔθνη δὲ ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας καταπιεζόμενα ὑπὸ ἀμυθῆτου δουλείας ἐμεγαλύνθησαν ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ ἴστανται ἤδη ἐν θάρρει μεγάλῳ ἐνώπιον τῆς ποτὲ ἀδιασείστου καὶ ἤδη ἀπὸ μικροῦ ἐτοιμορρόπου Αὐστρίας. Εἰς μάτην καὶ πάλιν, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ τρωθεὶς ἐν τοῖς ἐγκάτοις λέων ἠθέλησε γὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς μεγάλας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ζημίας ὁρμῶν κατὰ τῆς ἀδυνα-

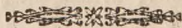
του Δανιμαρκίας.

πακοὴ τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καθὼς καὶ ἡ μίμησις τῶν προῶν καὶ τοῦ βίου ἰδιάζεν εἰς τὴν γενεὰν Παππανικολῆ. Ἐπειδὴ, εἰ μὴ ἔπραττεν ὁ ἀνεψιὸς ἐφάμιλλα τῷ θεῷ, ἔμελλε νὰ κατακριθῇ ὁ θεὸς, ὅπερ παρ' ἡμῖν σὺνθεσις, ὅτι τῆς συγγενείας χάριν καὶ οὐχὶ ἑτέρου τινὸς πλεονεκτημάτων προείλετο τὸν ἀνεψιὸν ἐν τοιαύτῃ κρίσει περιστάσει· ἐν ᾧ ἄλλως παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦδε τὰ πάντα κατορθοῦνται εἴτε λόγῳ συγγενείας καὶ φιλίας εἴτε παντοίοις μηχανήμασιν, οἷς ἡγεῖται ἡ κολακεία καὶ ἡ παρακλόουσις αὐτῇ χαμέρπεια. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς ἀκραῖς τῶν πλείστων ἡμετέρων πολιτικῶν παρεισέρονται οἱ μὲν ἀληθεῖς καὶ εὐκρινεῖς λόγοι καὶ παρατηρήσεις καὶ φιλικοὶ ἔλεγχοι ὡς μικροὶ καὶ ἀπαίσιοι δαίμονες, τὰ δὲ τῶν κολάκων ῥήματα ὡς ἥχοι αὐλῶν μελωδούντων. Περὶ τοῦ πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν φίλον τοῦ κόλακος ἀφιεροῖ ὁ Πλούταρχος ἐν τῶν ἀρίστων αὐτοῦ φιλοσοφικῶν πονημάτων, ὥσπερ καὶ ὁ Λουκιανὸς τὸ πόνημα περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως τῇ διαβολῇ πιστεύειν. Ἐξικτούμαι συγγνώμην ἐπὶ τοῖς εἰρησομένοις· ἐπικρατεῖ καὶ διατελεῖ καθ' ἡμᾶς προκῦπτον τὸ ἔθος τὸ νὰ ἀποκαλῶνται οἱ ραδιοῦργοι καὶ πανοῦργοι καὶ σφετερισταὶ καὶ ὑπεξαίρεται καὶ κολάκες καὶ διάβολοι ὡς ἄξιοι καὶ ἐπιτήδριοι, οἱ δὲ τάναντία πράττοντες ἡλίθιοι καὶ βλάκες. Εἰς τῶν μάλιστα εὐγλώττων καὶ ἀληθινὸς Κόθορνος ἐφημεριδογράφος παρήνει τινά, φέροντα ἀνὰ στόμα τὴν Παρθένον, πλειστάκις δημοσίᾳ νὰ ἀναγιγνώσκῃ τὸ βιβλίον τοῦ κόσμου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξηγεῖται σαφῶς τί ἐνόει διὰ ταύτης τῆς παραίνεσεως, εἰ μὴ ὅτι ὠμολόγει τὸν παρῥησιαζόμενον καὶ παραινόμενον ὡς κεκτημένον μεγάλην παιδείαν καὶ ἐκτενῆ μάθησιν, μὴ συνειδὼς ὁ ἄθλιος, ὅτι ἡ ἀληθινὴ παιδεία εἴτε μικρὰ εἴτε μεγάλη αὕτη κοσμεῖται πάντοτε καὶ δι' ἄλλων ἐμφύτων καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἀνατροφῆς καὶ παιδαγωγήσεως προσγιγνομένων πλεονεκτημάτων· ὥνπερ ὁ παραινθεὶς ἔτυχε θεῖα εὐδοκία σχεδὸν πάντων.

Ἐκείθεν ἀπαράντων τῶν Ἑλλήνων καὶ σφοδρῶς χευμαζομένων ἀποσπασθέντες ὁ Παππανικολῆς Ἀνδ. Κεφάλας καὶ ὁ Κανάρης (μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ) καθωρμίσθησαν κατὰ τὰς νήσους τὰς πρὸς ἀπηλιώτην προσκειμένας τῇ Ῥόδῳ, ὅθεν τῇ ὑστεραίᾳ ἀποπλεύσαντες ἰθύνοντο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς παραθαλαττίου Ἀσίας πρὸς λίγιν, πνέοντος ζεφύρου. Ἀφικόμενοι ἀπέναντι τοῦ φρουρίου τῆς Ῥόδου πρωίας ἐπῆραν τὴν Γαλλικὴν σημαίαν, ὅπως τῇδε ἀποφύγωσι τὰς ἀπὸ τοῦ φρουρίου βολάς· ὅτε αἰφνης

θεαθεῖσα πόρρωθεν φρεγὰς ἔπλει πλησίστιος πρὸς αὐτούς, καὶ ἦν ὑπολα-
βόντες πολεμίαν ἡτοιμάσθησαν νὰ τὴν δεχθῶσιν ὡς τοιαύτην· ἀλλὰ πλη-
σίον παραγενομένην διέγνωσαν οὖσαν τὴν (τὸ δίκροτον) Ἑλλάδα καὶ χαι-
ρετηθέντες διὰ τῆς σημαίας τρεῖς, διευθύνθησαν ὅποι ἔδει. Μὴ ἀνευρόν-
τες μηδεμίαν λήαν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάρου Ἀουσαν.
Τῇ ὑστεραίᾳ παρεσύρθησαν ὡσαύτως καὶ 15 Ἀυστριακὰ ἐμπορικὰ πλοῖα
κατευθυνόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν (παρομαρτούντων ἐνὸς βρικήου καὶ
μιας ἡμιολίας Αὐστριακῶν πολεμικῶν, καὶ ἐνὸς δρόμωνος Ὀλλανδικοῦ,
καὶ τούτου πολεμικοῦ), φέροντα ἄλλα τε φορτία καὶ χρήματα, καθ' ἃ
ἐπληροφορήθησαν· ὁ πλοίαρχος τοῦ Ὀλλανδικοῦ δρόμωνος ἦλθε πρὸς
ἐπίσκεψιν τοῦ Παππανικολῆ, ὅτε συνεβουλεύοντο οἱ τρεῖς νὰ ἐπιτεθῶσι
κατὰ τῶν πλοίων τούτων· δι' ὃ οὐκ ἐγένετο δεκτός· ἅμα δὲ ἔκρινον
εὖλογον νὰ ἀναγγεῖλωσι τὴν πρόθεσιν τῷ στολάρχῳ Κόχραν διὰ τοῦ
αὐτίκα ἀποπλεύσαντος εἰς Καλαύρειαν Ἀνδρ. Κεφάλᾳ τῆς ἀπαντήσεως
οὔσης ἀρνητικῆς ὑπέστρεψαν εἰς Αἴγινα περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου οὐδαμῶς
ἐνοχλήσαντες ἐκεῖνα.

Περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ πάλιν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος,
ἡγουμένου τοῦ Κόχραν, ἐπέπλευσεν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου μετὰ τετρα-
ήμερον κανονοβόλησιν τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου Βασιλαδίου
ἀνέπλευσεν εἰς Καλαύρειαν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1827.

Ἐπιχείρησις πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου.

Ἐν ᾧ ἤδη ἐξ ὅλων ἐνιαυτοῦς ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ πολυχροίου ζυ-
γοῦ αἱ πλεισταὶ Ἑλληνίδες χῶραι μετασχοῦσαι τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀγῶ-
νος, ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ἠρκοῦντο ἐπὶ τῇ ἐλευθερῶσαι μόνον τὰς ἰδίας
πατρίδας, ἀλλὰ, εἰ δυνατόν, πάσας τὰς ὑπ' Ἑλλήνων κατοικουμένας χῶ-
ρας. Ἐν παραδείγματι παρὰ ταῖς κατὰ τὸν ἀγῶνα κινηθείσαις νήσοις
Ψαρροῖς Κάσσῳ καὶ Σάμῳ καὶ ταῖς παθούσαις Κυδωνίαις καὶ Ἐκατοννή-
σοις (Μοσχονησίαις) κεῖται μία τῶν εὐφωτερώων καὶ καλλίστων Ἑλ-
ληνίδων νήσων ἡ Χίος. Πρὸς ταύτην οὖν ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πολ-

λοι τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα διαπρεπόντων Ἑλλήνων, ὧν οὐδαμῶς ὑστέρει καὶ ὁ ἀείμνηστος φιλέλλην Φαβιέρος, Γαλάτης τὸ γένος.

Ἰδία ὁμολογῆσας Δ. ὁ Παππανικολῆς τοῖς Χίοις, συναινούσης καὶ ἐνδούσης τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἐξέπλευσε τῇ πρώτῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1827 ἐπὶ Χίου, καὶ διελθὼν ἐκ Σύρου παρέλαβε τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Χίων καὶ πάντα τὰ πολεμεφόδια τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τῇ 22 τοῦ Ὀκτωβρίου τὰ πλοῖα τὰ φέροντα τὸν ὑπὸ τῷ Γάλλῳ Φαβιέρῳ στρατὸν καθωρμίσθησαν διελθόντα τὰ Ψαῖρά εἰς τὴν μέγαν λιμένα τῆς νήσου ταύτης. Ἀποβάντος τοῦ συνταγματάρχου Φαβιέρου μετὰ τοῦ ὑφ' αὐτῷ στρατοῦ, αὐθήμερον ἀπέκλησαν τὸν ἐπὶ τῆς νήσου Τουρκικὸν στρατὸν ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ εἶλον πᾶσαν τὴν πόλιν· ἡγυροβόλησαν δὲ ὁ Παππανικολῆς καὶ Ἀνάργυρος ὁ Λεμπέσης ἐκ Σπετσῶν ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι, ἄνωθεν τοῦ Κονταρίου, πρὸς στενὴν τήρησιν τοῦ ἀποκλησμοῦ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκων κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, μεθ' ἐνὸς πυρπολικοῦ τοῦ Κανάρη, ὁρμοῦντος ὁμῶς ἐν Κολοκύνθῃ. (α)

Μία τῶν αἰτιῶν, αἵτινες προῦκάλεσαν τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στολίσκου, ἦν ἡ ἐξῆς· ἡ βασιλομήτωρ εἰώθει νὰ πέμπῃ κατ' ἐνιαυτὸν εἰς τὴν νῆσον ταύτην τὸν Σακί ζε μίνην, Τοῦρκον, εἰσπραξόμενον τὴν μιστίχην, τὸ ἄριστον προῖον τοῦ τόπου. Συλληφθεὶς κατὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ κρατηθεὶς αἰχμαλώτως ἀντηλλάχθη ἀντὶ Ἑλλήνων αἰχμαλώτων· ὅθεν μεταβάς εἰς Σμύρναν, κάκειθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνήγγειλε πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν τὰ ὅσα ἔπαθον οἱ ὁμόφυλοι ἐν Χίῳ, ἧτις ἀπέστειλε τὸν Ταχίρ πασᾶ μετὰ τρισάρων πολεμικῶν νεῶν, ἵνα ἀπαλλάξῃ ἐκείνους τῶν δεσινῶν.

(α) Ὀλίγαὶ αἰήμεραι μετὰ τὴν ἄφιξιν ἐν Χίῳ παρέπεσε τὸ ἐξῆς συμβεβηκός· παρέλαβε τὸν Φαβιέρον ὁ Παππανικολῆς μετὰ 250 στρατιωτῶν ὅπως ἀποβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς Κρήνην (Τσεσμέ) εἰς τὰ ἄσπρα γιάρια· αἱ λέμβοι τοῦ πλοίου περιπολοῦσαι νυκτὸς εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα, ὅπου συνελήφθη ὑπὸ τῶν ναυτῶν Ὀθωμανικὸν πλοίαριον, ὅπερ ῥυμουλκοῦντες ἔφερον πρὸς τὸν πλοίαρχον· κατὰ δὲ τὴν ῥυμουλκίαν ἤκουον ἀπὸ τοῦ πλοιάρχου ἀράς Ὀθωμανιστὶ ἀναγώγους· ἐρευνήσαντες εἶδον ὅτι ὁ ἀρόμενος ἦν κτήτωρ τοῦ πλοιαρίου, καὶ δὴ πολυετής. Τοῦτον παρουσιάσαντες οἱ ναῦται φοροῦντα μακρὸν καὶ πολὺν πάγωνα καὶ μόνον χιτῶνι περιβεβλημένον πρὸς τὸν πλοίαρχον [παρόντος καὶ τοῦ Φαβιέρου], ὃς ἰδὼν αὐτὸν λειποθυμοῦντα ὥρεξεν εἰς ἀναζωόνησιν ποτήριον σικιέρων, ὃ μὴ θελήσας νὰ πῖν ἔκ δεισιδαιμονίας ἠνάγκασεν αὐτὸν ὁ πλοίαρχος πρὸς πόσιν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέστειλεν ἀνεγύχλητον δοῦς αὐτῷ 50 γρόσια.

Τῇ 29 Φεβρουαρίου 1828 πορευθέντες πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Παππανικολῆ Ἀνάργυρος ὁ Λεμπέσης καὶ ὁ τυχὼν ἐκεῖ Κ. Κανάρης μεθ' ἐνὸς τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Χίων προσεκλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρόγευμα· ἐν ᾧ εἰσιτῶντο, ὁ πρῶτος (ναύκληρος) ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ὤφθη πλοῖον πλεόν πρὸς νότον· ὁ Παππανικολῆς ἐνετείλατο νὰ προσέξωσι περὶ τῆς ἐμφανίσεως ἄλλου. Ἐν βραχεὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελήφθησαν· ὁ δὲ Παππανικολῆς ἀναθορῶν ὡς προουκινῶμενος ἀνεβόησεν » εἶναι ὁ Ταχίρης α' καὶ διέταξεν αὐτίκα τὰ πρὸς ἄπαρσιν· ὁ μὲν Λεμπέσης παραχρῆμα ἀπῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον, ἐτοιμάσων τὴν πρὸς ἀπόπλουν ἔξοδον, ὁ δὲ Κανάρης καὶ εἷς τῶν ἐταίρων τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Χίων ἔμειναν παρὰ τῷ Παππανικολῇ (α). Τούτων ὁ μὲν Λεμπέσης αὐθαρεὶ ἀνέπλευσεν εἰς Κολοκύθαν, ὅπου ὤρμει τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, ἵνα προπέμψῃ αὐτὸ ἔνθα ἦν ὁ Παππανικολῆς, ὃς ἐπαῖχε πρὸς Κρήνην περιμένων καὶ λοξορομῶν πλάγιον ἔχων τὸν ἄνεμον· ἐν ᾧ τὰ πολέμια κατήρχοντο τῶν Ἀγνουσῶν πλησίον, πρόσφορον ἔχοντα τὸν ἄνεμον. Κατερχομένων τούτων, ὁ μὲν στόλαρχος προσῆλθε μικρόν τι πρὸς τὴν ὑπὲρ νεμον παρειάν τοῦ πλοίου τοῦ Παππανικολῆ ἀνακωχεύων καὶ ἅμα συστείλας τὰ μεῖζονα καὶ τὸν ἐπίδρομον (δηλ. τρήγα καὶ μπούμα) πρὸς κατάπαυσιν τῆς πρὸς τὰ πρόσω πορείας ἐπάγει, παρακελεύσας τὰ ὑπ' αὐτῷ βρίκια νὰ στρέψωσι τοὺς οἶακας πρὸς δεξιὰ, ἣ δὲ κρηβέτα ἀναχθεῖσαι νὰ ὑποπλεύσῃ ὑπὸ τὴν πρύμναν τοῦ Παππανικολῆ. Ἐν τῷ αὐτῷ ἐπικαίρῳ στάσει διατελὼν ὁ Παππανικολῆς, συγκαλέσας τοὺς περὶ αὐτὸν ἐμπειροτέρους, ῥώτησε συμβουλευόμενος, τί φρονοῦσι περὶ τοῦ πρακτέου. Πάντες δὲ μιᾷ διανοίᾳ ἀπεφάνθησαν, α ὅτι ἀνίσου οὔσης τῆς δυνάμεως τῶν ἀντιπάλων, δέον ἐπαγαγεῖν· διότι ἄλλως καταβαλοῦσιν ἡμᾶς. (β)

Ἀκροσάμενος ταῦτα ὁ Παππανικολῆς μετὰ προσηχῆς ἐδίστασε νὰ παραδεχθῇ γνώμην ἀντικειμένην τελέως τῷ ἥθει αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτοις ἐπιβαλὼν σιγὴν ἀπὸ τοῦ ἐπιστέγου (γ) καὶ μετὰ χειρὸς ἔχων τὴν ἐνυάλιον σάλπιγγα, ἔστρεψε τὴν πῦρραν κατὰ τῆς ὑψιπρώρου ναυαρχίδος ἀπειλητικῶς φερομένης, καὶ ἀφικομένης ἐντὸς βολῆς πιστολίου ὁ ναύαρχος

(α) Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς ἐπισκευαζόμενος καθ' ἣν στιγμὴν ὤφθησαν οἱ πολέμιοι προσερχόμενοι δὲν ἔφερε τὰ ἐπιστήλια τῶν φωσῶνων (δγλ. τὰ τοιμπούκια τῶν παπαφίγκων.

(β) Ἐν τούτοις εἰς τις εἶπε πρὸς τὸν τολμητίαν ναύτην τάδε· » Καπετὰν » Δ η μ ἦ τ ρ ι θ ἂ μ ᾶ ς κ ἂ τ σ ο υ ν κ ἂ τ ω ἄ λ λ ἂ ν ἂ πο δ ῖ σ ω μ ε ν . «

(γ) εἶπε » θ ἂ πο δ ῖ σ ω κ α τ ἂ φ ρ ε γ ἄ δ ο ς . «

χος ἔα τοὺς ἀρτέμονας, ἀναστρέφει, ἐπιδείκνυσιν τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς κανονοστοιχίαν, ἣν ἐν ἀκαρεὶ ἐκκενεῖ κατὰ τοῦ Παππανικολῆ, πληρώσαν τὸν αἰθέρα ταραχῆς καὶ πατάγου· ἡ ἀναστροφή ἐγένετο παραίτιος, ὥστε ἐπιπλέων νὰ ἀντιάσῃ τὴν ἀριστερὰν κατ' αὐτῆς πλευρὰν ἀμοχθὶ ἀνταπαντήσας πληρέστατα τῇ φιλοφροσύνῃ, ἥ ἐδεξιώσατο αὐτὸν ὁ ἀντίπαλος· τὰ κελεύσματα ἐξετελοῦντο μεθ' ἐτοιμότητος, τὸ πλήρωμα ἐθυρομάχουν ἐπὶ τοῖς πρὸ μικροῦ πεσοῦσι θύμασιν, ἐφιεμένοι νὰ διεκδικήσωσι τὸν πεσόντα ναύκληρον καὶ τοὺς δύο τραυματίας τούτους, τοὺς καθαγιασάντας τῷ αἵματι τὴν ἡμέραν ἐκείνην (α). Ὁ δ' ἐν πᾶσι μεγάλῳ ψυχρῷ Δ. ὁ Παππανικολῆς ἐπικειμένης συγκρούσεως ἐντείλειτο εἰς λογάδας ναύτας, κρατοῦντες ἐναύσματα νὰ ἐμβάλωσι πῦρ εἰς τὴν πυριτοθήκην, ἃν ποτε ἡ πλάστιγξ τῆς νίκης κλίνη πρὸς τοὺς πολεμίους, αἰρουόμενος ἔντιμον θάνατον ἢ ἄδοξον αἰχμαλωσίαν. Συνεφορεῖτο δὲ ἐν μέσῳ τεττάρων πολεμιῶν νεῶν, ὧν οἱ ναυβάται ἀνεζήτουν μεγάλη σπουδὴ νὰ τὸν ἀναρπάσωσιν. Αἱ σφαῖραι διस्ताυροῦντο καὶ γνῶρος καπνοῦ περιέβαλεν αὐτὸν ὥστε ἐφίκανόν μὴδὲ νὰ βλέπῃται, ἅπαν δὲ τὸ κατὰ στενον ἐγένετο διάφλεκτον ἐκ τῶν ἐκπυρσοκροτήσεων· ὁ ὑποπνέων βορρῶς ἀπειργάζετο τὴν θέσιν δεινὴν τοῦ Παππανικολῆ· ἐξ οὗ οἱ πολέμοι κατέστησαν θρασύτεροι· ἦν δὲ ἀμφὶ μεσημβρίαν ὅτε ὁ Παππανικολῆς ἀντετάχθη τῇ ναυαρχίδι (β) ἀντίπρωρος, προσπλέων καὶ λοξοδρομῶν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς φερόμενος, σφαιροβολῶν καὶ σφαιροβολούμενος κατὰ τὴν παράτασιν τῆς ἀγωνίας ταύτης ἐπὶ δύο καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἀπεκδεχόμενος ἀκλόνητος τὰς χαλαζήδων βαλλομένας σφαῖρας καὶ κέρματα, μὴδαμότεν προσδοκῶν καὶ σμικρὰν οἰανδήποτε ἐπικουρίαν· ὁ ἀγὼν παρατείνεται σφοδρὸς παρὰ πάσας τὰς ἀποπείρας, ἃς ἐποίησατο πρὸς ἀποκώλυσιν τῆς ὁρμῆς τῶν ἐπιόντων, οἵτινες παντὶ μηχανήματι ἐπειρῶντο τῆς ἀπώσεως αὐτοῦ, ἵνα ἔργῳ ἐπιδείξωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν πρόθεσιν. Τὰ κελεύσματα μεταδίδονται, οἱ

(α) Ὁ τε φονευθεὶς εἰς καὶ οἱ δύο τρεῖς τρωθέντες ἦσαν Ψαιρράνοί, Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου καὶ Βασίλ. τῆς Συνδιᾶς, ὠνομαζόντο δὲ ὁ μὲν Μιχ. Μελέτιος, οὗ ἀποταμοῦσα τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν γονάτων κατέρριψεν εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Παππανικολῆ, τοσοῦτον δ' αἷμα ἔρρευσεν, ὥστε κατέκλυσε τὴν πυριτοθήκην τοῦ πλοίου.

[β] Ὁ στολίσκος συνέκειτο ἐκ τῶν ἐξῆς πλοίων, μιᾶς φρεγάδος 60 πυροβόλων· δηλ. τῆς ναυαρχίδος ὁ Ταχίρ Πασσᾶς, μιᾶς κορβέτας 26, καὶ δύο βρικίων ἀνὰ 20 καὶ 48 ἔχαστον.

ἀναλαβόντες τὴν μετάδοσιν αὐτῶν καταπνίγονται ἐκ τῶν κανονοβολήσεων, ἐντελλομένων τῆς κερουλκίας τῶν ἀρμένων καὶ τῆς εὐθυβολίας τῶν πυροβόλων· αἱ σφαῖραι καὶ τὰ κέρματα πίπτουσι χαλαζήδον ἐπὶ τὸν Παππανικολῆν, ἡ διασκευὴ κατακεραίσθη, καὶ ὁμῶς διατελεῖ μαχομένος Ὁθωμανοῖς μαινομένοις πρὸς τοιαύτην πρωτοφανῆ καὶ ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν ἐνὸς καὶ μόνου. Ἡ παράβολος στάσις τοῦ Παππανικολῆ ἐπάγεται ἀπελπισίαν, ὅτε μαχομένου πρὸς ἀνίσους ἀντιπάλους καὶ πρὸς τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἃ, ὅμοια, συνώμοσαν τοῖς ἀντιχρίστοις πρὸς ταπεινώσιν πρὸςκαιρὸν τῶν χριστιανῶν. Αἱ ἀδιάλειπτοι ἐκπυρσοκροτήσεις καὶ ἀντίξοι παρακελεύσεις ἀντηχοῦσι πανταχόθεν· ὁ βορρᾶς ἐπακμάζων καὶ ὠθὼν τὰ ἐκ τοῦ ἐκ καπνοῦ σχηματιζόμενα νέφη διασκεδάζει αὐτά· ἐκ τούτων διεῖδε τὴν ἐν ᾗ διετέλει θέσιν· ὁ πυροβολισμὸς καὶ ἡ ἀένναος διακέλευσις ἐστὶ τὸ τοῦ Νέλσωνος σύνθημα. Ἐγκαρτερῶν ὅσον τὸ ἐφ' ἑαυτῷ καὶ διορῶν τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἀναχαίτισιν τῶν ἰσχυρῶν πολεμίων ἀνέφικτον πρὸς λύσιν τοῦ ἀποκλησμοῦ ἀπέσχε ὑψηνέως ἀνακωχεύων μέχρι τῆς πρωΐας, ἐπισκοπῶν καὶ κατασκοπεύων ἀπάσας τὰς κινήσεις αὐτῶν. (α)

Ἦτο μεσονύκτιον, ὅτε παρεγένετο τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, ὁ ἀπόντος αὐτοῦ ἐκυβέρνα ὁ ἀδελφιδοῦς Ἀνδρέας, καὶ τὸ τοῦ Λεμπέση, ὅπου διέμεναν ὁ Παππανικολῆς, καὶ συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθῶσι τοῖς πολεμίοις τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης ἐπὶ τῷ ἀπελάσαι αὐτοὺς ἐκείθεν, ἔργῳ ἐπιδεικνύμενοι τὴν πρόθεσιν τῆς ἀπρωστολῆς· μεθ' ὃ ὁ Κανάρης μετέβη εἰς τὸ πυρπολικόν. Ἄνεμος ὑποπνέυσας μεσημβριανὰτολικάς ἐποίησεν αὐτοὺς προσηνέμους· ὅθεν ἐνθουσιωδῶς ἐπετέθησαν τῇ πρωΐᾳ τῆς ὑστεραίας κατὰ τῶν ἀνακωχευουσῶν πολεμίων νεῶν. Ἡ κορβέτα καὶ τὰ βρίκια ἀπῆρτιζον τὸ δεξιὸν κέρας καὶ ἐγκαρσίως τοῦ καταστένου ἐπέχουσι· ὁ δὲ στόλαρχος ἀπὸ τοῦ κέντρου βλέπων πόρρωθεν τὰς κινήσεις τῶν πολεμίων ἤθελε νὰ παρέξῃ βοήθειαν κατὰ τῆς ἐπικειμένης ἐπιβολῆς τοῖς ὑφ' ἑαυτῷ· ὁ δὲ Λεμπέσης δυσφορῶν ἐπὶ τῷ ὅτι ἀπῆν τῆς προτεραίας μάχης ἐπιπίπτει τῇ κορβέτᾳ· προσβληθείσης δὲ τῆς νεῆς αὐτοῦ κατὰ τὰ ὕψηλα, παρελαύνων ὑπέστη ναυθορίαν καιρίαν, ὥστ' ἠναγκάσθη νὰ κάμψῃ εἰς ὄρμον τὰ Κόκκινα μεσημβριανὰτολικάς τῆς Χίου, ὃ προσέδραμε ὁ Κανάρης εἰς ἐπικουρίαν· ὁ Παππανικολῆς ἐν ᾧ ἐπέπλει

(α) Τῇ ὑστεραίᾳ ἐγένετο μετεωρισμὸς ἐπιστηλίων τῶν φωσφῶνων [δηλ. τῶν τσιμπουκίων·

κατὰ τοῦ στολάρχου, θεώμενος τὸν Λεμπέσην ἀναδύμενον μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ, παραυτίκα ὑπετόπασεν, μὴ παθὼν τι ἀπαίσιον ἡναγκάσθῃ πρὸς ὑποχώρησιν· ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὅθεν ὁ μεγαλεπίβολος Παππανικολῆς κατανοήσας ὅτι ἅπαντα τὰ μελετηθέντα ἐματαιώθησαν, ἀντινεμώσας τὸν δόλωνα ἴσταται ἀνακωχεύων ἀπέναντι τῶν πολυεμίῶν. Περὶ λύχνων ἀφ᾽ ἑλίου Ὀθωμανοὶ ἐπὶ πλοιαρίων ἀπεβιδάσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Χίου, μηκέτι δυναμένου τοῦ Παππανικολῆ, ἅτε ἀπομεινωμένου νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκ Κρήνης μεταβίβασιν· ἐξ οὗ οὐκ ἐπληρωθῇ ἡ ἔνεκα τοῦ Λεμπέση συμβῆσα βλάβη (α). Τῇ δευτέρᾳ Μαρτίου μικρὸν μελλήσας κατέφθασε καὶ ὁ ναύαρχος τῆς Ὑδρας Μιαούλης ἐπὶ τοῦ δικρότου Ἑλλάδος, ἀλλὰ κατόπιν ἐορτῆς· εἰ δὲ καὶ ἔσπευσαν ὁ Μιαούλης καὶ Κανάρης καὶ Παππανικολῆς εἰς καταδίωξιν, ὅτε παρήλλατον αἱ Ἑλληνικαὶ νῆες Ἀγνούσαν τὴν νῆσον, ὁ πολέμιος ἐτύγχανεν ὦν ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Σίγρι τῆς Λέσβου· καὶ ὁ μὲν Μιαούλης καὶ Κανάρης κατεδίωκον ἕως Ἑλληςπόντου, ὁ δὲ Παππανικολῆς ἀνασχὼν μέχρι Λέσβου κάκειθεν πλεύσας εἰς Κόκκινα καὶ παραλαβὼν τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Χίων καὶ τὸν ἀρχιερέα Ἐμμανουὴλ Κουντούδη (α) μετεκόμι-

(α) Ἐν πολλοῖς ἀνικδότης, οἷς ἀπαντῶμεν διερχόμενοι τὴν ἱστορίαν, ἔστω καὶ τῷδε· ἐν ταῖς ναυσίν, ἐφ' ὧν μετεκομίζοντο πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Χίου στρατὸς ἐκ Μεθένων ἡγουμένου τοῦ Φαβιέρου, ὑπῆρχε καὶ κανονοφόρος, ἦν ἐκυβέρνα ὁ Φαβριανὸς Κωνσταντῖνος Βρούλος, οὗ προέβησεν Ἀγγλον. Προελθόντες εἰς τὸν πρὸς ὃν ὠρίσθησαν ὅρον, ὁ Ἀγγλος ἐκελεύετο τῷ Βρούλῳ, ὅπως προσβάλῃ τὸ φρούριον τῆς Χίου· εἰ δὲ καὶ ὁ Βρούλος κατανοῶν τὸν γεννητόμενον κίνδυνον ἐπειράτο νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν τοῦ ἀσκόπου ἐπιχειρήματος, εἰσῆκουσε μέντοι τοῦ Ἀγγλου ἐπιμένοντος· καὶ προσεγγίσας ἤρξατο κανονοβολεῖν, διατελοῦντος τοῦ Ἀγγλου νὰ ἐπιτάτῃ διὰ τῶν λέξεων » ἐμ πρὸς Κωνσταντᾶ ἱ « (δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ πλοιάρχου)· ἀλλ' ἐπελθουτῶν ἐκ τοῦ φρουρίου ἐκ διαδοχῆς τεσσάρων εὐστόχως βαλλομένων σφαιρῶν καὶ καταθρουσθέντος τοῦ προβόλου τῶν ἱστῶν καὶ τοῦ σκάφους διατρυπηθέντος εἰς τὰ ὕψαλα, ἡναγκάσθησαν οἱ ἐν αὐτῷ ἐμπεσόντες εἰς θάλασσαν ἐπιζητεῖν σωτηρίαν νηχόμενοι. Ὁ Βρούλος νηχόμενος γοργῶς καὶ κρατῶν ξίφος ἀνταπεδίδου τοῦ Ἀγγλου τὰς παρακελεύσεις βῶν » ἐμ πρὸς Κωνσταντᾶ ἱ, « ὁδηγῶν οὕτως τὸν Ἀγγλον πρὸς τὸ φρούριον· ἀφ' οὗ διεσώθησαν διὰ τῶν λέμβων, τότε ὁ Ἀγγλος κατὰβροχος ἔλεγε καὶ τρέμων ἐψέλιζε (ὦ, ἔχω νὰ κάμω μὲ θηρία)· αἰνιττόμενος δὴπου ὑπὸ ταῖς θηρίαις ὄντα ὑπὲρ ἀνθρώπους κατὰ τὴν τόλμην.

(β) Οὗτος ὢν Χίος ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς διεγείρων διὰ τῆς θρησκείας τῶν χριστιανῶν τὸ μῖσος κατ' αὐτῶν· ὥστε ἐβουλεύοντο ἀπολέσαι αὐτόν· ἐπὶ τούτῳ ἐχώρησαντο τῷ κηπουρῷ αὐτοῦ, ὃς ὡς πιστῷ τῷ κυρίῳ ἀνήγγειλε τὰ τε-

σε διὰ Ψαρρῶν καὶ Σύρου εἰς Αἴγινα. Ἀποβάντα εἰς Κόκκινα ἰδὼν αὐτὸν ὁ Φαβιέρης ζῶντα ἐνηγκαλίσατο, ἐπειπὼν τοὺς ἐξῆς ἀξιόμνημονεὺς τοὺς λόγους ὃ Ἐπεθύμουν νὰ ἤμην σήμερον πλοίαρχος τοῦ Νέλσωνος καὶ ἂν ἦσο ἐν Γαλλίᾳ, θὰ ἐγένεσο ναύαρχος. Ὁ ἀγωνισάμενος τολμηρῶς ἐν Ἐρεσφ καὶ Γέροντι κ. τ. λ. καὶ ὁ ἐπιζήσας νὰ ἐπιδῇ τὴν ἐαυτοῦ πατρίδα κατεστραμμένην παρεπόμενον ἦτο νὰ μὴ διαμείνῃ ἄφροντις καὶ ἀνάληπτος ἐν ταῖς παθήμασι τῆς Χίου, νήσου δοξασθείσης ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου ἐπιφανεστάτου μαθηματικοῦ καὶ ἱστορικοῦ μέχρι τοῦ Κοραΐ, πρὸς δὲ νήσου περιωνύμου διὰ τὰ ὀλίγα ἀλλ' ἀξιολογώτατα προϊόντα. Ὡρμήθη δὲ ὁ ἐκπρέψας πολλάκις Παππανικολῆς εἰς τὸ νὰ μετὰσχη τῆς γενησομένης ἀποπείρας τῆς ἴσα τοῖς Ψαρροῖς παθούσης Χίου, ἐλπίζων ἐκ τούτου νὰ προέλθῃ οὐ μόνον σωτηρία τῆς νήσου ἐκείνης ἀλλὰ καὶ ἐκδικησις τῶν Ψαρρῶν. Καὶ τῷ ὄντι καὶ αὐτόθι ἔπραξε τὸ κατὰ δύναμιν ἀντιταχθεὶς δι' ἐνὸς πλοίου κατὰ τεσσάρων πολεμίων. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀγωνισαμένων τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀπεκεκμήκεσαν, οἱ δὲ ὀλίγοι οἱ διατηρήσαντες τὸ θάρρος τὸ τῆς νεότητος καὶ τὸ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας δὲν ἐπήρκεσαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐτι ὑπολειπόμενων δυνάμεων τοῦ πολεμίου. Τοιαῦτα ἔπαθον καὶ αἱ περιώνυμοι Ἀθηναί, ὣν μῦριον τῆς παλαιᾶς δούξης μόλις ἡδυνήθη νὰ ἀνακαλέσῃ ὁ ἐκ τῆς παρ' Αἰγὸς ποταμοῦς ἤττης διασωθεὶς Κόνων, καθὼς ὀλίγον ἴσχυσαν οἱ δεινοὶ λόγοι τοῦ εὐφραδεστάτου Δημοσθένους καὶ τὰ στρατηγήματα τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Λεωσθένους καὶ τοῦ Θετταλοῦ Ἰάσονος καὶ ἄλλων πολλῶν κατὰ τῆς φορᾶς τῶν Μακεδόνων, εἰς οὓς ἠνοιζαν τὴν εἰς Ἑλλάδα ὁδὸν οἱ τρεῖς ἐμφύλιοι Φωκικοὶ πόλεμοι. Καὶ ὁμῶς καὶ αὐτοὶ οἱ πράξαντες τὸ ἐφ' ἐαυτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καίπερ μὴ τελεσφορήσαντες, κατέχουσιν ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος θέσεις σχεδὸν παραπλησίας ταῖς αἷς κατέχουσιν ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Θερμιστοκλῆς καὶ ὁ Κίμων καὶ ὁ Νικίας καὶ ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Βρασίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ἄλλοι πολλοί. Διότι ἡ ἱστορία κρίνει τοὺς ἄνδρας οὐχὶ κατὰ τὰ ἀποτελέσματα ἀλλὰ κατὰ τὰς ψυχικὰς

κταινόμενα κατ' αὐτοῦ περιελθόντος τούτῳ ὀλίγον ὕστερον εἰς γνῶσιν τῶν Τούρκων, τὸν μὲν κηπουρὸν ἀπέκτειναν, δραμόντες δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχιερέα οὐχ εὖρον αὐτόν· ἐπειδὴ ὁ Παππανικολῆς μαθὼν τῶν ᾧ ὑπέκειτο κίνδυνον ἐφρόντισεν ἐγκρίτως νὰ διασώσῃ αὐτόν. Διετέλεσε δὲ ἀρχιερατεύων πασῶν τῶν Κυκλάδων μέχρι τῆς ἐν Σύρῳ κατὰ τὸ 1864 εἰς Κύριον ἀποδημήσεως.

διαθέσεις. Ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων ἀρκούμεθα εἰς τὸ ἐξῆς ἐν ᾧ παρὰ Λαμεία ἀγωνισάμενος κατὰ τῶν Μακεδόνων τῷ 323 π. Χ. Ἀθηναῖος στρατηγὸς Λεωσθένης, εἰ καὶ ἐνίκηθη καὶ ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλλῃ πολλαπλασίους ἀντιπάλους ὁμῶς ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου ἴσα τοῖς ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐγκωμιαζομένοις κατὰ τὴν Κόρινθον πεσοῦσι. Καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τοῖς κατ' Αἴγυπτον Πτολεμαῖκοῖς τάφοις ἀνευρεθεὶς ὁ εἰρημένος ἐπιτάφιος εἶναι ἐφάμιλλος τοῖς τοῦ Λυσίου τοῦ Περικλέους παρὰ Θουκυδίδη καὶ τοῦ Δημοσθένους. Ἔστω εἰς γνῶσιν τῶν ἀναγνωστῶν ὅτι τὸ πάλαι καὶ στρατηγήσαντες καὶ ναυαρχήσαντες πολλοὶ ἦσαν καὶ ῥήτορες· ὧν κακῇ τύχῃ ἀπωλέσθησαν οἱ λόγοι. Καὶ τοῦτο κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἀξιολύπητον, καθ' ὅσον ἐκεῖνοι ἦσαν ἐπιτηδειότεροι καὶ καταλληλότεροι νὰ ἐκτιμήσωσι πράξεις ἐν πολέμοις πραχθείσας. Ἀμφισβητεῖται εἰ αἱ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ δημηγορίαι αἱ ἀπονεμόμεναι εἰς τριούτους ἄνδρας εἰσὶν γνήσιαι, ἢ μὴ ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς παρενέβαλε πολλὰ ἀφ' αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτο καθὼς καὶ κατὰ πολλὰ ἄλλα ἐλλείπουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς. Ὡστε ἀπόκειται τὸ ἐξιστορῆσαι τὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ πλεῖστον ἀνθρώποις μὴ γεννημένοις αὐτόπταις. Εἰ δέ που συνέγραψαν τινὲς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξ ὀψεως εἰδότες καὶ συμπράξαντες, οἱ πλεῖστοι αὐτῶν συνέγραψαν μεροληπτικῶς καὶ φατριαστικῶς, ἐξ οὗ προκύπτουσιν ὑποψίαι ἀδικιῶν ἢ καὶ τάναντία οὐ προσηκόντως. Μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐπάνοδον μαθόντες οἱ Τοῦρκοι, ὅτι οἱ συλληφθέντες αἰχμαλώτῳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν ζωοί, ἀπέστειλαν αὐτῷ ἐπίτηδες ἄνθρωπον προτείνοντες λύτρωσιν· καὶ ἀντὶ τοῦ Ἑμὴν-ἀγά προσέφερον πεντακισμύρια γρόσια· ἀλλ' ὁ ἀφιλοχρήματος καὶ φιλάνθρωπος Χαμπανικολῆς, ὁ ἔχων ἀνάλογον ψυχὴν φιλελεήμονα τῇ μεγαθύμῳ καρδίᾳ, εἴλετο μᾶλλον τῶν χρημάτων τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ἐν Ψαῤῥοῖς αἰχμαλώτου ἀνεψιᾶς, Ψαῤῥιανοῦ τινὸς Νικολάου Μαρίνου, καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Λαγουμιτζῆ (πρὸς θανὸν νὰ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ περιφήμου ὑπονομοποιοῦ)· ὅπερ ἀποδεξάμενοι οἱ Τοῦρκοι ἀντὶ τῆς ἀνεψιᾶς ἀπέδωσαν τὸν Ἑμὴν-ἀγά καὶ ἀντὶ τῶν ἄλλων τοὺς δύο Ἑβραίους. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη παρετάθη ἐπὶ ἑξ μῆνας, καθ' ἣν ὑπέστησαν καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα δεινὰς κινδύνους, ἵνα διατηρήσωσιν αὐστηρῶς τὸν ἀπὸ γῆς τε καὶ θαλάσσης ἀποκλεισμὸν τῆς Χίου, καὶ ὑποπτεύοντες μὴ ἐπέλθοι ἐπικουρία ἀπὸ τῶν ἀπέναντι τῆς ἡπείρου περιπόλουν ἐνδελεχῶς ὅ τε Νέλσων καὶ τὰ μύστικα καὶ αἱ

λέμβοι παρὰ τὰς ἀκτὰς νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν.

Τῇ δεκάτῃ Μαΐου ἐν Αἰγίνῃ ἀπέβη Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας τῇ νεώς τοῦ Παππανικολῆ ναυλοχοῦντος αὐτόθι· ἐποντοπόρησαν δὲ διὰ Καλαυρείας, ὅθεν συμπαρέλαβον καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου Βιάρων, κακέϊδεν εἰς Ὑδραν Σπέτσα· καὶ τελευτῶντες εἰς Αἰγίνα φθίνοντες τοῦ μηνός. Τῇ πρώτῃ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέπλευσεν ὁ Παππανικολῆς ἐκ Καλαυρείας εἰς Εὐβοίαν πρὸς τήρησιν τοῦ ἀπικλήσμου αὐτῆς καὶ τῆς Τρίκκης (Τρικέρων), περιπλῶν αὐτόθι. Μετὰ τινῶν ἡμερῶν διαμονὴν ἀποστέλλεται λέμβος παρὰ τῶν φρουρούντων ἐκεῖ Ὀθωμανικῶν πλοίων πρὸς τὸν Παππανικολῆν, ἵνα ἐρωτηθῇ ἂν δέχεται πρὸς ἐπίσκεψιν τοὺς πλοιάρχους (α)· ὁ δὲ ἀπεδέξατο προθυμῶς τὴν παράκλησιν καὶ εὐθὺς μετέβησαν οἱ πλοῖαρχοι ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν πλοῖον, ὅπου ἔτυχεν ἔτοιμον τὸ γεῦμα. Συνευωχουμένων μετὰ τοῦ Ἑλληνος πλοιάρχου, ὁ ἑτερος τούτων παρεκάλεσε τὸν Παππανικολῆ νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ διευθύνῃ τὴν γενησιμένην κίνησιν, τοῦ πλοίου πρᾶσσομένης ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἕνεκα τῆς νημερίας καὶ τῶν βρυμάτων· ὅπερ καὶ τῷ ἐπετράπη· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξοῖνος ἀπὸ τοῦ γεύματος κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἐφ' οὗ ἴστατο πυρσόλου ἐπὶ τὸ κατὰστροφμα ἡμιθανής· πρὸς ὃν δραμὼν ὁ Παππανικολῆς μετὰ σπουδῆς μόλις κατάρθωσε νὰ ἀναζωογονήσῃ, εὐλαβούμενος μὴ πως ὑποτεθῇ ὅτι τὸν ἐδολοφόνησε· μεθ' ὃ ὠμολόγησε χάριτις· ἀλλ' ἀπερχόμενος ἐπέειπεν ὅτι τῇ ἐπαύριον ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ εἰς διαμάχην πρὸς ὃν ἀπεκρίναντο ὁ Παππανικολῆς π ρ ο ῖ μ ε ν ω α· Τῇ δὲ 20 τοῦ αὐτοῦ ἐξώρμησαν τοῦ λιμένος τῆς Τρίκκης δύο πολέμια ἡμιολία καὶ ἐν βρίκιον, πειραθέντα τῆς ἀπώσεως αὐτοῦ (β)· οἷς καὶ συμπλακείς κατεδίωξε μέχρι Βόλου (Ἀφειῶν), ὅπου εἰσέπλευσε κάκεϊνος· κοπάσαντος δὲ αἰφνιδίως τοῦ ἀνέμου ἐρρύμουλικήθη διὰ τῶν λέμβων ἀνενόχλητος. Ἡ συμπλοκὴ αὕτη παρετάθη ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας, καθ' ἣν οἱ πρὸς-θεν ὡς λέοντες ὠρυόμενοι καὶ ἀλαζονικῶς γαυριῶντες πολέμιοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐχόμενως κατέπλευσεν ἐν Ἀρεῷ τῆς Εὐβοίας (γ) κάκεϊ-

(α) Μᾶλλον κατασκοπεῖαν καὶ περιέργιαν πιθανὴν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἀπέ-θλειπεν ἢ ἐπίσκεψις αὕτη ἢ ἄλλο τι.

(β) Ἦσαν δὲ τὰ περιμενόμενα πλοῖα ἃ διεύθυνον οἱ ἐπιτεφεθέντες αὐτὸν πλοῖ-αρχοι.

(γ) Αὐτόθι ἐνέτυχε Γ· τῷ Σαχίνῃ κυβερνῶντι ἐθνικὴν κορβέταν, ὃς διέταξε τὸν Παππανικολῆν νὰ προσβάλῃ τὰ ἐπὶ τῆς λιχάδος δαχρῶματα, ἐν οἷς ὑπῆρχον

δεν εἰς Βλέχα τῆς Λοκίδος, ἔνθα καθορμισθεὶς καὶ θεασάμενος τοὺς Ἕλληνας διαμαχομένους ὀπλοφόροις Ὀθωμανοῖς ἀπέβη μετὰ τῶν πλείων τοῦ πληρώματος καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων ἀπεδίωξε τοὺς ἐναντίους μετὰ τρίωρον ἀνάον πυροβολισμόν, καθ' ὃν, ὡς ὁμολογεῖται, ὄρμα

Τούρκοι· ἀλλ' ἐκεῖνος ὡς μὴ ὑποκείμενος ἄλλω ἀντέτεινεν ὅτι δὲν ἐκτελεῖ τὴν ἐντολὴν· καθ' ὅτι τὸ πλοῖον ἦτον ἴδιον αὐτοῦ, καὶ εἰ ὑπέστη ζημίας, δὲν ἤθελεν ἀποζημιωθῆ παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἠρνεῖτο τοῖς Ψαρρῖανοῖς καὶ τὴν ἀπόδοσιν πολλοστημορίου τῶν ὅσων ἐδαπάνησαν αὐτοὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα· καὶ ὅτι μᾶλλον ὑπόχρεως ἦτον ὁ Σαχίνης νὰ προσβάλῃ τοὺς πολεμίους ὡς κυβερνῶν ἐθνικὸν πλοῖον. Ἐπὶ τέλους ἤτησε παρ' αὐτοῦ τὴν κορβέταν· ὅπερ ὁ Σαχίνης ἀπηνήθη. Ὁ αὐτὸς Ὑδραῖος πλοίαρχος ἐπιτραπεῖς ποτε ἐπὶ κυβερνήτου ἀποστολὴν εἰς Κρήτην πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν ἀποδειλιάσας ἐνώπιον τινῶν πολεμίων πλοίων ἀνεχώρησεν ἄπρακτος. Ὡς τε μετ' αὐτὸν ἐπελθὼν Ψαρρῖανὸς ἐπέτελεσεν ἀξιοσπεῶς τὴν ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως. Τοιαῦται καὶ παρόμοιαι διὰ τὸ παρελθόν διῆθεν τοῦ χρόνου ἄλλως ἐλαχίστου λόγου ἀξιαὶ πράξεις παρεμυρθώθησαν εἰς ἀδικαίωτον τρόπον, οἰόμενων μετὰ τῶν πασαιποιούντων πράγματα ἱσχυρὰ ὅτι δύνανται νὰ ρίψωσιν ἀσβόλην εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κοινοῦ. Ὡφείλον ὁμωσεῖδέναι ὅτι τὰ καθ' ἑκαστὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ μικροῦ λόγῳ ἀξια δοκοῦντα, κατέστησαν ὑπόθεσις παγκόσμιος· οὐδὲ πρέπει νὰ ὑποληφθῶσι πάντες οἱ μελετήσαντες τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὄχλος συρφετώδης. Ἰσθ' ὅτε καὶ ἄνδρες μεγάλης παιδείας εὐμοιροῦντες δυνατόν χάριν φιλίας καὶ προσεικηώσεως νὰ ἠπατήθησαν καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμήθησαν ἐπὶ τῆς πεπτωκυίας δυναστείας καὶ πολλοὶ παρ' ἀξίαν..... Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντες ἐνεκωμιασθησαν ἐπὶ τοῖς τάφοις πέρα τοῦ δέοντος, καὶ δὴ καὶ πρὸς ἀνθρώπων ἐπιδόντων τὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐντεῦθεν προῆλθον εἰς φιλονεικίαν σοβαράν, καθ' ἣν προσεκάλεσεν ἐκεῖνον εἰς μονομαχίαν διὰ τῶν πλοίων. Καὶ τοῦτο ἐν ἄλλοις τεκμηριοῖ ὅτι οἱ Ὑδραῖοι προύθυμοῦντο νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς Ψαρρῖανούς ὡς κατωτέρους αὐτῶν, καθὼς καὶ τινες καὶ νῦν ἐτι ἱσχυρίζονται ὅτι οἱ Ψαρρῖανοὶ παρὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐμισθοῦντο πρὸς τῶν Ὑδραίων. Χρῆμα ἀνήκουστον. Καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, οἱ Ψαρρῖανοὶ ἐξώπλιζον καὶ διετήρουν ἐξ ἰδίων τὰ σφέτερα αὐτῶν πλοῖα, πρὸς δὲ καὶ ἐδαπάνων πρὸς πολλὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος· δι' ἃ μέχρι τοῦδε δὲν ἀπεζημιώθησαν οὐδὲ κατὰ τὸ ἐλάχιστον.

Ἐν ὧραις ἐστάθμευον Ὀθωμανοὶ φρουροῦντες, ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἀκτὰς ἦν καθορμισμένος ὁ Παππανικολῆς, ὅτε ἡμέρᾳ τινὶ ἠκούσθησαν κραυγαὶ ἀπὸ τῶν φρουρούντων, προσκαλοῦντων τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ Ἕλληνας ἵνα ἐξέλθωσι διὰ τῶν λέξεων »Μπροὲ ἀπὸ τὸ καράβι ἐλᾶτε νὰ κάμω μὲν μπέσα γιὰ μπέσα« ἐπὶ τούτου ὀπλισθέντες πέντε οἱ ἀνδρειότεροι ἐξῆλθον· οὗς καὶ ὑποδεχθέντες φιλοφρονέστατα εἰστίασαν δαψιλῶς, καὶ ἀπερχόμενοι παρήγγειλαν νὰ μὴ πιστεύωσιν ἄλλοτε εἰς τοιαύτας προσκλήσεις, διότι οἱ διαδεξόμενοι αὐτοὺς ἔσονται ντου-τούμιδες καὶ θὰ σᾶς κακοποιήσωσι.

εἰς τὰ πυρά, μηδαμῶς προούμενος τὸν θάνατον. Τεκμήριον δ' ὅτι οἱ στρατιῶται, περίεργοι γενομένοι, ἠπόρουσαν πῶς ναυτικός ἀνὴρ ἠδύνατο τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα νὰ διαπράττῃ, ἐπιτιθέμενος τοῖς πυροῖς τολμηρότερον αὐτῶν. Κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπέστρεψεν εἰς Αἴγιναν ἐπισκευασόμενος τὰς ἐκ τῆς συμπλοκῆς προελθούσας βλάβας. Διέμεινε δὲ ἡρεμῶν ἐνταῦθα τέτταρας μῆνας, Σεπτέμβριον—Δεκεμβρίου, ἀκολουθῶς διδὼν ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἰδιοκτῆτων πλοίων ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐμπορίαν ἀπ' ἀρχῶν Ἰανουαρίου τοῦ 1829 (α). Διέτελεσε δὲ ἐμπορευόμενος ἰδίῳ πλοίῳ καὶ μετὰ τὸν ἀγῶνα ἕως τοῦ 1833, ὅτε ἦλθεν Ὁθων ὁ βασιλεὺς. Περὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐωνήσατο τὸ πλοῖον ἡ κυβέρνησις, ὃ ἐκυβέρνησε τὸ πρῶτον Ν. ὁ Βρατάνος προσωρινῶς, καταπλεῦσαν ἐντολῇ τῆς αὐτῆς εἰς Τεργέστην πρὸς προμήθειαν ὑλικῶν καὶ ἐπανελθὼν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε διωρίσθη κυβερνήτης αὐτοῦ Δ. Παππανικολῆς. Διαταχθεὶς δὲ νὰ μεταφέρῃ Γερμανοὺς εἰς Ἀγκῶνα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐναυάγησεν ἐκ τρικυμίας πρὸς τὴν Κυλλήνην ἐν νυκτὶ θυελλώδει καὶ ἀντιμένων αὐτόθι κατῆλθεν ἐν τῷ θαλάμῳ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναπαυσόμενος, δοὺς τοῖς ὑφ' αὐτῶν

(α) Τελευτήσαντος τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πολυχρονίου ἀγῶνος περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1829 ἀπέπλευσεν ἐπ' Ὀδησοῦ· διαπλέων δὲ Κωνσταντινουπόλεως προῦμνηθεύσατο αὐτόθι τροφάς καὶ ἄλλα ἀναγκαιοῦντα τῷ πλοίῳ· ὃ δὲ τότε ναύαρχος Ταχίρης, διαγνοὺς τὸ πλοῖον, πρὸς ὃ πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχε ναυμαχησεὶ ἐν Χίῳ, ἐγένετο περίεργος, ἵνα ἐκ τοῦ πλησίον ἴδοι τὸν πλοίαρχον, τὸν κατὰ τεσσάρων Ὀθωμανικῶν πλοίων μαχεσάμενον ἐπὶ δύο καὶ ἡμισείας ὥρας· Ὁ ἄφρονος Ἑλλήν ναύτης πρόθυμος ἀπεδέξατο τὴν πρόσκλησιν, καθ' ἣν ἔτυχε διεξιωσύνης φιλοφρονεστάτης παρὰ τῷ ναυάρχῳ τῷ καταδεχθέντι ὁμολογῆσαι ἐνώπιον ἐνωπίῳ ἐγκώμια ἄξια τῶν κατορθωμάτων τοῦ ξενιζομένου, καὶ ὅτι ὑπέσθη ἀπώλειαν 70 ἀνδρῶν κατὰ τὴν διαπάλην· ὑπέσχετο δὲ παρασχεῖν αὐτῷ πᾶσαν οἰανδῆποτε συνδρομήν. Ἄλλοτε δὲ κατερχόμενος διὰ τινος στενωποῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σταυροδρομίου πρὸς τὸ καθωρμισμένον πλοῖον εἶδε μετὰ τινος φίλου μακρόθεν τράπεζαν ἔμπροσθεν καπηλείου, ἐφ' ἧς ἦσαν ἐμπεπηγμέναι πέντε καὶ δέκα φάσγανα καὶ ἱκανὰ ποτήρια πλήρη καὶ μὴ οἶνου· ὃ ἦν τεκμήριον τοῦ μηδένα ἐκεῖθεν διελθεῖν εἰ μὴ ἐπὶ κινδύνῳ ζωῆς καὶ ὁ μὲν φίλος τὸν προέτρεπε νὰ ἀλλάξωσιν ὁδόν, αὐτὸς ὅμως ἐμμένοντας καὶ προχωρήσας ἀνέτρεψε διὰ λακτίσματος τὴν τράπεζαν. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐν μέσῃ τῆς μητροπόλεως τοῦ Ὀθωμανισμοῦ τολμηρᾷ πράξει ὥρμησαν ἐπ' αὐτὸν ἀμφὶ τοὺς εἴκοσιν ἐκ τοῦ καπηλείου ξιφῆρες πρὸς τιμωρίαν τῆς αὐτοῖς ἀγνώστῳ καὶ πρωτοφανοῦς αὐθάδους πράξεως· καθ' ὧν ὥρμησας ὡς λέαν κατετρόπωσε, τοὺς μὲν τρώσας, τοὺς δὲ τρέψας εἰς φυγὴν· καὶ οὕτως ἠνέφρε τὴν τέως κεκλησμένην καὶ ἀδιάβατον ὁδόν.

τάς περαιτέρω ὁδηγίας· οἷτινες ἢ ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἄπειροι τῶν παραλιῶν ἐκείνων προσήγγισαν πέρα τοῦ δέοντος, ὥστε ἐκ τοῦ σφοδροῦ κλύδωνος ὑποτοπεύσας ὁ Παππανικολῆς ἀνετινάχθη ἐπὶ τὸ κατὰστρομα, ἔνθα μετὰ μεγάλης ἐκπλήξεως ἰδὼν εἰς ὃ περιέστηκεν ὁ πλοῦς, μετεχειρίσθη πᾶν ὅτι ὁ καιρὸς ἀπεδέχετο· ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθη νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ γεγενημένα, καὶ τοῦ πλοίου ναυαγήσαντος διέσωσε μόνον τὸ φορτίον (α), ἐπὶ τὴν ὅτι ἀπωλέσθη τὸ ταμιεῖον τοῦ πλοίου, ἐφ' ᾧ καίπερ κηρυχθεὶς ἀ-
θῶς ὑπὸ τοῦ ἐν Καλαυρείᾳ ναυτοδικείου, καὶ ὅμως κατεδικάσθη εἰς ἀ-
πώτισιν μέχρις ὀβολοῦ (β). Εὐρόντες ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ εὐκαιρίας οἱ ἐ-

(α) Ἄλλοτε μεταφέρων Γερμανοὺς στρατιώτας εἰς τὴν Ἀγκῶνα συμπά-
ρελθε καὶ δύο περιωνύμους θαυματοποιούς, οὓς συνισταμένους παρρησιόηθι
διαφερόντως· ὑποχρεωθέντες δ' ἐκείνοι ἐκ τοῦ ἀδρόφρονος τρόπου τοῦ Παππανι-
κολῆ ἐνεδέχοντο νὰ παρουσιάσωσι τὸν θανόντα πατέρα κατὰ τὸ 4805. Ὀλίγα
δὲ τινα ἐρωτήσαντες περὶ τούτου ἐδέξαντο ἀποστῆναι ἐπὶ μικρόν. Ὡ! ὅποια
ἐκπλήξις, ἢ μετὰ ταῦτα κατέλαβεν αὐτόν, ὅποτε εἶδε τὸν πατέρα φορῶντα ὡς
συνήθως καὶ καθήμενον ἐνώπιον ἐστίας μετὰ τῆς καπνοσύριγγος, ἣν ἔφερε πάντοτε
διὰ βίου.

(β) Ἡ ἐκ φθόνου διαβολὴ καὶ αἱ πρὸς τῷ πρόην βασιλεῖ Ὁθωνί πανουργοὶ
εἰσηγήσεις κατάρθρωσαν νὰ διαθέσωσιν αὐτὸν δυσμενῶς πρὸς τὸν Παππανικολῆν,
ἐφ' ᾧ καὶ ἐγένετο διαθέσις. » Ἄλλ' ἐστὶν δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ
πανθ' ὁ ρᾶ· « ἡ ἀρχαία αὕτη ῥῆσις μετεχουσά πως εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐφ-
ηρμόσθη καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ μετὰ τινα χρόνον ἐμφανισθεὶς ἄνθρωπός τις πρὸς
τὸν ἐν Καλαυρείᾳ ἱερέα Γεώργιον τὸν Ἀρανίτην ἡσθολωμένος ἵνα ἐξομολογηθῇ,
ἐνέπιστεύθη μετὰ κατανύξεως πρὸς καθάγνισιν τῆς ἥς διεπράξατο ἀμαρτίας ὅτι
αὐτὸς ἦν ὁ εἰληφὼς τὰ κατὰ τὸ ἐν Κυλλήνῃ ναυάγιον τοῦ Παππανικολῆ ἀπολε-
σθέντα χρήματα· μεθ' ὃ ὁ ἱερεὺς ἐσπουδασμένως μεταβάς εἰς Πειραιᾶ ἀνήγγειλε
τῷ Παππανικολῇ τὸ γεγονός μὴ ὁμολογήσας τὸν ἄνθρωπον. Ἐκεῖνος αὐθαρρὲ ἡ-
γάγε τὸν ἱερέα Ἀθήναζε πρὸς Ἀντώνιον τὸν Κριεζῆν, τὸν τότε αὐλάρχην καὶ
τὸν ὑπασπιστὴν Τσάμην τὸν Καρατάσιν, ὧν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως ὁμολογήσαντός
τὸ γεγονός καὶ διαβεβαιώσαντος τάληθές ἐπὶ τῇ ἱερωσίᾳ αὐτοῦ κατεδείχθη ἡ-
λίου φαινότερον τὸ ἄθῳν τοῦ καταδικασθέντος καὶ τὸ κακὸς τῶν συκοφαν-
τῶν· ἐφ' ὃ ἀπεδόθησαν αὐτῷ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμιείου τὰ ἀδίκως πληρωθέντα
χρήματα, καὶ βραδύτερον ἀνεκλήθη εἰς ὑπηρεσίαν, διορισθεὶς κυβερνήτης τῆς κορ-
βέτας Ἀμαλίας, ἐφ' ἧς αὐτοῦ μάλιστα κυβερνῶντος πολλάκις οἱ βασιλεῖς περιη-
γήσαντο. Εἰ ἡ θεὰ Νέμεσις ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις ἀπέ-
δειξε ψευδῇ τὴν εἰς τὸν ἱστορούμενον ἀποδοθεῖσαν συκοφαντίαν μεθ' ἱκανὸν χρό-
νον, δὲν πρέπει τις νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ θεὸς ὀφθαλμὸς ἐπιβλέπει εἰς τὰς γεγε-
νημένας ἀδικίας καὶ διαβολάς, προκυπτούσας δήπου ἐκ φθόνου, ὅστις μάλιστα ἐμ-
φιλοχωρεῖ εἰς τοὺς ἰδίᾳ οἰκείους, καὶ δὴ καὶ πολίτας τῆς αὐτῆς χώρας, καὶ ὅτι

χθροὶ ἐπέπεσον κατ' ἐκείνου διαβολικῶς, καὶ κατώρθωσαν δι' ἀρρήτων μηχανημάτων νὰ καταδικασθῇ· ἐφ' ὃ ἐτέθη εἰς τοὺς διαθεσίμους ἔως μαρτίου τοῦ 1841 ὁπότε ἀνακληθεὶς ἐκυβέρνησε τὴν κορδέταν Ἀμαλίαν.

Κατὰ τὸ 1843 ἤρθε καὶ ἁπὼν πληρεξούσιος Ψαρόων παμψηρεὶ καὶ

ἐπιόντος τοῦ χρόνου δικαιοὶ τοὺς ἀδικηθέντες καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἀδικησαντας. Ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι ἡδικήθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων ἐπὶ τοῖς πράγμασιν, ὅμως τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν ὡς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη (καθὼς ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἰδίως ὡς πολλὰχρὺ περὶ τοῦ ἀκρηάτου χαρακτηῖρος τοῦ ἱστορουμένου καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸ εὐτολμον τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου), ὅτι ὀλίγοι ἡδικήθησαν ὅσον ὁ Παππανικολῆς· ὃς καὶ ζῶν ἐλάμβανε μισθὸν κατώτερον ἀνθ' ὧν ὑπηρετήσε, καὶ αὐτὴ ἡ χήρα γυνὴ διαιτᾷται λιτότατα ἐν προθεδικαίᾳ ἡλικίᾳ, αἱ θλίψεις αὖξονται ὁρώσης κόρην νυμφευθεῖσαν ἀπρόκιστον, μόνον ὅτι εὗρεθ' ἡ γαμβρὸς ἀποβλέψας εἰς πατρίαν δόξαν καὶ εἰς τὴν καλὴν καγαθὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων· ἐν ᾧ ἄλλων καὶ χῆραι ἀντημεῖφθησαν καὶ κόραι ἐπροικίσθησαν παρὰ τὸ δίκαιον. Φρίττει τις ἀνγκυλώσκων μισθουμένης ἀντὶ ἑκατοντάδων δραχμῶν χήρας ἀνδρῶν ἀφανῶν, ὧν πολλοὶ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀμνηχανωτάτῃ καταστάσει τῆς πατρίδος λυμαίνονται τοὺς ἰδρωτάς τοῦ πτωχοῦ λαοῦ καὶ τὸ ταλαίπωρον ταμιεῖον, ἐξ ὧν ἀδρότατα μισθοῦμενοι παντοιοτρόπως καὶ μετὰ ταῦτα φροντίζουσι νὰ ἀποκατασταθῶσιν· καὶ ὅμως οἱ ἀναιδεῖς οὐ μόνον δὲν κορέννυνται ἀλλὰ καὶ μεμψιμοιροῦσι καὶ οὐδέποτε αἰσθάνονται συμπάθειαν οὐδὲ πᾶλλον τὰς καρδίας βλέποντες δικεμένους ἐν μεγίσταις ἀπορίαις χήρας καὶ ὀρφανὰ ἀνδρῶν, οἵτινες ἐγένοντο πρωταίτιοι τοῦ τρυφῆλου τούτου βίου. Πολλοὶ γινώσκουσιν ὅτι τινῶν δῆθεν τῶν τὰ πρῶτα ἀγωνισαμένων αἱ ὀρφαναὶ θυγατέρες ἐπροικίσθησαν χρήμασι τε πολλοῖς καὶ ἐκτεταμέναις γαίαις κατ' ἐκλογὴν τῶν γαμβρῶν. Πῶς δυνατόν νὰ προκόψῃ τὸ ἔθνος τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἐπικρατεῖ ἡ παράνομος αὕτη διαμονὴ τοῦ δικαίου· ἐξ οὗ ἄλλαι μὲν οἰκογένειαι ἐντρυφῶσιν, ἄλλων δὲ πένονται τὰ ἔσχατα; Ἀπὸ ταύτης τῆς θεοστρυγῆς ἀδικίας καὶ παρανομίας ἐπικρατησάσης πανταχοῦ προέκυψεν ἡ καθ' ὅλου πολιτικὴ καχεξία, κατ' ἧς ἐξανίστατο τὸ δημόσιον πνεῦμα ἐξαιτούμενον δικαιοσύνην κατὰ τὰς δημοτικὰς καὶ βουλευτικὰς ἐκλογάς, κατὰ τὴν νεοσυλεξίαν, κατὰ τὰς ἀγωγὰς ἐπὶ ὀφειλήμασι εἰς τὸ δημόσιον. Διότι τέως ἐστρατολογεῖτο μονογενὴς υἱὸς καὶ ἀφίεντο πλάσια τέκνα· ἐνήγοντο οἱ ὀφείλοντες εἰς τὸ δημόσιον ὀλίγιστα καὶ παρεβλέποντο οἱ πλεῖστα ὀφείλοντες· καὶ ταῦτα διότι ἡ σεβασμία κυβέρνησις ἀπέβλεπεν εἰς συμπόλιτευσιν καὶ ἀντιπολίτευσιν. Ἀποκρύπτοντες τὰ ἡμετέρα αἴσχη ἀποσιωπῶμεν τὰς πράξεις τῶν ἀστυνομικῶν καὶ τὰς πρὸς τοὺς πολίτας ὑβρεῖς ἐπάρχων, ὁποίαις οὐδὲ Ὁθωμανοὶ ἐξέφερον ποτὲ ἐπὶ τοὺς ὑπηκόους. Ταῦτα τὰ ὀλίγα ῥήματα, ἅπερ ἐκφέρομεν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἐνὶ τούτῳ παραδείγματι, γενέσθωσαν νοθεσία ταπεινὴ τοῖς δημοσίοις λειτουργοῖς τοῖς ὅσοις περικυκλοῦσι τὸν ὑποπτον ἄρχοντα. Διότι καὶ ὁ μικρὸν νοῦν ἔχων συνήσιν ὅτι παραίτιοι τῆς καταταλύσεως τῆς πράξης βασιλείας ἦσαν χαμερπεῖς κόλακες ἢ ἀναιδεῖς ὑβρισταὶ ἀνάισχυντοι φίλαρχοι.

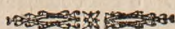
κατὰ τὴν λήξιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως βουλευφόρος κατὰ τὸ 1844· τῷ δὲ 1845 ἀπεσάλη εἰς Γύθειον, ὅπου ἐστάθμευεν ἵνα καταπραΐνῃ ἔριδας ἀναφύσας ἐν τοῖς Λάκωσιν· ἐκτελέσας δὲ ὅπως ἔδει τὴν ἀποστολὴν διαλλάξας τοὺς διαφορομένους εἰρηνικῶς ἐπηγάγετο τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν κατοίκων πάντων, ἣ καὶ διὰ πράξεως μετωχετεύθη εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἐκτοτε πλοιαρχήσας ἕως Μαΐου τοῦ 1846 κατέστη πρόεδρος τοῦ ναυτοδικείου (α) μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου, ἐπελθούσαν τῇ 29 Ἰανουαρίου 1855, πρωίας (ῥῆρα ἐβδόμη) ἐν Πειραιεῖ ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν· ὁπότε ἅμα πυθόμενος ὁ ναύαρχος Γάλλος ἤτησάτο νὰ τῷ ἐπιτραπῇ ἡ κήδευσις τοιούτου περιωνύμου ἀνδρὸς μετὰ τῶν προσηκουσῶν τιμῶν. Ἀλλὰ βασιλικῇ ἐντολῇ ἀνεβιβάσθη ὁ νεκρὸς Ἀθήναζε, ἔνθα ἀποτεθεὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν καὶ αὐτοῦ φυλαττόμενος παρ' ὅλην τὴν νύκτα ἐκηδεύθη τῇ ὕστεραίᾳ περὶ τὴν ἐνδεκάτην π. μ. προσηκόντως. Ἐκ τῶν ὧσιν διηγήθημεν, καὶ τούτων οὐχὶ ὅπως προσῆκε ἐκτενῶς, πᾶς τις, ἂν εἰκάσειεν ὅτι παρὰ πάντα τὸν βίον ἐτιμᾶτο καὶ ἡγαπᾶτο πρὸς πάντων τῶν ιδίων πολιτῶν. Καὶ τοῦτο ἀναμφισβητήτως, ἀφ' οὗ ἐτιμήθη πρὸς τῶν

(α) Πρὸς διάχυσιν τῶν ἀναγνωστῶν ἐπάγομεν καὶ τὸ ἐξῆς ἀξιωματημόνευτον διήγημα. Κατὰ τὸ 1843 μηνὶ Αὐγούστῳ μετέβη ἡ θυγάτηρ τοῦ ναυάρχου Ψαρρῶν Μαρία εἰς Χίον πρὸς ἐπίσκεψιν ἐνὸς στενοῦ συγγενοῦς, παρ' ᾧ καὶ κατέλυσεν· αὐτόσε ἦλθε καὶ ὁ πασσᾶς τῆς χώρας ἐπισκεψόμενος· παρεμπεσόντων δὲ ἄλλων πολλῶν λόγων καὶ ἐρωτήσεων ἀπέτεινεν ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ναυάρχου καὶ τοῦ τοῦ Παππανικολῆ, πυνθανόμενος ἐὰν ζῇ καὶ ὁποίας ἔτυχεν ἀμοιβῆς παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἐκείνης δὲ ἀποκριναμένης ὅτι ἀντημείβετο διὰ τοῦ βαθμοῦ πλοίαρχου ἀνερωτήσαντος ἐκεῖνου περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως πλοίαρχος, καὶ πυθόμενος, ὁποῖα τινὲς τῶν παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς στρατιωτικῶν βαθμῶν ἦν παρὰ τὸν ἄλλῃλος, μειδιάσας καὶ κινήσας τὴν κεφαλὴν ἐπέειπε εἰρωνικῶς. »Πρὲπειν του Πρὲπειν του«· διότι ἦλθε καὶ ἐπολέμησε μετὰ τὸν Ταχίρ πασσᾶ μὲ τέσσαρα πλοῖα μέσα στὴν Χίον· καὶ ὅτι τοῦ κάμη ὁ βασιλέας »πρὲπειν του.« Τοιαῦτα καὶ ἄλλα τινὰ παραπλήσια εἶχον καὶ ἔχουσι νὰ διηγηθῶσιν οἱ τοὺς εὐδαίμονας ἐκείνους χρόνους ἀξιοθέντες ἰδεῖν καὶ συμπράξαι. Παράμειλλοι τοῖς εἰρημένοις εἰσὶν αἱ τύχαι καὶ σχεδὸν πάντων τῶν εἰλικρινῶς καὶ φιλελευθέρως καὶ εὐσεβῶς πρότε τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ ταῦτα ὑπηρετησάντων τῇ πατρίδι, εὐδοκίμησάντων ἀείποτε παρὰ τῷ πεπτωκότι κυβερνητικῷ συστήματι τῶν φιλοχρημάτων κολάκων καὶ χαμερπῶν, καί, καθ' ὅλον εἶπεῖν, πάντων οὐ κατὰ βάθος καὶ κατ' εὖρος ἐνιδόντων εἰς τὸ εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὰς προγονικὰς κληροδοτήσεις, ἃς οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐν βιβλίοις γράψαντες κατέλιπον ἡμῖν καὶ τοῖς ἐπιγιννομένοις ἀλλοφίλοις τιμαλφίς καὶ μῆλιον.

ἀλλοδαπῶν καὶ ἐσεβάσθη ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἡττηθέντων πολεμίων, ὡς ἀνωτέρω ἴδωμεν. Ἐπὶ τούτοις στηριζόμενοι καὶ ἀνακεφαλαιούμενοι διὰ βραχείων δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ ἱστορηθεὶς οὕτω πῶς. Ἐκ παίδων ἡ ἀφελὴς τὰ ἤθη καὶ τὴν συμπεριφορὰν ὅπως ἦσαν τὸ πλεῖστον οἱ τότε ἄνδρες, φιλόανθρωπος πρὸς πάντας ὥστ' ὠφελεῖν καὶ μηδένα ζημιῶσαι ἢ ὅπωςδὴποτε βλάψαι. Ταύταις ταῖς ἀρεταῖς παρωμάρτουν χριστιανικὴ εὐσέβεια τόλμα καὶ θάρρος ὄντως ἑλληνικὸν μετὰ δεξιότητος καὶ ἱκανότητος δι' ὧν διεκρίθη πολλαχοῦ. Πολλάκις εἰσπλέοντι εἰς Πειραιᾶ ἐπεκρότουν ναῦται ἀξιώματικοὶ Εὐρωπαῖοι τῶν ἐκεῖ ναυλοχούντων πλοίων, θεωρούντων αὐτὸν ἓνα τῶν δοκιμωτάτων ναυτικῶν τῶν τότε χρόνων. Τῶν δὲ οἰκείων πολιτῶν ἡ τιμὴ καὶ τὸ σέβας πρὸς αὐτὸν δηλοῦται ἐν ταῖς τελευταίαις ἐκλογαῖς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀπόρροια τῶν κατορθωμάτων, ὧν ἐμμένοντο μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐ μόνον οἱ συναγωνισθέντες ἀλλὰ καὶ αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανά. Ἡ δὲ τιμὴ αὕτη κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἐστὶ πλείστου λόγου ἀξία, ὅσῳ αἱ τότε ἐκλογαὶ ἐτελοῦντο ἀνεπηρέαστοι καὶ ἀπαραδίαστοι, ἅτε ὑπάρχοντος ἔτι πυρῆνος τῆς παλαιᾶς ἐλευθερίας. Καὶ κατοικομενοῦ μνημονεύουσιν αὐτοῦ πλειστάκις ἐν ἐντεύξεσιν, ἐν αἷς τυγχάνουσιν ἄνθρωποι παθόντες ἀγαθὸν τι ὑπὲρ αὐτοῦ ὕλικῶς ἢ καὶ διὰ νοθεσιῶν.

Τοιαῦται ἐν βραχεῖ ἦσαν αἱ κοσμοῦσαι αὐτὸν ἀρεταί, αἵτινες μνημονεύόμεναι καὶ σωζόμεναι ἀπαραμειώτοι ἐμμένουσι τῇ καὶ νῦν ἔτι ἐπιβίωσιν γυναικί, καὶ αἱ ὁποῖαι εἰς ἐνίους κακόφρονας καὶ φθονερούς κατέστησαν σκάνδαλον, καὶ διὰ τοῦτο ἡγωνίζοντο πάσαις δυνάμεσιν νὰ ἐλαττώσωσι τὴν εὐκλειαν αὐτοῦ, γιγνόμενοι πρόσκομμα εἰς τὸ νὰ προαχθῇ ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ τινες, οἱ ὁποῖοι συνασπισθέντες δῆθεν πρὸς τὸ συμφέρον τῇ πατρίδι, παραβάντες ὑποσχέσεις ἐγκατέλιπον αὐτόν· καὶ τοῦτο ὅπως διὰ τῶν συνήθων τεχνασμάτων ἐφίκωνται τῶν ποθομένων, τυφοῦμενοι ὑπὸ τῆς φιλαρχίας κ. τ. λ. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπιόντος τοῦ χρόνου ἔλαβον τὰ ἐπίχειρα τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐναντίων τῆς προόδου τῆς πατρίδος διαβολικῶν ἐπινοιῶν. Ὡστε ἀφορῶν τις πρὸς τούτους, εἰ καὶ ὀλίγους, μακαρίζει τοὺς ὅσους προὔλαβεν ἡ θεία πρόνοια νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς πολιτείας ταύτης, ἵνα μὴ ἀναχρωσθῶσιν ὑπὸ τῆς φαγεδαίνης τῆς καταβιβρωσκούσης ἕως τῶν ἐγκάτων τὸ μικρὸν καὶ ἀσθενὲς τῆς πολιτείας ταύτης σῶμα, τὸ ὁποῖον πολιτικῶς ἐπὶ αἰῶνας τεθαμμένον ἀνῆγειραν οἱ Ἕλληνες διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων θυσιῶν,

ἐλπίζοντες σὺν θεῷ νὰ αὐξήθῃ εἰς μέγα. Ἐὰν δὲ διατελῶμεν οὕτω πολυ-
τευόμενοι καὶ διαιτώμενοι, ἐλαχίστη ἐλπίς ἐναπολείπεται νὰ ὑπάρξωμεν,
ἐπὶ πολὺ, εἰ μὴ φθάσα θεία χεὶρ σώσει τὸ ταλαίπωρον τοῦτο ἔθνος ἀπὸ
τῶν σκωλήκων καὶ τερηδόνων καὶ ἐξαλείψει τὴν αἰποτὴ αὖζουσαν σῆψιν

Ἐπίλογος.

Ἀπὸ τῶν διυστορουμένων καταφαίνεται, ὁποῖός τις ἀναδέδεικτο ὁ
βιογραφούμενος ναυδάτης κατὰ τῶν ὑπὲρ παλιγγενεσίας τῆς Ἑλλάδος
ἀγῶνα. Οἱ μόνον νοῦν καὶ κρίσιν ἔχοντες καὶ τὰ πράγματα ἐκ τοῦ
σύνεγγυς εἰδότες κρινούσιν δῆπου οὐκ ἀλλοίως ἢ ἡμεῖς. Ἡ ἀρχαία τῶν
ἡμετέρων προγόνων ἱστορία διαβρῆθην ἀνακηρύττει, ὡς ἐνὸς καὶ μόνου
ἀνδρὸς ἡ πρωτοβουλία πολλάκις ἔσωσε πολλοὺς ἀπὸ δεινῶν κινδύνων
(α)· οἷον ἡ τοῦ Μιλτιάδου Μαραθῶνι, συμπράττοντος τοῦ Ἀριστείδου, ἡ
Θεμιστοκλέους Σαλαμῖνι (β), ἡ Περικλέους τὰς Ἀθήνας ἐφ' ὅσον ἔζη, ἡ
Κόνωνος παρὰ Κνίδω, συγχρόνως τοῦ Ἀγησιλάου ἐν Κορωνείᾳ (γ), ἡ
Ξενοφῶντος τοὺς ἐν Περσίᾳ ἀμνηχάνως διακεκμένους μυρίους, ἡ Ἐπαμει-
νώνδου ἐν Λεύκτροις τῆς Βριωτίας, ἡ Εὐμένους κατὰ τοῦ Ἀντιγό-
νου (δ), ἡ Φαβίου τοῦ Μαξίμου κατὰ τοῦ Ἀννίβα (ε). Τοιούτους οὖν
προῦφαιναν ἄνδρας καὶ ὁ νέος τῶν Ἑλλήνων ἀγὼν, ὀλίγους μὲν ἀλλὰ
μνήμης ἀξίους, ἐξεταζομένους πρὸς τὴν ἄρτι προγεγεννημένην κατὰ-
στασιν τῆς Ἑλλάδος. Τίς ἔσται ὁ διστάσων παραβαλεῖν τὸν βιογρα-
φούμενον ἐκείνοις, οἵτινες ἐκ παίδων ἐλεύθεροι γεννώμενοι ἡσκούντο τὰ
πολεμικὰ παρὰ πάντα τὸν βίον; Μονήρη τοιαῦτα παραδείγματα ἀνα-
φαίνεται ἐν τῇ προγονικῇ ἱστορίᾳ, ὧν ἱκανὸν νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ
παρὰ Σάμῳ τὸ πρῶτον καὶ ἄπαξ γενόμενον καὶ διὰ πάσης τῆς καθο-
λικῆς ἱστορίας, ὅτε ἐναυάρχουν τῶν μὲν Ἀθηναίων Περικλῆς καὶ Σο·

(α) Ἰσοκράτους Πανηγυρικός Α'. Ἐνὸς ἀνδρὸς εὖ φρονήσαντος ἅπαντες ἂν ἐ-
πολαύσειαν οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκείνου διανοίας.

(β) Πλουτάρχου Θεμιστοκλῆς Κεφ. (ιβ) τοῦ αὐτοῦ [ις.]

(γ) « Ἀγησίλαος » (ιζ.)

(δ) « Εὐμένης » (ιγ.)

(ε) « Φάβιος Μάξιμος » (ις.)

φοκλῆς ὁ ποιητής, τῶν δὲ Σαμίων Μέλιστος ὁ Ἐλεατικὸς φιλόσοφος (α). Ποῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀνεφάνησαν στρατευόμενοι καὶ ἡγούμενοι φιλόσοφοι καὶ ἱστοριογράφοι καὶ ῥήτορες κ. τ. λ.; ἢ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι, οἷον εἰς ὁ Θουκυδίδης; Ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ δοκιμάζεται οὐ μόνον κατὰ πολυπλήθων στρατοπέδων ἀντιμαχομένη ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπικαίροις τῆς πατρίδος στάσεσι φανερούμενη παρ' ἐνὶ καὶ μόνῳ ἀνδρὶ ὅσος καὶ ἐν ἄλλοις παρίσταται ἡμῖν Δ. ὁ Παππανικολῆς δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος, ἐπαγόμενος τὰ βλέμματα χιλιάδων ναυμάχων. Ὡσαύτως τὰ τῷ Παππανικολῇ πεπραγμένα κατὰ τὴν 1822 ἐπιχείρησιν μαρτυρεῖ ἀριδῆλως τὸ τε μεγαλεπίβολον φρόνημα καὶ τὴν φιλάνθρωπον διάθεσιν. Ὄντως δὴ ἦν οὗτος ἔχων ἀρχαίας πατρώας ἀρετάς, ἅμα δὲ καὶ χριστιανικάς, εἰ καὶ ποτε τὸ ἀθῶον τῆς καρδίας αὐτοῦ κατερράδιουργήθη ἄλλοις πανουργοτέροις ἢ καὶ βασιάνοις. Ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν κρίσιν ἐπιβεβαιοῖ ἢ τε καταγωγὴ ἀνατροφῆ καὶ οἰκιακὴ ὡς ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ συμπεριφορὰ. Ἐάν τις ἀναλογισθῇ, πῶς καὶ ποσάκις καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον προσεφέροντο οἱ Ἕλληνες ὡς δῆθεν τιμωρούμενοι τοὺς βαρβάρους τοὺς ἐπὶ μήκιστον χρόνον δεδρωκότας καὶ ἀνάστατον πεποιηκότας τὴν πάλαι εὐδαιμονοῦσαν καὶ εὐανδροῦσαν Ἑλλάδα χώραν, ἧς τὸ δάπεδον ἠρδευσαν αἷματι Ἑλληνικῷ, καταμιάναντες πᾶν ὃ τι ἐνομιζέτο ἱερὸν καὶ ὅσιον· τότε δὴ καὶ μόνον ὁ διεξιὼν τὰ τῷ 1823 περὶ τοῦ Παππανικολῇ ἱστορηθέντα ὁμολογήσει ὅτι ἐμφαίνουσιν ἀριδῆλως τὴν φιλάνθρωπον αὐτοῦ διάθεσιν, ὅς καὶ τοι ἴσχυσεν αὐθαιρέτως νὰ ἐπιτελέσῃ πάνθ' ὅσα δεινὰ πρὸς τοὺς αὐτῷ ἠττημένους καὶ ἐξωγρημένους· ἀλλὰ μέντοι ἐτέδειξεν ὄντως χριστιανικὸν ἦθος, μὴ παρασυρθεὶς εἰς τὸ νὰ κηλιδώσῃ πῶς τὸ ἀπὸ πατρώων ἀρετῶν ὀρμηθὲν τολμηρότατον ἐπιχείρημα, τὸ νὰ ἀποσεισθῇ ἅσων ἔνεστι φιλανθρώπως πολυχρόνιος καὶ βαρύτατος δουλείας ζυγός, καὶ πάσαις ταῖς δυνάμεσιν ἀπεῖδεν, πῶς νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀπαραιτήτως παρομαρτούσας πάντοτε παντοίας καὶ ποικιλοτρόπους περιπετείας, αἱ μικροῦ δεῖν ἐβύθισαν τὴν πατρίδα εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀπωλείας. Δι' ὃ τῇ τε πατρίδι τὸ ἀφ' ἑαυτῷ ὡς ἀγαθὸς πολίτης ἤμυνε τελεσφόρως καὶ τοὺς πλεμίους εὐτόλμως ἀμυνόμενος ἐφείσατο μέντοι.

Τῶν εἰδημόνων τῶν ποικίλων καὶ ἀλλοίων περιπετειῶν, ἃς ὑφείσκει

(α) Ἐπιθι Πλουτάρχου βίον Περικλέους Κεφ. κς κζ κη· ἐγένετο 440 Π. Χ. καὶ Κικέρωνα περὶ καθηκόντων βιβλ. Α'. κεφ. μ'.

ὁ πολυκύμαντος τῶν νέων Ἑλλήνων πόλεμος πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐπ' κεῖνος μόνος εἶη ἂν ἱκανὸς διχγνῶναι ἐν αὐτῷ μεταίχμιον διαιροῦν ἀκηλιδῶτους παραλεληθῆτας ἀπὸ τῆς θεοστεγούς διχγονοίας, (α), ἥ ἔπειτα ὡς πολυκέφαλος Ἰδρα, ἀνέκυψεν ἐπὶ πᾶσαν τὴν μαχομένην Ἑλλάδα, καὶ οὐχ εὐρέθη δεύτερος Ἡρακλῆς· τὴν δὲ τῶν τριῶν εὐφροσύνων ἐνι-αυτῶν ἱστορίαν γλαφυρῶς φιλαλήθως καὶ εὐστοχῶτα πάντων τῶν μέχρι δεῦρο συνέγραψεν ὁ αὐδίδιμος μητροπολίτης παλαιῶν Πατρῶν, Γερμανός, (ὁ πρῶτος ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας [τῷ μεγάλῳ σπηλαίῳ] ἀναπετάσας καὶ εὐλογήσας τὴν σημαίαν τοῦ αἰσιῶς καὶ ἐπὶ χρυσταῖς ἐλπίσιν ἀρχομένου ἱεροῦ ἀγῶνος), πρὶν ἂν παρεισφρήσῃ καὶ ἡ ἀχρι τοῦδε ἐπικρατήσασα φιλαρχία, ἡ καταμιαίνουσα πανθ' ὅσα φιλοπόλυσιν ἀνδράσιν αἰσιῶς κατῴρωθαι καὶ κατὰρθεῖται.

Οὐκοῦν τὸ μεταίχμιον ἐκεῖνο ἦν ὁ 1824 ἐνιαυτός, ἐν ᾧ συνέπεσεν ὁ μέγιστος τοῦ καθ' ὅλον τὸν πόλεμον κινδύνου, ἐπαπειλήσας τῇ πατρίδι τέλειον ὄλεθρον. Τότε γε ἀδυνατῶν ὁ σουλτάνος νὰ περαιωσῇ μόνος τὴν ὑπόταξιν τῶν ἐπαναστατῶν προσεκάλεσεν εἰς ἐπικουρίαν ἅπαντας τοὺς ὑφ' αὐτῷ ὑποτελέας ἡγεμόνας κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ τούτῳ στενῶς συνημμένιου χριστιανισμοῦ, ὧν ἀπεσείλαντο ἕκαστος μοῖραν νευτικὴν, (ἀπαραλάκτως ὡς μετὰ τὴν λῆξιν τῶν Περσικῶν ὁ Πέρσης μὴ ὦν ἱκανὸς νὰ καταβάλλῃ τοὺς τότε Ἑλληνας ἐπεκαλέσατο τὴν ἐπικουρίαν τῶν τότε εὐδοκιμούντων ἐν τοῖς ναυτικοῖς καὶ ἐν τῇ ἐμπροίᾳ Φοινίκων, οὗς ἐπέπρωτο ὁ ἄξιος γόνος τοῦ Μιλτιάδου Κίμων (β) νὰ ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης, ἀράμενος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς νίκας, δῆλον ὅτι δύο ναυμαχίας ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ Φοινίκων, καὶ τὴν τρίτην, πεζομαχίαν, αὐθις ἀπὸ τῶν Περσῶν, παρ' Εὐρυμέδοντι τῷ ποταμῷ τῆς Παμφυλίας 459 πρὸ Χριστοῦ). Ὅτι πατρόθεν οἱ Ἀσιανοὶ βάρβαροι ἐσχέκεσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων μῖσος, ἥ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ Ἀσία ἐμάχετο πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος κατ' ἀρχὰς τοῦ ἀβιβλίου. Οὕτω συγχρόνως τοῖς Πέρσαις ἐπέπεσον οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων, ὁμολογησάντων ἐκατέρωθεν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατενικήθησαν ἡγουμένου τοῦ βασιλέως Γέλωνος. Κατὰ Πλούταρχον τὸν πολλάκις ἐν ταῖς συγκρίσεσι τῶν παραλήλων βίων ἐστ' ὅτε, καθάπερ αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, παραβάλλει ἄνισα

(α) Ὡς δὲ διχασταίῃ καὶ πάγκαιος ἔμμορε τιμῆς.

(β) Πλούταρχου Κίμων Κεφ. ιβ. ιγ. ιδ.

ἑλληλοῖς ἔργα, καὶ αὐτοῦ ἡγοῦμεθα οὐκ ἀνάξιον οὐδ' ἄκαιρον παραβα-
λεῖν ἐκείνοις τὰ παρὰ Κῶ καὶ Μανδαλιᾶ ἢ Γέροντι ἄρτι γεγεννημένα·
ἐν οἷς, καθάπερ ὁμολογεῖται ὑπὸ ἐπισήμου ἐγγράφου τῶν τότε ἡγουμέ-
νων, συνεβάλετο τὰ μέγιστα ὁ βιογραφούμενος πρὸς σωτηρίαν τῆς δια-
κυβευομένης τύχης τῆς Ἑλλάδος. Ὅπου δὲ δὴ τὰ πράγματα αὐτὰ ὁμο-
λογοῦσιν ἀναμφιλέκτως, ἐκεῖ οὐκ ἔστι χρεία πολλῶν λόγων· μὴ που ἀ-
κούσωμεν καὶ ἡμεῖς ὃ ἤκουσεν ὁ ἀναβάς ἐγκωμιάσων τὸν Ἡρακλέα.

Ἄλλως τε καὶ οὐδὲ ἡ ἱστορία τῶν 1825—27 σπανίζει τολμηρῶν
ἐπιχειρήσεων τοῦ ἱστορουμένου, ὃς καὶ παρ' αὐτῆς τῆς τότε κυβερνήσεως
νῦν μὲν ἀποπεμπόμενος, νῦν δὲ παραπεμπόμενος ἀπὸ τήμερον ἐς αὔριον,
καὶ τοῦτο διὰ παρακλήσεις σκοπούσας τὸ τῇ πατρίδι συμφέρον, καὶ
ὅμως ἐκεῖνος πάντα ἐκεῖνα ὕστερα τιθέμενος ἀφεώρα πρὸς τὴν κρίσιν
τῶν ἐπιγιγνομένων. Τὰ δ' οὖν ἡμῖν ἄνωθι ἱστορούμενα ἐπιμαρτυρεῖται
καὶ τοῖς περὶ τῶν οἰκείων ἐκείνῳ ἱστορικῶς παραδεδομένοις. Οὐ μὲν
ἀλλ' ἀναφαίνεται μετεिल्θὼς σχεδόν τι πάντων τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ
πολέμῳ ἀξιολόγων γεγονότων· καὶ δὴ καὶ ὡς ἐν κεφαλαιῷ εἰπεῖν παν-
ταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐξετάζεται παρὼν εἴτε χρονικῶς
εἴτε τοπικῶς· οἷον συμπράττων ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος καὶ ἐπ' αἰσία
ἀποβάσει τοῦ πολέμου οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ πολίταις ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ
ἐτέρων Ἑλληνίδων χωρῶν ἢ πόλεων, καὶ γε καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀλλοδαποῖς
τοῖς τὰ μάλιστα ὡς φιλέλλησι καὶ ἐπ' ἀνδρίᾳ διαπρέψασιν.

Τὰ ἐν τοῖς 1828—29 ἱστορημένα περιέχουσιν ὡσαύτως οὐκ ὀλίγα
μνείας ἀξία ἔργα τοῦ περιγραφομένου· δρομαίως θεῖ ἐπὶ τῷ ἀκούσμα-
τι, ὡς ἄλλαι τρεῖς νῆες μακρόθεν ἀναφαίνοντο, καὶ τῶν ἄλλων ἀ-
ποπλεόντων πρὸς πρόληψιν τοῦ ἐγγὺς κειμένου κινδύνου ἐκεῖνος αἵρε-
ται τὰ πόρρωθεν ἐπαπειλοῦντα δεινὰ τῇ πατρίδι, ἀναμένων ἐν Κρήνῃ
(Τσεσμέ), μὴ τις ἐκεῖθεν προῖοι κίνδυνος· αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπιθέμενος ἅμα
ὀλίγοις τοῖς ἀμφὶ αὐτῷ τῇ ὑψιρρόφῳ ναυαρχίδι προὔλῃ τὸ ἐπιὸν μέ-
γιστον δεινόν.

Παρὰ τῇ Χίῳ προσκληθεὶς πρὸς ὑποχώρησιν εἰς τὰ Κόκκινια, ὁρμήσας
ὅμως ἐπὶ τὴν ναυαρχίδα τῶν πολεμίων ἐμάχετο 2 1[2] ὥρας. Ὅθεν
καὶ ἐνταῦθα προκαλεῖ ἐκοντὶ τοὺς πολεμίους εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης,
ἀναμένων ἀταράχως τὰς ἐπιθέσεις τῶν πολλαπλασίων ἀντιπάλων καὶ
ἐνδελεχῶς ἀντιταττόμενος αὐτοῖς. Μετ' ὀλίγον ἐμποιεῖ, ὡς ἐωράκειμεν,
ἐν πολλοῖς καὶ αὐτοῖς τοῖς παλαιόθεν ἐχθίστοις πρὸς τοὺς Ἕλληνας οὐ

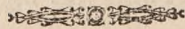
μόνον δέος ἀλλὰ καὶ σέβας πρὸς τὴν ἣν ἐπιδείκνυτο ἀρετὴν οὐ τοῦ τυγχόντος ἐπαίνου ἀξίαν. Πολλάκις καὶ πολλαχοῦ προλαμβάνων ματαιοῦτάς συνήθως ἐν τακταῖς μάχαις ἐξ ἀπίνης ἐπιούσας τρόπας καὶ μεταβολὰς τῆς τύχης. Ἐν παραδείγματι μετακομίζει εἰς ἀσφάλειαν ἐπὶ τοῦ ἰδίου πλοίου ἀνθρώπους μεγίστου λόγου ἀξίους, αἶρεῖ δὲ πεινίους καὶ ἄλλους, οἵτινες ἀπολυτροῦνται ἀντὶ πολλῶν. Ἐκείνον προτιμᾷ ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας καὶ αὐτῷ ἀνατίθῃσι πολλὰς καὶ σπουδαίας ἐπιχειρήσεις, ἀποτολμῶντι καὶ πεζῇ μάχεσθαι τυχοῦσας ἀνάγκης.

Τετελευτηκότος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου, ὡς ἄλλος Ἀριστείδης ἢ Ἐπαμεινώνδας ἢ Φωκίων ἢ Κιγκινάτος ἢ Δεντάτος, ἐπιδίδοται εἰς ἰδιωτικὸν πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων. Τελευτῶντες δὴ τὸν ἐπίλογον ἐπάγομεν τάδε· ὁ ἐν πολλοῖς ἀξιάγαστος καὶ παραβόλως ὁρμῶν, οἷος ἐστὶν ἐπιτιμηθῆναι ἐπὶ ἀλογιστία, ὥσπερ οἱ παρὰ Πλουτάρχῳ Πελοπίδας (α) καὶ ὁ τοῦτῳ παραβαλλόμενος Μάρκελλος ὁ Ῥωμαῖος, ὁ τῷ Φαβίῳ συναγωνισάμενος κατὰ τοῦ Ἀννίβα, καὶ προρητῆς τῶν Συρακουσῶν, ἐπιτιμῶνται ὡς παραβάλλοντες σφᾶς αὐτοὺς εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους, ὡς εἰ εἴψαν ἀπλοῖ στρατιῶται.

Καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς σωτηρίας καὶ ζωῆς τῶν ἀρχόντων ἡρτῆται σωτηρία ἢ ἀπώλεια ὁλοκλήρων πολιτειῶν ἢ πολυπλήθων στρατοπέδων. Ἀλλὰ μὴν ὁ βιογραφούμενος, ἡγυόμενος ἑαυτὸν οὐχ ὡς ἀρχηγὸν ἀλλ' ἀπλοῦν ἰδιώτην στρατιώτην καὶ πολίτην Ἑλλήνα, οὐδεπώποτε ἐπεθύμησεν ἀρχῶν καὶ τιμῶν προσκαίρων ἀλλὰ δόξης αἰδίου. Πολλοὶ ὅμως τῶν προγεγενημένων καὶ ἐπιγεγενημένων ἡγοῦνται μειζόνων ἐγκωμίων καὶ πολυτελεστέων ἀμοιβῶν ἀξίους ἄνδρας τότε ναυαρχήσαντας ἢ ἀτεχνῶς μικρὰς ἀρχὰς ἄρξαντας, περὶ ὀλιγίστου τιθέμενοι ἄλλους, οἵτινες αὐτομάτως καὶ ἐκ μικρῶν ὁρμώμενοι οὐκ ἐλάττω κατωρθώκεσαν· ἐξ ὧν τοίνυν ὁ ἡμῖν ἱστορημένος τῇ 29 Φεβρουαρίου 1828 ἀντιτέτακτο τελεσφόρως ἐν Χίῳ πρὸς τέτταρας πολεμίας ναῦς ἐπὶ δύο καὶ ἡμισείας ὥρας ἐνδελεχῶς. Ἵνα μὴ μακρηγοροῶμεν, ἀφίεμεν τοὺς εὖ φρονούντας καὶ συνιέντας ἀδελκάστους ἀναγνώστας ἐκ ταύτης καὶ μόνης τῆς πράξεως νὰ τεκμηριώσωσι περὶ τοῦ ἥθους καὶ τῆς καρδίας, ἃ ἐπεδείξατο ὁ ἱσορούμενος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον· τοῦτο τὸ κατόρθωμα καθ' ἡμᾶς πρὸς

(α) Πλουτάρχου Πελοπίδας Κεφ. Γ'. τοῦ αὐτοῦ σύγκρισις Πελοπίδου καὶ Μαρκελλου.

φέρει στέφανον ἀμάραντον ἐπὶ τῶν βωμῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς ἐθυσιάσθησαν μυριάδες καλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νῦν ἐλευθέρας γῆς. Οὐ μὲν ἀλλ' εἰσὶ καὶ οἱ ἡμαρτημένως κρίνοντες περὶ τῶν οἰκείων, ἀποδιδόντες ἐγκωρίοις τιμὰς ὑπερτέρας τῶν ὧν διεπράξαντο ἐν τῷ Ἑλληνικῷ πολέμῳ, ὥς περὶ ἐκεῖνοι ἦσαν ἢ ἀλλόφυλοι ἢ ἀλλόδοξοι. Ἐν παραδείγματι· εἰ τίς πού ἐκ τῶν ἄλλων δύο ναυτικῶν νήσων τῶν συναγωνισαμένων τὸν καλὸν ἀγῶνα διεκρίθη ἐν τοῖς ἰδίοις πολίταις, ἀξιοῦται εἴτε ζῶν εἴτε ἀποθανὼν ἐγκωμίων, τοῦτο οὐδὲν κωλύει τὸ νὰ ἐπαινῶνται καὶ ἄλλοι. Τὴν τοιαύτην δοξασίαν ἡγούμεθα ἀναξίαν ἀνδρῶν κοινωνησάντων τοῦ ἀγῶνος· καθ' ὅτι πολλοὶ τῶν ἐν τῷ ἀγῶνι σχεδὸν ἀφανεῖς ὄντες ἢ καθ' ἥττονα λόγον συντελέσαντες ἀλλὰ ἰσχύσαντες διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου, ἀναστρεφόμενοι ἐν βασιλικαῖς ἐντευξέσι καὶ ἐστιάσεσι, διέδωκαν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἀδαεσί τῶν πραγμάτων, ὅτι αὐτοὶ κατώρθωσαν τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα· μὴ εἰδότες οἱ δαίμονιοι ὅτι ἄλλως φρονοῦσι καὶ κρίνουσιν οἱ περιγενόμενοι κάτοικοι τῶν τόπων, καθ' οὓς διεδραματίσθησαν τὰ ἰσορούμενα· δηλ. οἱ Κυδωνιᾶται καὶ Λέσβιοι καὶ Χῖοι καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἅπαντες οἱ τὰς τῆς Ἀσίας ἀκτὰς καὶ τὰς παρακειμένας νήσους οἰκοῦντες.

Ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα.

Ἀντὶ τάφου λιτοῦ θεῆς Ἑλλάδα, θεῆς δ' ἐπὶ τούτων
 δᾶδας, βαρβαρικᾶς ξύμβολα ναυθορίας·
 αἷς πυρὰ βάλλων ἦρωες ξὺν παύροις πλωτῆρσιν
 οἰκτίστω ὀλέθρῳ μαρνάμενος κρατερῶς,
 μυριολέκτους ἀντιπάλων πελάγεσσι φοναόντων
 Ἐμβάλεθ', ἧς πάτρης δουλοσύνην ἀλέκων.
 Ἀθάνατόν τε κλέος περὶ πατρίδι θῆκε κλεένῃ,
 ἐν τ' ἀστοῖς δόξαν ἤρνωθ' ἕως ἀρετᾶς.
 Ἦν δ' ὅδε τοῦνομα σχῶν Δημήτριος, πρὸς δ' ἔτι Παπα-
 νικόλεως (α), πάτρης ἀμφιρύτου Ψυρίης.

(α) Ἐνεκα τοῦ μέτρου διεκόψαμεν τὸ ἐπωνύμιον καὶ μετεβάλομεν τὴν κατάληξιν εἰς Ἰωνικήν.

ΕΤΕΡΟΝ

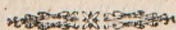
Θούριδος ἀλλῆς ζηλωτῆς ἀρετῆς τε πατρώης·
 ὃ Παπανικόλεως ἐκ προγόνων ἐπὶ κλην,
 καὶ τὸ προωνύμιον Δημήτριος· Ἄλκιμος οὗτος
 οὐ κήγχας κατέχων, οὐ κεραυ', οἷά φασιν
 δαίμονα πόντιον ἐν πόντοιο Τρίτωνα μυχοῖς σχεῖν,
 ἀλλ' ὀλεσῆροι πυροῖς ἀντιβίους προΐη
 κήτεσιν εἰναλίους πόλεμόν τοι πανώλη
 δεξάμενος πάτρης κυμοτόμος πέρι φῶς
 ἐν τ' Ἐρεσσῷ, καὶν Αἰολικῇ Μυρίνῃ, Καρίῃς τε
 ἄκρῃ Τερμερίῳ· ἔνθα κλέος μέγα δὴ
 Ἑλλάδι ναυμαχέων πόρεν. Ἄθλα δ' οἱ κεῖται τοι κάλλεα·
 τά τ' ἐν Κῷ καὶ Χίῳ καὶ γ' Ἐκατοννήσοις.
 Ἄστν Κυθωνιέων ἐμφαίνει κῦδος κρατερόν.
 Ἀτθίς θ' ἡ κραναὴ Ἀρτεμίσιό τ' ἄκρα,
 Θετταλῆς τ' Ἀφέται καὶ Τρίκλῃ μαρτυρέουσ' οἱ·
 ἐνθεν σκυλ' Ἐρεβόςδε Ταρτάριον τε γνόφον·
 Ἄδῃ ἡδεῖαν καθήσι βορὰν λείζοντι,
 δῆρῃς δουλοσύνης Ἑλλάδα ρυσόμενος.

Γ. Κ. Παπασωλιώτης.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Δημήτριος ἐνταῦθα Παππανικολῆς ἐτάφη.
 Αἰ' αἰμάτων τ' ὄνομα τοῦ καὶ λαμπάδος διαπύρου
 εἰς τὰ κύματα τῆς Χίου καὶ τῆς Ἐρεσσοῦ ἐγράφη,
 στερρόν ὡς ἐπὶ λίθου χαραχθὲν κ' ἐπὶ σιδήρου
 εἰς τῆς ἐθνικῆς ἀγάπης τ' ἀδιάσειστα ἐδάφη.
 Φλόγας φέρων εἰς τὰς χεῖρας τὰ πελάγη ὅτ' ἐπέρα,
 ἐπεκάθηντο δουλείας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος σιότη.
 Ἄλλ' ὑψώθη ὁ δαυλός του, καὶ ἀνέλαμψεν ἡμέρα·
 καὶ ἐν ᾧ ἡ ῥηγνυμένη ναυαρχίς ἐκπυρσοκρούτει.
 ἡ Ἑλλάς εἰς φλογὸς νέφη ἀνεφάνη ἐλευθέρα.

Αλ. Παγκαβῆς.

Κρίσεις περὶ τῶν τριῶν νήσων.

Ἐπειδὴ καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο ἡμῶν ἔργον σκοπὸν ἔχει οὐχὶ μόνον τῇ ἐξύμνησιν ἑνὸς ἀνδρὸς ἐνδόξως ἀγωνισθέντος ἀλλὰ κυρίως νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν εἰς καίρια τινα, τὰ ὅποια ὑπενήργησαν πρὸς τὴν κατὰ πλείστον ἐπιτυχίαν τοῦ οὗ ἐκεῖνοι οἱ πρωταῖτιοι ἐπινόησαν-τες κατήρξαντο ἐπινόηματος. Ὁμολογεῖται μὲν ὅτι σχεδὸν ἅπαντα ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ μετέσχέ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου τελεσθέντος κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν· πλὴν ἀλλὰ διότι κατὰ θάλασσαν ἡγωνίσαντο τρεῖς νῆσοι μόναι, εὐκαιρον κρίνομεν νὰ ἀντιπαραβάλωμεν ὅποι' ἄττα διεπράξατο ἐκάστη τῶν νήσων ἐκείνων. Καὶ δὴ καὶ ἐν Ἑρεσῷ καὶ Χίῳ καὶ Γέροντι διέπρεψαν μόνον Ψαρρῖανοι ὁ Παππανικολῆς καὶ Κανάρης. Ἡλεονέκτημα ἀνήκει εἰς τὸν Παππανικολῆν ὅτι πρῶτος οὗτος ἐν Ἑρεσῷ ἀπέφηνε τί σημαίνει Ἑλληνικὴ ἀνδρία, ὅτε πρὸ τῆς τόλμης ἑνὸς ἀνδρὸς μετ' ὀλίγων ναυτῶν ἐμειώθησαν τὰ μέγιστα αἱ ἐλπίδες τῶν εὐχερεστάτην ὑπολαμβάνόντων τὴν καταπίεσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ αὐτοὺς κοσμοκράτορας νομιζόντων Τούρκων. Τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο ἐνέπλησε θάρρους τοὺς Ἕλληνας κατανοήσαντας ὅτι ἠδύναντο νὰ παρατείνωσι τὸν ἀγῶνα. Ὡςτε δικαίως ἀπονέμεται μέχρι τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἀριστεῖον εἰς τὸν Παππανικολῆν, ὡς ὑποδείξαντα ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ τὴν ὁδὸν καὶ τὸν τρόπον, δι' ὧν καταβάλλονται μέγιστα δυνάμεις ὑπὸ ἐλαχίστων· καθ' ὅσον καθ' Ἡσίοδον ἡ ἀρχὴ δέ τοι ἡμῦσι παντός· α καὶ καθ' ὅσον πᾶσα τέχνη καὶ ἐπιστήμη ἔχει πικρὰς τὰς ρίζας καὶ γλυκείας τοὺς καρπούς. Διότι καὶ ἡμῖν τοῦλάχιστον ἐφάνησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς μαθητείας πικρόταται· διότι παρωμάρτουν δαρμοὶ καὶ πληγαί, ἔπειτα ὁμῶς Λέσβιος διδάσκαλος μεθοδικώτατος ἐνεποίησεν ἐμοὶ τε καὶ τοῖς τότε ἐν Μαγνησίᾳ μαθητεύουσι μεγίστην ἔφεσιν πρὸς τὴν πατρίαν παιδείαν, ἐξ ὅτου ὠρμήθην εἰς τὰ περαιτέρω, θεοῦ συνεργοῦντος.

Ἐπανιόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον καὶ παραβάλλοντες τὰ σμικρὰ πρὸς τὰ μεγάλα ἀποφαινόμεθα τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἐν Ἑρεσῷ τόλμημα τοῦ αἰοιδίου Παππανικολῆ ἐγένετο ἀφορμὴ πολλῶν ἐπομένων κατορθωμάτων. Ἐπειδὴ μετὰ μῆνας πολλοὺς ὁ Κανάρης κατὰ μίμησιν δήπου τολμήσας ἐνέπρησε τὴν ἐν Χίῳ ναυαρχίδα. ἵνα δὲ μὴ μακρογοῶμεν, παραλείποντες τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἀναφέρομεν τὸ ἐν Γέροντι κατόρθωμα

τοῦ Παππανικολῆ, ὅτε εἶτε ἀπὸ τῆς χρονίου πείρας εἶτε ἀπὸ ἐμφύτου φροῶς ἤλασεν οὐκ ἐπὶ ἐν μόνον δίκροτον ἀλλὰ ἐπὶ δύο πολεμίας μοίρας, τὰς ὁποίας ἐχάλασε δι' ἰδίου πυρπολικοῦ (ὦ! τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ μονοῦ κατ' ἀκατανόητου ἠθους καὶ ὄντος Ἑλληνικοῦ θάρρους), καὶ οὕτως ἐκορυφώθη ἡ εὐκλεία τοῦ ἀνδρός, ἀναδειχθέντος σωτῆρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης καὶ ὁ Κανάρης μελετῶν νὰ περαιώσῃ δι' ἐνὸς ἐπιχειρήματος ἤλασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἦσαν ἠθροισμένοι ἅπασαι αἱ πολέμια μοῖραι· ἀλλὰ τὰ τῆς φύσεως στοιχεῖα ἠναντιώθησαν εἰς ἐπιτυχίαν· καὶ θαῦμα ὅτι ἐσώθη ἀβλαβής (α). Μετὰ ταῦτα ἐρωτῶμεν τοὺς Ὑδραῖους καὶ Σπετσιώτας, τίς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσεν εἰς καὶ μόνος παραπλήσιον

(α) Κατ' ἐμὲ κριτὴν διαφορὰ ἐμφαίνεται μεταξὺ τοῦ ἐν Γέροντι καὶ Ἀλεξανδρεῖς ἐπιχειρήματος, ὅτι ἐκεῖ μὲν παρόντων πολλῶν καὶ ἐκ τῶν τριῶν νήσων μόνος ὁ Παππανικολῆς ἀποσπασθεὶς καὶ ὁρμῶν τῇδε κάκῃσιν ἐπήνεγκε μεγάλην κόλασιν καὶ τροπὴν εἰς τοὺς τότε αὐθαδεστάτους πολεμίους ἱστιοδρομοῦντας, καὶ οὕτως ἔτρεψε τὴν νίκην ἀπροδοκῆτως εἰς τοῦναντίον· καὶ σώσας τῇδε τοὺς τότε ἐκεῖ παρόντας καὶ εἰς ἔσχατον κίνδυνον μεταστάντας Ἑλληνας, αἵτινες ἐνθαῤῥυνθέντες ἐκείθεν διετέλεσαν ἀγωνιζόμενοι· ἐν δὲ Ἀλεξανδρεῖς καὶ μὲν ὁ Κανάρης ἤλασε μόνος εἰς τὸν λιμένα, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν παρομαρτούντων Ὑδραίων· ἀλλ' αὐτοῦ δὲν ἔτυχον νὰ σωθῶσιν Ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ δὲ πολέμια διετέλουν ἐπισκευαζόμενα καὶ ἡρεμοῦντα. Ἡ διάστασις καθ' ἡμᾶς ἀναδείκνυται μεγίστη α). διότι τὸ κατόρθωμα τοῦ Παππανικολῆ προηγεῖτο καὶ ἐστέφη δι' ἐπιτυχίας καθ' ὃν χρόνον ἤχμαζεν ἡ πολιμία δύναμις· ἐν ᾧ τὸ τοῦ Κανάρη ἐπιχειρήμα ἐφείπετο, ὅτε ἦρῃ ὁ πολέμιος ἐν χειμῶνι μονοῦ κατεστραμμένος ἐξήτει λιμένα σωτήριον παρὰ τοῖς ὑποτελέσιν ἡγεμόσιν β). ἐν Γέροντι ἦτο τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐκτεταμένον καὶ πανταχόθεν ἐβάλλετο ὁ Παππανικολῆς ὑπὸ σφαιρῶν καὶ μύδρων χαλαζήδων· καὶ ὁμως οὐδαμῶς διαταράχθη ἐπιμένων ἅτε πρωταγωνιστῶν, νομίζων τὴν ὑποχώρησιν κατασχόνην καὶ ἐξαφάνισιν τῶν πρῶν κατορθωμάτων· ἐν ᾧ ὁ Κανάρης εἰσῆλασεν ἐν στενῷ καὶ βαθυκόλπῳ λιμένι, καὶ ὅπου, εἰ προσκόλλα τὸ πυρπολικὸν εἰς ἐν πολέμιον, ἔμελλον νὰ καταστραφῶσι τὰ ἄλλα πλησίον ἀλλήλοις κείμενα· καὶ εἰ τοῦτο συνέβαινε, πιθανὸν τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος νὰ περιελάμβανε τὴν Κρήτην τὰ Ψαρρὰ τὴν Σάμον, ἴσως δὲ καὶ Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Τοῦτο δὲ πιθανώτατον ἐκ τοῦ ὅτι, εἰ τὸ ἐν Γέροντι ἔργον τοῦ Παππανικολῆ μεσοῦντος τοῦ πολέμου συνεβάλετο εἰς δόξαν καὶ παράτασιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ τοῦ Κανάρη σχεδὸν λήγοντος τοῦ πολέμου εἰ ἐπετύγχανε, βεβαίως ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ μεγίστην ῥοπὴν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. Διότι ἡ εἰρημένη χάλασις ἐπέφερε καὶ τροπὴν εἰς τοὺς πολεμίους· ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦ ἀοιδίμου ναυάρχου τῶν Ψαρρῶν, γραφὸν τῇ ὑστεραίᾳ τῆς μάχης καὶ οὐδεμίαν ἀντίρρῃσιν ἐπιδεχόμενον. Εὐκόλως τεκμαιρόμεθα ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλως, δηλαδὴ ἐν ἀποτυχίᾳ τοῦ Παππανικολῆ, ἤθελον ἀποβῆ εἰς μάτην ἡ ἐν μέσῳ τῷ Βυζαντίῳ

ἐν ἀπορήτῳ συστάσας φιλικήν ἑταιρίαν καὶ οἱ μετέπειτα τετραετείς μόχθοι καὶ πόνοι καὶ τὰ ποταμηδὸν τέως χυθέντα αἵματα, αἱ καταστροφαὶ καὶ ἐρημώσεις Ἑλληνίδων χωρῶν καὶ νήσων καὶ πόλεων (καὶ δὴ ἐν ὧν τισὶν ὑπῆρχον καὶ σχολαῖα οἷον ἐν Χίῳ καὶ Κυθωνίαις) καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς περιωνύμου μάχης περιέπεσεν ὁ τύραννος σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν, φανταζόμενος ματαιουμένας τὰς προθέσεις εἰς καταπίεσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοσούτῳ δὲ καὶ πλέον ἄξιον σημειώσεως τὸ ἔργον, ὅτι εἰς καὶ μόνος Ἕλληन ἐγένετο παραίτιος τῆς κρίσεως ἐκείνης· χρῆμα ἀπροσδόκητον! Τῶν δὲ Ἑλλήνων αἱ ἐλπίδες αὖθις ἔλαβον τροφήν (διότι κατὰ Πίνδαρον αἱ ἐλπίδες εἰσὶ γηροτρόφοι), πεπειθότων καὶ ἀμιλλησαμένων νὰ ἀνδειχθῶσιν ἄξιοι τῆς ἐκδόσεως ἐκείνης. Ἐπειδὴ τοῖς μὴ βασκαίνουσι καὶ φθονοῦσι παρίσταται εἰς πολίτης ὁμογενὴς ὡς Σέμνωμα ὁλοκλήρου φυλῆς· τὸν δὲ κατορθωτὴν παρεκίνησεν ἐξ ἐνδομύχων εἰς τὸ νὰ προτείνῃ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔλασιν πρὸς πυρπόλησιν τῶν ἐκεῖ πολεμίων πλοίων· ὡς καὶ τῷ Κανάρῃ κατὰ τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἔλασιν. Πρωτοφανὲς τὸ ἱστορηθὲν ἔργον· ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ἡρωικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ νῦν μονομαχοῦσιν ἢ διαμαχοῦσι δύο, ὧν ἑκάτερος εἶχε καὶ ἄλλους ὀπισθεν παρομαρτοῦντας ἢ ἱσταμένους πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν διαμαχομένων· ἐνταῦθα δὲ ἀναφαίνεται εἰς ἀντιπαλαίον πρὸς μυριάδας. Τοῦτο καὶ πᾶν παραπλήσιον ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι ἐγχωρήσαν κατόρθωμα καθ' ἡμετέραν γνώμην ὑποληπτέον κοινόν.

Τοιοῦτό τι τόλμημα ἐπενόησε καὶ ὁ Δ. Παπανικολῆς πολὺ πρὶν τοῦ Κανάρῃ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1863, εὗρισκομένων ἐν Αἰγίνῃ τῶν πλειόνων τῶν κατεστραμμένων Ψαρρίανῶν, ἀνεκοίνωσε τῷ ἐξαδελφῷ αὐτοῦ ναυάρχῳ Ν. τῷ Ἀποστόλῃ τὸ ἐξῆς ἐπινόημα· ὅτι, εἰ ἐχρηγοῦντο τὰ μέγα (δηλ. πυρπολικόν), ἐμελέτα εἰσβαλὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐμπρήσῃ, ἂν δυνήθῃ, τὸ ἐκεῖ πλέμειον ναυτικόν. Πλὴν ἀλλὰ οἱ τότε ὄντες ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἀντ' οὐδενὸς ἐποιοῦντο τὰς αἰτήσεις τῶν κατεστραμμένων Ψαρρίανῶν· διότι καὶ τότε ὡς καὶ μέχρι τοῦδε ἦτο χρεία μεσιτειῶν εἰς ἐπιτυχίαν μικράν ἢ μεγάλην. Τοῦτο πιθανολογεῖται, εἰ μὴ πού ἐτιέκ τῶν τότε ἀνθρώπων, ἐκ τῶν παρελθόντων καὶ ἐπ. γιγνομένων αὐτοῦ ἔργων· καθ' ὅτι τὸ μὲν ἐν Ὑρεσῶν προκαταρχτικὸν ἐμφαίνει τὸ ἐκνεότητος αὐτοῦ θάρρος, ὡς καὶ τὸ ἐν Γέροντι ἔργον ἐπακολουθήσαν καὶ οὐκ ἔλαττον γενόμενον παρὰ τὸ ὃ εἶχεν ἐπινόησει νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ κατ' ἐξοχὴν ὅτι ἐνταῦθα ἦσαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἀμέριμοι νομίζοντες αὐτοῦ· ἀσφαλῆας, ὡς ὠχυρωμένοι ὑπὸ τῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον φρουρίων· ἐκεῖ δὲ αἱ δύο φοβεραὶ μετὰρ ἐξεστρατεύσαντο ὑπ' ἀρχηγοῖς ἐπιδεξίους (ὧν μάλιστα διαφερόντως ἐνεποίει φόβον τὸ ὄνομα τοῦ Ἰβραήμη πασσᾶ, ἅτε τὸ πρῶτον ἀναφαινομένου ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου), περπατικευτμέναι διὰ παντοειδῶν πολεμικῶν μέσων καὶ μηχανημάτων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταβάλωσιν ἄρδην τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἀλλοπύσιων. Ἐν τούτῳ εἶχεν ἐναποθέσει ὁ σουλτάν Μιχμούτης τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ εἰς τὸν ἀντιβασιλέα, αἵτινες ἐλπίδες ἐτελεσφόρησαν ἔπειτα, ὅτε ὁ αὐτὸς Ἰβραὴμ πασσᾶς κατέβαλε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τούτων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ εὐκόλως ὅτι μεγίστη πιθανότης ὑπάρχει ὅτι ἤθε-

τι· ἐν ᾧ τῶναντίον αὐτῶν τὰ πυρπολικά ἐν Γέροντι ἐπετέθησαν μὲν ἐπὶ βρικήων ἀλλὰ κατόπιν ἐροφῆς, ὡς ἐμπρησθέντα ἀνωφελῶς· ἐπὶ δὲ Θεογάρῳ τὸν Ὑδραῖον ἐπετέθη ληξιάσης ἤδη τῆς μάχης πολεμία φρεγίας, ὑπολαβοῦσα ὡς πολεμικὸν τὸ πυρπολικόν· καὶ οὕτω συμπαγέντα ἐκάησαν ἀμφοτέρω. Καὶ ὁμῶς οἱ κύριοι Ὑδραῖοι ἀντιποιοῦνται ἀνεπιτηδεύως τοῦ ὅλου κατορθώματος ἐκείνου, μὴ ἐνθυμούμενοι ὅτι οἱ Ψαῤῥιανῶν ἐχώρουν πρὸς ἀναζήτησιν τῶν πολεμίων καὶ ἐπετίθεντο εὐκαιρῶς, οἱ δὲ Ὑδραῖοι θέλοντες νὰ μεταποιηθῶσι τῆς δόξης ἐκείνης ἐπαίρονται ἐπὶ τῇ ὁρμῇ τοῦ Θεογάρου, μηδαμῶς ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἀνδρείων ἐστὶ τὸ ἐπιτίθεσθαι καὶ ἐπιτυγχάνειν ἐν εὐθέτῳ καὶ κρίσιμῳ περιπτώσει καὶ μὴ ἀναμένειν ἐπίθεσιν τῶν πολεμίων. Καὶ ἐνταῦθα ἀναφαίνεται μεγάλη διάστασις· ἐπεὶ δὴ ἡ ἐμπρησις ἦτο τυχαῖόν τι· ἐν ᾧ τὰ τῶν Ψαῤῥιανῶν κατορθώματα ἦσαν ἐκ προαίρεσσεως καὶ ἐνεργούμενα ἐν μέσοις τοῖς μεγίστοις κινδύνοις. Κατὰ τὸν Θεμιστοκλέα τοὶ μὲν προεξανιστάμενοι ἐν τοῖς ἀγῶσι στεφανοῦνται ὡς δρεψάντες τὰ ἀκροβίνια, οἱ δὲ ὑστεροῦντες ἀστοχοῦσι τῶν ἀριστείων. « Ταῦτα διηγούμενοι οὐδαμῶς ποιοῦμεν νὰ υποβιβασωμεν τὰς πράξεις τῶν δύο ἄλλων νήσων· διότι καὶ ὁ αἰοίδιμος ναύαρχος Μισούλης συνετέλεσε πολὺ καὶ ἀλλαγῶ μὲν καὶ χαλίστα ἐν τῇ πρώτῃ πολιορκίᾳ τοῦ Μεσσηλογίου καὶ κατὰ τὴν Κορινθιακὴν κόλπον καὶ ἐν Πάτραις· ὁ δὲ ἀείμνηστος Σαχτούρης συνεπράξατο λίαν ἐν τῇ παρὰ Καφερεῖ διὰ θαλάσσης νίκη τῶν Ἑλλήνων, ὅπου ἐναυάρχουν ὁ Σπετσιώτης Ἀνδρουτσος καὶ Ἀποστόλης Ν. Ἀποστόλη Ψαῤῥιανός. Καὶ ἐνταῦθα διορώμεν ἀξιόλογόν τι· ἐπειδὴ περ μετὰ πᾶλλας ἑκατονταετηρίδας, ἀφ' οὗτο οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ 480 π. Χ. ἐκίλυσαν τὴν ναυτικὴν δύναμιν τοῦ Ξέρξου κατὰ τὸ βόρειον τῆς Εὐβοίας ἀκρωτήριον Ἀρτεμίσιον, ἐπέπρωτο ἐπ' ἐσχάτων νὰ δοξασθῇ καὶ τὸ μεσημβρινὸν ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας· πλὴν ὅτι τότε μὲν ἐναυμάχουν οἱ Ἀθηναῖοι

λεν ἐπ. τύχει ἐν αὐτῇ τῇ Βυζαντίᾳ ὁ ἐν Γέροντι καταπαλαίσας πρὸς τοσοῦτον ἰσχυροῦς ἀντιπάλου. Ἀλλὰ ὡς φαίνεται, ἡ τύχη δὲν ἐπέτρεψε νὰ δρίψῃ εἰς ἀνὴρ τὸν ὑποπτον στέφανον τῆς δόξης. Ἐπειδὴ τότε ἤθελεν ἐφελκύσει ἐν μείζονι μέτρῳ τὸν φόβον· καθὼς Διαγόρας ὁ Ῥόδιος, ὁ νικητὴς αὐτὸς ἐν Ὀλυμπίοις καὶ εἴπαιτα οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ, εἴπαιτα φερομένην ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν ἐγκόνων προσεφώνει τὸ πλῆθος, « Τέθναθ'· μὴ εἰς οὐρανὸν ἀναβῇς, » καὶ εὐθὺς ἐξέφυγεν.

καὶ Λακεδαιμόνιοι, νῦν δὲ τρεῖς νῆσοι, ὧν ἡ μία ἢ καὶ ἐλαχίστη κεῖται ἀπωτάτω τοῦ τόπου τῆς ναυμαχίας (5).

Ἐπίσημα ἀποδεικτικά.

Ἴδου ὁ ἀποδεικτικὸν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου τῶν Ψαρῶν πρὸς Δ.
τὸν Παππανικολῆ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος ἢ τῆς
Μανδαλιᾶς. (α)

Ὁ ἡμέτερος πατριώτης Δ. Παππανικολῆς καπιτάνιος τοῦ πυρπολικοῦ, τὸ ὅποῖον ἡ ἐπιτροπὴ τῶν πατριωτῶν μας παρέδωκεν εἰς αὐτὸν νὰ τὸ μεταχειρισθῇ πρὸς πυρπόλησιν τῶν πολεμικῶν τοῦ ἐχθροῦ, καθὼς εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως μεταχειρίσθη ἐν εὐτυχῶς εἰς τὸ ἐν Ἑρεσῶ καυθὲν βασέλον, συμπλέων ἤδη μὲ τὸν στόλον μας ἔδειξεν ἀνδρίαν ἀνέκφραστον εἰς τὴν κατὰ τὰς 24 Αὐγούστου γενομένην ναυμαχίαν ἀνὰ μέσον Κῶ καὶ Πιτέζης, ἐνθα μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ πυρπολιστὰς ἀψηφῶν τὰς συνεχῶς κατ' αὐτοῦ ῥιπτομένας σφαῖρας ὥρμησε καὶ χαλάσας τὴν τάξιν τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καὶ ἐπέστρεψε φέρων τὸ πυρπολικὸν τοῦ ζημιωμένον ὅμως.

Μὲ τὴν συνήθη τοῦ ἀκράτητον ὁρμὴν ἐπέπλευσε μὲ τὸν σύντροφόν τοῦ πυρπολιστὴν εἰς τὴν περὶ τὰς 29 γενομένην ναυμαχίαν κατὰ τῶν τακτικῶς ἐπιπλεόντων Τούρκων καὶ ἀδιακόπως πυροβολούντων, ἐχάλασε τὴν τάξιν των, τρέψας αὐτοὺς εἰς φυγὴν, καὶ διασώσας πολλὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων κάτωθεν κινδυνευόντων, ἢ μᾶλλον ἀρπάζας τὴν παντελῆ πρὸς τοὺς Ἑλληνας νίκην ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ κατεχάλασαν αἱ ἐχθρικαὶ σφαῖραι καὶ τὸ ἐμισοβούλησαν, ἠναγκάσθη νὰ τὸ καύσῃ ἀνωφελῶς. Ὅθεν πρὸς ἐνδειξιν τῆς μεγάλης γενναιότητος καὶ ἐμπειρίας τοῦ Δ. Παππανικολῆ δίδομεν τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν εἰς χεῖράς του. (6)

Ἐν Σάμῳ τῇ 30 Αὐγούστου 1824.

Ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν
Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ.

(β) Χάριν συντομίας μὴ προαναγγείλαντες ἐν τῇ ἀγγελίᾳ ὅτι γενήσεται λόγος ἰδίως καὶ περὶ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα βραχεῖαν τινα ἐκθεσιν πρὸς εὐχερεστέραν ἐποψίν τῶν ἀναγνωστῶν.

Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ ὑποναύαρχου Γ. τοῦ Σαχτούρη
περὶ Δ. τοῦ Παππανικολῆ ἐν Μανδαλιᾷ ἢ Γέροντι ναυμαχίᾳ.

Ὁ καπετὰν πασσαῖς, ὅστις ἐπρόσπαθοῦσε νὰ λάβῃ τὰ ὑπερδέξια εἰς
ὅλα τὰ πλοῖά μας, ἐπρόσπαθοῦσε νὰ ὀρτσάρῃ ὁλὲν, καὶ τότε ὁ Δ. Παπ-
πανικολῆς Ψαρογιάννης ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐμπροσθινῶν δύο φρεγατῶν, (α)
τὰς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, κάμνοντας νὰ ποδίσουν . . . ὁ γενναῖος Παππα-
νικολῆς δὲν παύει νὰ διώκῃ μὲ τὴν μεγαλητέραν γενναϊότητα τὰς ἐχ-
θρिकास φρεγάδας ὅπου τῷ ἀπαντῶσιν, εἰσέρχεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ
διώκει τώρα τὴν μίαν καὶ τώρα τὴν ἄλλην. αἱ σφαῖραι καὶ τὰ σμιδρά-
λια πίπτουσι κατ' αὐτοῦ ὡς χάλαζα, καὶ μόνον τοῦτο δὲν ἀπαυδᾷ, ἕως
ὅτου μία σφαῖρα ἐχθρική ἤλθε καὶ τοῦ ἔκοψε τὴν ἀντένα τῆς γάμβιας,
ἄλλη τὴν ἀντένα τοῦ παρκέτου καὶ τρίγκου, καὶ ἄλλαι διαφορᾷ τοῦ
κατετρύπησαν τὸ σκάφος. α

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἄνκρρά, δι' ἧς ἐπικινῶν εἰς Ναυπλίου ἐξήγει
τὸ πυρπολικόν. (δ)

Ἄν ὁ ἱερός τῆς πίστεως καὶ πατρίδος ἀγὼν ἐλάμβανε τὸ εὐκατὶον τέ-
λος, ἂν αἱ θάλασσαι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐμοιχεύοντο πλέον ἀπὸ τοὺς
στόλους τῶν βαρβάρων, καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες εἰσείροντο τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς
κόλπους τῆς Πατρίδος, τότε καὶ ἡμεῖς ἥσυχοι τῷ πνεύματι δὲν ἠθέλα-
μεν ἐνοχλεῖ τὴν σ. διοίκησιν μὲ τὰς ἀναφορὰς μας· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ
πράγματα οὐχ οὕτως ἔχει, μάλιστα δὲ φαίνονται ἐπ' ἀκμῆς ξυροῦ
κρεμάμενα, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ κατακήμεθα ἀγενῶς ἐντὸς τῆς Αἰγίνης, ἐν
ᾧ ἢ τε πίσις καὶ πατρὶς σειόμεναι σχεδὸν ἐκτείνουσιν ἱκετικὰς χεῖρας πα-
ρακαλοῦσαι τὴν συνδρομὴν ὅλων κοινῶς τῶν γνησίων τέκνων, ἀναφερόμεθα
πρὸς τὴν σ. διοίκησιν παρακαλοῦντες νὰ μᾶς δοθῶσι πυρπολικά διὰ νὰ συν-
τρέξωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἔθνους. Δὲν ἀμριβάλλομεν ὅτι ἡ πατρίς
ἔχει πολλὰ ὑποστηρίγματα, νέους ἥρωας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδόθησαν
καὶ δίδονται πυρπολικά· καὶ χαίροντες μὲν ὅτι εὐρίσκονται τοσοῦτοι ὁ-
μογενεῖς ἀξιώτεροι ἡμῶν, εὐχόμεθα νὰ ὑπάρξωσι περισσότεροι· ἐπειδὴ
δὲ ὁ παρὼν καιρὸς σχεδὸν φωνάζων λέγει ὅτι κατὰ δύναμιν τώρα νὰ
βοηθήσῃ τὴν Πατρίδα ἕκαστος, ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ πολλάκις, ὡς τοῖς πᾶ-
σι δῆλον, εὐτυχεῖς κόποι ἔδωσαν εἰς ἡμᾶς ἐμπειρίαν τινὰ εἰς τὸ ἔρ-

(α) Δύο μόνον φρεγάται ἦσαν ἀρά γε ἡ ὁλόκληρος στόλος

(δ) Ὅρα σελ. 590 τομ. α'. Νικοδήμου ἀπομνημονεύματα.

γον τοῦτο, ἐπεὶδὴ τὰ στήθη μας φλέγονται ἀπὸ διακαῆ οἷστρον πρὸς ἐκδίκησιν τῶν τὴν θάλασσαν μοιχευόντων βαρβάρων, διὰ ταῦτα ἀναφερόμεθα πρὸς τὴν σ. διοίκησιν πεπεισμένοι ὅτι ἂν εὐπειθῶς ἀξίως καὶ γενναίως ἐδουλεύσαμεν εἰς τὸ παρελθὸν τὴν Πατρίδα, θέλει πληρώσει πρὸς τὸ παρὸν τὴν δικαίαν αἵτησίν μας.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 3 Μαρτίου 1825. (α)

Μένομεν μὲ τὸ ἀνήκον σέβας

Δ. Παππανικολῆς, Κ. Νικόδημος, Ν. Βρατίνος.

Ἀπόσπασμα περιηγητοῦ τινὸς Γάλλου, γραφέν κατὰ τὸ
1825 περὶ τὴν ἐν Ἐρεσῶ πυρπόλησιν καὶ καταχω-
ριθέν ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἑλίω τῷ 1832 ὑπὸ
Ν. Βελισαρίου. (α)

Μετὰ τοῦτο στρέψας τὰ ὄμματά μου πρὸς τὴν Λέσβον, μοὶ ἐφάνη ὅτι βλέπω νέαν ὀπτασίαν· νέος πύρινος χεῖμαρρος παρουσιάζεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, νέαι ποικιλόχροοι φλόγες ὑψούμεναι μέχρι οὐρανοῦ καταπλήττουσι τὴν ὄρασίν μου καὶ νέοι ἐκπυρσοκροτισμοὶ καταταράττουσι τὴν ἀκοήν μου· ἀλλ' ὅποιον τερπνὸν θέαμα τὸ νὰ βλέπῃ τις εἰλωτάς ἐκδικούντας τοὺς καταδυνάστες των! καθ' ὅσον ἐπροσέλωνα τὰ ὄμματά μου εἰς τὸ φαινόμενον, κατὰ τόσον διαλυομένη ἡ ἀπάτη μοὶ ἐπαρουσίαζε τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ὡς ὑπάρχοντα τῷ ὄντι βόμβαι, τρικυμιώδεις ταραχή, θάλασσα ὑψουμένη στοιχιδὸν ὡς σίφων, καὶ ἐν τοσούτῳ μία σχεδὶ μὲ τρεῖς πυρπολητάς, καταπολεμοῦσα ὅλα ταῦτα τὰ στοιχεῖα, πῦρ, θάλασσαν, καὶ ἀέρα, ἤρχετο νὰ μὲ πλησιάσῃ· ὦ γίγαντες, ἐφώναξα, ὦ ἄνθρωποι ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν (!), ποῦ οἱ σήμερον Εὐρωπαῖοι, οἱ παμμήχανοι, οἱ παντοδύναμοι, νὰ ἴδωσι τοὺς ἀληθεῖς παντοδυνάμους καὶ μεγαλουργούς! Ἐν τοσούτῳ ἐξήλθον εἰς τὸ ἔδαφος, τὸ ὅποιον ἐπάτρυν. Ἐν πελώριον ἀνάστημα, μία ζωηρότης προσώπου καὶ ἐν μεγαλοπρεπὲς βάδισμα πεφουσιωμένον δικαίως ἀπὸ τὴν πρὸ ὀλίγου νίκην ἔρχεται νὰ διέλθῃ ἔμπροσθέν μου. Ὡ ἀτρόμητε Ἑλλην! καταδέχθητι νὰ μὲ κάμῃς γνωστὸν τὸ ὄνομά σου διὰ νὰ τὸ διαιωίσω εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς· ἀλλ' οὗτος ἀξιοπρεπὲς ἀναλαβὼν ὕψος μόνις καταδέχεται νὰ μοὶ τὸ εἰ-

(α) Αἱ κατὰ τὸν Ὀκτωβρίον τοῦ 1824 ἐν Ναυπλίῳ ἀποσταλεῖσαι ἀναφοραὶ τοῦ Δ. Παππανικολῆ δὲν εὐρέθησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον.

(α) Τοῦτο ἐπεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ ἡδὴ κατὰ τὸν Ν. Βελισαρίου.

πη, καὶ ὅμως, ἐν ᾧ προῦχῶρι ἐπὶ τὸν στόλον ἀνεβόησεν ὀνόμαζο-
μαί» λέγει «Δημήτριος Γ. Παππανικολῆς, καὶ εἶμαι τὴν
πατρίδα Ψαρριανός» Ὡς Ψαρρά, ἐφώναξα, Ψαρρά «τάφε τῶν τυράννων, ὁ-
ποία σιωπὴ κατ' ἐκείνην ἡμέραν εἰς τοὺς κόλπους σου! ὦ ἀθάνατοι Ψαρ-
ριανοί, πόσον δὲν εἴσθε ἀξιοθαύμαστοι καὶ παράδειγμα ἐνιαῖον! θεω-
ροῦντες ὅτι ἀπειλεῖται ἡ ἐλευθερία σας, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ πνεύσητε
εἰς ἀτμόσφαιραν, ἔνθα ὁ τῆς ἐλευθερίας ἀῆρ δὲν εἶναι προσγειώτερος ἀπὸ
τὸν τῆς ἀτμοσφαιρας σας, κατέστη ἄγρυ καὶ βροχὰ τοῦ πυρός. Τέκνα καὶ
σύζυγοι, ἐφώναξαν οἱ ἀτρόμητοι γίγαντες τῶν Ψαρρῶν, κάλλιον νὰ σᾶς
καταπίῃ ἡ γῆ, ἐν ᾗ ἐγεννήθητε, παρὰ νὰ γίνητε τὸ ὄνειδος ἡμῶν, ἀτι-
μαζόμενοι, ἀναξιοπαθῶντες καὶ καθυβριζόμενοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἀλ-
λ' ἐν ᾧ ἤμην καταβεβυσμένος εἰς τριαύτην ἀθυμίαν καὶ λύπην, θεωρῶν
τὸν τόπον γυμνὸν ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων καὶ δένδρων, καὶ περιστρέ-
φον τὰ ὄμματά μου πανταχόσε, ἐζήτουν νὰ εὔρω ἀντικείμενον, διὰ τοῦ
ὁποίου νὰ δώσω ἀναψυχὴν εἰς τὰς λύπας μου. Τί βλέπω! ὤρμησαν κατὰ
τῶν λοιπῶν Ὀθωμανικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν πλοίων μαζὺ πυρπολικά, ἀπὸ
τὰ ὁποῖα τὸ ἐν ἐπλησίασε τόσον πολὺ εἰς μίαν φρεγάδα (α), ἣν καὶ ἐκα-
νονοβολοῦσεν ἀκαταπαύστως καὶ ἐπυρέκιζε βροχηδόν, ὥστε παρ' ὀλίγον
τὸ ἐμπροσθινὸν κατάρτι τοῦ πυρπολικοῦ δὲν συνεπλέχθη μὲ τὰ καλώδια
(σχοινία) τοῦ ἀρτέμονος τῆς φρεγάδος, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς φυγὴν, διαφυ-
γοῦσα χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν τῆς καὶ τοῦ βοηθοῦντος αὐτὴν
ἀνέμου, τὸν ἐμπρησμόν, τὸν ὁποῖον ἐμελλε νὰ τῇ ἐπιφέρῃ τὸ ἐπὶ μα-
ταίῳ πυρποληθὲν ἐμπρηστικὸν πλοῖόν μας· μόλον τοῦτο ἡ θαρσαλέα κατὰ
τῆς φρεγάτας ταύτης ὁρμὴ τοῦ πυρπολικοῦ μας πλοίου καὶ ἡ ἀτρόμητος
πλησίασις του καὶ πυρπόλησις ἐπροξένησε τοσοῦτον τρόμον εἰς τοὺς ἐχ-
θρούς, ὥστε εὐρίσκοντο εἰς ἀμηχανίαν ἀποροῦντες τί ἔπρεπε νὰ κάμουν,
ἂν ἔπρεπε νὰ μιμηθῶν τὴν αἰσχρὰν μὲν, πλὴν σωτηριώδη φυγὴν τῆς ἐκ-
φυγούσης τὸν ἐμπρησμόν τῆς φρεγάδος, ἢ νὰ ἐπιβοηθήσουν ταῖς ἄλλαις
φρεγάσαι καὶ τέσσαρα βρῖκια μετὰ τῆς κορβέτας· τὰ ὁποῖα ἐκτυποῦντο
δυνατὰ ὑφ' ἡμῶν.»

**Περικοπαὶ ἐκ τῶν διαφορῶν ἱστοριῶν καὶ πονημάτων
περὶ Δ. τοῦ Παππανικολῆ.**

Ἐν τῷ Λεάνδρῳ τοῦ Π. Σούτζου τῷ ἐκδοθέντι ἐν Ναυπλίᾳ τῷ 1834
ἐν τῇ σελ. 84 ἐπιστολὴν ἰζ.

(α) Μία φρεγάδα ἦτο ἀράγε, καθ' ἣς ἐπετέθη ὁ Παππανικολῆς, ἡ ὁλόκληρος
ῥύμη ἐκ πλοίων τῆς γραμμῆς;

Ἡ Ἑρεσὶς ἐκεῖ καίται, ὅπου κλέψας τὸ οὐράνιον πῦρ, καὶ Προμηθεὺς νέος, ὁ γενναῖος Δ. Παππανικολῆς ἔκαυσε πρῶτος τὸ κατὰ πρῶτον καὶν Ὀθωμανικὸν δίκροτον.

Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ναυμαχιῶν τῶν ἐκδοθεισῶν κατὰ τὸ 1833 ὑπὸ Ἀντωνίου Μιαούλη περὶ τῆς ἐν Ἑρεσῷ πυρπολήσεως ὑπὸ Δ. τοῦ Παππανικολῆ.

»Μετ' οὐ πολὺν παρεσκευάσαν δύο ἕτερα, ἐξ ὧν τὸ ἐν διερχόμενος ὁ Δημήτριος Παππανικολῆς Ψαφφίανος τὴν 27 Μαΐου ἐκόλλησεν εὐστόχως ἐπὶ τοῦ δίκροτου, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε τῶν φλογῶν του παρανάλωμα μὲ μέγα τοῦ πληρώματός μέρος· εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐθριάμβευσεν ὁ πατριωτισμός· ὁ Ἑλληνικὸς στόλος προσέβαλε τὴν ἐπιούσαν μὲ ὀρμὴν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ, περιπλέοντος ἐκτὸς τοῦ λιμένος· ἡ ἀπροσδόκητος ὀρμὴ των ἐσύγχυσε τὸν ἐχθρόν, καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καταδιώξαντες αὐτὸν ἕως εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἐκ τοῦ ἐπικοῦ τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου ἀναφερομένη περικοπὴ περὶ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἐν Ἑρεσῷ δίκροτου, ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1850 ἐν τῇ α. σημειώσῃ σελ. 58—59.

Παππανικολῆ! Ἐ, Παππανικολῆ, ἐφώναζεν ὁ μοίραρχος (α) τῶν Ψαφφῶν Ν. Ἀποστόλης, δὲν δοκιμάξεις καὶ σὺ νὰ καύσῃς αὐτὸ τὸ Τουρκοκαράβον;—Μὴν αὐτὸ λέμβος;» ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. »Δὲν τὸ βλέπεις τί βουνὸν θεώρατον;» «!...» Ἀλλ' ὑπάγω καὶ ὁ θεὸς βοηθός!« ὁ Παππανικολῆς οὐριον ἔχων τὸν ἄνεμον καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ναυαρχίδος καὶ πέντε πλοίων (β) ὀρμᾷ εἰς τὸ κινητὸν φρούριον τῆς Τουρκίας, ἐμπλέκει τὰς ἀρπάγας εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ πλευράν, περιμένει ἄτρομος ὑπὸ τὰς πυκνάς βολὰς τοῦ ἐχθροῦ τὴν διάδοσιν τοῦ πυρὸς καί, ἀπὸ πρύμνας εἰς πρύραν ἐλλάμψας, φεύγει ὡς ἀστραπὴ πρόδρομος κεραυνοῦ· μετ' ὀλίγον δὲ ὡς φλογερὸν μετέωρον ἀνατινάσσεται τὸ δίκροτον εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καταπίπτει σωρὸς ναυαγίων καὶ νεκρῶν εἰς τοὺς ἀντιβοῶντας αἰγιαλοὺς. Ἐκτοτε οἱ μὲν νησιῶται εἶδον ὅτι ἐδύναντο διὰ τῶν πυρπολικῶν νὰ κρατηθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ Στερεόλλαδοῖται εἶδον καὶ αὐτοὶ ὅτι ἐδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν ἀπὸ τοὺς νησιώτας.

(α) ναύαρχον καὶ οὐχὶ μοίραρχον, ὅπως διατείνεται ὁ συγγραφεύς.

[β] Ὁ Παππανικολῆς οὐδενὸς ἑτέρου παρομαρτοῦντος πλοίου.

Τοιαύτην κρίσιμον ῥοπὴν ἐπέφερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς πρῶτον ναυτικὸν κατόρθωμα, ὁ κατὰ τὴν Ἑρεσὸν ὑπὸ τοῦ Παππανικολῆ πρῶτος ἐμπρησμὸς Ὀθωμανικοῦ πλοίου.

Ἴδου δὲ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένη στροφὴ διὰ τὴν πυρπόλησιν εἰς τὸ πρῶτον ἄσμα σελ. 44.

Φαίνονται κάτω του πτεροφόρα
πλοῖα Ἑλλήνων εἰς Ἑρεσὸν
ὅπου πυρπόλος ἔκαιε τόρα
δίχροτον κῆτος τῶν θαλασσων (3).
Οἱ Μουσουλμάνοι κατεστραμμένοι
νικᾷ ἡ πίστις· τί περιμένει;
ὀδόντας τρίξει καὶ συγκινουῦνται
αἱ σιαγόνες του βροντεραί,
καθὼς βαρύκροτοι συγκτυποῦνται
δύο μεγάλων στρατῶν πλευραί.

Ἱστορία Ν. τοῦ Σπηλιάδου ἐν τῷ α. τόμῳ σελ. 376.

ἐκδόσις 1851 περὶ τῆς αὐτῆς πυρπολήσεως.

Ὁ Δημήτριος Παππανικολῆς θεωρεῖται δικαίως ὁ πρῶτος ἥρωας, ὅστις προσηνέχθη εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος ὀλοκαύτωμα, ἀποφασίσας νὰ καύσῃ τὸ Τουρκικὸν δίχροτον εἰς Ἑρεσὸν ἢ νὰ ἀποθάνῃ.

Αὐτὸς ἐξελέξατο τοὺς ἀτρομήτους ἐκείνους ναύτας, οἵτινες συνίστων τὸ πλήρωμα τοῦ Ἡρκιστείου (α) καὶ ἐπεβιβάσθησαν εἰς αὐτὸ μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνωσιν.

Ἐκ τοῦ ποιήματος τὰ Ψ α β γ δ συντεθέντος ὑπὸ Θεοδώρου Ἀλκαίου καὶ ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1852.

Περὶ τὴν πυρπόλησιν Σελ. 51.

Ὁ κεραυνὸς ἐτοιμασθεὶς ἐρρίφθη παρ' Ὑδραίου,
ἀλλ' ἐκτραπείς δὲν ἔλαβε τὸ τέλος τὸ εὐκταῖον,
ἄλλος εὐθὺς ἐτοιμασθεὶς ἐβλήθη παρ' ἐτέρου,
υἱοῦ γενναίου τῶν Ψαρρῶν, δελφίνος ταχυπτέρου,
ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ μία τοιαύτη ὕλη,
ἀπὸ Ὀμήρου ἔπρεπε νὰ ὑμνηθῇ τὰ χεῖλη!

[α] Ἡρκίστειον καὶ πυρπολικὸν λέγοντες τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐννοοῦμεν.

Ὅποτε τὸ Ἡφαίστειον προσῆλθε νὰ ἐγγίσῃ,
 ὅλα τὰ στόματ' ἀνοίξε νὰ τὸ καταβροφῇ·
 ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἡφαιστον βοῶν χωρὶς νὰ θέλῃ.
 Εὐθὺς ἀστράπτει καὶ βροντᾷ καὶ γίγνεται νεφέλη.
 Ναί' ὡς νεφέλη σύσσωμος ὑψοῦται εἰς τὰ νέφη,
 καὶ διαχύνετ' εἰς βροχὴν καὶ πάλιν ἐπιστρέφει,
 ἀλλ' ὄχι ὕδατος βροχὴν· βροχὴν κανονίων,
 ἀνθρώπων ξύλων μηχανῶν σιδηρῶν καὶ ἰστίων.
 ὦ, εὖγε Παππανικολῆ! υἱὲ τῆς νίκης πρώτε!
 Βρονταὶ καὶ πῦρ σ' ἀκολουθοῦν πιστοὶ σου στρατιῶται,
 καὶ ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ὄψις σου προκύπτῃ
 εἰς στόλος σπᾷ τὴν ἄγκυραν καὶ τὴν σημαίαν ῥίπτει.
 Ἐνας λοιπὸν ἐνίκησε μὲ τέχνην καὶ σοφίαν,
 ὅτι εἰς ἄλλους ἔφερε σχεδὸν ἀπελπισίαν.
 Πλὴν πόσους ἄλλους ἥρωας πλανᾷ ἡ ἐμπορία!
 καὶ πόσους νόας ὑψηλοὺς κρατεῖ ἡ γεωργία!
 Πετώσα τότε πανταχοῦ ἀστραπηδὸν ἡ φήμη,
 πολὺφθογγος τοὺς νικητὰς τοῦ στόλου ἐπευφήμει.
 Τὴν νίκην τῶν ἀνύφωνεν ὑπὲρ τὴν κατὰ Τρώων,
 Οὓς ἄλλοτε ἠφάνισαν αἱ χεῖρες τῶν ἡρώων.

Ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ β'. ἄσματος ἐπικοῦ τῆς Τουρ-
 κομάρχου Ἑλλάδος ποιήματος περὶ τῆς
 ναυμαχίας ἐν Μανδαλιᾷ κατὰ τὰς 29

Αὐγούστου 1824 ὑπὸ Ἀλεξάν.

Σύττου Σελ. 154.

Ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν πλοίων εἰσχωρήσας καὶ ὑπὸ πυκνὰς βολὰς ἰδὼν
 τὸ πυρόσκαφόν του ἄπλουν διὰ τὴν πολλὴν θραῦσιν ἐνέβαλε πῦρ καὶ τὸ
 ἔκαυσε· αὐτὸς δὲ διέφυγεν ἐπὶ τῆς λέμβου ὡς Ἀραβὶ ἵππεύς, ὅστις πρὶν
 ἰδῆ ἑαυτὸν καὶ τὸν τραυματίαν ἵππον του λάφυρον τοῦ ἐχθροῦ, ἀποπι-
 δᾷ, τὸν φονεῦει καὶ πεζὸς διασώζεται.

Περικοπαὶ ἐκ τῆς τοῦ Σπηλιάδου ἱστορίας περὶ τῆς
 ἐν Μανδαλιᾷ ναυμαχίας κατὰ τὴν 29 Αὐγούστου
 1824, ἐν τῷ τόμῳ Β'. Σελ. 123.

Τέλος συνήρθη ναυμαχία γενική, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέλυσαν δύο Ἡ.

φαιστέια κατὰ τῶν ἐχθρῶν· τὸ δὲ ἐν ἐξ αὐτῶν διοικούμενον ἀπὸ τὸν Δ. Παππανικολῆν ἐπλησίασε τόσοσιν πολὺ εἰς τινα φρεγάδα, ὥστε μὴ ὅλας τὰς ἀπειρούς τῶν πυροβόλων σφαίρας καὶ τὰ βύλια τῶν τουφεκίων, τὸ κατάρτι τοῦ ὀλίγον ἔλειψε νὰ περιπλεχθῇ εἰς τὰ σχοινία τοῦ ἀρτέμονος αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ταχυναυτοῦσα καὶ εἶχε μάλιστα βοηθὸν τὸν ἄνεμον, ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον καὶ τὸ Ἡραίστειον ἐκάη εἰς μάτην.

Ναυμαχία συναφθεῖσα κατὰ τὰς 24 Αὐγούστου τοῦ 1824

μεταξὺ Κω καὶ Πιτέζης ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ 6'.

ἄρματος τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου Σελ. 154.

Οἱ Ἕλληνες, ἅμα ἤρθησαν τὰ σημεῖα τῆς μάχης, ἀνεβόησαν, καὶ προπλέοντων τῶν πυρπολιστῶν Δημητρίου τοῦ Παππανικολῆ ἦλθον εἰς συμβολήν. Οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τῶν πλοίων διὰ τῶν ὀλμων ἐπολέμουν τοὺς ἀτρομήτους ἐμπρηστάς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, φοβηθέντες καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ στενὸν τοῦ τόπου καὶ τὰς πλησίον ἐπισφαλεῖς σπιλάδας, υποκλίναντες ἔφυγον καὶ ἡ ναυμαχία ἐτελεύτησεν εἰς νύκτα.

Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Τρικοῦπη τῆς ἐκδοθείσης

κατὰ τὸ 1853 ἐν σελ. 276, τόμος α. περὶ Δ. τοῦ

Παππανικολῆ διὰ τὴν πυρπόλησιν ἐν Ἐρεϊῷ.

Τὸ νεοφανὲς τοῦτο καὶ ὅλως διόλου ἀπροσδόκητον κατόρθωμα (δηλ. ἡ διὰ τοῦ πυρπολικοῦ ἐπελθοῦσα καταστροφή τοῦ δικρότου) κατεφόβησε τοὺς Τούρκους, ἐξίππασε καὶ τοὺς ἰδίους Ἕλληνας καὶ ἐπλήρωσε χρηστῶν ἐλπίδων τὰς καρδίας των.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν (28) ἐφάνη πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος καὶ ὁ λοιπὸς ἐχθρικός στόλος συνιστάμενος ἐξ ἐνὸς δικρότου, τριῶν φρεγαδῶν μιᾶς κορβέτας καὶ δύο δικατάρτιων· ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα ἐμψυχωθείσα ἐκ τῆς προσφάτου ἐπιτυχίας ἔπεσε κατ' ἐπάνω τους. Ἐντρομος ὁ στόλος δι' ὅσα ἔπαθε τὸ δικρότον ἐφυγε πλησίστιος πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν προσωρμίσθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν φρουρίων.

Τόμος τρίτος, σελ. 164—65 περὶ τῆς συγκροτηθείσης ἐν

Γέροντι ναυμαχίας περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Εἰς βοήθειαν αὐτῶν (δηλ. τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἡ θέσις ἦτο δεινὴ), ὤρμησαν ἄλλα Ἑλληνικὰ εὐρεθέντα ὑπερήνεμα, ἐν οἷς καὶ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Δημητρίου Παππανικολῆ· ὁ πυρπολητὴς οὗτος περιφέρει τὸ σκάφος τοῦ

πότε κατὰ μιᾶς πότε κατὰ τῆς ἄλλης φρεγάδος ἀνέστειλε τὴν ὁρμὴν τῶν φροβίζων αὐτάς. Αἱ σφαῖραι ἐν τούτῳ καὶ οἱ μύδρροι ἐπιπτον ὡς χάλαζα κατὰ τοῦ σκάφους του, ἐτρύπησαν, καὶ ἐπροξένησαν ἄλλας ζημίας, ἀλλ' οὗτος καὶ τόσα παθὼν δὲν ἐπόδιζεν, ἕως τὸ πυρπολικὸν κατήντησεν ἀκυβέρνητον, καὶ τότε πῦρ ἐμβάλων τὸ ἔκαυσε.

Περικοπή ἐκ τῶν Σπετζιωτικῶν τοῦ Ἀναργύρου Ἀνδ. Χ.

Ἀναργύρου περὶ Δ. τοῦ Παππανικολῆ κατὰ τὴν ἐν

Γέροντι ναυμαχίαν, ἐκδοθέντων κατὰ τὸ 1864

Σελ. 4.

Προηγείτο τοῦ ἀποσπάσματος τούτου τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τριάκοντα πλοίων περίπου συγχροτουμένου, ὁ Δημήτριος Παππανικολῆς μὲ τὸ πυρπολικὸν του ταχυπλοῶν, εἶπετο ὁ Νικόδημος ἐπὶ ἄλλου πυρπολικοῦ βαίνων, τὰ δὲ τῆς συνοδίας πολὺ ἀπεῖχον εἰςέτι τοῦ ὠρισμένου μέρους πρὸς ἐπίθεσιν· ὁ Δ. Παππανικολῆς σφιδάζει ἐν τούτοις βλέπων τὴν Βυζαντινὸν ναύαρχον ἀσάλευτον, τὸ δὲ σκάφος αὐτοῦ μόλις κινούμενον. Πλὴν δὲν ἀπαυδᾷ· φθάνει ἐντὸς βολῆς τηλεβόλου, καὶ μόνος ἀναλαβὼν εἰς χεῖρας τοὺς οἴακας ἐπικαλεῖται τοῦ Αἰόλου τὴν ἀρωγὴν, καὶ κυβερνᾷ πότε πρὸς τὴν πρῶραν πότε πρὸς τὴν πρύμναν τοῦ πλωτοῦ φρουρίου ἰθύνων τοῦ πυρπολικοῦ του τὰ ἔμβολα. Ἄλλ' ὁ θρασὺς Ὀθωμανὸς προλαμβάνων ῥίπτει εἰς τὴν θάλασσαν τὰς ἐφολκίδας του καὶ τὰ κατσαμπάσια (μικρὰ σκάφη κωπηλατούμενα παρὰ τοῖς Τούρκοις) καὶ συστρέφει τὴν ναυαρχίδα διὰ τῆς βοήθειας αὐτῶν κατὰ βούλησιν, ἐπιδεικνύων πάντοτε τὰ πλευρά εἰς τοῦ πυρπολικοῦ τὴν πρῶραν, ἐρεύγεται δὲ κατ' αὐτοῦ τρομερὸν καὶ ἀένανον πῦρ. Εἰς τὴν πρώτην ἐκπυρσοκρότησιν τῶν τριεποστάτων κανονοστοιχιῶν τῆς ἡ Βυζαντινῆς ναυαρχίς (α) συντρίβει τοῦ ἀτρομήτου πυρπολητοῦ τὴν μεγάλην κεραίαν τοῦ ἐμπροσθινοῦ ἱστοῦ· μετὰ μικρὸν καὶ αὐτὰ τὰ ἔμβολα τῆς πρῶρας. Εἰς τὴν δευτέραν συνθλᾷ ὁλόκληρον τὸν ἐμπροσθινὸν ἱστόν, ὅστις καταπίπτων ἐκερμάτισε πᾶσαν τὴν συσκευὴν τῶν ἀρμένων τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ αὐτὸ κινδυνεύει. Ἀκριδᾷ ἐπέπρωτο νὰ πληρώσῃ ὁ ἀνδρεῖος Ψαῤῥδιανὸς τὴν τόλμην του. Τὰ κατσαμπάσια ῥίπτονται τότε κατ' αὐτοῦ γέμοντα ὀπλοφόρων καὶ ζητοῦντα νὰ τὸν ζωγράφωσιν ἐπιτιθέμενα μετὰ λύσσης· μύδρροι, σφαῖραι, τουφεκισμοὶ ἀστράπτουσι

[α] Τριεποστάτος ἀρά γε ναυαρχίς ἦτο μόνον ἡ ὁλόκληρος ῥύμη ἐκ πλοίων τῆς γραμμῆς.

πανταχόθεν, ὁ δὲ Δ. Παππανικολῆς ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του δίδει πῦρ καὶ τὸ πυρπολικὸν φλογίζεται· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκτὸς κινδύνου δὲν εἶναι, διότι οἱ ἐχθροὶ τὸν διώκουν καὶ τὸν περιζωννύουν μετὰ γοργότητος κωπηλατοῦντες.

Ἐν τούτοις ὁ Δ. Παππανικολῆς προνοεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, ἐρροσόντων πᾶσαις δυνάμεσιν ἐπὶ τῆς ἐφολκίδος, ἣν ὁ ἴδιος διοικεῖ· κινουμένων τῶν πυροβόλων τοῦ ἐχθροῦ, » σ κ ύ ψ ε τ ε π α λ λ η κ ἁ ρ ι α , τοῖς λέγει, αὐτὸς δὲ ἄ σ κ ε π ῆ ς καὶ ὄρθιος θώρακα προτείνων τὸ λάσιον στήθος μὲ τοὺς νευρώδεις αὐτοῦ βραχίονας δίζυγον πῦρ ἐκπέμπει ἀπὸ τῶν παρ' αὐτῷ κειμένων λιανῶν ὅπλων, τὸ ἐν δὲ κατίπιν τοῦ ἄλλου κενόνων τὰ πλατύστομα, πυροβόλα τὸν θάνατον κύκλωθεν περιφέρει εἰς τοὺς ἐφορμῶντας.

Περικοπή ἐκ τοῦ δοκιμίου Ἰωάνν. τοῦ Φιλήμονος περὶ Δ.

τοῦ Παππανικολῆ ἐν τόμῳ τρίτῳ, ἐκδοθέντι τῷ 1860

ἐν Ἀθήναις περὶ τῆς πυρπολήσεως ἐν Ἐρεσῶ

τῆς Λέσβου. Σελ. 356 — 57

Ἐξέμει ἤδη τὸ δίκροτον πληθὺν σφαιρῶν πανταχόθεν, καὶ συγχρόνως ὁ τοπάρχης τῆς Λέσβου Κουλαξίτζης κατεπυροβόλει ἐξωθεν τοὺς ἐν τῷ πυρπολικῷ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν τὸ δίκροτον ἀπεμάκρυνε τοῦτο διὰ παντὸς τρόπου· ἀλλ' ἀνέμου δεξιῷ πνεύσαντος ὠθήθη αὐτὸ ὡς ἀβλαβῆ ἔτι ἔχων τὰ ἱστία, καὶ προσεφθὲν πλέον ἐπὶ τῆς πύρας, μετέδωκεν εὐθὺς τῷ δίκροτῳ τὰς φλόγας. Ἐγένετο δ' ἤδη καταπληκτικώτατον τὸ θέαμα. Κολοσσιαία στήλη φλογός, μεμιγμένη μετὰ καπνοῦ πυκνοτάτου καὶ μελανωτάτου, ἦνωσε τὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτομάτως τὰ τηλεβόλα τοῦ δίκροτου κενούμενα τὰ μὲν κατίπιν τῶν δέ, ὡς ἄλλος βαρύηχος κώδων, ἤγγελλον μακρὰν τὸν θάνατον τοῦ γίγαντος τούτου. Συγχρόνως δὲ γοερῶταται καὶ παραχωδέσταται κραυγαὶ χιλίων ὡς ἔγγιστα ἀνδρῶν, παλαιόντων ἀναμιᾷ καὶ ἐναγωνίως πρὸς τὰ δύο ἀνθρωπόλεθρα στοιχεῖα τῶν φλογῶν καὶ τῶν ὑδάτων ἠκούοντο ὡς τελοῦσαι οἰονεῖ τὰ ἐπικήδρια τοῦ γίγαντος. Τέλος δὲ πάντων ἡ βαρύγδουπος ἐπελθοῦσα ἐκρηγῆς τῆς πυριταποθήκης διεμέλισε τὸν γίγαντα· καὶ πλεῖστα αὐτοῦ τηλεβόλα ἐξεσφενδόνθησαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸν δὲ ὅλον ἐνεσταφίασεν ὑπὸ τὰ ὕδατα.

Οὕτως ἐξηφανίσθη τὸ πολέμιον τοῦτο δίκροτον ἐντὸς τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας· οἱ δὲ ἐν αὐτῷ περὶ τοὺς χιλίους ναῦται καὶ στρατιῶται, οἱ μὲν

εγένοντο παρανόλωμα τοῦ πυρός, οἱ δὲ ἐπνίγησαν, καὶ ὀλίγιστοι κολυμβῶντες ἢ διὰ τῶν λεμβῶν διεσώθησαν. Ἐκ τούτων πολλοὺς τῶν χριστιανῶν ναυτῶν παρέλαβον αἱ Ἑλληνικαὶ λέμβοι.

Διὰ τριαύτης ἐστεφανώθη ἐπιτυχία· ἡ πρώτη αὕτη ἀπόπειρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ τῆς μεγαλητέρας ἀξιοῦνται ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης οἱ πρῶτοι προτείναντες καὶ οἱ πρῶτοι ἐφαρμόσαντες τῶν πυρπολικῶν τὴν χρῆσιν. Ὑλικῶς μὲν ὑπῆρξε μικρὰ ἡ ἐπιτυχία, ὡς ἐνὸς μόνου ἐξολοθρευθέντος πλοίου τῆς γραμμῆς· ἠθικῶς δὲ ἐκαρποφόρησεν ἀποτελέσματα μεγάλα καὶ γενικά, καθ' ὅσον ἐνέπνευσε τοῖς μὲν βαρβάροις φόβους δεινούς, τοῖς δὲ Ἑλλήσι θάρρος καὶ ἐλπίδας βασιμωτέρας ἐς τὸ μέλλον. Ἀπὸ τοῦδε οἱ πρῶτοι εἶδον τρωτὴν καὶ τὴν θαλασσίαν δύναμιν ἑαυτῶν, ἐν ᾧ ἐπῆροντο πρότερον ἐπὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ βαρυτάτῳ ὀπλισμῷ ταύτης· ἀπὸ τοῦδε οἱ δεύτεροι ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀρμοδίους κατὰ τῶν Τούρκων ναυμάχους, ἐν ᾧ ἀπῆλπιζον πρότερον ὑπ' ὅψιν ἔχοντες τὴν τοσαύτην ὑλικὴν ἀνισότητά. Ἐν γένει δὲ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς 25 Μαΐου ἡ ἐπανάστασις τοῦ Λιγαίου ἐπαγιοῦτο καὶ ἡ πτώσις τῶν παραλίων φρουρίων προηγγέλλετο ὅπως δήποτε. Καὶ ἀλκῶς, ἅμα φανέντος τῇ ἐπιούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὁ μὲν Ἑλληνικὸς ἱστιοδρόμησε κατ' αὐτοῦ πλήρης θάρρους, ἐκεῖνος δέ, ἔμφοδος ὡς ἐκ τοῦ συμβάντος τῆς προτεραίας καὶ ὡς πυρπολικά «ἀτὲς κεμισί» ὑπολαμβάνων ὅλα τὰ Ἑλληνικά, κατέφυγεν ὀπισθοδρομήσας ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἑλληςπόντου· ἔτυχε δὲ οὐρέου καὶ σφοδροτάτου νοτίου ἀνέμου.

Περικοπή ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λόγου τοῦ ἐκφωνηθέντος ἐν τοῖς

νέοις Ψαρροῖς ὑπὸ Μιλ. Βρατσάνου περὶ Δ. τοῦ

Παππανικολῆ. Ἐν Σελ. 10 δημοσιευθέντος

τὸ 1857.

Τῆς Ἑρεσοῦ, συμπολιῖται, τὸ κατόρθωμα, οὗ τὴν ἀξίαν οὐ μόνον καθὼς ἐξετίμησαν οἱ ἱστορήσαντες, ἀλλὰ καὶ διέστρεψαν! Καὶ ταῦτα διότι ἐξερευνῶντες καὶ συγγράφοντες οὐκ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος οὐδέποτε ἐνίκη, ἢ τῷ τρόμῳ τῶν πυρφόρων, τοῦ Ψαρριανοῦ τούτου ἐπινότηματος· οὐκ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ὀφείλεται τοῖς συμπολεμισταῖς τοῦ Ὁρλώφ ἐν τῇ τοῦ Τσεσιμέ ναυμαχίᾳ κατὰ τῶν ὑφ' ἐξουσίαν τοῦ Τούρκου νεῶν, διότι ἐκεῖ εἶδον αὐτοῖς τοῖς πυρφόροις καταστραφῆναι καὶ πυρποληθῆναι τὸν μέγιστον τῶν Ὁθωμανῶν στόλον.

Ἐπελάθοντο οἱ συγγράφοντες καὶ τούτου, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν, ὑμεῖς (διότι ὁρῶ πολλὰς πολιάς καὶ ὀλιγοτρίχους κεφαλὰς ὑπὸ τῆς δαδὸς τῆς πυρίτιδος κατακαείσας), ἐπελάθοντο, λέγω, ὅτι ὑπερείχετε τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πυρρῶν, καὶ τῆς ἐπιτυχοῦς πάντοτε κατὰ τὰς προσβολὰς ἐκβάσεως.

Γενναῖε Παππανικολῆ, οὐκ εἰ σὺ ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος ἐδίδαξας πῶς δεῖ νικᾶν τοὺς στόλους μας; Οὐκ εἰ σὺ ὁ διδάσκαλος (α) τοῦ ἀτρομήτου Κανάρη, Νικοδήμου, Βρατσάνου! . . . Μὴ γὰρ οὐκ ἐδίδαξας τὸν Πιπῆνον, τὸν Ῥαφαλιᾶν, τὸν Θεοχάρην τὸν τρόπον τοῦ καίειν τὰς ὑψιρρόφους τῶν Τούρκων ναῦς! . . . Ἡμεῖς πάντες ἐσμὲν μάρτυρες τοῦ ἠνωμένου Ἑλληνικοῦ στόλου ἱσταμένου ἐναντίον τοῦ θαλασσίου ἐκείνου φρουρίου καὶ ἀποροῦντες ἐπὶ τῇ νίκῃ! Οὐκ ἐκλαυσαν, οὐκ ἐκλάυσαμεν ἀποροῦντες τί ποτε πράξομεν, ὅταν ἀδυνατοῦντες νικῆσαι ἐν μόνον πλοῖον, ἠθέλαμεν ἀπαντήσαι τὸν ἠνωμένον τοῦ Τούρκου στόλον; Ἀλλ' ἡ μνήμη τοῦ. . . . ἔσται αἰωνία, . . .

Περικοπή ἐκ τῆς ἀκαντήσεως Νικολάου Κοτζιά πρὸς τὴν

τοῦ Κ. Νικοδήμου ἀπάντησιν δημοσιευθεῖσα τῷ 1862

εἰς τὰς Σελ. 4 5 6 7 περὶ Παππανικολῆ.

Περὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τοῦ Παππανικολῆ πυρπολισμοῦ τοῦ διχρότου ἐν Ἑρεσῷ τῷ 1821 ὁ Νικοδήμος λέγει, ὅτι τὸν ἠρώτησα διὰ τί δὲν ἀνέφερεν ἐν τῷ α'. τόμῳ τὸν Παππανικολῆν; αὐτὸς δέ μοι εἶπεν ὅτι διηγούμενος τὰ συμβαίνοντα εἰς Ψαρρὰ δὲν ἐγνώριζε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τίς ἐπυρπόλησε τὸ δίχροτον. (Τῇ ἀληθείᾳ μόνος ὁ Νικοδήμος δύναται νὰ ἐπινοήσῃ τοιαῦτα ἡμῖν τοῦλάχισον ἀκατανόητα!) ἄλλως τε, ἐν ᾧ ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ τὸ γεγονός εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, τῷ ἐφαίνετο περιττὸν νὰ τὸ διηγῇται, ὡς αἰεὶ ἔρχεται περιστάσις. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἠρώτησα αὐτόν, δὲν ἠρώτησα ὅμως ὅπως λέγει, ἀλλ' ἂν τὰ ἐν τῷ α'. τόμῳ ἐλλιπῆ θέλει ἀναπληρώσει ἐν τῷ β', καὶ αὐτὸς μοι εἶπεν, ὅτι θέλει ἀναπληρώσει. Ἐντεῦθεν γίγνεται φανερόν, ὅτι ὁ κ. Νικοδήμος κατένταυθα διέστρεψε τὴν ἀλήθειαν.

Ἐν δὲ τῷ 13 ἀριθμῷ τοῦ Μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς ἰσχυρίζεται (ὅπερ ἐν ταῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ δὲν ἰσχυρίζεται!), ὅτι ὁ Δ. Παππανικολῆς εὑρίσκετο ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Α. Γ. Ἀποστόλη, καὶ ὅτι ὁ Δ.

[α] Διδάσκαλος καλεῖται ἐνταῦθα ὡς πρῶτος ἐχθρικήν τριήκην πυρπολήσας, τὴν ἐν Ἑρεσῷ.

Πλημὲς καὶ Κ. Σταματάρας εἶπον τῷ Παππανικολῇ »πᾶμε εἰς τὸ μπουρλότο;« αὐτὸς δ' ὅτι ἀπάντησε »πᾶμε αὖ μετ' ὀλίγον δὲ τοῖς εἶπε »μὴ μ' ἀφήσητε,» καὶ ἐκεῖνοι εἶπον» ἐμπρός(α). Πῶς δὲ λέγων τοιαῦτα ὁ Νικόδημος δὲν ἐννοεῖ ὅτι συλλαμβάνεται ἐπ' αὐτοφώρῳ μὴ λέγων ἀλήθειαν; διότι μετὰ τὴν τοῦ Γ. Θεοχάρη ἀποτυχίαν μηδενὸς τολμῶντος νὰ ἐπιβῇ εἰς πυρπολικόν, ὁ Δ. Παππανικολῆς ἐν τῷ τοῦ Α. Γ. Ἀποστόλη πλοίῳ ἡρωτήθη παρὰ τοῦ θείου Ν. Ἀποστόλη ναυάρχου τῶν Ψαρῶν, ἂν πηγαίνῃ εἰς τὸ πυρπολικόν, καὶ αὐτὸς εἶπεν ὅτι »πηγαίνω, τοὺς ἀνθρώπους μου ὅμως θέλω νὰ ἐκλέξω ὁ ἴδιος.« οὕτω δ' ἐκλέξας αὐτούς, ὡς οἱ ἐκεῖ παρόντες ὁμολογοῦσι καὶ ὁ ἴδιος ζῶν ἐβεβαίωσεν κατὰ τὸ ἡμερολόγιόν του καὶ ὁ τοῦ πυρπολικοῦ του κατάλογος, ἐπέβη εἰς τὸ πυρπολικόν.

Ὁ Νικόδημος ἐν μὲν τῇ 15 σελίδι τῶν ἀπομνημονευμάτων λέγει, ὅτι ὁ Γ. Καλαφάτης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὸ δίκροτον, ἀλλὰ μετὰ τὸ λύσμιον τοῦ πλαγιοδέτου καὶ οὐχὶ τοῦ προτόνου (διότι πρότονον οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὴν στάττον), ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ δίκροτον.« Τοῦτο δὲ λέγων ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ δίκροτον ἐκῆν ὑπὸ μόνου τοῦ Παππανικολῆ· αὐτὸ τοῦτο ὁμολογοῦσι καὶ πάντες οἱ ἐκεῖ παρευρεθέντες μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι τὸ τοῦ Καλαφάτη πυρπολικόν δὲν ἐκόλλησεν, ἀλλ' ἐκῆν ἀκαίρως καὶ ἀνωφελῶς. Ἐν δὲ τῇ σελίδι 204 τοῦ α. τόμου λέγων ὅτι ἀπέστειλαν συγχρόνως κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς διοικήσεως πρὸς αὐτὴν καὶ τοὺς καταλόγους τῶν πληρωμάτων τῶν πυρπολησάντων τὸ δίκροτον εἰς Ἑρесьόν, τοῦ Δ. Παππανικολῆ καὶ τοῦ Καλαφάτη ἀποφάνινται, ὅτι καὶ οἱ δύο ἐπυρπόλησαν τὸ δίκροτον. Αὕτη δὲ ἡ ἀντίφασις δὲν προδίδει τὴν περὶ τούτου διήγησιν αὐτοῦ μεροληπτικὴν καὶ ἐπομένως ψευδῆ; εἶναι ἡ διήγησις αὕτη ἀπλὴ τῶν γεγονότων ἐξιστόρησις, ὡς ὁ Νικόδημος ἐγκαυχᾶται, ἢ εἶναι διαστροφή αὐτῶν ὑπὸ φθόνου καὶ πάθους προερχομένη;

[α] Πληροφορίαι προφορικαὶ καὶ ἔγγραφοι συμπολιτῶν ἡμῶν εὐρεθέντων ἐν Ἑρεσῶ διαβεβαιοῦσιν ὅτι ὁ Παππανικολῆς ἐξέλεξε τοὺς ἀνθρώπους προσθεῖς, »ὅτι θὰ ὑπάγῃ καὶ ἡμέραν,« διαψεύδουσαι τὸν Νικόδημον, ὅστις ζητῶν νὰ σμικρύνῃ τὴν δόξαν τοῦ Παππανικολῆ ἐπινοεῖ, ὅτι τὸ πυρπολικόν ἦτο πρὸς μεσημέριαν ἐν ᾧ ἦτο πρὸς ἀνατολάς· ὅτε δ' ὁ Παππανικολῆς ἐξέλεξε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν Δ. Πλημὲν, εἶπεν ὁ Πλημὲς »ἐμένα κῆρες νὰ διαλέξῃ; ὅπου ἔχω ὃ κορίτσια;«

Ἀπολιγνύμενος δ' εἰς τὰς κατηγορίας, ἃς τῷ ἔκαμον, ὡς μὴ εἰπὼν ὅσα ἔπρεπεν ὑπὲρ τοῦ Παππανικολῆ περὶ τῆς ἐν Γέροντι (α) ναυμαχίας, ὅτι δηλαδὴ »ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν«, λέγει ὅτι τοῦτο δὲν ἔπραξε· διότι δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδῷ τὴν σωτηρίαν εἰς ἓν καὶ μόνον ἄτομον. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον τὸ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου τῶν Ψαρρῶν τῷ Δ. Παππανικολῆ δοθέν ἀποδεικτικὸν μετεποίησεν; Ἡ μεταποίησις δ' αὕτη ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἀντιπαράθεσως τοῦ γνήσιου (δ-περ ἡμεῖς ἐν τῷ ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ εὐρόντες ἐν τῇ 34 σελίδι τοῦ δευτέρου ἡμῶν φυλλαδίου κατὰ πρώτων ἐδηροσιεύσαμεν, καὶ ὁ Νικόδημος ἐξ ἡμῶν παραλαβὼν κατεχώρισεν ἐν σελ. 553 τοῦ α. τόμου) πρὸς τὸ παρὰ Νικοδήμῳ. Καὶ τὸ μὲν γνήσιον ἔχει »ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ἐπέστρεψε φέρων τὸ πυρπολικὸν τοῦ ζημιωμένου«. τὸ δὲ παρὰ Νικοδήμῳ »ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ ἐπέστρεψαν ὅμως τὸ πυρπολικὸν τοῦ ζημιωμένου«. ὃ ἐστὶν ὁ Νικόδημος, ἵνα συμπεριλάβῃ ἑαυτὸν, μετεποίησε τὸ ἔτρεψεν εἰς ἔτρεψαν· οὕτω δὲ ποιήσας ἑαυτὸν συναίτιον τῆς τοῦ ἐχθροῦ τροπῆς εἰς φυγὴν δείκνυσιν ἑαυτὸν ἀνώτερον τοῦ Παππανικολῆ· διότι ὁ μὲν Παππανικολῆς δείκνυται διὰ τῆς λέξεως »καὶ ἐπέστρεψεν« ὅτι δὲν ἐνεκαρτέρησεν εἰς τὴν τοῦ ἐχθροῦ καταδίωξιν, ὁ δὲ Νικόδημος δὲν ἐπαυλθε μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμεινε τὸν ἐχθρὸν καταδιώκων. Καὶ αὖθις τὸ μὲν γνήσιον ἔχει »μετ' τὴν συνήθη του ἀκράτητον ὁρμήν« τὸ δὲ παρὰ Νικοδήμῳ »μετ' τὴν συνήθη του ὁρμήν« καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Νικόδημος ἀφείλε τὸ »ἀκράτητον« ἵνα κρύψῃ τὴν τοῦ Παππανικολῆ ὑπερβάλλουσαν ἀνδρίαν.

Καὶ αὖθις τὸ μὲν γνήσιον ἔχει »κατὰ τῶν τακτικῶς ἐπιπλεόντων »Τούρκων« τὸ δὲ παρὰ Νικοδήμῳ »κατὰ τῶν τακτικῶς ἀποπλεόντων »Τούρκων« ὁ Νικόδημος μεταποιήσας ἐνταῦθα τὴν ἐπίθεσιν εἰς φυγὴν σμικρύνει τὴν τοῦ Παππανικολῆ ἡρωικὴν πράξιν· διότι ἡ μὲν πρὸς ἐπιτιθέμενον ἐχθρὸν ὑποθέτουσα τόλμην καὶ ἀνδρίαν τοῦ ἐχθροῦ ὑπεραυξάνει ἢ μᾶλλον εἰπεῖν διπλασιάζει τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ Παππανικολῆ, ἡ δὲ πρὸς φεύγοντα ἐχθρὸν ἐπίθεσις ἐλαττώνει αὐτάς. Καὶ

[α] Πληροφορίαι προφορικαὶ καὶ ἔγγραφοι συμπολιτῶν ἡμῶν παρόντων ἐν τῇ τοῦ Γέροντος ναυμαχίᾳ ἐπικυροῦσιν ὅτι ὁ Παππανικολῆς ὤρμησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὶν ἢ δώσῃ τὸ σημεῖον ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρρῶν Ν. Ἀποστόλης καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον, τοῦτ' ἐστὶν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ κατετρόμαξεν αὐτόν, πρὶν ἢ φθῇ ὁ Νικόδημος.

αὐθις τὸ γνήσιον ἔχει » ἢ μᾶλλον ἀρπάξας τὴν παντελὴ πρὸς τοὺς Ἑλληνας νίκην ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων », τὸ δὲ παρὰ Νικολόδημω » ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀρπάξας τὴν παντελὴ κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκην ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ».

Ἡ παραποίησις αὕτη δὲν διέστρεψε μὲν τὴν ἔννοιαν, ἀποδίδει ὁμῶς εἰς διαστρόφην· διότι ἡ νίκη ὁμολογεῖται, μόνον ὅτι δὲν δίδεται τοῖς Ἑλλησιν, οἷς δίδει τὸ γνήσιον, ἀλλὰ λαβὼν ὁ Παππανικολῆς αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἐπεφύλαξεν ἴσως διὰ τὸν σύντροφόν του! Οἶαν-θέηκατε ὁμῶς ἔννοιαν καὶ ἂν λάβῃ τὸ παρὰ Νικολόδημω, καὶ ἡ πρόθεσις αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ παραποίησις εἶναι φανερά. Ἐὰν λοιπὸν ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως ἡ παραποίησις ἀποδείκνυται, γεννᾶται τὸ ζήτημα, πρό-τερον εἰς τυπογραφικὸν λάθος πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἢ εἰς φθόνον καὶ πᾶ-θος; εἰς τυπογραφικὸν λάθος τοσαύτη παραποίησις σημαντικῶν πραγμά-των νὰ ἀποδοθῇ εἶναι ἀδύνατον· διότι διὰ τί τὸ ἰδικόν του, ληφθὲν καὶ τοῦτο ἐξ ἡμῶν, ἐν σελίδι 558 τοῦ α. τόμου καταχωρισθὲν δὲν εἶναι παραπεποιημένον; Ἐὰν λοιπὸν εἰς φθόνον καὶ πάθος, δὲν εἶναι παραποίη-σις αὕτη ἐγκληματικὴ καὶ ἐπομένως ἀξιώπυρος; Πῶς λοιπὸν δύναται πλέον νὰ ζητηθῇ καὶ εὑρεθῇ ἀλήθεια καὶ ἀληθείας τῶν γεγονότων ἐξιστό-ρησις παρὰ Νικολόδημω; Τίνες λοιπὸν ἄξιοι κατακρίσεως, οἱ ἐξελέγχοντες αὐτὸν ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως, τὴν ἀλήθειαν διαστρέφοντα, ὡς ἀρι-σθῆλως ἀποδείκνυται, καὶ τὰ παρηλλαγμένα καὶ διεστραμμένα ἐπανορ-θύνοντες, ἢ ὁ ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν παραχαράττων Νικολόδημος; Τίνες εἶναι ἄξιοι κατηγορίας, οἱ δικαίως στεφανοῦντες τοὺς ἀξίους στεφανώ-σεως, ἢ ὁ Νικολόδημος ὁ δι' ὕβρεων συκοφαντιῶν καὶ τῶν ὁμοίων τοὺς στεφάνους ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν πιντοίοις τρόποις νὰ ἀφαιρέτῃ ἀγωνι-ζόμενος; Τίνες λοιπὸν λέγουσιν ἀλήθειαν, οἱ δικαίως ἀποκαλοῦντες σω-τήρας τοὺς ἀληθῶς τὴν Ἑλλάδα σώσαντας, ἢ ὁ τούτους δι' ὕβρεων συ-κοφαντιῶν καὶ τῶν ὁμοίων νὰ καταβιβάζῃ καὶ κηλιδώτῃ ἀγωνιζόμενος; ὁ Νικολόδημος μὴ ἐννοῶν, ὡς φαίνεται, τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος, μηδὲ δυ-νάμενος νὰ νοήσῃ, δὲν δύναται καὶ νὰ παραδεχθῇ, ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύ-ναται νὰ κληθῇ σωτὴρ· ἐπομένως κατὰ Νικολόδημον οὔτε ὁ μέγας Ἀλέ-ξανδρος κατεκτίσατο τὴν Περσίαν καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἀσίας καὶ Λιβύης μέρη, οὔτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, οὔτε ὁ Περικλῆς τὰς Ἀ-θήνας ἐκόσμησεν, οὔτε ὁ Φειδίας τὰ λαμπρὰ ἔργα εἰργάσατο, ἀλλὰ τοὺς ταῦτα λέγοντας παράφρονες ἀποκαλεῖ! Εἰ μὲν εἶναι κατὰ Νικολόδημον οἱ

ιστορικοί ταῦτα λέγοντες παράφρονες, ἄρα καὶ ὁ τῶν Ψαρρῶν ναύαρχος διότι καὶ αὐτὸς τὸν Δ. Παππανικολῆν σωτῆρα ἐν τῷ ἀποδεικτικῷ ἀποκαλεῖ.

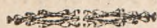
Περικοπὴ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως, ἣν οἱ Ψαρρῖανοὶ ἔκαμον
κατὰ Νικοδήμου ἐν τῷ αὐτῷ φυλλαδίῳ ὑπὲρ Δ. τοῦ

Παππανικολῆ.

Περὶ δὲ τῶν ἀξίων θαυμασμῶ ἔργων ποιούμενος λόγον σμικρύνει ταῦτα ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως ὡς τὴν ὑπὸ Δ. Παππανικολῆ ἐν Ἑρσεῶ τοῦ δικροῦτου πυρπόλησιν (τομ. α. σελ. 124 κ.τ.λ. καὶ τὴν β. ἀπομν. σελ. 14, 15) ἐν Σάμῳ, Τενέδῳ, καὶ Χίῳ ὑπὸ τοῦ Κανάρη, ὧν μόνις μνημονεύει, μάλιστα δὲ ὡς ἔργων μικροῦ λόγου ἀξίων.

Τοὺς συνχωριστάς του πυρπολιστὰς ἐν πολλοῖς παραλείπει, ὡς τὸν Δ. Παππανικολῆν ἐν Χίῳ καὶ ἄλλους ἀλλαγοῦ, τοὺς ἐπαξίως πολεμικὰ πλοῖα διεμβύναντας καὶ διαπρέψοντας, ὡς τὸν Α. Γιανίτσην, Γ. Σκανδαλῆν, Α. Γ. Ἀποστόλῃν, Γ. Διασάκην κ.λλ.

Ἄλλους μὲν πάλιν ἐνδόξους πλιτάς ἡμῶν νὰ καταβιδάσῃ καὶ κηλιδώσῃ, ἑαυτὸν δὲ ὑπὲρ πάντας νὰ ἀνυβώσῃ ἀγωνιζόμενος (τομ. 2 σελ. 31, 41, 49, 53, 57, 58, 64, 63, 69, 71, 73, 77, 79, 80, 87, κ.τ.λ.) διαστρέφει ἐν γνώσει τὴν ἀλήθειαν, ὡς π. χ. ἐν μὲν τῇ κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐν ἔτει 1823 γενομένη ναυμαχίᾳ ὑψοῦ ἑαυτὸν ὑπὲρ τὸν Κανάρην, τὸν σχόντα τὸ πρωτεῖον, ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸν Γέροντα ἐν ἔτει 1824 ὑπὲρ τὸν Δ. Παππανικολῆν, τὸν τὴν Ἑλλάδα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προφανῶς σώσαντα.

Ἀνασκευὴ Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Καθ' ὅσον ἐν πίσει τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ ἄρχει ὁ ἀμετάθετος ὅρος ὅτι πᾶν ὅλον ζυνίσταται ἐκ μερῶν, οὗτω καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐν ᾗ ἐκτίθενται καὶ ἐξετάζονται ζυνεχῶς αἱ τύχαι καὶ αἱ περιπέτειαι κατ' ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἕως τοῦ νῦν, καὶ ἰδίᾳ αἱ

τῶν ἐθνῶν καθ' ἕκαστον καὶ δὴ καὶ χρονολογικῶς. Διαιροῦνται δὲ αἱ ἱστορίαι εἰς πολιτικὰς, θρησκευτικὰς, ἰδιωτικὰς, διανοητικὰς κ.τ.λ. Ταῦτα δὲ τὰ μῦρια ἐστὶν ἀλλήλθενδετα καὶ ἀλλήλων ἐχόμενα καὶ ἀδιασπαστα· ὅθεν καθήκον ἔχει ὁ ἐπιχειρῶν συγγράφαι, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τάξει καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκτιθέναι οἰονδήποτε τῶν διηριθμημένων μορίων, καθήκον ἔχει ἀναδιφῆσαι οὐ μόνον ἅπαντα τὰ σωζόμενα συγγράμματα ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο ὅτι ἄλλως πῶς διεσώθη· οἷον ἐπιγραφὰς γεωγραφίας, ἀνάγλυφα καὶ τὰ παντοειδῆ μνημεῖα τῶν τριῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν (γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς, καὶ ἀρχιτεκτονικῆς)· Ἄλλως δέ τε ὀφείλει ἀπιθεῖν πρὸς τὸ ὅτι οἱ ἐν τῷ βίῳ ὁποιοιδήποτε ἐνεργοῦντες εἰσὶ τὰ λογικὰ ὄντα, ἃ μάλιστα γίνονται παραίτια τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, τοῦτο δ' ἐστὶν ἔργον λίαν δυσχερές· ἐν παραδείγματι τῷ ἀρχαιογράφῳ ὁπόσον δυσχερὲς κἂν τύχη οὔσα ἢ ἐξιστόρησις τῆς ἐμπετήκοντα ἔτεσι μετὰ τὰ Τρωικὰ 1180 πρώτης γενομένης μεταναστάσεως Ἑλληνικῶν φύλων, ἀφ' ἧς ἤρτηνται αἱ ἔπειτα ἐπελθοῦσαι τύχαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐξεταζόμεναι πολιτικῶς θρησκευτικῶς καὶ ἰδιωτικῶς.

Περὶ τὴν σύνταξιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡσχολήθησαν ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἐκ πάντων τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν ἀπ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ Ἀριστοτέλους Πιλάδου καὶ ἄλλων ἀρχαίων Ἑλλήνων τῶν τὸ πρῶτον συναγαγόντων ἀρχαῖα ἐπιγράμματα κτλ. Οὕτω πάντες ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν πρῶτα πρὸς ἀνέυρεσιν τῶν καθ' ἕκαστα καὶ λύσιν πολλῶν περιπλόκων ζητημάτων· οἷον περὶ τοῦ εἰ ἴσχυε πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἑλλησιν ἐθνικὸν δίκαιον, οὗ μῦρίον ἐστὶ τὸ νῦν διεθνὲς λεγόμενον δίκαιον.

Ἐρωτῶμεν ἤδη, εἰ εἴη δυνατόν συγγράφαι ἐν παραδείγματι περὶ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως τέλειόν τι ὅσον ἔνεστιν, εἰ μὴ προηγοῦντο μονογραφαί περὶ ἐκάστου τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ὑπὸ τὴν ῥοπὴν τῆς φιλετικῆς καταγωγῆς καὶ τῶν κατὰ τὰ διάφορα κλίματα τῆς Ἑλλάδος διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἡθῶν.

Τριαῦται τινες δυσχερεῖαι φαινομένως ἀκατάβλητοι ἐξετάζονται παρυσιαζόμεναι καὶ τοῖς ἐπιχειροῦσι συγγράφαι τὴν ἱστορίαν τῆς πολυπλόκου ἐκ πολυχρονίου δουλείας ἀνακύψεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀποπύρας ἐτοίμασαντο πρῶτος ὁ ἐν πολλοῖς αὐτόπτης γενόμενος Ἀγγλος Γέρδων καὶ δεύτερος ὁ ἡμέτερος Σπυρίδων ὁ Τρικρούπης· παρὰ τούτου προσεδόκατο, καθ' ἃ προϋπόσχετο, τελειότερόν τι ἢ τὸ ἐκδεδομένον ἔργον· ἐν παραδείγματι ὁ νομοθετῶν περὶ γλώσσης ἐξετάζεται μὴ εἰδῶς

μηδὲ τὰ ἀπλούστατα τῆς γλώσσης στοιχεῖα· οἷον ἐν τῷ περὶ ὀρθογραφίας ἐτυμολογίας καὶ συντάξεως. Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ ἀνεῦρε φιλόπονος τις Ἕλλην, ἡδὴ κακῇ τύχῃ ἐν Ἀδου κείμενος, ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας ἀνθογραφίαις, τραγελαφικὰς συνθέσεις· οἷον ἐναυτιλοεμπορεύοντο, ὑπερδεκαπεντακισχίλιοι, (ἐν ᾧ ἡ αἰτιατικὴ ἐν τοῖς ἀριθμητικοῖς μετὰ τῶν προθέσεων Περὶ, Ἀμφί, καὶ Ὑπέρ, ὑπέχει χώραν πάσης πτώσεως πλὴν τῆς Κλητικῆς· ὅρα ἡμέτερον συντακτικόν.) Ἐκ προοιμίων σημειούμεθα ὅτι ὁ ἱστοριογράφος, ὁ ἀξιῶν παραβληθῆναι Θουκυδίδαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγκρίτοις ἱστοριογράφοις, οὐ κατεδέξατο παραβληθῆναι τοῖς πρὸ Ἡροδότου λογογράφοις ἀποκαλουμένοις ἱστορικοῖς· ἡγουν τῷ Ἑλανίκῳ Κτησίῳ Φερεκύδῃ καὶ τοῖς λοιποῖς. Δεύτερον ὁ ἀδάης τῆς γενικῆς ἱστορίας παραβάλλει ταῖς αὐτῷ γνωσταῖς· οἷον τῇ Γαλλικῇ, τῇ Βρεττανικῇ, τῇ Βελγικῇ, τῇ Ὀλλανδικῇ, καὶ τῇ Ἑλβετικῇ, κτλ. ταῖς μηδεμίαν ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἡμέτεραν δυναμέναις ἔχειν· μόνῃ ἡ ἔχουσα πολλὰ τἀνάλογα στοιχεῖα ἐστὶν ἡ τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῶν Ἀράβων· ὥσπερ ἐκεῖ πρῶτον ὀπλοφόροι ἐκ τῶν ὁρῶν καταβαίνοντες προπαρεσκεύασαν τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀραβικῆς κυριαρχίας, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες· ἐν ᾧ ὁ Τρικούτης οὐδὲ ῥῆμα ποιεῖται περὶ τοῦ πρωτομάρτυρος Ῥήγα τοῦ Φερέαίου καὶ περὶ τῶν λεγομένων ἀρματωλῶν. Πᾶν ὅτι χαλεπώτατον παρουσιάζεται τῷ ἐπιχειροῦντι ἱστορῆσαι, τοῦτ' ἐστὶν ἡ διαίρεσις καὶ κατὰτάξις τῆς ὕλης, ἐτι δὲ δυσχερέστερον παρουσιάζεται τούτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ, ὡς μὴ σχούσης κέντρον κυβερνητικόν· καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο παρέλαβεν ὁ Τρικούτης ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Γόρδωνος, ἦν τοσοῦτον ἀξίαν κρίνας ὁ Γερμανὸς Ζιγγερίσεν ὁ ἐπιχειρήσας συγγράψαι γενικὴν Ἑλλ. ἱστορ. παρέλιπε τὸ τελευταῖον μέρος, οἰόμενος περιττὸν διαπνεῆσαι περαιτέρω, ἀφ' οὗ ὁ Ἀγγλος Γόρδων διεπράξατο τὸ ἔργον τοῦτο κάλλιστα.

Ἄλλ' οὐδ' ἐφ' ᾧ μάλιστα σερμύνεται τελέως ἐμμένει, δηλ. τῷ ὅτι συγγράφει ἀμερολήπτως· διότι ἀπανταχοῦ διαφαίνεται ἡ μεροληψία καὶ λάθρα προδίδεται τοὺς μὲν τῶν μαχητῶν δικαιῶν, τοὺς δὲ κακίζων ἀδίκως· ἐστὶ δ' οὗ καὶ αὐτὸ τὸ ὅλον Ἑλληνικὸν ἔθνος κατακρίνει ὑπεραίρων τοὺς πολυχρονίους τυράννους τοῦ ἔθνους, ἐπιδιώκιον δὴθεν ἀλήθειαν (ὅρα ὅσα διηγείται ὁ Πλούταρχος ἐν ἀρχῇ τοῦ βίου τοῦ Κίμωνος περὶ Λευκόλλου τοῦ Ῥωμαίου καὶ Περικλέους τοῦ Ἑλλήνος, ὅπου καταπαίνεται, πῶς οἱ καλοὶ κάγαθοι ἱστοριογράφοι μὴ ψευδόμενοι μετριάζουσι τὰ ἁμαρτήματα (ὧν οὐδ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐξεῖλεν ἑαυτόν), τῶν ἱστο-

ρουμένων ἀπέναντι τῶν ὑπερεχουσῶν ἀρετῶν. Πολλὰ δὲ μέμφονται καὶ οἱ ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα ἐγνωκότες καὶ εἰδότες, ὅτι ἐν πολλοῖς ἐκοντὶ διαψεύδεται. Ἔστι δ' ἐνθὺς εἰπεῖν » ὁ ἐξαμαρτάνων ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα ἐξαμαρτάνει καὶ εἰς τὸ ὅλον». Διότι τὰ καθ' ἕκαστα ἀπεργάζεται τὸ σύνολον. Ἐπανιόντες εἰς τὸ ἐξ οὗ ἡρξάμεθα, ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἴδιαι μονογραφίαι εἰσὶν ἀναγκαῖαι καὶ χρήσιμα πρὸς καθολικὴν ἱστορίαν. Τεκμήριον δ' ἔστιν οἱ τοῦ Πλουτάρχου βίοι παράλληλοι, περὶ ὧν Ναπολέων ὁ Α' ἐρωτηθεὶς, εἰ ἐπέπρωτο ἀπολεσθῆναι ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα, ὁποῖον τούτων ἔκρινεν ἄξιον διασωθῆναι· ἀπεκρίνατο » τοὺς Παραλλήλους τοῦ Πλουτάρχου βίους». Ὅποσας καὶ ἡλικίας ἐθνικὰς ἐντολὰς διδασκόμεθα αὐτόθεν, ὅπου παρίστανται ὡς εἰκόνες γραπτὰ ἄνδρες ποικίλας ἐπιδειξάμενοι ἀρετὰς καὶ αὐθις ὁπίσῃ λύπην αἰσθανόμεθα ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀπώλειαν τινῶν τούτων· οἷον τῆς τοῦ Μιλτιάδου, Ἐπαρεινώνδου, ᾧ παρέβαλλε Σκηπίωνα τὸν πρεσβύτερον, καὶ ἄλλων. Ὅσον δὲ πλείστου λόγου ἄξιοι εἰσὶν οἱ βίοι οὗτοι, τρικοῦτον ἐλαχίστου οἱ πολλῶν ἀναχρονισμῶν καὶ ἀδικαιολογήτων ἀμαρτημάτων ἀντιφάσεων κλλ. (ἃ διορθοῦνται ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων, Ἡροδότου, Θουκυδίδου, Ξενοφώντος καὶ τῶν μνημονευθέντων παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου) βρίθοντες καὶ ψευδωνύμως φερόμενοι ἐπὶ ὀνόματι Κορνηλίου τοῦ Νέπωτος βίοι· ἐπειδὴ οὗτος μὲν ἤκμασεν ἐπὶ Καίσαρος τοῦ Αὐγούστου δηλ. ὅπότε διεδίδωσαν οἱ πλείστοι τῶν ἐγκρίτων ποιητῶν καὶ λογογράφων Λατίνων, (οὓς δικαίως ἂν τις ἀποκαλέσαι τὸ δὴ λεγόμενον Αὐλοκόλακας καὶ Πεινακολεΐκτας, ὧν τινὲς καὶ ἀπεθέουν Ἰούλιον τὸν Καίσαρα, τὸν προεποίητον πατέρα τοῦ Αὐγούστου, καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ) ὧν χρόνων οὐκ εἰσὶν ἄξιοι οἱ βίοι, ὄντες μικρὸν μέρος τῶν ἐκκαίδεκα βιβλίων, ἐν οἷς ἱστοροῦντο βίοι παραλληλιζόμενοι, Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, στρατηγῶν, βασιλέων, ποιητῶν, λογογράφων, ἱστορικῶν, κλλ. Δι' ὃ καὶ δικαίως μετατίθενται οὗτοι (οἱ πάντες Ἑλλήνων εἰσὶ, πλὴν τοῦ Πέρσου Δατάμου τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβα καὶ Ἀμίλκα καὶ τοῦ Ῥωμαίου Πομπωνίου τοῦ Ἀττικῶ) εἰς 400 ἔτη μ. χ. Ταῦτα πάντα σκοποῦντες καὶ ἐπιχείρημα ἔχοντες μετὰ χειρὸς τὸ ἡμερολόγιον ἰδιόγραφον τοῦ ἀριδίου Δ. Παππανικολῆ, καὶ παραινέσει πολλῶν εἴτε ὀφθαλμοῖς αὐτὸν ἰδόντων εἴτε ἀκοῇ εἰδόντων, συμπεριλαβεῖν εἰς ἐν τὰ ὅσα ὁπωςδήποτε παρεδόθησαν, καθήκον ἡγούμενοι ἀνασκευάσαι τὰ ὅσα ἐν τῇ Τριχοπέτρῃ ἱστορία καὶ ἄλλαις ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ εἰρηνται ἡμαρτημένα.

Ὁ Ἕλλην ἱστοριογράφος λανθάνεται καὶ περὶ τὰ κεφάλαια τῶν πραγμάτων ἐν παραδείγματι ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὰς τρεῖς προμάχους τῆς Ἑλληνικῆς ἀπελευθερώσεως νήσους, οὐδ' οἶδε, πῶς αὗται διωκοῦντο καὶ πῶς διέταττον τὰ περὶ τὸν πόλεμον, οὐδὲ πῶς διέκειντο πρὸς ἀλλήλας. Καθάπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, καὶ ἰδίᾳ τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ δήμου ἐν ἐκάστη τῶν δέκα φυλῶν τοῖς εὐπόροις ἰδίαις δαπάναις ναυπηγεῖσθαι καὶ συντηρεῖν καὶ ἡγεῖσθαι τῶν νεῶν, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἀναλόγως τῇ εὐπορίᾳ ἐκάστω· (α) οὕτω καὶ ἐν ταῖς τρισὶ νήσοις ἕκαστος δυνάμενος πολίτης καταρτίζων ἰδίαις δαπάναις ἡγεῖτο καὶ αὐτὸς τοῦ ἰδίου πλοίου. Ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπέλαβεν ἄν τις μηδεμίαν εἶναι δυνατὴν πειθαρχίαν, ἀλλ' ὅμως πάντων τῶν κυβερνητῶν καὶ ναυτῶν σκοποῦντων μόνον τὸ τῇ πατρίδι συμφέρον διετηρεῖτο εὐταξία τις. Τὴν δὲ εὐταξίαν ταύτην ἀπειργάζετο εἰς αὐστηρὰν ἀλλ' ἐκουσίαν πειθαρχίαν ἢ τριάνδρος ναυαρχία· ἃ ταῦτα καὶ πολλὰ ἀγνοεῖ τελέως ὁ κ. Τρικούπης. Ἦδη ὁ αἰοίδιμος Κοραῆς παρήγγειλεν ἐπανειλημμένως τὴν ἐξορίαν παντοίων τίτλων εὐγενείας. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν παραίνεσιν εἶχε κατὰ νοῦν τὴν λιτότητα, ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἄκραν εὐσέβειαν (ἅπερ ταῦτα ἀκήρατα καὶ νῦν ἔτι σώζονται ἐν ταῖς οὐ πῶ ἐλευθέραις Ἑλληνίσιν χώραις, ὅπου τὰ πάντα διοικοῦσιν αἱ κοινότητες), τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξέλιπε τὸ φιλόπρωτον καὶ ἡ ἐπικρατήσασα στυγερά φιλαρχία ἀναλόγως ταῖς περιστάσεσιν. Ὡστε λανθάνεται τὰ μέγιστα ὅστις ἡ αὐτὸς ἀντιποιεῖται τῶν πρωτείων ἢ καθ' ὅλην Ἑλλάδα ἢ ἐν τινι μέρει, οὗτος περιπίπτει ἐπ' ἴσης εἰς ἀδικαίωτον πλάνην πειρώμενος ἐνὶ μόνῳ ἀποδοῦναι τὰ πρωτεῖα.

Τὸ μόνον ὄπλον, ᾧ ἐτίμησαν ἑαυτοὺς οἱ πρόμαχοι νησιῶται, καὶ ᾧ μάλιστα ὀφείλεται τὸ πλεῖστον τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἦν ἡ χρῆσις

(α) Εἰ ἐκεῖνος, ᾧ ἐπεβάλλετο ἡ ὑπὲρ τῆς πατρίδος λειτουργία αὕτη, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἄχθους προὔφερε λόγον ἀπορίας, ἀποδίδους ἄλλῳ τινὶ δημοφιλῆ μεῖζονα εὐπορίαν, πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀμφισβητήσεων τούτων ἐλάμβανε χώρα ἢ λεγομένη Ἀντιδόσις, καθ' ἣν ἡναγκάζοντο οἱ διαφειλονεικούντες ἀνταλλάττεσθαι ἀλλήλοις τὰς περιουσίας ὅπερ ἦν φόβητρον, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, παραίνεσις πρὸς τὸ μὴ ἀποποιεῖσθαι τὰς ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐπιβαλλομένας λειτουργίας. (Ἐπιβλ. Ἰσοκράτους τὸν περὶ Ἀντιδόσεως λόγον καὶ Δημοσθένους τὸν πρὸς Δεσπίνην.)

Σημ. τοῦ ἐκδότου.

τῶν πυρπολικῶν ἐφάμιλλος τῇ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρήσει τοῦ Γραικοῦ πυρός, καὶ οὗ τὴν ἐπινόησιν ἀπονέμει ὁ Τρικούπης ἀλλοδαπός, διηγούμενος ὅτι ὁ Τουμπάζης συναντήσας παρὰ τῷ Καφηρεῖ Ἀγγλικῷ τινὶ πλοίῳ, οὗ ὁ κυβερνήτης συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Τουμπάζη παρήνευσεν αὐτὸν νὰ προβῶσιν εἰς κατασκευὴν πυρπολικῶν, δι' ὧν καὶ μόνων ἰδύναντο νὰ ἀντιστῶσι ταῖς ὑπερεχούσαις τῶν πολεμίων δυνάμεσιν. Καθὼς τὰ πλείστα οὕτω καὶ τοῦτο τὸ ἱστορῆμα διέξεισιν ὁ Τρικούπης κολούων καὶ ἀποσιωπῶν τὸ τέλος· διότι ὁ Τουμπάζης πλέων διὰ Ψαρῶν εὑρεν ἐκεῖ πυρπολικὸν ἑτοιμον καὶ πρόσφορον εἰς χρῆσιν.

Καὶ αὐτῆς γε τῆς ἡμερομηνίας ἀμαρτάνει ἀνεξετάστως γράφας πρὸς κοινὴν γνῶσιν, ὅτι τῇ 26 Μαΐου ἐγένετο ἡ συνάντησις τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικρότου, ἐν ᾧ τοῦτο συνέβη τῇ 24. Ἰσως μικρὸν δόξει τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ τοῖς ἀναλογιζομένοις ἐξ ἀναγνώσεως, ὅποσα καὶ ἀδικιώτα ἀμαρτήματα παρεξέφερον, ἔξει καὶ τοῦτο μεγάλῃ ἰσχύϊ. Ἐν παραδείγματι ἐν σελ. 276 τοῦ α' τόμου ἱστορεῖ, ὅτι ἐν Ἑρεσῷ ἄμφω τὰ πυρπολικά, τὸ τοῦ Παππανικολῆ καὶ τοῦ Καλαφάτη, ἐπέπεσον συγχρόνως τῷ Ὀθωμανικῷ δικρότῳ τῇ τρίτῃ ὥρᾳ πρὸ μεσημβρίας· τὸ δ' ἀληθὲς ἔχει οὕτως· τὸ τοῦ Παππανικολῆ ἦν ἤδη προσεκκολλημένον τῇ πρῶρᾳ τοῦ δικρότου 8 1 [2 πρὸ μεσημβρίας, ὅποτε θάτερον ἀπεῖχε ἐντὸς βολῆς τηλεβόλου καὶ ἤδη τῶν πολεμίων χαλασάντων τὸν πλαγιδοδέτην καὶ ἐπελθόντος ἐν τῷ μεταξύ πνεύματος ἀπογείου τυγχάνει περιπεσὼν τὸ εἰρημένον πυρπολικὸν ἐν μέσοις τοῖς πυροῖς, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πυρπολῆται πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου ἐμβαλόντες πῦρ ὥχοντο πρὸς τὰ ἡμέτερα πλοῖα τραπέντες· καὶ οὕτω τὸ πυρπολικὸν περιφλεκτὸν κατεπρήσθη ἄνευ ἀποτελέσματος, καὶ τοῦ Παππανικολῆ τότε ὁμολογοῦντος ὅτι ἐν τριάκοντα καὶ πέντε λεπτοῖς πρώτοις τῆς ὥρας ἀνεφλέχθη ἡ πυροτοθήκη καὶ ἐν βραχεὶ παρηναλώθη ὁλόκληρον.

Ἐν σελ. 206 τόμου 6'.

Ἀφηγούμενος ἐμπίπτει τῷ αὐτῷ πλημελήματι, ὅτι δὴθεν τῇ 19 Μαΐου 1822 ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα (!) οὗσα πέντεκαίδεκα πολεμικῶν νεῶν καὶ τριῶν πυρπολικῶν διετέλει ὑπὸ τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ Μιαούλη. Ἀληθῶς δ' ἔχει οὕτως τὸ ἱστορῆμα· α) καθὼς ἐκφράζεται ὁ Τρικούπης, ἔξάγεται ὁ συλλογισμὸς, συνδιαζομένων τούτων τοῖς κατωτέρω, ὅτι τὰ 18 εἰρημένα ἀπετέλουν ἀπόσπασμα τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ στόλου· τοῦτο μὴ ἐκφρα-

ζόμενον σαφῶς καὶ οὐδεμιᾶς ἔχεται ἀλθιές· διότι ζύμπας ὁ Ἑλληνικός περὶ τὰς πεντήκοντα ὧν ναὺς ὑπὸ ταῖς ὀδύγαις τριῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν τριῶν νήσων ἦν ἀνηγμένος παρὰ τῇ νηϊδί Στροβίλῃ περικεκλιμένη ταῖς βορείαις τῆς νήσου Χίου· θ) γνότω καὶ ξυνιέτω ὅτι ὁ μεγάλῃ προὔποντος σχόμενος καὶ μικρὰ ἀποκυήσας ἀγνοεῖ τὸ σπουδαίειν κατ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν. Πρῶτον ἀπεσπύθησαν ἄπκντα τὰ πυρπολικά, ἡγουμένου καὶ εἰσελαύνοντος τοῦ Παππανικολῆ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἐπὶ τὴν προφυλακίδα ἐξ ἐξ φρεγαδῶν τοῦ Ὁθωμανικοῦ καθωαρμυσμένου ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου, τῶν ἄλλων πάνυ πόρρωθεν παρμαρτυούντων. Καὶ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον φόβον καὶ τρόμον ἐνεποίησαν ταῖς περὶ ἐξ ἵκοντα μυρίανδρα πλωτὰ φρούρια ἐπιβαίνουσιν, ὥστε προτροπιδὴν ἀποκίψαντες τὰς καμήλους οἴχονται ἀπαίροντες. Οἱ ἐν τῷ στόλῳ ὄλῳ κατιδόντες τὰ πυρπολικά ἰθυύμενα εἰσέλασαν ὅσοι ἠδύναντο. Ὁ ἀλθιᾶς συγγράφον κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀφελὼν τὰ ἀριστεῖα τοὺς πρὸς ἡκοντας καὶ ἀποδιδούς αὐτὰ τοῖς μεθαμῶς ἡξιωμένοις· οἷον τὸ κατ' αὐτὸν παραλαβόντες τὴν ναυαρχίδα ὁ Μιαούλης, Τσαμαδός, Σαχτούρης, καὶ Σκούρης κατεπολέμησαν αὐτήν, οὐδεμιᾶς ἔχεται ἀλθιᾶς.

Ἐν σελ. 42—43 τόμου γ'.

Ἀλθῶς μὲν ὁ Τρικούπης ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐν ᾧ ἐξίσταρεῖ τὴν τῶν Ψαρριανῶν ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας εἰς Τσανταρλῇ ἀπόβασιν, ἐπιδικῶκει βραχυλογίαν· ἀλλ' ὅμως ὥφειλε συμπεριλαβεῖν τὰ σπουδαίοντα τῶν γεγονότων, ἅμα δὲ καὶ τοὺς αὐτόθι διαπρέψαντας ἄνδρας· οὗ ὁ αὐτὸς ὀλιγωρεῖ τελείως. Ἐν παραδείγματι ἐν τῇ μνημονεύσει τῆς λήψεως τῆς γυναικὸς τοῦ Καραοσμάνογλου ὥφειλε προσθεῖναι καὶ τίς εἴη ὁ ὑπὸ τοῖς πυροῖς διακοσίων ὀπλοφόρων θραύσας τὴν θύραν καὶ συλλαβὼν αὐτήν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διηγήσει ἐμφαίνεται ἡ ἀφέλεια καὶ μεροληψία, ἅτινα καθίστησιν τὴν διήγησιν ἰσχνὴν ἀηδῇ καὶ μὴ εὐχαριστοῦσαν τῇ περιεργίᾳ τοῦ ἀναγνώστου. Καὶ ἐκεῖ ἠρίστευσεν ὁ καὶ ἀλλαχοῦ διαπρέψας, κύριε Τρικούπη, ὁ συλλαβὼν τοὺς οἰκείους τοῦ Καραοσμάνογλου ὁ Δ. Παππανικολῆς. Ἐπ' ἴσης ἀτελῇ τελείως διηγέεται κακοζήλως καὶ ἀηδῶς τὴν εἰς Μοσχονήσια μετάβασιν τῶν Ψαρριανῶν καὶ τὰ αὐτόθι κατορθώματα, ἀποσιωπῶν τοὺς ἐκεῖ εὐδοκίμησαντας· ἐν παραδείγματι τοὺς ἐν τῇ ἀποβάσει ἀρχηγοῦντας τῶν ὑφ' αὐτοῖς ναυτῶν τὸν Παππανικολὴν Κοτζιᾶ κλ., πρὸς δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ὁθωμανῶν,

οὐκ ἀρχήθεν ὄντες χίλιαι ἠυξήθησαν ἐν βραχεὶ εἰς πεντακισχίλιους, καὶ αὐτοῦ, ὡς φθάντες εἵπομεν, διέπρεψεν ὁ Παππανικολῆς σηματοφόρος ὢν.

Πυνθανόμεθά σου, πολιε Τρικούπη, ὁ τοσαῦτα ἔτη διαγαγὼν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ μάλιστα περὶ πλείστου ποιουμένη τὴν ἀλήθειαν πότερον σὲ ἢ τοὺς ὑποβολέας σου ἐλάνθανον ταῦτα, ἢ μήπως ἐγκρύπτεται ἰδιωφελῆς τις αἰτία, ἐξ ἧς ὀρμηθέντες εἴτε ἐν γνώσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ περιπέσαστε εἰς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτίματα, ἀνάξια τοῦ ἐπαγγελομένου τὸν ἱστοριογράφον.

Ὁ αὐτὸς οὗτος ἐν σελ. 162 τόμ. γ'.

Καὶ αὐτόθι ἀντιφάσκων αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, πῇ μὲν μνημονεύει τῶν μοιρῶν τῶν τριῶν νήσων καὶ τῶν ἀρχηγῶν ἐκάστων, πῇ δὲ ἀπονέμει μόνῳ τῷ Μιαούλῃ τὴν καὶ τῶν τριῶν μοιρῶν ἐποπτεῖαν, ὅποτε περὶ ἐπιθέσεων γίγνεται λόγος. Καὶ αὖθις πυνθανόμεθα τοῦ πολιοῦ ἱστοριογράφου, τοῦ μηδὲν μετασχόντος τῶν παρὰ τοῖς Βρεττανοῖς ἐθῶν, διέλαθεν αὐτὸν ἢ ἐκ προαιρέσεως ἐπελάθετο ὅτι ὁ Παππανικολῆς αὐτομάτως ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ πρῶτος ἐπέδωκεν ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ κατὰ τῶν πολεμίων, γενόμενος πρότυπον θάρρους καὶ εὐτολμίας. Πολιὲ ἱστοριογράφε, ἀπλῶς καὶ εἰκῇ οὐκ ὀλιγωροῦνται καὶ περιφρονοῦνται προῖκα ἄνδρες, οἱ σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος χρηματίσαντες.

Ὁ αὐτὸς ἐν σελ. 164—165 τόμος γ'.

Περὶ τῆς ἐν Γέροντι ἢ Μανδαλιᾷ ναυμαχίας. Ἐπιλείψει ἡμᾶς ὁ χρόνος, εἰ θελήσομεν ἅπαντα διεξελθεῖν τὰ τῷ Τρικούπῃ ἐνθάδε διεψευσμένα· ὅθι τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπαριθμεῖ εἰς ἐννέα, ἐν οἷς καὶ ἡ ναυαρχὴς μετὰ δύο πυρπολικῶν, ὧν τὸ ἐν ἦν τοῦ Δ. Παππανικολῆ. Ὁ Τρικούπης ὥσπερ ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ αἶρων ἐκ μέσου δύο ναυαρχίδας καὶ δύο ὑπωναυαρχίδας διεπράξατο τοῦτο, συμπαθὼν πῇ μὲν τούτῳ πῇ δ' ἐκείνῳ. Ἀξία πάντα ταῦτα ὄντως τοῦ πολιοῦ ἱστοριογράφου! ὅς νῦν μὲν μακρηγορεῖ ἔνθα μὴ ἔδει, νῦν δὲ βραχυλογεῖ ἔνθα οὐδεμία ἀνάγκη. Ἐν παραδείγματι μνημονεύει μὲν τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Παππανικολῆ, ἀλλὰ περιτέμνει τὴν διήγησιν ἀποσιωπῶν τὰ κυριώτερα· δηλ. τὸ ἀποτέλεσμα, ὃ παρήγαγεν ἢ διὰ τοῦ πυρπολικοῦ ἐπενεχθεῖσα παράλυσις τῶν δύο πολεμίων τάξεων καὶ ἡ ἀναχαίτισις αὐτῶν, καὶ ὅθεν προῆλθε τὸ μὴ καταστραφῆναι ἐν τῷ κόλπῳ τριάκοντα Ἑλληνικὰ πλοῖα. Πολιέ, οὐκ ἐνέκυψας δὴ-

που προσηκτικῶς τοῖς ἐνταῦθα ξυμβᾶσιν; ἄλλως κατενόησας ἄν, ὅτι ἐκεῖ ἐκινδύνευε τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ πρότερα κατορθώματα κατέστησαν ἄν φροῦδα· ὁ κύριος Τρικούπης συγγράφει οὐχὶ ὡς Ἑλλήν ἀλλ' ὡς ἄλλοδαπός, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς κολούσεως τῶν μάλιστα ἡρωικῶν πράξεων τῶν Ἑλλήνων μαχομένων πρὸς μίαν πολυχρόνιον καὶ ἐκτεταμένην κυριαρχίαν, τοῖς μὲν ἐνδιατρίβων μακρηγόρως, τὰ δὲ ἀποσιωπῶν ἢ κολούων, μηδαμῶς μνημονεύων ἀνδρῶν τὰ μάλιστα διαπρεψάντων. Ἀλλὰ τί παραβάλλομεν τὸν Τρικούπην ἄλλοδαποῖς, ὧν ὅσοι ἔγραψαν ἢ μέλλουσι συγγράφειν τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οὐ δῆτα περιέπεσον ἢ ἐμπεσοῦνται παραπλησίσις πληρμελήμασιν, εὐλαβούμενοι τὴν κοινὴν γνώμην; Ἀλλ' ὁ Τρικούπης, ἡγρῦμενος τοὺς ἀναγνωσμένους οὐ λογικᾶ ὄντα, κατεχώρισε πολλὰ ἐπὶ βλάβῃ καὶ αἰσχύνῃ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ, Εὐρωπαῖοι κρίνουσιν προσηκτικώτερον καὶ ἀληθέστερον τὰ καθ' ἡμᾶς, καθάπερ ὁμολογοῦσι πολλοὶ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ μαθητευσάντων Ἑλλήνων.

Ἐν σελ. 112—113 τόμ. δ'. 1827.

Παραλείποντες ὅσα, εἰ καὶ λόγου ἄξια, ἀποσιωπᾷ ὁ Ἑλλήν ιστοριογράφος, ἀπτόμεθα μόνον ἐπιτροχάδην τινῶν τῶν ὧν μνημονεύει, καὶ τούτων ἐν πολλοῖς καὶ ἀτελῶς. (α) Οἷον γινώσκω οὕτως ὅτι οὐχὶ ὁ Ἀστυγὺς συνέλαβε δύο φορτηγὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα, ἀλλὰ συμπραττουσῶν τῶν λέμβων τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Παππανικολῆ· καθὼς καὶ ἡ ἀνατίναξις τῆς παρὰ τῷ πολεμῷ ὀχυρώματι περιτοθήκης οὐ κατωρθώθη ὑπὸ μόνον τοῦ Μιαούλη ἀλλ' ἐξ ἀπροσεξίας μᾶλλον τῶν πολεμίων.

Ἐν σελ. 270—271 τόμ. δ'. Φεβρουαρίου 1828.

Συνιέτω ἀναγνοὺς ὁ Ἑλλήν ιστοριογράφος.

(α) Οἱ περὶ τὸν Φαβιέρον μετεβιβάσθησαν ἐκ Μεθένων εἰς Χίον ἐπὶ τῶν πλοίων Ἀναργύρου τοῦ Λεμπέση, Κ. τοῦ Κανάρη, Δ. Γ. τοῦ Παππανικολῆ μετ' ἄλλων λιβυρινίδων (μυστίκων), τοῦ ἀναλαβομένου τὰ πολεμοφόδια καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Χίων· τίνος ἕνεκεν ἀποσιωπᾶς τ' ἀνωτέρω; Ναὶ μὲν ὁμολογεῖς δῆθεν ὅτι ὁ Ταῦτο πασσᾶς μετὰ τεττάρων

(α) Ὅρα ἀνωτέρω κατὰ πόσον συνετέλεσαν εἰς τὸν διὰ θαλάσσης ἀποκλησμόν τῆς Ἀττικῆς Ἀστυγὺς Δ. ὁ Παππανικολῆς καὶ Ν. Γιαννίτης.

πλοίων ὑπερίσχυσε μόνον ὃ ἀποβιβάσῃ στρατόν, ἀλλ' οὐ προστίθης, τίνας καταπολεμήσας ὑπερίσχυσεν. Ἄρά γε ἐπελάθου ἢ ἐκ προθέσεως ἀποκρύπτεις τὴν συνέχειαν τῶν αὐτόθι γεγεννημένων; Πῶς ἀποσιωπᾷς τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ ἀγωνισαμένων, καὶ δὴ τὸ τοῦ Παππανικολῆ τοῦ ἐπὶ δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας ἀντιστάντος τῇ ἐπιθέσει τῶν πολεμίων καὶ ἀναχακτίσαντος τὴν ἀπόβασιν ἕως ἑσπέρας; Ἡ ποῦ διατελεῖς τελέως ἀγνώως, πῶς συνεχάρη μετὰ τὸ τόλμημα κατὰ τὴν εἰς Κόκκινα ἔξοδον ὁ Φαβιέρος τῷ Παππανικολῇ; (β).

Καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἕτερον πλημμέλημα τοῦ Σ. Τρικρούπη, ὃς ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐπινίκιον ἐπὶ τῇ παρὰ τοῦ αὐαδίου Καραϊσκάκη ἐκ τῆς Ἀραχόδης ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ ἀνηγγέλλοντο οἱ νικηφόροι θρίαμβοι καὶ ἃς ἐδρέψαντο χλοεραὶ δάφναι οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ὅπου ἀποκαλεῖ ὁ Τρικρούπης τοὺς Ψαρρῖανούς προθυμοτάτους συνεργούς εἰς τὸ ἐπιχειρήμα ἐκεῖνο καὶ φιλοτίμους καὶ φιλοπάτριδας, καὶ ὅμως αὐτὸς οὗτος ὁ ἱστορικὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποσιωπᾷ τελέως τὰ ὅσα ἐκεῖ ἐδημηγόρησε. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποκληθῇ ἀντίφασις, ἀλλ' ἴσως ἦν ἀπύρροια μεταγνώσεως καὶ μεταλλάξεως διανοίας· καθ' ὅσον παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ μέχρι τοῦ νῦν τὰ παλίμθουλον, οὗ ἴσως δὲν ἔμεινε καὶ ὁ κ. Τρικρούπης ἄμοιρος, πιθανὸν διότι ὁ Ἀκαρνὰν ἀνεχρώσθη φαναριωτισμῷ, ἐξ οὗ προήλθεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τὸ μονομερές, ἀποδιδόντις παρ' ἑξῆς πολλὰ οἰκείους καὶ ἀφαιρῶν ὅπως οὐκ ἔδει ἄλλοις κατρθώματα κρινῇ ὁμολογούμενα· ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα, καθ' ἃ ἀδικοῦνται εὐκλείᾳ ἕκαστοι ἀγωνισταί, κατὰ τί ἔπταισαν, κ. Τρικρούπη, ἅπαντες οἱ τισαῦτα διαπραξάμενοι καὶ παθόντες κάτοικοι ἐλαχίστης ἀλλὰ γονίμου ἀρετῶν νήσου, οὓς ἢ ἐν Αἰγίνῃ ἐδρεύουσα διοικήσις ὀνόμαζε δεξιὸν βραχίονα τοῦ ἐν Ἀττικῇ στρατοπέδου; Πῶς σὺ ὁ μεταπειούμενος Θουκυδιδεῖου δόξης ἐπελάθου νὰ μνημονεύσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν διὰ θαλάσσης ἐκστρατειῶν τῶν Ψαρρῖανῶν εἰς Σάμον εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰς τὸν Ἑρετριακὸν κόλπον καὶ ἀλλαχόσε; Ταῦτα ἰδίως καθιστᾷ σε ἀναπολόγητον, ὃς μετέχων τῆς τότε διοικήσεως καὶ ἐν θέσει ὧν νὰ γιγνώσκῃς ἐκ τοῦ σύγγεγυς τὰ συμβαίνοντα; Ἀλλὰ μέντοι τὸ ἔργον τῶν Ψαρρῖανῶν δὲν κατορύττεται εὐκόπως, ἅτε μαρτυρούμενον καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀψύχων βράχων καὶ πελαγῶν, καθ' ἃ

(β) Ὅρα ναυμαχίαν ἐπὶ Χίῳ ἀνωτέρω.

διέπρεψαν· ἐρωτῶμεν νῦν τῷ κ. Τρικούπη τίς ἕτερος καὶ εἰς κατώρθωσε τηλικαῦτα ὅς' ὁ ἡμῖν ὁ ἱστορούμενος; Τὰ τοιαῦτα λέγοντες δ' ἐν σκεπτοῦμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν καὶ τὸ ἐλάχιστον τοὺς διαπρέψαντας ἀρχηγούς κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, οἷους τοὺς ἀνιδίμους Θ. Κολικοτρώνην καὶ Γ. Καραϊσκάκη κλλ., ἀλλ' ἐκεῖνοι ἠρείδοντο ἐπὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἔχοντες καὶ καταφύγια τὰ ὄρη καὶ τὰς φάραγγας, ἐν ᾧ οἱ Ψαρριανοὶ πυρπολοῦνται ἐξρίπτουντο ἐπὶ μέγιστα πολέμια πλοῖα ὀλιγίστοις ναύταις καὶ κατορθύνοντες ἐμπρησμούς καὶ καταστροφὰς ἐσώζοντο ἀνὰ μίσην φλογῶν. Τοιούτοισιν ἔργα, κ. Τρικούπη, ἐκπλήττουν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, μὴ δυνάμενον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς καρδίαις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐφλέγοντο ὑπὸ ἀκαταδαμάστου πυρὸς φιλοπατρίας, μὴ μεμνημένοι τῶν οἰκείων μηδὲ πτοούμενοι ἀπέναντι τῶν πολυκινάντων περιπετειῶν, αἷς ἐνετύγχανον στρατεύμενοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ μηδεπώποτε φανταζόμενοι ὅτι ἔσται ποτὲ δυνατόν καὶ ζῶντες αὐτοὶ νὰ ἀδικηθῶσι καὶ περιφρονηθῶσι καὶ καττιχομένον νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν αἱ χεῖραι καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀπερίθαλπτα. Ἐπειδὴ τοιαύτη ἀχαριστία ἦτον ἀνέκυστος κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐκεῖνοι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν. Τεκμήριον δὲ ὅπόσον διέφερον οἱ Ψαρριανοὶ ἔστω ἐν μόνον τοῦτο· ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ ἄλλοδαπῷ καὶ φιλελληνικωτάτῳ Φαβιέρῳ συνέδραμον πολλάκις καὶ ἐν μεγίστῃ χρηματικῇ ἀμνηχανίᾳ διακείμενοι διὰ σίτου καὶ χρημάτων, συνεισφέροντες ἕκαστος τὸ ἐφ' ἑαυτῷ· ἐφ' ᾧ πεπειθῶς ὁ Γάλλος συνταγματάρχης ὅτε ἐπολιορκεῖτο ἐν Καρύστῳ πανταχόθεν, ἐπεκελέσατο ἐπικουρίαν τῶν Ψαρριανῶν διὰ γράμματος εἰς Αἴγινα, οἵτινες σπεύσαντες ἀνέσωσαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ἀποκεκλησμένους ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης.

»Καὶ κόρχορος ἐν λαχάνοις . . . καὶ Σαοῦλ ἐν προφήταις·« καὶ δὴ καὶ Κ. Νικοδήμος ἐν τοῖς ἀπομνημονευματογράφοις.

Ἐβδομον.

Ἀνασκευὴ κατὰ Νικοδήμου.

Ὁ μὲν πολὺς Τρικούπης, ἴσως παρασυρόμενος ἐξ οἰωνδήποτε αἰτιῶν,

ὑπέπεσεν εἰς λάθην· ἀλλὰ τί ἂν εἵποιμεν περὶ τοῦ κ. Νικολδήμου, ὡς αὐτὸς οὗτος ἀναισχύντως διαστρέφει τὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ κυριώτερα καὶ ἐντιμότερα συμβάντα;

(α) Διεξιὼν τὰς ἐν Ἑρεσῶ πράξεις τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων οὐδαμῶς μνημονεύει τῆς τοῦς Ἑλληνας τότε καταλαβούσης ἀπρὸ ἀρβύνης καὶ μονονοῦκ ἀπελπισίας, καὶ πῶς καὶ διὰ τίνων τρόπων διεξήλθον. β) ἐπ' ἑσῆς παραλείπει τὰς τοῦ ναυάρχου Ν. Ἀποστόλη καὶ Δ. Παππανικολῆ συνδιαλέξεις· γ) διαψεύδεται λέγων, ὅτι ἀπεφασίσθη ὥστε διὰ καπνοῦ γεννησομένου ἐκ τῶν πυροβολήσεων νὰ διευκολυνθῇ ἡ πλησίασις τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ δίκροτον καὶ ὅτι αὕτη ἡ ἀπόφασις ἔργῳ ἐπεδείχθη· δ) ἐπ' ἑσῆς ψεύδεται λέγων ἐν σελ. 14 ζεφυρον τὸν σκιροβορβαν· ε) ὡσαύτως ἀπροσέκτως καὶ ἀνεξετάστως, ἵνα μὴ εἴπωμεν, ἐκ φθόνου, λέγει ὅτι πρὸς τῷ τοῦ Παππανικολῆ προσκολληθή καὶ τὸ τοῦ Καλαφάτη· ς) ἀποφεύγει τὸ ἀνενεγκεῖν τὸν κίνδυνον καὶ τὴν δεινὴν ζῆσιν, εἰς ἃ ἦσαν περιπεπτωκότες οἱ ἀμφὶ τὸν Παππανικολῆν· ζ) βουλόμενος νὰ μειώσῃ τὴν δόξαν τοῦ πυρπολητοῦ ἀποσιωπᾷ τὸ ὅτι ἐν τῷ δίκρῳ συνεκάησαν καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἐπὶ γῆς ἐστρατοπεδευμένου Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ· η) οὐδεμιᾶς ἔχεται ἀληθείας καὶ τὸ ὅτι ὁ διοικητὴς ἐγνώρισε τῷ ναυλοχοῦντι στόλῳ ἐν Μοσχονησίαις τὸν ἐπικείμενον τῷ δίκρῳ κίνδυνον, καὶ τὰ πλοῖα ἀποπλεύσαντα πρὸς ἐπικουρίαν ἐπανεπλεύσαν ἕνεκα ἐναντίου ἀνέμου· θ) τελευτῶν ἀπονέμει τῇ θείᾳ πρόνοιᾳ πάντα τὰ ἐκεῖ γεγεννημένα· δηλ. κατ' αὐτὸν ἡ θεία πρόνοια διεπράξατο ψεῦδη, ἐπιλαθόμενον, ἔοικε, τὸ τῶν ἀρχαίων· »Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει.«

Σημ. Ὁ Νικόδημος ἱστοριογραφὸν ἐκτίθησι τὰ ἐν Ἑρεσῶ ὡς περὶ ἀπῆν· οἷον ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ἐκείνῃ ἀποτυχούσης τῆς πρώτης ἀποπείρας τοῦ πυρπολικοῦ καὶ παρασκευασθέντος ἐτέρου, ἀνεζητεῖτο παντὶ σθένει κυβερνήτης αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ ἀναδεχομένου τὸ ἐπικείμενον τοῦτο ἄχθος, παρὰ πάσας τὰς ἀνερεινήσεις, μόνος ὁ ἐν πᾶσι πρόθυμος Δ. ὁ Παππανικολῆς προσήνεγκεν αὐτὸν ὡς θῦμα καὶ ὀλοκαύτωμα ἐπὶ τοῦ τῆς πατρίδος βωμοῦ. Μὴ ἄγνοῃς, ὅποσον ῥιψοκίνδυνος ἦν ἡ στάσις τοῦ ἐπιβαίνοντος πυρπολικῷ, ἐπὶ τῷ νὰ ἐκτελέσῃ ἐντολὴν τοιαύτην, ἥνικα μάλιστα ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν πυρπολικὰ ἦν τότε ἀτελεστάτη καὶ ὁ θάνατος ἐπεκρέματο; ἢ μήπως πτοούμενος ἢ σκανδαλισθεὶς πρὸ τῆς δειματώδους σκιᾶς τῶν κατωρθωκόντων, ὧν ἀπέναντι σὺ ἀποδείκνυσαι μηδὲν ὦν; Ἀλλὰ σὺνισθι· σαυτῷ μηδὲν κατορθοῦντι διὰ τῆς παραιοῦς

σεως τῶν πραγμάτων· ἡ γὰρ ἱστορία κράζει γεγονυῖα τῇ φωνῇ ὁμολο-
γοῦσα τὴν ἀλήθειαν· β) ἀναλαβὼν τὴν συγγραφὴν λόγου πλείστου ἀξίων
γεγονότων ὤφειλες νὰ ἐξιστηρήσῃς καὶ τὰ καθ' ἕκαστα, ὅσα γε περιέ-
χουσι σπουδαιότητα· οἷα ἦν ἡ τοῦ ναυάρχου καὶ τοῦ πυρπολικοῦ συν-
διάλεξις. Ἰσμεν πολλὰς τῶν πύστεων, ὅσας παρ' ἄλλων καὶ φωνῇ ἢ γραφῇ
ἠρύσω, καὶ τούτων ὅσαι συνέφερόν σοι, ἀνεκρίνωσας· ὅσας δὲ οὐκ ἐκρι-
νας συμφερούσας σοι, ταύτας κατώρυξας ἐς σκότος, ποτούμενος αὐτάς
ὡς μωρολογία· γ) ὑποθεθῆσθω καὶ ὅτι ἐγένετο ἀπόφασις τῆς διὰ
καπνοῦ προσπελάσεως (ὅπερ σὺ ναύτης ὢν ἀπλοῦς ἢ ὅλως οὐκ ἠδύνασο
νὰ γνωρίζῃς τοῦτο ἢ ἦσθα ἂν ὁ ἔσχατος πάντων)· καὶ ὅμως οὐκ ἐπεδεί-
χθη ἔργῳ, καθάπερ ἄτε πνέοντος σκιρονοβορῶα καὶ οὐχὶ ζεφύρου, διατεί-
νεται ὁ οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἀπλοῦ ναύτου (3) ἀξιώσεις δυνάμενος
ἔχειν, πολλοῦ γε δεῖν ὑποναυάρχου· ἴσως ἂν ἀπολογηθῇ ὅτι ἐκ τοῦ
καπνοῦ σκοτισθεὶς τὰ ὄρματα οὐκ ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὰ λήθεις· ὅτι
ὁ καπνὸς ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρὸς τὸ πέλαγος πρῶτωτάτω τοῦ
δικρότου ἤφηνίζετο. Ἄλλοτε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀπομνημονευ-
μάτων ἐδημοσίευσας ὅμοια ἐν τινὶ ἐφημερίδι, κυνικῇ χρώμενος ἀναιδεία. Αὐ-
τόθι ὁ βῆσκανος οὗτος δαίμων πάντος καλοῦ καγαθοῦ ἀπονέμει τὴν πρω-
τοβουλίαν τῆς ἐπὶ τοῦ δικρότου ἐπιθέσεως τῷ Δ. Πλημὲς καὶ Σταματά-
ρα· Ὡ τῆς ἀναιδείας! ὁ Παππανικολῆς ἐκλέγων κατ' ἀρέσκειαν τοὺς
συμπλωτῆρας καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως ἐξελέξατο ἐν ἄλλοις καὶ τοῖς
δύο ἐκείνους, ὧν ὁ Δ. Πλημὲς εἶπεν «ἐμένα ἡῦρες νὰ πάρῃς, ὅπου ἔχω
πέντε κορίτσια»· Σὲ καθίσταμεν κριτὴν νὰ ὁμολογήσῃς, ὁποῖαν τῆξιν
κατεῖχεν Δ. ὁ Παππανικολῆς ἐν τοῖς εὐτολμοτέροις Ψαρρίανοις (4)· ὅτι
οὐκ ἀπετόλμησας νὰ καταχωρίσῃς ἐκεῖ· δηλ. ὅτι ὁ Παππανικολῆς διε-
ληλύθει πρὸς μεσημβρίαν τοῦ δικρότου καὶ οὐχὶ πρὸς ἀνατολὰς διὰ μέ-

(3) Διετέλει ἀπλοῦς ναύτης ἐπὶ τοῦ τοῦ Παππανικολῆ πυρπολικοῦ, ὡς ὁμολο-
γεῖ ὁ ἴδιος καὶ ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ.

[4] Ἴσως ἀπορήσει τις, πῶς καὶ διὰ τίνων μηχανημάτων διήνεγκεν ὁ Παπ-
πανικολῆς τῶν ἄλλων τῶν κυβερνησάντων πυρπολικά. Αὕτη ἡ ἀπορία αἴρεται, ὅ-
ταν καταμάθωμεν ὅτι ὁ Παππανικολῆς ἀνατραφεὶς καὶ παιδαγωγηθεὶς ἐλευθέρως
ἐγίνωσκε τὴν μέθοδον τοῦ νὰ ἐμποῖῃ τοῖς ὑφ' ἑαυτῷ σέβας, ἐξ οὗ πηγάζει καὶ
ἡ ὑπακοή, χροιωδεστάτη κατ' ἐξοχὴν ἐν πολιτικαῖς ἐπιχειρήσεσιν. Δι' ὃ καὶ πάν-
τοτε ὑπῆκουσιν αὐτοῦ οἱ ἐν πλοῖῳ ἢ ἐν πυρπολικῷ ὑπηρετοῦντες, ἀναγνωρίζοντες αὐ-
τὸν ἐκ παιδῶν ἀνώτερον καὶ ὡς κατέχοντα τὰς ἐκυτῶν τύχας ἐν τῇ ἑαυτοῦ δια-
θέσει.

σου τοῦ ἐπὶ γῆς πολεμίου ὀχυρώματος καὶ τοῦ δικρότου. Ἐρωτῶμεν ἡδὴ, πῶς ἦν δυνατόν νὰ διευθυνθῇ τὸ πυρπολικὸν πρὸς μεσημβρίαν ἔχον τὸν πλαγιιδέτην ἐντεταμένον καὶ τὴν πλευρὰν πρὸς τὸν σκίρωνα ἐστραμμένην καὶ κανονοβολοῦσαν ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοία, ἐν ᾧ τοῦτο παλιν τὸ πυρπολικὸν ἰθύνόμενον πρὸς μεσημβρίαν, ὅπου ἦν ἡ πρύμνα τοῦ δικρότου, ἀφύκτως ἀπετύγγανεν αὐν; δ) Ἄρα παρήσθα ἢ ἀπῆσθα, ὅτε ὤρμησαν τὰ πυρπολικά τοῦ Παππανικολῆ καὶ Καλαφάτη, περὶ ὧν ἀμφίβολος ἀποβαίνει ἡ γνώμη ὅτι ἀμφότερα προσεκολλήθησαν τῷ πολεμίῳ δικρότῳ; εἰ τὸ πρῶτον, τότε ἐκ προαιρέσεως ἢ ἐκ φθόνου ἢ ἐξ ὑποβολῆς ἢ ἐκ τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ καπνοῦ διαψεύδει· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, τότε διεπράξω προφανῆ ἀναίδειαν, γράφων περὶ ὧν μὴ ἐωράκεις. Διότι κοινῇ ὁμολογεῖται ὅτι τὸ μὲν τοῦ Παππανικολῆ προσηρτήθη τῇ πύργῳ, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ἐντελής ἀποτέφρωσις τοῦ δικρότου, τὸ δὲ τοῦ Καλαφάτη ἐν μέσῳ πλῆθ ἔμπεσόν τοῖς πυροῖς τοῦ δικρότου, χαλάσαν τὸν πλαγιιδέτην, ἐξ ἀνάγκης ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν, μηδ' ὅλως προσπελάσαν τοῖς πολεμίοις. Δικαιῶ ὅτι ἐρειδόμενος τοῖς τῆς διοικήσεως ἐγγράφοις καταψεύσω τοῦ Παππανικολῆ τισαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὃ τὴν ἀναίδειαν ἐσχηκὸς νὰ ὑποβάλῃς ταῦτα καὶ τῷ Τρικούρη. Πῶς οὐκ ἐπεδείκνυς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τὰ δημόσια ἐκεῖνα ἔγγραφα; ε) ὁ ὡς μὴ ὤφελε συμπολίτης καταψεύδεται συμπολίτου, ὃν οὐ μόνον Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ ἄλλοδαποὶ ἐνεκωμίασαν ἐπὶ τῇ προδῆλῳ αὐτοῦ ἰκανότητι καὶ τῇ εἰς τὴν πατρίδα ἀφισιώσει· ς) ὑπολαμβάνεις ὡς μὴ οὐσιῶδες τὸ ἀφ' οὗ συνεκίχησαν οἱ ἐν τέλει τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, οὐκ ἐπενήργησε τοῦτο τοῖς ἐπὶ γῆς ἐστρατοπεδευμένοις Ὀθωμανοῖς, ἀπολέσαντι τοὺς ἡγεμόνας; Ἀρχαία δὴ σις λέγει » ἡ ἀναρχία καταρρήγνυσα τὰς τάξεις τροπὰς παράγει«. ζ) Πῶς ἦν δυνατόν, τριούτου καὶ τηλικούτου κινδύνου μετεωρίζομένου ἐπὶ τῶν ἐν Ἑρεσῷ Ὀθωμανῶν, νὰ ὑποστρέψωσιν οἱ ὁμόφυλοι ἐκ μέσου τοῦ διάπλου πλόντες πρὸς ἐπικουρίαν; ὁ μέγας ἱστοριογράφος, ὁ τὰ πάντα εἰδὼς καὶ μηδὲν σῶον δημοσιεύσας δικαιοῦ τὸν ἀνάπλου τῶν Ὀθωμανῶν τῇ ἐναντιότητι τοῦ ἀνέμου· ὁ Πλάτων εἶχεν ἐπιγεγραμμένον τῇ θύρᾳ τοῦ διδασκαλείου τὴν βῆσιν. «Μηδ' εἰς ἀγεωμέτρητος εἰς ἰτῶ» μὴ εἰδὼς βεβαίως τὸ αἰτιατόν· (δηλ. ἂν ἡ ἐν Μοσχονησίῳ Ὀθωμανικῇ μοῖρα ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν) ἐπάγει τὴν αἰτίαν βεβαίαν· δηλ. ὁ δὴθεν ὑποναύαρχος ἰσχυρίζεται ὅτι, εἰ εἶχεν οὕτως, ὁ πνέων τότε ἄνεμος δὲν ἤθελεν ἰσχύσει νὰ ἀποκωλύσῃ τὰ σπεύδοντα πρὸς

ἐπικουρίαν ἐν μηνὶ Μαΐῳ μεγάλα πλοῖα· εἶκασε δὲ τοῦτο, ἔοικεν, ὁ ἡμέτερος ἐκ τῶν μικρῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ἃ σαλεύονται καὶ ὑπὸ ἀσθενεστέρου ἀνέμου· ἢ ὁ Ἑλλην ἱστοριογράφος ἀπονέμει τῇ θεῇ προνοίᾳ πάντα· ἀλλὰ τί λέγομεν; ἡμάρτομεν· διότι ὁ εἰρημένος ὑπολαμβάνων τὸν θεὸν ὡς μεροληπτικὸν ἡγεῖται αὐτὸν μόνοις τοῖς χριστιανοῖς· (ὦ! καὶ πάλιν ἡμάρτομεν ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τοῖς Ἑλλησι) ἀμύνοντα, ἀλλὰ γνῶτω καὶ συνιέτω ὅτι ὁ θεὸς τιμᾷ μὲν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ πίστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις· διότι, εἰ προσεῖχε τὸν νοῦν τῇ ὅλῃ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, κατείδεν ἂν, ὅτι ὅπου παρὰ σπονδοῦσιν οἱ Ἕλληνες, ἐκεῖ ὑπερισχύουσιν οἱ Τούρκοι· ἀπόδειξις ὅτι ὁ θεὸς μεριμνᾷ περὶ πάντων τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων. Ἀλλὰ θῶμεν ὅτι τὰ πάντα ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀγῶνι ἐνηργοῦντο τῇ ἀρωγῇ τοῦ θεοῦ· χειρὶ καὶ τῇ βουλήσει· ἀλλὰ μέντοι ὁ ἡμέτερος ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν ἀνέδειξεν ἄνδρας φιλοπάτριδας, εὐσεβεάς, πεπαιδευμένους ἀληθινῶς καὶ τολμηρούς, οὓς, ὁμολογητέον, τοὺς πλείστους προπαρεσκεύασεν ἡ θεία πρόνοια καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδέποτε ἐξέλιπον προδόται, βάσκανοι, φιλοχρήματοι, κόλακες, ψεῦσται καὶ ἀπατεῶνες κτλ. Λοιπὸν καὶ τούτους πάντας, κ. Νικόδημε, κατὰ τὴν σὴν γνώμην ἀπέστειλεν ὁ θεὸς ἢ μήπως ὁ κατὰ τὸν ἀπόστολον Πέτρον ὁ ὡς ὠρυόμενος λέων περιτρέχων τὸν κόσμον διάβολος;

Ἐν σελ. 53—54 τόμ. 6'. τῶν ἀπομνημονευμάτων σεμνύνεται, ἵνα μὴ εἴπωμεν, καυχᾶται ὅτι δὲν περιαιτολογεῖ, εἰ καὶ ἦν αὐτόπτης πολλῶν τῶν ὧσων διηγεῖται, παραλείπων τὰ τῶν ἄλλων (!)· χρηστοῦ δ' ἀνδρὸς ἂν ἦν τὸ σεμνωμα τοῦτο, εἰ ἐπηλήθευεν· ἀλλ' αἱ διηγήσεις αὗται παρ' αὐτῷ μαρτυροῦσιν ὅλως τούναντίον. Τεκμήρια ἔστω τὰ ἀνωτέρω ἤδη εἰρημένα καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἐν παραδείγματι α) ὁ ἐπὶ τούτοις καυχώμενος ἀλαζονικῶς περὶ μὲν ἑαυτοῦ χρῆται φρασεολογίαις ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποδεικτικοῦ τοῦ ναυάρχου Ψαβρόων »Ἐν Κῷ ἔνθα ἐδίωκεν εἰς ἱκανὸν διάστημα τὸν στολάρχην τοῦ τυράννου«· κατορύττει δ' ἐν τῷ σκότει τὰ ὅσα λέγονται πρὸς τὸν Δ. Παππανικολῆν ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποδεικτικῷ τοῦ αὐτοῦ ναυάρχου, ἐν ᾧ δηλ. »συμπλέων ἤδη μὲ τὸν σόλον μας ἔδειξεν ἀνδρείαν ἀνέκφραστον εἰς τὴν κατὰ τὰς 24 Αὐγούστου γενομένην ναυμαχίαν ἀνὰ μέσον Κῷ καὶ Πιτέζης, ἔνθα μὲ τοὺς συντρόφους του πυρπολητὰς ἀψηφῶν τὰς συνεχῶς καθ' αὐτοῦ ῥιπτομένας σφαίρας ὤρμησε, καὶ χαλάσας τὴν τάξιν τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καὶ

ἐπέστρεψε φέρων τὸ πυρπολικὸν του, ζημιωμένον ὅμως κ.τ.λ. « Περιττὸν οἰόμεθα νὰ ἐπικρίνωμεν ἡμεῖς τὸν τρόπον καὶ τὸ ἥθος τοῦ ιστοριογράφου, ἀφιέντες τοῖς ἀναγνώσταις τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν, εἰ οἱ λόγοι ἀντιφάσκουσι τοῖς πράγμασιν ἢ οὐ. 6) Σὺ ὁ δίκαιος κριτὴς ἀποτροπιᾷζει νὰ ὁμολογήσῃς ἐν σελ. 52, ὅτι τῶν πυρπολικῶν προηγεῖτο ὁ Παππανικολῆς· αἱ γὰρ μεγάλαι πράξεις ἐκπλήττουσι καὶ θαμβοῦσι τοὺς ταπεινόφρονας, ὡς βασκαίνοντες τοῖς τῶν ἄλλων ἐγκωμίοις, οἷων σὺ οὐδέποτε ἐγεύσω ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι.

Συνειδὼς δὲ σαυτὸν ταπεινούμενον ὥρμησας ἐπὶ ῥήματα, μὴ ἱκανὸς γενόμενος ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι νὰ ἐπιδείξῃς πράγματα. Ταῦτα ἱκανὰ ἐν τῷ παρόντι.

Ἐν σελ. 57—58 τοῦ 6'. τόμ. τῶν ἀπομνημονευμάτων· α) ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ στίχῳ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὁ μὲν δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἄξιός, μειῶν τὴν Ἑλληνικὴν δύναμιν (ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Γέροντος) καταλέγει 12 πλοῖα ἀντὶ 30· τὸν δὲ κίνδυνον ὑπερτυπῶν ὡς μικροῦ λόγου ἄξιον· 6) ἄρα ἤκουσας ἢ εἶδες ὅτι ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρρῶν ὕψωτε τὰ ἴδια σημεῖα τοῦ Παππανικολῆ καὶ σοῦ, καὶ ὅτι ἄμφω ὥρμησάτε εὐθὺς κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου; ἢ ἀποκρύπτεις ὅτι ὁ Παππανικολῆς πρῶτος ἔβηεν λόγον καταναυτικὸν πρὸς τὸν ναύαρχον; » Νικολῆ μας » σήμερον χάνεται ἡ Ἑλλάς, κἀγὼ πηγαίνω νὰ πράξω ὅ τι ἂν δύνωμαι, » ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ· ἐκεῖνος δὲ ἐνθαρρύνων αὐτὸν προὔπεμψεν, εὐχόμενος αἰσιον ἀποτέλεσμα· αὕτη ἡ συνδιάλεξις οὐκ ἐγένετο κρυφία, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἠκροάσαντο τὰ εἰρημένα· ἢ τυφλώττων ἢ κωφεύων ἢ βασκαίνων ἐταπεινώσας σεαυτὸν τισούτην ὥστε νὰ ἐπισκοπίτης καὶ τὰ ἡλίου φαεινότερα; Σὺ, δικαιοκριτὰ, περιτέμνεις ἄγαν τὴν τῶν ἐν εἰρήνῃ τότε μεγάλων συμβεβηκότων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος κρισιμωτάτην ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Παππανικολῆς ἐχάλασε τὰς δύο πωλεμίας τάξεις, σκοπῶν δῆπου, ὑποκριτὰ, νὰ συγκαταμίξῃς καὶ σαυτὸν ταῖς ὁμολογουμέναις ἀνδραγαθίαις τῶν ἄλλων συμπολιτῶν σου, ὧν σὺ ἐλογίστης καὶ λελόγισαι ὁ ἔσχατος· σὺ αὐτὸς ἴσως ἐπιλαθόμενος σαυτὸν ὁμολογεῖς ἐκ πλαγίου ὅτι » σφαῖρα ἐχθρική κόψασα τὸ γραντὶ τῆς Γάμβιας τοῦ Παππανικολῆ ἔθραυσε τὸ ἱστὶν αὐτῆς ὀλοτελῶς, ἀποκρύπτεις ὅμως τὸν ἐκ τούτου προαγόμενον συλλογισμόν, ὅτι ἢ ὑπὸ σοῦ ἀπαθῶς καὶ κακοζήλως ἐκτιθεμένη καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια συμβᾶσα ἀποκοπή καὶ θραύσις τῆς κεραίας ἔμελλε νὰ ἐπαγάγῃ καίριον θάνατον, ὃν ἀπεώ-

σατο ἡ ἥρωϊκὴ τόλμα καὶ Ἑλληνικὴ καρδίᾳ τοῦ Σοὶ περιφρονουμένου Παππανικολῆ. Ἡ μήπως ἀπέχεις τοσοῦτον τῆς ναυτικῆς πείρας, ὥστε νὰ μὴ διαγιγνώσκῃς τί ἐστὶ τόλμα καὶ ἀνδρικὸν θάρρος καὶ λέοντος καρδία· καὶ τάναντία τούτοις, φοφοδεὲς καρδία, συμπαρομαρτούντων αὐτῇ αὐθαδείας, κακῆς καὶ ἀδίκου κρίσεως, βασκανίας καὶ ἀλαζονείας (α); Ἱστοριογράφε φιλάληθες, ἐπελάθου ἄρα νὰ προσδιηγθῇς καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν ἐφορκιδῶν καταδίωξιν τοῦ Παππανικολῆ, ὃς κατείδε τὸν ἄφικτον θάνατον καὶ μὴ προνοῶν τοσοῦτον ὑπὲρ αὐτοῦ ὅσον ὑπὲρ τῶν συμπλωτῆρων, οὓς αὐτὸς ἐξελέξατο, ἐμβαλὼν πῦρ καὶ ἐπιβάς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐφορκίδα ἀπέπλει ἐπιδιωκόμενος ὑπὸ ἀπείρων πολεμίων λέμβων.

Πάντων τούτων πρὸς δικαίωσιν ἄλλο ἐπιχείρημα οὐκ ἡδυνήθης νὰ ἐπινοήσῃς, εἰ μὴ τὴν κακοήθη παραποίηση τοῦ τῷ Παππανικολῇ ἐπιδοθέντος ἀποδεικτικοῦ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου. Οὕτως ἀσυστόλως καὶ ἀναιδῶς παραποιῶνται ἔγγραφα ἐπίσημα; Ἀλλά, νοημονέστατε ὑποκριτὰ καὶ παραποιητὰ, συλλαμβάνει ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐκ βασκανίας παραπεποιηκῶς (α)· οἷον ἐν μὲν τῷ προτίπῳ γέγραπται »Ετρεψεν ὁ Παππανικολῆς« (ἡλ. μόνος ἐκεῖνος), ὅπερ σύ, οὐκ ἴσμεν τίνος ἔνεκεν ἀφορμῆς, παρεποίησας. ἐπειδὴ περ ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς καταραίνεται ἀόριστος, καὶ ἐπομένως δύναται τις νὰ συμπεριλάβῃ ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ παρόντας Ἕλληνας, τοὺς συμμετασχόντας τῆς τροπῆς, ὅπερ καθίσταται παρεξήγησις ἀξιογέλαστος· διότι ὁ μὲν ναύαρχος ταπεινοφρονῶν ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθειαν, μὴ καταδεχθεὶς ν' ἀφαιρέσῃ μηδὲ σμικρόν τι τῆς ἀνδρίας τοῦ Παππανικολῆ, ἐν ᾧ σύ, ἀπλοῦς ναύτης ὢν, διαμφισβητεῖς, συγχέων ἀκατανόητως τὸ κατόρθωμα, ὅπερ ὁμολογουμένως ἔσχε μεγίστην ῥοπὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς τότε μετεωριζομένης Ἑλλάδος· ἢ ἀγνοεῖς τὴν διαφορὰν, ἥτις ὑπάρχει μετὰ τῶν προθέσεων ἐπὶ καὶ ἀπό, μετατρέπων τὸ τοῦ ναυάρχου »ἐπιπλέοντων« εἰς »ἀποπλέοντων«, καὶ μὴ κατανόησας, ὅτι οὕτως ἀδικεῖς, ἵνα μὴ εἴπωμεν, ὑβρίζεις οὐχὶ τὸν Παππανικολῆν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γενέτειράν σου νῆσον, παραποιῶν τὴν ἐπίθεσιν τῶν πολεμίων εἰς φυγὴν (β). Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπροσεξία σου κα-

(α) Ὅρα ναυμαχίας περιγραφὴν.

(α) Ὅρα ἐν σελ. 553 τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Α'. τόμου πρότυπον.

(β) Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ὁμολογεῖ πανταχοῦ ὅτι εἴτε ἐν μάχαις εἴτε ἐν πανήγυρσι ἀγῶσιν ἀνδραγάθημα ἐνὸς πολίτου θεωρεῖτο ὡς τιμὴ καὶ δόξα οὐ μόνον τῆς γενετέρας πόλεως τοῦ ἀνδραγαθήσαντος ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος· ἐν παραδείγματι ἐτιμῶντο ὅθεν καὶ ἀν διήρχοντο οἱ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐγκωμιαζόμενοι νικηταὶ ἐν τοῖς τί-ταρσιν Ἑλληνικοῖς ἀγῶσι, ἐξενίζοντο· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ὅτε εἰσέλαυνον εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, οἱ πολῖται ἐκρήμνιζον μέρος τοῦ τεύχους τῆς πόλεως ἐπὶ λόγῳ ὅτι πόλεις γενήσασαι καὶ θρέψασαι τριούτους ἀνδρας οὐ χρεῖζουσι τειχῶν.

Σημ. τοῦ ἐκδότου.

ταφωρᾶται ἐπὶ τῷ ὅτι τρέψας τὸ εἰρημένον ῥῆμα » ἔ τ ρ ε ψ ε ν α « ἀπὸ τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ εἰς τὸν πληθυντικὸν κατέλιπες, ὅπως εἶχε, τὸ εὐθὺς ἐπό-
μενον καὶ » ἐ π έ σ τ ρ ε ψ ε ν α « ἐπὶ τούτοις πυνθανόμεθά σου, μή πως πα-
ραβιαζόμενος τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀποδίδως τὴν πράξιν τῆς ἐπι-
στροφῆς οὐχὶ εἰς τὸν Παππανικολῆν ἀλλὰ εἰς τὸν περιληπτικὸν Ἕλλη-
νικὸν στόλον; τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποδεχθῇ καὶ ἐπιπολαίως
ἀναγιγνώσκων τὸ ἔγγραφον τοῦ ναυάρχου, οὐ τὸ πᾶν ἀποδίδεται εἰς μόνον
τὸν Παππανικολῆν. Τί ἄλλο παρὰ τοῦτο σημαίνει ἡ βραχεῖα ῥῆσις ἢ
μᾶλλον ἀρπάξας (ὁ Παππανικολῆς) τὴν παντελεῖαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας
νίκην ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἣν καὶ αὐτὴν ἠθέλησας νὰ κολάσῃς
προσθεὶς μετὰ τὸ μ ἄ λ λ ο ν καὶ ε ἰ π ε ἴ ν . Ἀκουε νῦν καὶ σύνισθι· τολ-
μᾶς αὐθάδως νὰ συγκατατάξῃς ἑαυτὸν τοῖς οἷς οὐκ ἄξιός εἰ κύψας λῦσαι
τὸν ἱμάντα τῶν ποδῶν ἐκείνων· πρὸς κέντρα λακτίζεις μᾶλλον ἐπιζήτων
ν' ἀποδείξῃς σαυτὸν ὑπέροχον τοῦ Παππανικολῆ, κρύπτων τὴν ὑπερβάλ-
λουςαν ἐκείνου ἀνδρίαν, ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς λέξεως ὁ ρ μ ῆ ν τὸ εἰς αὐτὴν
ἀναγόμενον ἐπίθετον » ἀ κ ρ ά τ η τ ο ν α , περιεχόμενον ἐν τῷ προτύπῳ· καὶ
τοῦτο βεβαίως διεπράξω, ἵνα κολάσῃς τὴν πρέπουσαν τῷ περιωνύμῳ
πυρπολητῇ δόξαν, ἣν περ ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ ἐνδοξος ναύαρχος, ὁ εἰδὼς νὰ
ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν καὶ διακρίνῃ τοὺς ἀνδρας· πρὸς δὲ οὐδ' ἠύλαβήθης
νὰ κολοβώσῃς ὁλόκληρον περίοδον, καταστήσας αὐτὴν ἀκατανόητον· οἶον
ἐν τῷ προτύπῳ » καὶ ἐπέστρεψε φέρων τὸ πυρπολικόν του ζημιωμέ-
νον ὁμως ἀφῆρεσας τὴν μετοχὴν » φ έ ρ ω ν α ἀφείς μετέωρον τὸ πυρ-
πολικόν.

Ἀλλὰ τὸν κ. Νικόδημον ἠνώχλησε καὶ αὕτῃ ἡ δευτέρα ἐν τῷ ἔγγρα-
φῳ λέξις, δι' ἧς προσονομάζει ὁ ναύαρχος τὸν Παππανικολῆν » π α τ ρ ι ώ
τ η ν α μεταβάλλοντα εἰς τὸ » Κ ύ ρ ι ο ς α « ἄρα λοιπὸν ὁ κ. Νικόδημος ἀ-
φαιρεῖ τὰ Ψαρρᾶ τελέως τὸν Παππανικολῆν. Ἐξεταζόμενος ὁ Ἕλληνας ἱσο-
ριογράφος κατὰ πάντα τὰ παντοειδῆ τμήματα τοῦ πονήματός του κα-
ταφωρᾶται πολλαῖς κακίαις περιβεβλημένος, ἅτε ἐξελεγχόμενος διασρέ-
φον καὶ παραλλάττων ἀυστόλως κατορθώματα συμπολιτῶν, οὓς ἡ Ἑλ-
λὰς τῇ κοινῇ γνώμῃ κηρύττει σωτῆρας· τοὺς τοιούτους γίγαντας ἀγω-
νίζετ' εἰς νὰ κηλιδώσῃ ὁ ἐνώπιον αὐτῶν » Ν ά ν ν ο ς α ὦ ν « ὅς ἄξιός ἐστὶ νὰ
ἀποκλησθῇ τῶν πολιτῶν τῶν Ψαρρῶν.

Ἡνίδε καὶ οἱ λόγοι τοῦ μὴ Ψαρρῖανοῦ ἀλλ' ἀδιαφόρου καὶ ἐνὸς τῶν
προμύχων τῆς ἐλευθερίας Γ. τοῦ Σαχτούρη· ὁ καπετὰν πασᾶς, ὅστις

ἐπρὸς παθοῦσε νὰ λάβῃ τὰ ὑπερδέξια εἰς ὅλα τὰ πλοῖά μας, ἐπρὸς παθοῦσε νὰ ὀρτσάρῃ ὁλοέν, καὶ τότε ὁ Δ. Παππανικολῆς Ψαῤῥιανὸς ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐμπροσθινῶν δύο φρεγατῶν (α), τὰς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καί μιν ὀντες τὰ ποδίσει. . . . ὁ γενναῖος Δ. Παππανικολῆς, δὲν παύει νὰ διώκῃ μὲ τὴν μεγαλητέραν γενναιότητα τὰς ἐχθρिकास φρεγάτας, ὅπου τῷ ἀπαντῶσιν, εἰσέρχεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ διώκει τότε τὴν μίαν καὶ τότε τὴν ἄλλην, αἱ σφαῖραι καὶ τὰ σμιδράλια πίπτουν κατ' αὐτοῦ ὡς χάλαζα, καὶ μόλον τοῦτο δὲν ἀπαυδᾷ, ἔως ὅτου μία σφαῖρα ἐχθρική ἤλθε καὶ τοῦ ἔκοψε τὴν ἀντένα τῆς γάμβιας, ἄλλη τὴν ἀντένα τοῦ παρουνέτου καὶ τρίγκου, καὶ ἄλλαι διαφοραὶ τοῦ κατατρώπησαν τὸ σκάφος. α

Ἐν σελ. 242 τοῦ α. τόμου τῶν ὑμνημάτων, μνηστὴν ποιούμενος τῶν κατὰ τὰ Μισχονήσια καὶ Τσανταρλῇ γεγονότων, ὡς περ ἀπάν, ἀποδίδωσι πάντα πᾶσι τοῖς Ψαῤῥικνοῖς, ὅπερ οὐδεὶς ἡμφισβήτησε, μηδένα λόγον ποιούμενος πρὸ τῶν ἰδία ἀριστευσάντων· ὅπως ἐν παραδείγματι κατὰ τὴν τῷ 490 π. Χ. Μαραθῶνι μάχην, ἐνθα παρεχώρησαν οἱ ἐννέα στρατηγοὶ τῷ Μιλτιάδῃ τὰ πρωτεῖα, εἰ καὶ μὴ ἀπεδέξατο ὁ δῆμος νὰ ἀναστήλῃ εἰκὼν ἰδία αὐτοῦ ἀλλὰ παντὸς τοῦ στρατοπέδου, οἷς ἐδακτυλοδείκτει ὁ Μιλτιάδης, πρὸ εἴησαν οἱ πολέμιοι· καὶ ὅμως ἐν ταῖς ἱστορίαις μνημονεύεται τὸ ἀνδρικὸν ἦθος τοῦ Μιλτιάδου καὶ ἡ ταπεινότης τῶν ἐννέα στρατηγῶν, ὧν ἦν καὶ ὁ Ἀριστείδης, ὁ προτρέψας τοὺς ἄλλους εἰς τὴν παραχώρησιν. Τοιαῦτα καὶ παραπλήσια ἀπαντῶνται ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἃς ἀπεμιμήσαντο οἱ μετέπειτα λαοὶ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἔως ἡμῶν τῶν προγόνων, τὸ νὰ ἀναγνωρίζωσι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἄλλου ἐν παντὶ πράγματι καὶ καιρῷ. Τοῦτον τὸν ὅρον τὸν ἰσχύοντα μάλιστα ἐν τοῖς πολιτικοῖς παρέβη μόνος ὁ Νικόδημος, φιλαυτία παρασυρόμενος. Ἐν ἐπιμέτρῳ ἀναμνησκόμεν τῷ αὐτῷ δῆμῳ ὡς ἐπιλήσμονι τῶν μὴ αὐτῷ συμφερόντων (α). Μέννησο ὅτε τῷ 1823 συστάσει παρὰ τῇ βουλῇ τοῦ Παππανικολῆ, ὃν σὺ νῦν κακίζεις, διωρίσθης κυβερνήτης πυρπολικῷ· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ ἔχῃται ἀληθείας, παρελθὼν ἀνισκεύασον ὡς πρὸ τοῦδε ἀπεσιώπησας ταύτην τὴν πρὸς σὲ εὐεργεσίαν τοῦ οὗ σὺ ἐπειράσω τὸ ἐπὶ σαυτῷ νὰ κατακρύψῃς εἰς τὸ σκότος τὸ ἠθικὸν καὶ φιλάνθρωπον ἦθος· β) ἐν τινι

(α) Ἀρὰ γε δύο μόνον φρεγάται ἦσαν;

οικία καὶ ἄλλοτε ἐπεδείξω τὴν χαρακτηρίζουσάν σε αὐθάδειαν, (*) οὗ παρεμπεσόντων λόγων ἐσφετερίσω ὡς αὐτουργός, παρόντος τοῦ Παππανικολῆ, τὴν ἐν Ἑρεσῶ πυρπόλησιν τοῦ δικρότου. (γ) Παραβάλλουσιν ἀλλήλοις τὰ ἀποδεικτικά, ἃ ἐπέδωκεν ὁ ναύαρχος Ψαρόων τῷ Παππανικολῇ καὶ Νικοδήμῳ, ἔδοξεν ἡμῖν σημειώσασθαι τὰδε· ἐν μὲν τῷ ἐνὶ (δηλ. τῷ περὶ τῆς ἐν Μανδαλία μάχης) ἀποκαλεῖται ὁ Παππανικολῆς σωτὴρ τῆς πατρίδος, ὡς μόνος χαλάσας τὰς τάξεις τῶν πολεμίων καὶ τρέψας αὐτοὺς εἰς φυγὴν· ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ (τῷ περὶ τοῦ ἐν Ἑρεσῶ κατορθώματος), ἀπνέμεται τῷ Παππανικολῇ ὅσα ἀρμόζουσιν παρὰ τοῦ ναυάρχου Ψαρόων ἰδίῳις ὁμμασιν ἰδόντος τούτου, καθὼς ἐν μέρει καὶ παρὰ τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη· τῷ δὲ Νικοδήμῳ οὐδὲ μόνιον τῆς ἐκεῖ εὐκλεοῦς πράξεως παρ' οὐδενὸς ἀποδίδεται εἰ μὴ ὁ παρὰ Καλλονῇ ἐμπρησμός μιᾶς πολεμίας κορβέτας.

Σὺ δ' ἀποτολμήσας νὰ ἐπεκρίνης καὶ νὰ ἀποσιωπήσης ἄλλους ἐλησυμένης, φαίνεται, ὅτι τὸ ἀνατεθέν σοι τῷ 1825 νὰ κυβερνήσης πυρπολικὸν ὡς μηδαμῶς χρησιμεῦσαν ἐπεκλήθη ἀθάνατον. Ταύτην τὴν ἐπίκλησιν καὶ σὺ ἐπιδιώκων ἀνέλαβες μέγα ἄχθος, ὥστε ἱστοριογράφων καὶ περιαιτολογῶν νὰ κατασταθῇς ἀθάνατος. Πλὴν ἀλλά, σεβάσμιε πρεσβῦτα, ἐπίτρεψον τὴν μικρὰν καὶ ταπεινὴν ταύτην παραίνεσιν· ὅτι ὁ συγγραφεὺς τὸ πόνημα, ὅστιςδὴποτε οὗτος, οὐ μόνον ὤφειλεν, εἰ μὴ ἐνόει τοὺς ἀρχαίους ἱστοριογράφους, νὰ εἶχεν ἀναγνώσει τοῦλάχιστον τὴν συγγραφὴν τοῦ Λουκιανῷ » πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν « ὅπου εὐσόχως σκώπτονται οἱ πιθήκων δίκην ἢ ἀντιγράφοντες τὸν Θουκυδίδην καὶ τοὺς ἄλλους δοκίμους ἱστοριογράφους ἢ παραποιῶντες ἡλιθίως ἐπὶ ἐπιδείξει χωρία ἐξ ἐκείνων, συρράπτοντες τῇδε Κέντρωνα. Διαφερὰ ὅμως ὑπάρχει ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐν ὑστάτοις χρόνοις ἔγραψεν, ὁπότε εἶχεν ἤδη παρακμάσει ἢ τε ἄλλη Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ δὴ καὶ ἡ ἱστορία, ἀποπέμπων διὰ τῶν παραινήσεων ἐκείνων τοὺς συγχρόνους εἰς τὴν μετὰ σπουδῆς μελέτην τῶν ἀρχαίων ἱστοριογράφων· σὺ δὲ ἢ ὁ ὑποβόλεὺς σου ἀπεθρασύνθητε νὰ κρίνητε καὶ ἐπικρίνητε καὶ κατακρίνητε καὶ νὰ σιωπᾷ-

(*) Ὁ Πλούταρχος που ἐν τοῖς παραλλήλοις βίοις λέγει » ἡ αὐθάδεια σύνοικος τῇ ἐρημίᾳ « ὑποπτεύοντες, μὴ πως ἀγνοεῖς τὴν σημασίαν τῆς ῥήσεως ταύτης, ἐρμηνεύομεν αὐτὴν » ὁ ἀνδάνων (ἀρεσκόμενος) ἑαυτῷ μένει ἔρημος φίλων, καὶ οἰκείων, μηδενὸς καταδεχομένου ἀνασχεφῆναι τοιοῦτον ἀνθρώπου.

Σημ. τοῦ ἐκδότου.

τε πράξεις συγχρόνους ὁμολογουμένας. Τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους ἡλιθίους καὶ ἀδοκίμους ἱστοριογράφους χλευάζει εὐστόχως καὶ πῶς κατὰ Ἀριστοφάνειον τρόπον ἐν τοῖς Ὀρνιθισιν »ἀληθοῦς ἱστορίας βιβλία δύο«. ὅπου ποιεῖ ἐκείνους ἱστοροῦντας πράξεις ἐναερίους. Εὐκαιρίας τυχούσης ἀποπέμπομεν τοὺς ἀναγνώστας (καθ' ὅσον σὺ δὲν εἶσαι ἱκανὸς περὶ τὰ τοιαῦτα), κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν συγγραφὴν Ἰκαρομένιππον, ὅπου σκώπτοντα οἱ τότε ἀδόκιμοι φιλόσοφοι καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν »ρήτόρων διδάσκαλον«, ἐν ᾗ παραινοῦνται οἱ τότε ρήτορες εἰς τὴν μελέτην ἀρχαίων ρητόρων καὶ τελευταῖον εἰς τὴν κατὰ μίμησιν τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι Δ'. Β'. συγγραφὴν τοῦ Λουκιανοῦ »πρὸς τὸν ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον.«

» Ὅ σὺ σοφός, εἰ σοφὸς εἶ, λαβέ μ' εἰς χεῖρας·
εἰ δὲ πέφυκας νηὶς Μουσάων, ῥῦψον ἂ μὴ νοέεις.«

Πρὸς δὲ τοὺς παραμελοῦντας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας διδασκάλους καὶ χρηματίζοντας καὶ ἄλλοθεν ἀποπέμπομεν εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ αὐτοῦ »περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων«. Τοιούτου γε ἔδει καὶ ἡμῖν τό γε νῦν Σκώπτου, μὴ ἔχοντος ὅμως τὰ μειονεκτήματα ἐκείνου· ἐπειδὴ καθὼς κατέστη ἡ ἡμετέρα κοινωνία ἐξηχρειωμένη καὶ ἀποστρέψασα τὴν προσοχὴν τῶν τε ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐντολῶν καὶ τῶν Εὐαγγελικῶν μόνον διὰ σκωπτῶν (οἷοι Κρατῖνος ἢ Εὐπόλις ἢ Ἀριστοφάνης ἢ καὶ Λουκιανός), ἐξαφανισθείσης τῆς ἐπικρατησάσης κοινωνικῆς διαφθορᾶς, ἐπανελεισόμεθα εἰς τὰ βελτίω. Ἐπεὶ, ἀπ' οὗ ἐξέλιπεν ἐν Ἀθήναις ἡ ἀρχαία κωμωδία, συνεξέλιπον καὶ αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἀρεταί. Καὶ τῷ ὄντι θλίβεται τις ἀναγινώσκων τὰ δράματα καὶ τὰ ἀποσπάσματα τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας (εἰς ἣν ὑπάρχοντα αἱ ἐννέα πρῶται κωμωδίαί τοῦ Ἀριστοφάνους, οἱ Ἀχαρνῆς καὶ οἱ Ἰππῆς καὶ οἱ Σφήκες καὶ αἱ Νεφέλαι καὶ ἡ Εἰρήνη καὶ οἱ Ὀρνιθες καὶ ἡ Λυσιστράτη καὶ Θεσμοφορίαζουσαι καὶ οἱ Βάτραχοι) καὶ παραβάλλων πρὸς τὰ ἐκ τῆς μέσης (εἰς ἣν ὑπάρχοντα τοῦ Ἀριστοφάνους αἱ Ἐκκλησιαζουσαι καὶ ὁ Πλοῦτος), καὶ τῆς νεωτέρας. (α) Διότι, ἐν ἐκείνῃ δηλ. τῇ παλαιᾷ μὲν κωμωδίᾳ ἴσχυεν ἡ Παρρησία, δι' ἧς οἱ μὲν νέοι προετρέποντο εἰς τὰ ἀγαθὰ, οἱ δὲ πονηροὶ πολιτικοὶ ἐξηλέγχοντο ἐπὶ ταῖς πράξεσιν (περὶ τῆς ἰσχύος τῆς Παρ-

(α) Καὶ ὁ Ῥωμαῖος Τερέντιος, ζήσας κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς Ῥώμης, ἀντίγραφεν ἢ ἀπεμιμήθη τοὺς τῆς νεωτέρας κωμωδίας Ἑλλήνας, καὶ ἰδίως τὸν Μένανδρον καὶ Φιλήμονα καὶ Ἀπολλύδωρον καὶ Θεόδωρον.

ρήσας ἐν τῇς θεάτροις ἐπὶ Λουκιανοῦ Ἀνάχαρσιν ἢ περὶ Γυμνασίων), ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ καὶ τῇ μέσῃ, ἀποσοβηθείσης τῆς Παρρησίας, περιορίζονται οἱ κωμικοὶ εἰς τὰ οἰκιακά. Ἄμα δὲ τῇ ἐν τῷ θεάτρῳ παρρησίᾳ εἰσέγησε σχεδὸν καὶ τὸ ἔθνος τῆς τοῦ δήμου ἐκκλησίας. Ἐκ τούτων πορίζομεθα ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἡ κοινωνία καχεκτεῖ διὰ τὴν καταδίωξιν τῆς Παρρησίας, ἥτις πηγάσασα ἐξ Ἑλλάδος μεταβάστα εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν προήγαγεν εἰς τὸν ὑπατὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ πολλὰ ἔθνη· καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνανθρωπήσας ἐν ἄλλοις ἐδίδαξε τὸ Ἰσότημον καὶ Ἰσόνομον. Ἄλλο δὲ καταφύγιον δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ κατωτέρου λαοῦ, ἣν ἀποτροπιάζονται ὡς πονηρὸν δαίμονα οἱ εὐποροῦντες καὶ οἱ τὰ πράγματα διέποντες. Ἰδοὺ πῶς ποραπονεῖται ὁ ὑπατος τῶν ῥητόρων Δημοσθένης·» οὐδὲν ἂν εἴη τοῖς ἐλευθέροις μεῖζον » ἀτύχημα τοῦ στέρεσθαι τῆς Παρρησίας. Διαφορὰ ἐξελέγχεται μεγίστη μεταξύ τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περιφρονητῶν τῆς Παρρησίας καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς· ὅτι ἐκεῖνοι μὲν μικρὸν κατὰ μικρὸν φιμώσαντες τὰ στόματα τῶν ἐλεύθερα φρονούντων ἐγένοντο ὑπαίτιοι τῆς πτώσεως τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς οὐ μόνον τοῦτο διεπράξαντο καὶ διαπράττονται, ἀλλὰ καὶ μυριάσι δραχμῶν ἐδέκαζον καὶ δεκάζουσι τοὺς ἀχαρακτηρίστους τῶν δημοσιογράφων, τοὺς καὶ ἀναγεύραντας ἀπὸ τοῦ ταλαιπώρου ταμείου ὑψιρρόφα μέγαλα μετὰ πολυτελῶν ἐπισκευῶν, καὶ πολλοὺς τῶν πολιτικῶν, προκειμένων δικαστικῶν ἢ βουλευτικῶν ἀποφάσεων ἢ καὶ ἐκλογῶν. Ἐνίων τούτων ἡ ἀναίδεια ἀφίκετο εἰς τὸν κολοφῶνα· διότι ὁ μὲν ἀποκαλέσας τὸν Ὀθωνα νέον Θεμιστοκλέα ἐνωθεὶς μετὰ τινος, καθειρχθέντος ἐν Βυζαντίῳ ἐνταῦθα ἐφημεριδογράφου ἀποκαλεῖ τὸν Ὀθωνα Τύραννον, μὴ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἐκείνου βασιλεύοντος περιεβλήθη τὸ στήθος ὅλον παρασήμοις· ὁ δὲ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καταπλουτήσας ἐπὶ τοῦ Ὀθωνος μισθούμενος κατὰ μῆνα διὰ 400—500 δραχμῶν καὶ διὰ τοῦτο κινδυνεύσας νὰ φονευθῇ ἀτίμως ἀλλὰ καὶ δικαίως τῷ 1859 ὑπὸ τῶν ἐπαναστάντων φοιτητῶν, ἀλλάξας μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ὀθωνος ὡς ἀληθινὸς Κόθορνος καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐφημερίδος καὶ τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ σύστημα, παραλαβὼν δὲ καὶ δύο συνεργάτας ὑπηρετήσαντας τῷ Ὀθωνι δουλοπρεπέστατα, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἐνωθέντες ὡς χαμαιλέοντες ἐπισωρεύουσι τὴν πιπτωκυῖαν δυναστείαν ἀνεκφράστοις ὕβρεσι καὶ ἐγκωμιάζοντες τοὺς ὁμόφρονας καθ' ὑπερβολὴν, ὑπολαμβάνοντες δὴπου τὸ δημόσιον ὡς ἄλλους Ἀθηναίους· ὁ

φρονῶν τὰ τῆς μιᾶς τῶν τριῶν δυνάμεων ἐδεκάζετο ὅπως συντηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀναβάσεως ἐπὶ τὸν Ἑλληνικὸν θρόνον τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀμαλίας, ὡς περ ἕτερος δημοσιογράφος ἐδεκάζετο ἀδρῶς ὑπὸ τῶν ἀνακτόρων ὅπως ἀποκαλέσῃ τὸν Ναπολέοντα Ἀγύρτην καὶ τὸν πρῶτον πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας Ὁξερῶφ Θεατρῶνην (ἐπειδὴ ποτὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνου παρέστησαν τίμια καὶ εὐγενεῖς γυναῖκες μελοδραμά τι), νομίζων ὅτι οὕτω ὑπηρετεῖ εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς Βαβαρικῆς βασιλικῆς γεννεᾶς. Ὁ αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ ἀποδιδούς τῷ Ὁθωνι τὴν παράδασιν τοῦ συντάγματος, τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κατὰ τὰ 1854 κινήματος κτλ. ἔγραψε ποτὲ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐφημερίδι» ὅτι ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ βασιλεὺς Ὁθων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταργήσῃ τὴν Γερουσίαν διὰ μιᾶς Μονοκονδυλίας. Οὕτω λατρεύεται παρ' ἡμῖν ἡ θεία Θέμις καὶ τὸ ἔρεισμα τῆς ἐλευθερίας ἡ Παρρησία, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πολιτείαις ἅπαντα τὰ τῆς παντοειδούς προόδου στοιχεῖα. Τελευτῶντες συλλογιζόμεθα, ἂν πρέπη νὰ προοικωνισθῶμεν ὅτι φόβος μὴ ἐπιμένοντες ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτικῇ διαγωγῇ κατακρημνισθῶμεν εἰς ἄβυσσον. Τοῦτο δὲ τεκμηριοῦται ἀπὸ τοῦ ὅτι διοικούμεθα τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσώπων καὶ αἰσχύνῃν νομίζομεν νὰ ἀποκαλῶμεν τὴν ἀλλαγὴν τῆς βασιλείας μεταπολίτευσιν, ὡς εἰ ἀπὸ μόνου ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ βασιλέως ἡρτηται τὸ μεγαλεῖον ἢ ἡ σμίκρυνσις ἐνὸς ἔθνους. Ἐν παρόδῳ λέγομεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἠγοῦντο τὰς ἐν θεάτροις διδασκαλίας μαθήματα τοῦ πλήθους. Διότι ἐν ἐκείνοις ἐπληροῦντο αἱ ἀγαθαὶ πράξεις, παραβαλλομένων τῶν συγχρόνων πρὸς τὰς τῶν ἀρχαίων ἡρώων· ἠλέγχοντο δὲ καὶ ἐκακίζοντο αἱ πονηραὶ οἰκιακαὶ καὶ δημόσιαι. Παρ' ἡμῖν τούναντίον τὸ θέατρον κατέστη καταγώγιον διαφθορᾶς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς, μὴ διορῶσιν ὅτι τὰ ἐπίσκακτα ὀθνεῖα μελοδράματα ζημιῶσι τὰ βαλάντια καὶ καταστρέφουσι τὰ ἦθη χωρὶς τῆς ἐλαχίστης ὠφελείας, εἰ μὴ εἰς μικρὰν καὶ ἀλυσιτελῆ ψυχαγωγίαν. Ἐν πᾶσι τοῖς Εὐρωπαϊοῖς ἔθνεσι διδάσκονται ἐν τοῖς θεάτροις δράματα καὶ μελοδράματα ἐν ταῖς ἐγχωρίαις γλώσαις καὶ ἐννοούμενα ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν, καθὼς καὶ αὐταὶ αἱ ὑποθέσεις παραλαμβάνονται ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἐκάστων ἱστορίας. Ἐπὶ τούτοις πυνθανόμεθα ποσημόριον τῶν ἀκροατῶν παρ' ἡμῖν καταλαμβάνει τὰ Ἰταλικά μελοδράματα; Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διδάσκονται δράματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὧν τὰ χορικά ἄσματα ἐτόνισεν ὁ μακαρίτης Μεδελσών.—Βαρθόλδους, ἀποτελοῦντα μεγίστην τέρεψιν τοῖς ἀκροαταῖς κατὰ τὰς ἐλουμίνας

συμφωνίας (concerts). Ἄρα ὁ ἡμέτερος λαὸς ἐννοεῖ ἄμεινον τὰ Ἱταλικά μελοδράματα παρὰ τὰ παλαιὰ Ἑλληνικά, ὧν ἕκαστος σχεδὸν στίχος περιλαμβάνει ῥῆσιν δ' δακτικωτάτην; Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς νοήσεως ἠδύναντο πρὸ τῆς δημοσίας διδασκαλίας (παραστάσεως) νὰ διασαφηνίζονται αἱ ὑποθέσεις. Ἀλλ' ἡμεῖς, ὡς μὴ ὤφελε! οὐδὲ ἐν τοῖς γυμνασίοις παιδεύονται οἱ μαθηταὶ πρὸς τοιαύτας διδασκαλίας, ἐν ᾧ ἐν Εὐρώπῃ σχεδὸν ὅσα Ἑλληνικά δράματα ἐρμηνεύονται, ταῦτα καὶ ὡς ἐν θεάτρῳ διδάσκονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὑπὸ τῇ ἐπιτηρήσει τῶν διδασκάντων, καὶ αἱ ἀρμόδια ἀμφιέσεις μετακομίζονται ἀπὸ τῶν κεντρικῶν θεάτρων, τῶν πλείστων ὄντων ἐν ταῖς μητροπόλεσιν. Κατάλληλον προπαρασκευὴν πρὸς τοῦτο νομίζομεν τὰ ἱερὰ βήματα, ἀρ' ὧν τὰ πλήθη ἐμφοροῦνται εὐαγγελικῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν σκοποῦντων παραγγελμάτων. Ἀπὸ τούτων διεσώθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι Εὐσταθίου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ μετέπειτα. Ἀλλὰ δὲν ἦτο προτιμότερον νὰ διδάσκωνται ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς θεάτροις ἡ Πολυξένη τοῦ μακαρίτου Ἰακώβου Ῥίζου Νερουλοῦ, ἣν ἀπεστηθίσαμεν ποτὲ ἐν Σμύρῃ, ὅτε καὶ γὰρ ἐμαθήτευον ἐν τινὶ Γαλλικῷ φροντιστηρίῳ, καὶ ὁ Ἀρισόδημος καὶ Ὁρέστης καθὼς καὶ τὰ δράματα Ἰωάννου τοῦ Ζαμπελίου; Μικρόν τι τοιοῦτο δοκίμιον ἐποίησάμεθα ἐρμηνεύσαντες καὶ ἔπειτα ἀσκήσαντες τοὺς μαθητὰς ἐν τῇ Αἰ. ῥαψῳδίᾳ τῆς Ἰλιάδος, οἵτινες παρέρστησαν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Λυκείῳ τῇ ἡμέρᾳ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, τῇ 30 Ἰανουαρίου 1859 ὑπὲρ τὸ ἥμισυ.

Ἀνασκευὴ τῶν ἀνασκευῶν ὧν συνέταξεν ὁ Δ. Τσαμαδός.

Ἐτεροειδῆ καὶ ἀλλόκοτα πλημμελήματα.

Ἐν τοῖς ὀλίγοις νέοις Ἑλλήσιν ἱστοριογράφοις ἐξετάζεται ὧν καὶ ὁ νεανίσκος Δ. Τσαμαδός, θαρρῆσας καὶ οὗτος νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸ ἀχανὲς στάδιον τῆς ἱστορίας, κατ' ἐξοχὴν τῆς νέας ὡς μὴ ἐσχληυίας κέντρον, ἐξ οὗ δύναται εὐχερῶς νὰ διορᾷ πανταχόσε τὴν ἐκτενεστάτην περιφέρειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Καὶ δὴ ἐν σελ. 5 τοῦ ἰδίου φυλλαδίου ἀποκαλεῖ καὶ αὐτὸς τὸν Παπ^π πανικολῆν ἀπλοῦν ναύτην ἐπὶ τοῦ πρώτου πυρπολικοῦ, ὅπερ δὴθεν ἐκυβέρνηεν Ἀνδρέας ὁ Πιπῖνος, ἐν ᾧ ἀληθῶς ὁ Θεοχάρης Ὑδραῖος ἐκυβέρνησε τὸ πρῶτον. Τεκνίον ἄπειρον καὶ ἄιδρι, πῶς ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ νεότητι κατήντησας νὰ καταστήσῃς διαιτητὴς πράξεων πατρῶων, πιστεύων ἴσως ἡμῇ που ὅτι παρήχθης εἰς τοῦτο δι' ὑποβολέων καταχρωμένων τῇ νενικῇ σου διανοίᾳ, ὅπως αὐτοὶ μὲν δοξασθῶσιν ἄλλους κακοδοξοῦντες ἢ καταβιβάζοντες ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς, ἐφ' ἣν ἔθεσαν αὐτοὺς τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα κατορθώματα· σὲ δὲ μετεχειρίσθησαν ὡς νεκρόσπαστον, ἀλλογνήσαντα ὅτι καὶ τὴν γεννήσασάν σε πατρίδα συμπεριλαμβάνεις ἐν τῇ ἐπικρίσει;

Τεκμήριον ὅτι οἱ ὑποβολεῖς ἦσαν πολῖταί σου καταφαίνεται ἀριδῆλως ἐκ τοῦ ὅτι πάσαις δυνάμεσι πειρᾶσαι νὰ ἐλαττώσῃς τὴν τῶν Ψαρρίανων ἔνδοξον μέθεξιν κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἀναιρῶν οὕτως ἐν ἀγνοίᾳ ὅσα ἔγραφον οἱ τότε Ὑδραῖοι πρὸς τοὺς ἐκ τῆς καταστροφῆς διασωθέντας Ψαρρίανους, προσαγορεύοντες τὰ Ψαρρᾶ δεξιὰν χεῖρα τῆς ναυτικῆς δυνάμεως καὶ παραμυθούμενοι μόνον ἐπὶ τῷ ὅτι ἐσώθησαν τὰ πλοῖα καὶ οἱ ναῦται, δι' ὧν ἠλπίζον νὰ σωθῇ τὸ κινδυνεῦον ὅλον Αἰγαῖον πέλαγος καὶ αὐτὴ ἡ Ὑδρα· καὶ πρὸς δὲ ἐπικαλούμενοι οἱ Ὑδραῖοι τοὺς Ψαρρίανους νὰ προσδράμωσιν ὡς λέοντες πῦρ πνέοντες μετὰ τῶν πυρφόρων τῶν πάντοσε ἐπανεγκάκτων φρίκην καὶ τρόμον εἰς τὸν πολέμιον· δι' ὃ καὶ παρήνουν αὐτοὺς νὰ διπλασιάσωσι τὴν ἀνδρίαν, δι' ἧς ὑπερησπίσθησαν κατ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τὴν πατρίδα, ἐξ ἧς ὁρμῶντες κατετρόπωσαν τὸν κοινὸν πολέμιον, καὶ ὅτι ἢ εἰς τὴν νῆσον (τὰ Ψαρρᾶ) ἐπισυμβᾶσα δυστυχία δὲν εἶναι μόνον δυστυχία τῶν Ψαρρίανων ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Οὐδεὶς βεβαίως ἀμφιβάλλει ὅτι οἱ τὰ ἀνωτέρω γράφοντες τότε Ὑδραῖοι, διατελοῦντες ἔτι ὑπὸ τὸ ζωογόνον φιλελεύθερον πῦρ καὶ οὐδὲ ὀνειροπολήσαντες ὅτι ἔμελλον νὰ καταστῶσι βασιλικοὶ αὐλοκόλακες καὶ νὰ μεταστῶσιν ἐκ τοῦ λιτοῦ ἐκείνου βίου εἰς Σαρδαναπαλικὴν καὶ Συβαριτικὴν τρυφηλότητα, διαφέρουσι πλεῖστον τῶν ὑποβολέων τοῦ νεανίσκου Τσαμαδοῦ, οἵτινες κατακυλινδούμενοι ἐν μεγάλοις καὶ ὑψηλοῖς ἀξιώμασι καὶ πολυτελέσι χοροῖς καὶ Σικελικαῖς εὐωχίαις καὶ Λευκολλεῖσις δειπνοῖς, καὶ τῇδε μεταποιηθέντες εἰς ἄλλους Θηραμένους καὶ Κριτίας (εἰς τῶν τριάκοντα τυράννων), δηλ. ἄξιοι νὰ ἐπονόμασθῶσι κ ό θ ο ρ ν ο ι

(ἐπιθι Θεουκυδ. Η', πθ'. Ἀριστοφ. Βατρρ. 47. 539. 540. 967. Νεφρ. 353. καὶ αὐτόθι Σχολ. Πολυδ. Ζ', 95 καὶ ἐξ. ἱρ. Φωτίου λεξ. »εὐμεταβολώτερος κοθόρνου«. Ξενφ. Ἑλλ. Β', γ', 30. 31. Λυσ. κατὰ Ἐρατοσθ. 420. 426. Πλουτ. Νικ. Β'. παρ' Ἀριστοφ. λέγει ὁ Ἡρακλῆς πρὸς τὸν Διώνυσον »Τίς νοῦς; Τί κόθορνος καὶ ῥόπαλον ξυνελθέτην;« καὶ 539—41.)

»Τὸ δὲ μεταστρέφεσθαι δεξιῶς πρὸς
ἀνδρός ἐστι καὶ φύσει Θηραμένους.«)

Ὅτι περὶ ὁ Κόθορνος ἦν ὑπόδημα (ὃ ἔφερον οἱ τραγικοὶ ὑποκριταί), ἀρμόζον εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας· δι' ὃ καὶ μεταφορικῶς ἀπεδόθη εἰς τοὺς ἀχαρκτηρίστους πολιτικούς, ὅσοι ἐκ μιᾶς πολιτικῆς ἔνεκεν ἰδιωφελείας μεθίσταντο παραυτίκα εἰς ἄλλην ἐναντίαν. Μόνῃ ἢ ἐξῆς διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τοιούτων παλαιῶν πολιτικῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι μὲν ἤλαττον πολιτικὴν γνώμην ἡγούμενοι ὅτι οὕτως ἡδύναντο νὰ φανῶσι χρησιμώτεροι εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πολιτευόμενοι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σόλωνος· (ἐπιθι Πλούταρχον βίον Σόλωνος Κεφ. κ'.)
»Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ παράδοξος ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γενόμενον«· ὅπερ ἐρμηνεύει ὡδέ πως ὁ αὐτὸς Πλούτ. »Βούλεται δ', ὥς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς μηδ' ἀναισθητῶς ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἴκεῖα καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλλωπιζόμενον· ἄλλ' αὐτόθεν καὶ τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα πράττουσι προσθέμενον· συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων«· Αὐτοῦ τοῦ νόμου μνημονεύει καὶ ὁ Κικέρων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πρὸς Πομπώνιον τὸν Ἀτικὸν ἱ. ἀ. 3, καὶ ὁ Λυσίας ἐν λογ. »κατὰ Φίλωνος·« Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἄλλους τινὰς φημι δίκαιον εἶναι βουλευεῖν περὶ ἡμῶν, ἢ τοὺς πρὸς τὸ εἶναι πολίτας καὶ ἐπιθυμοῦντας τούτου. Τούτοις μὲν μεγάλα τὰ διαφέροντά ἐστιν εὖ τε πράττειν τὴν πόλιν τὴνδε καὶ ἀνεπιτηδεύειν, διὰ τὸ ἀναγκαῖον σφίσι αὐτοῖς ἡγεῖσθαι εἶναι· μετέχειν τὸ μέρος τῶν δεινῶν, ὥς περ καὶ τῶν ἀγαθῶν μετέχουσιν· ὅσοι δὲ φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται ὥς πᾶσα γῆ πατρίς· αὐτοῖς ἐστὶν ἐν ἣ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δηλοὶ εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἐλθοιεν διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα ἑαυτοῖς ἡγεῖσθαι.»

»Ἐγὼ τοίνυν ἀποφανῶ Φίλωνά τουτονὶ περὶ πλείονος ποιησάμενον τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν ἢ τὸν κοινὸν τῆς πόλεως κίνδυνον, καὶ ἡγησάμενον »κρεῖττον εἶναι αὐτὸν ἀκινδύνως τὸν βίον διάγειν ἢ τὴν πόλιν σῶζειν »ὁμοίως τοῖς ἄλλοις πολίταις κινδυνεύοντα«. κ. τ. λ. Τοιαῦται φιλοπό-
λιδες παραινέσεις διαλαμβάνονται ἄλλοθί τε καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους καὶ Ἰσοκράτους Συμμ. κεφ. ιζ'.

Τούτοις καὶ ἄλλα πολλὰ παραπλήσια ἔχοντες πρόχειρα παραλείπομεν, ἵνα μὴ μακρηγοῶμεν. Οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων ἀποδιδούσι τὰ κακῶς ἔχοντα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μικρᾷ πολιτείᾳ εἰς τὰ κόμματα. Ὁ ὄχλος οὗτος οὐδὲ γινώσκει ὅτι τὸ μὲν κόμμα μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ἄλλοι κωμωδοποιοί, βουλόμενοι νὰ παραβάλλωσι τὰς παρὰ τοῖς δοκίμοις παλαιοῖς Ἑλλήσιν ἀποκαλουμένας τοῦ πλήθους διαιρέσεις στάσεις ἢ μερίδας, πρὸς τὰ γνήσια καὶ τὰ κίβδηλα καὶ παρακεκομμένα νομίσματα· ἐξ οὗ προήλθε καὶ ἐς ἡμᾶς κίβδηλος χαρακτήρ. Οὗτοι γνότῳσαν ὅτι ὁ δοκιμώτατος τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν Σόλων, προτρέπων πάντας τοὺς πολίτας νὰ μετέχωσιν οἰωνόηποτε πολιτικῶν στάσεων, ἀποφαίνεται οὕτω τὴν γνώμην ὅτι πᾶς μὴ μετέχων τῶν στάσεων ἐκείνων οὐδ' ἔστι πολίτης. Ἐκ τούτου τοῦ Ἑλλήνος νομοθέτου παρέλαβον τὸ ἔθος τοῦτο ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἅπαντα τὰ ἔθνη μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων· ἡμεῖς δὲ μόνοι μεταχειριζόμεθα ἐπὶ ἀναρμόστῳ σημασίᾳ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῆς πατρίδος τὰς εἰρημένας πολιτικὰς διαιρέσεις. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ οὐχὶ Ἀθηναῖος ἀλλὰ μέτοικος Λυσίας ὁ ῥήτωρ ὑπολαμβάνων τὰς Ἀθήνας ἰδίαν πατρίδα ἐξελέγχει ἐμφαντικώτατα τοὺς ἢ οὐδαμῶς κοινωνοῦντας τῶν στάσεων ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῆς πόλεως ὡς ἀπάτριδας, ὄντας κατὰ μὲν τὴν φύσιν πολίτας, κατὰ δὲ τὴν γνώμην ἡγουμένους πᾶσαν γῆν, ἐν ἣ εὐρίσκουσι νὰ ζήσωσι, τὸ ἴδιον κέρδος ὡς τὴν πόλιν καὶ τὰ χρήματα ὡς πατρίδα.

Καὶ πῶς δύνανται ἄλλως νὰ λογισθῶσιν οἱ πλείστοι τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν, ὅποταν ὀφείλοντες νὰ ἀναγνωρίζωσι σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα ὡς κοινὴν πατρίδα τούναντίον γίνωνται ἑξαρνοὶ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων πατρίδων, ὡς μηδαμῶς μεριμνῶντες ὑπὲρ αἰσίας ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ ἰδίου βαλαντίου. Ἐρωτῶμεν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς περὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένους, εἰ ἐμέλετσαν ἐπισταμένως τὰς ἀρχαίας νομοθεσίας. Ἐν παραδείγματι εἰς τῶν ἐνταῦθα καθηγητῶν τῆς Νομικῆς σχολῆς πραγματευόμενος περὶ Δράκοντος καὶ Σόλωνος

νος παραπέμπει εἰς συγγράμματα Εὐρωπαϊῶν· ἐν ᾧ τούτων τοὺς νόμους ἐξερευνᾷ καὶ ἐρμηνεύει μετὰ μεγίστης ἐπιστασίας ὁ ὕπατος τῶν Ἀττικῶν ρητόρων Δημοσθένης ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους, ἀγωνιζόμενος ὅπως τεθῶσιν οὗτοι εἰς αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν; Καὶ τί ἡμεῖς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐφηρησάμεν; μὴ τάχα ἀρχιτεκτονικὴν; Καὶ παράδειγμα ἢ ἐν Ἀθήναις μητροπολιτικὴ ἐκκλησία, ἥς τὸ σχέδιον οὐδένα ὀρθὸν τύπον ἔχει. Καθ' ἡμετέραν γνώμην θὰ ἔπραττον ἀρίστα οἱ οἰκοδομήσαντες τὸν ναὸν τοῦτον, νὰ ἐλάβανον ὑπ' ὄψιν τὸν Παρθενῶνα, οὗ ἡ οἰκοδομὴ ἔχει τὸ ἀφελές καὶ ἰσορρυθμὸν, εἰ μόνον μετεποιοῦντο ἐν τῇ οἰκοδομῇ χριστιανικοῦ ναοῦ ἐλάχιστα τινά. Καὶ αὐτῆς τῆς ζωγραφικῆς σώζονται Ἑλληνικῶν χειρῶν ἔργα ἄλλοθι τε καὶ δὴ καὶ ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσι εὐαγέσι μοναῖς τοῦ ἁγίου ὄρους Ἄθω καὶ ἐν τῷ κατὰ τὴν νῆσον Κάλκην ναῷ τῆς ἁγίας τριάδος, ἀρχὴν ἔχοντι ἀπὸ τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος, ὅτε ἐπατριάρχευσεν ὁ ἱερός Φώτιος, ἐν ᾧ ναῷ ἰδρύθη ἀπὸ τοῦ 1844 ἡ θεολογικὴ σχολή. Αἱ εἰκόνες αὗται ἐμφαίνουσι πλὴν τῆς δεξιότητος περὶ τὴν χρῆσιν τῶν χρωμάτων καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἀρμόζουσιν ἀπλοϊκὴν παράστασιν· ἐν ᾧ ἡ Φιλανδικὴ σχολὴ καὶ ἡ Ἰταλικὴ σκοποῦσι κυρίως εἰς ἐξέγερσιν τῶν φυσικῶν αἰσθήσεων. Τὴν εὐπρέπειαν τὴν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐκκλησίαις ἐπιδοκιμάζει καὶ ὁ ἑνδοξος Γερμανὸς ποιητὴς Σχίλλερς κατ' ἀρχὰς τῆς ἱστορίας περὶ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου.—Καὶ αὐτῆς τῆς τυφλούσης τὰς ὄψεις κόνεως τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἐξάλειψιν ἐφεῦρον οἱ ἐν Κυρήνῃ Ἑλληνες, κατασκευάσαντες Σκυριτᾶν ὁδόν, ἣτις ἐφηρησθῆ καὶ ἐν τοῖς προαστείοις τῆς Βιέννης, καὶ τὴν κατασκευὴν ἐκτίθουσιν Αὐγούστος ὁ Βοίκχιος (Böckh) ἐν ταῖς σημειώσεσιν ἐς Πινδάρου Πυθ. ἐ, στιχ. 95 καὶ ἐξῆς καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀθηναίων Οἰκονομίᾳ τ. ἀ. σελ. 284 ἐκδ. 6'. σελ. 217. Οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς κατεθελγόντο ὑπὸ τῶν ἐν ἀνακτόροις χορῶν καὶ ἐθαμβοῦντο τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τῶν ὑπουργικῶν χαρτοφυλακίων, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ γλίσχρου μισθοῦ, μὴ ἀναλογιζόμενοι οἱ ἄθλιοι! ὅτι κατηρρέιπουν τοὺς τε ἰδίους οἴκους καὶ τὴν ὅλην πατρίδα, ὑπὲρ ἧς ἐχύθησαν τοσαῦτα αἵματα καὶ ἐδαπανήθησαν πολυτάλαντοι οὐσίαι. Ἀλλὰ δόξα τῷ θεῷ τῷ σώσαντι ἐν μέρει τὸ ταλαίπωρον τοῦτο ἔθνος εὐρέθησαν καὶ ἄνθρωποι, οἷτινες καὶ διεπράξαντο μεγίστου λόγου ἄξια ἔργα, καὶ ὁμῶς κατεδικάσθησαν νὰ μειώσωσι τὰ προγενέστερα αὐτῶν ἔργα, ὑποστάντες μάλιστα παραγκωνισμοὺς καὶ τὰς ἀπορροίας τοῦ παγκακίστου φθόνου· καὶ τελεῶν

ταῖον μεταστάντες ἐκ τούτου τοῦ κόσμου κατέλιπον ἐν μεγίστῃ ἀνυπαχάνῃ χήρας καὶ ὀρφανά.

Πρὸς κατάδειξιν τῆς διαγωγῆς τῶν κυβερνησάντων τὸν τόπον τοῦτον ἐπάγομεν καὶ τὸ ἐξῆς· ὅτι ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ 1854 κατοχῆς ἐν Πειραιεὶ τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων, ἐν ᾧ ὁ Γάλλος *Colonel de Voissoigne d'infanterie* ἀνεσκάπτετο παρὰ τῇ Ζέᾳ (τῇ νῦν Μουσυχίᾳ πλημμυελῶς) τὸν ναὸν τῆς μεγάλης μητρὸς δηλ. τῆς Ῥέας, καὶ ἀπέστελλε εἰς Γαλλίαν οὐχὶ εἰς τὸ Λουβρον ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἀξιολόγους ἀρχαιοτήτας λιθίνας καὶ *le Mr Bereger commissaire de marine* ἀφείλε πολλά ἀνάγλυφα, καὶ ἀπὸ τῶν παρὰ τῷ Πειραιεὶ ἀρχαίων τάφων ἀφηροῦντο ἄπειροι χρυσοὶ στέφανοι καὶ πολύτιμα ἄλλα ἀγγεῖα μετ' ἐπιγραφῶν, ὁ δὲ ναύαρχος *Bouet Willaume* μετεκόμιζεν ἐκ Κορίνθου κοφίνους πλήρεις ἀγγείων, οἱ τότε ἐν τοῖς πράγμασιν ἡμέτεροι ἐκάθευδον ὑπὸ μανδραγόραν· ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἀπείκασμα λίθινον μικροῦ μεγέθους καὶ ἀπαράλλακτον τῷ ἐν τῇ Κεκροπίᾳ (ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν) περιγραφομένῳ ἀγάλματι τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς εὑρεθὲν καὶ μετακομισθὲν εἰς Βερολίνον περιέγραψε ἐν τῇ ἐκεῖ ἐκδιδομένῃ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι *Κάρολος ὁ Βοιττίγγερ* 1857 ἀριθ. 105 α. οὗ ἡ ἀπεικόνισις ρέ. Ὡς τάλαινα Ἑλλάς! ἐπέπρωτο παρ' αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ βασιλείου νὰ ἀπογυμνωθῇ θησαυρῶν, οὓς ἐφύλαττες ἀκηράτους ἐν τοῖς κόλποις σου ἐπὶ χιλιετηρίδας! ἀποτυφλωθέντων τῶν ἀρχόντων καὶ ἐπιλαθομένων ὅσα συνέβησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ ὁκτὼ ἐνιαυτούς. Καθάπερ καταμανθάνομεν, ἐδοκίμασας ἐν τῷ φυλλαδίῳ σου ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Παππανικολῆ νὰ καταχώσῃς εἰς τὸ σκότος τὰ πασιφανῆ κατορθώματα τῶν Ψαλφιδανῶν, οὓς τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐδόξασεν ὁ ἡμῖν ἱστορούμενος τότε πρῶτον, ὅτε καὶ εἰς αὐτὸν ἀπονέμονται ἐπισήμοις ἐγγράφοις τὰ δαφνηφόρα ἀκροθίνια τῶν τροπαιοφόρων Ἑλλήνων κατὰ τὸ ἐν Ἑρεσῷ ἔργον, ᾧ ἐπηκολούθησαν ἐφάμιλλα ἄλλα.

Περίεργον ὅτι ἄνθρωποι τελέως ἀγνώτες τῶν πραγμάτων ἐπινοοῦσι καινὰς ἰδέας, δι' ὧν φαντάζονται ὅτι διὰ τοιούτων ἀθურμάτων δύνανται νὰ ἐπισκιασθῶσι πράξεις ἐπενεγκοῦσαι μεγίστην ῥοπὴν εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ οἱ τοιοῦτοι δύνανται νὰ ἀποκληθῶσι κα π ν ο β ό τ α ι· διότι ὁ ἀντιπαραγγέλων δόξαν ἱστοριογράφου κρονόληρος, ἐξ ὑπαγορεύσεως ἄλλων κανοναρχούντων, ψάλλει ὅτι ἡδύνατο νὰ πυρπολήσῃ εὐχερῶς τὸ Ὀθωμανικὸν δίκροτον, εἰ περιεκαλύπτετο ὑπὸ καπνοῦ φερομένου

ὑπ' ἀνέμου. Κρῖμα ὅτι δὲν παρευρέθη τὸ παιδάριον ἐκεῖ ὡς σύμβουλος, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τοῦ μέγιστον κίνδυνον ἐγκυμονοῦντος ἐπιχειρήματος· ἀλλὰ θεία χάριτι ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες ἐμφορούμενοι καὶ εὐσεβείας προὔτιμων νὰ μάχωνται ἐν ἀνάγκῃ μέσης μεσημβρίας καὶ ἐκ τοῦ συστάδην. Σὺ δὲ ἐπεφύλαττες ἀνδρωθεῖς πότε νὰ μεταχειρισθῇς τὰς συμβουλὰς σου, ἂν ἐπιόντος τοῦ χρόνου ἐξεγερθῇ καὶ ἕτερος πόλεμος.

Ἰδοὺ καὶ ἑτέρα ὑποβολιμαία ἐπίνοια.

Ἐν σελ. 22 διαλανθάνεται τὸ παιδίον ἀπτόμενον καὶ τῶν κατὰ τὸν Γέροντα γεγονότων καὶ ἀποδιδόν γε τὰ πάντα εἰς 9 ἑννέα Ὑδραϊκά πλοῖα ἀποσιωπῶν πᾶν ἄλλο, ἐν ᾧ κοινῇ ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν ἐκεῖ παρευρεθέντων ὅτι τότε κατέστησαν μετέωρα τὰ Ἑλληνικά πράγματα ὡς συνεληουσῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ δύο μεγάλων πολεμίων μοιρῶν καὶ ἐτέρωθεν τῶν ἀξιολογωτέρων δυνάμεων τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων. Ἐν μέσῳ τούτων περιέτρεχεν ὁ Παππανικολῆς ὡς ἄλλος Τελαμώνιος Αἴας ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ ἀγωνιζόμενος τοῦτο μὲν τὸ χαλάσῃ καὶ οὕτως νὰ ἀσθενώσῃ τὰς πολεμίας δυνάμεις, τούτο δὲ καὶ ὅπως ἐνθάρρυνῃ τοὺς ἡμετέρους· οὐδὲ ἀπεδειλίασε πρὸ τούτου καὶ τηλικούτου κινδύνου, εἰ μὴ, ἀφ' οὗ μετὰ πολύωρον ἀγῶνα κατενόησεν ἐπιτετελεσμένην τὴν πρόθεσιν καὶ ἥδη ἐπληρώθη τὸ πυρπολικὸν ὑδάτων, ἐμβαλὼν πῦρ ἐσώθη ἐπὶ τῆς λέμβου.

Ἠγούμενοι ταῦτα τὰ ὀλίγα ἀποχρῶντα ἀποπέμπομεν σέ, ἀφ' οὗ ἐξετάσας ἐπισταμένως τὰ κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην κατανοήσεις ὅπως συντελέσεν ἐκεῖνος ὃν σὺ οὕτως ἀλογίστως ἀδικεῖς, τότε μόνον νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ὡς κριτὴς ἀνδρῶν ὑπολιπόντων αἰωνίαν μνήμην.

Ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διιστορήσῃ εἴτε μεγάλα εἴτε μικρά δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὰ μέσα, ὅσα διαθέτουσιν οἱ ἐνεργοῦντες, ἀλλὰ κυρίως ὀφείλει μελετᾶν τὰ ἀποτελέσματα νὰ κρίνῃ κατὰ λόγον τοὺς ἐνεργήσαντας. Διότι εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ Ὑδρα ὑπερεῖχε κατὰ τὸ ναυτικόν· ἀλλ' ἄλλοι ἐξ ἐλασσόνων ὀρμώμενοι διεπράξαντο μείζονος λόγου ἄξια. Ἐν παραδείγματι ὑπάρχει διαφορὰ τις μεταξὺ Ὑδρας καὶ Ψαρῶν· ὅτι ἐκείνη μὲν ἔκειτο πολὺ πύρρῳ τῶν πολεμίων, ἔχουσα μάλιστα γείτονας τὰς Σπέτσας τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Ἀθήνας, τὰ δὲ Ψάρρα εἶχον γείτονα τὴν βριθούσαν πολεμίων Ἀσίαν. Πολλάκις ἀκούουσιν οἱ ἐξ ἄλλων

θαπῆς ἢ ἑτερόχθονες τινῶν αὐτοχθόνων ὡς μοιρῆν, ὅτι διατελοῦσιν ἔτι δούλοι. Οἱ τοιοῦτοι, φαίνεται, δὲν γνωρίζουσιν περαιτέρω παρ' ὅ τι βλάβουσι πρὸ πωδῶν· ἄλλως ἔπρεπε νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ἅπαντα τὰ πολέμια, σίφη ὤρων ἐπὶ τὴν νῦν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν διατελουσῶν ἔτι ἐν δουλείᾳ Ἑλληνίδων χωρῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοί.

Σοὶ μὲν ταῦτα δοκουντ' ἔστω, ἐμοὶ δὲ τάδε·

Ἀνασκευὴ ἐν τῷ δοκιμίῳ τοῦ Φιλήμονος.

Ἰωάννης ὁ Φιλήμων φαντασθεὶς ὅτι πᾶς τις καὶ ὁ τυχών, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐφημεριδογράφος ὢν, δύνανται εὐχερέστατα νὰ ἀναγορεύσωσιν ἑαυτοὺς ἱστοριογράφους, μηδαμῶς ἀντισταθμίζοντες τὴν μεγίστην ἀξίαν τοῦ ἀξιολογωτάτου τουτου κλάδου τῆς λογογραφίας, ὅστις παραβάλλεται εὐστόχως πρὸς τὴν ἐποποιίαν, μητέρα οὖσαν τοῦλάχιστον πάσης Ἑλληνικῆς παιδείας. Διότι ἡ λυρική ποίησις καθὼς καὶ φιλοσοφία εὐκόλως παρενείρουσι καὶ ἐκ τῆς διανοίας, ἡ δὲ δραματικὴ ποίησις καὶ ῥητορικὴ ἔχουσιν σκοπὸν τοῦ νὰ πείθωσιν ἢ νὰ συγκινῶσι τὰ πλήθη πρὸς οἶκτον ἢ πειθῶ κτλ. πλειστάκις δεινοῦσι τὸν λόγον, μὴ ἐμμένουσαι παράδοσεσιν ὁμολογουμέναις. Τούναντίον ἡ ἱστορία δεσμεύεται ὑπὸ τῶν γεγονότων· ἐπεὶ δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι ἤτοι ἦσαν αὐτόπται τῶν ἱστορουμένων ἢ δι' ἀγγέλων ἀξιοπίστων ἐπυνθάνοντο αὐτά. Ἐπέτρεπον δὲ ἑαυτοῖς μόνον νὰ ἐπιφέρωσι κρίσεις βασιζομένας ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν ἱστορουμένων. Συστελλόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδεὶς σχεδὸν τῶν παρ' ἡμῖν ἱστοριογράφων ἐτήρησε τὴν στάθμην ταύτην, ὧν μὲν παρασυρθέντων ὑπὸ προλήψεων, ὧν δὲ καὶ ὑπὸ ἀκρισίας· ἄλλων δὲ κατολισθησάντων ἱσως ἀκουσίως εἰς ἀδικαίωτα πλημμελήματα, ὡς ἀναλαβόντων ἔργον ἀναρμόδιον αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ παρευρεθῇ τις ἐν πράξει οἰαδῇ ποτε, ἀλλὰ ὁ ἀναλαμβάνων ἱστορῆσαι ὀφείλει νὰ ἔχη πεῖραν οὐ μόνον

Σημ. Ἐπὶ τῆς Τρικουπέου ἱστορίας τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως ἐδημοσιεύσαμεν ἡμεῖς αὐτοὶ Γερμανιστὶ τῷ 1855 ἐπὶ κρίσιν εἰς τὸ ἐν Λειψία ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐφόρου τῆς Ἀκαδημαϊκῆς βιβλιοθήκης καὶ βασιλικοῦ συμβούλου, κ. Γερσдорφίου, περιοδικὸν σύγγραμμα εὐρετήριον.

τῶν ὁσῶν εἶδεν ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποικίλων γνώσεων. Ἐν παραδείγματι πρὸ τοῦ τελευταίου Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔχομεν νὰ μελετήσωμεν οὐ μόνον τὴν προγονικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ὁλόκληρον καὶ τὴν ταύτη παρορμαρτοῦσαν Ῥωμαϊκὴν ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸ τούτων καὶ τὰς μετὰ ταύτας· ἡ δὲ νέα γενεὰ (ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου) προσφέρει πολλὰ παράμιλλα παρδείγματα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα διεξιόντες ἐξευρίσκομεν μεγάλας διαφορὰς πρὸς τὴν ἡμετέραν· οἷον ἡ μὲν Ἀγγλικὴ καὶ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐξεβράγχησαν πρὸς ἀπόσεισιν δεσποτείας ἐσωτερικῆς· ἐν ᾧ ἡ Ἰσπανικὴ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ Ἑλβετικὴ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, καθὼς καὶ ἐσχάτως ἡ Ἰταλικὴ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, περιλαμβάνουσι πλείστα στοιχεῖα ἀνάλογα πρὸς τὰ τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, ὡς σκοποῦσαι ἅπασαι αὗται τὴν ἀποσώβησιν ἐξωτερικῆς δεσποτείας. Ἐπὶ τούτοις πυνθανόμεθα τοῦ Φιλήμονος, ὠνειροπόλησε ποτὲ νὰ μεταχειρισθῇ τοιαῦτα μέσα.

Ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀμφιβάλλομεν περὶ τούτου, καὶ ἀπόδειξις ὅτι καταλαμβάνομεν αὐτὸν λανθανόμενον καὶ περὶ τινα λόγου ἄξια· οἷον διηγούμενος ἐν σελ. 355—357 τοῦ τρίτου τόμου τὸ κατὰ τὴν Ἑρσὸν εὐκλεὲς ἔργον τῶν Ἑλλήνων ἐκ πρώτης ἀφειρηρίας ἀποτολμᾷ αὐθάδως πῶς νὰ μειώσῃ τὴν δόξαν τοῦ ἐκεῖ ἐκπρέψαντος Παππανικολῆ, ὅπου ἀποφαινόμενος γνώμην ὅτι τὸ πυρπολικὸν ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ὤθηθεν ἐπέβαινε καὶ ὁ Παππανικολῆς! ἐκυβέρνα ὁ Ὑδραῖος Θεοχάρης, καὶ ὅτι εἰς μάτην ἀπωλέσθη, ἐμπρησθὲν πόρρω τοῦ δικρότου, καὶ ἀποκαλῶν ἀπλοῦν ναύτην καὶ διατελοῦντα ὑπὸ τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ Θεοχάρους! ! Ὡς τῆς ἀφράστου πλάνης! Μάθε, κ. Φιλήμον, ὅτι τοῦτο καὶ μόνον τὸ πταῖσμα ἀρκεῖ νὰ δικαιώσῃ τὰ ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρημένα. Μόνος σὺ δύνασαι νὰ κατανοήσῃς εἰς ποῖον ὀλίσθημα κατέβρυσας, πειρασάμενος νὰ θάψῃς εἰς βόθρον ἔργον, ὅπερ ὡς τρόπαιον ἵσταται ὡς ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ πᾶσι τοῖς νοῦν ἔχουσι θεαταῖς· καὶ τὸ ὁποῖον λαμπρύνει τὴν νεωτέραν ἱστορίαν ὡς τηλαυγὲς πρόσωπον μεγαλοπρεποῦς μεγάρου. Μάθε δὲ πρόσετι ὅτι ὁ ἐν πολλοῖς ἀριστεύσας Παππανικολῆς οὐδεπώποτε ἐπέβη ἀλλότριον πυρπολικόν, πολλοῦ γε δεῖ ὅτι συνετάχθη τῷ ἀποτυχόντι Θεοχάρει ἀνὴρ, ὃς τῇ ὑστεραίᾳ ἀπὸ τῆς ἀποτυχίας τοῦ Θεοχάρους αὐτόματος ἐπιδρα-

(α) Ἡμεῖς αὐτοὶ ἠκούσαμεν αὐτοῦ τοῦ Φιλήμονος πρὶν ἂν δημοσιεύσῃ τὸ δόκιμόν του ὅτι, ἂν εἶχε τὰ μέσα, ἤθελε περιγηθῇ τὴν Κασσάνδραν καὶ ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐξετάθῃ ἡ ἐπανástασις ἵνα ἐπισκεφθῇ αὐτοῖς ὁμμασιν.

μῶν κατώρθωσεν ἔργον, οὗ τὴν διάπραξιν ἀνέμενον οἱ συναγωνισταὶ ἐν τεταμέναις ψυχαῖς καὶ καρδίαις. Πρὸς τοῦτο ἐπικαλούμεθα μάρτυρας τοὺς τότε παρόντας, κατοικομένους καὶ ἐπιζῶντας· οὗτοι ἱκανοὶ εἰσὶ νὰ ἐλέγξωσι πρᾶξιν, κοσμοῦσαν ἱστορίαν, ἣν σὺ ποθεῖς νὰ ἀμαυρώσης, μὴ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ τοιαύτη ἀμαύρωσις ἀντανακλᾷ εἰς τὴν ὅλην πατρίδα. Διότι εἰς Μιλτιάδης παρουσιάζει φωτεινότατον ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὸν πρῶτον κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, ἐν ᾧ εἰς Ἐφιάλτης βάλλει κηλῖδα ἐπὶ τοὺς ἐν Θερμοπύλαις προαγωνισαμένους. (6) Ἄλλως τε καὶ ἔστω σοὶ γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Παπθανικολῆ οὐδεπώποτε ὑπερέστησεν ἄλλοις· τεκμήριον δὲ ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκέκτητο δύο πλοῖα ἤδη κατὰ τὸ 1798, ὅτε ὀλίγοι τῶν νησιωτῶν ἦσαν κάτοχοι τοιούτων· ὁ δὲ υἱὸς ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἐν Ἐρεσῶ ἀλλὰ καθ' ἅπαντα τὸν ἀγῶνα ὅτιδήποτε ἐπεχειρεῖ, ἔστω καὶ ἐπικίνδυνον, ἤγετο ὑπὸ θάρρους ἅμα καὶ φρονήσεως, ὁδηγῶν τοὺς ἐταίρους ὑπὸ τὴν ἑλλαμψὶν τῆς ἥς κατεῖχε μετὰ χειρὸς πολεμιοκτόνου δαδός.

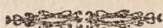
Ἄλλ' ὁ ἡμέτερος Φιλήμων παρακατιῶν ἐξολισθαίνει καὶ εἰς ἕτερον ἐπ' ἑσῆς ἀδικαιολόγητον ὀλισθημα, ὡς ἀπὸ τρίποδος χρησμολογῶν ὅτι » ὁ μὲν Παππανικολῆς ἔφερε τὸ ἔναυσμα, ὁ δὲ Θεοφιλόπηνυλος ἐκράτει τὸ πηδάλιον « ἐν ταῦθα καταφωράται ὅτι ὥσπερ ἀσπάλαξ καὶ ὡσεὶ παρὴν ἐκεῖ, διεώρα ἐν μέσῳ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ πατάγου ἀκριβῶς τὰ γεγόμενα, ἢ ὡς ὀξυδερκέστατος Λυγκεύς, περὶ οὗ μυθολογοῦσιν ὅτι ἔβλεπε τὰ ὑπὸ γῆν, οὕτω καὶ ὁ κ. Φιλήμων πιθανὸν νὰ ἐδέρκετο ἀπὸ πολλῶν σταδίων ἀποστάσεως τὰ ἐν Ἐρεσῶ συμβαίνοντα. Καὶ γὰρ τὸ ἀληθὲς οὕτως ἔχει· ὁ Παππανικολῆς μετὰ δεκατεσσάρων ῥωμαλέων ναυτῶν, τῶν λεόντων δίκην ὁρμώντων ἐπὶ τοὺς κινδύνους καὶ ἀφειδούντων ψυχῶν τε καὶ σωματῶν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ δικρότου, πηδαλιουχοῦντος τοῦ ἔχοντος

(β) Ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἑλληνικοῖς τάφοις τῆς μεγάλης Ἑλλάδος ἀνευρέθη ἀμφορεύς, ἐφ' οὗ γέγραπται τὸ συμβούλιον, ἐν ᾧ συμβουλευέται ὁ Δαρεῖος μετὰ τῶν σατραπῶν περὶ τῆς ἐφ' Ἑλλάδα ἐκστρατείας. Κάτωθεν ἔρχονται προσιωπετοὶ ἡμέραν ἐπαρχαί φέρουσαι φόρους πρὸς τὸ ταμεῖον· οἱ σύμβουλοι σατράπαι σὴν-πτρα κατέχοντες παρίστανται ἰστάμενοι καὶ ἐστραμμένοι πρὸς τὸν καθήμενον Δαρεῖον ἐπὶ θρόνου· ἀνωθι παρίσταται συμβούλιον θεῶν, ὅπου ἡ Ἀρά ῥίπτει τὴν τοῦ πολέμου Δᾷδα πρὸς τὴν ὀλίγον πέραν ἰσταμένην Ἑλλάδα κατηρῆ. Εἶναι δὲ ἀπεικατμένη ἡ παρὰστασις ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ Βερολίνου τοῦ 1837 πίνακι. 403 καὶ ἐξηγημένη ὑπὸ τοῦ Γελκνιέρου αὐτόθι σελ. 49—53.

Σημ. τοῦ ἐκδότου.

πελώριον ἀνάστημα Ἰωάννου τῆς Γιαννάρας. Ἐπὶ τούτοις πρῶς ἔλθε, πολὺστορ Φιλῆμον, ἀπολογησόμενος οὐχὶ διὰ φαντασμογοριῶν ἀλλὰ διὰ πραγμάτων μεμαρτυρημένων, καὶ φάθι παρρησίᾳ ὁπόθεν καὶ ἐπὶ τίνι σκοπῷ ἠρύσω τὰς πύστεις ταύτας, δι' ὧν παραμυρφοῖς γεγονότα βεβαιούμενα.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν πάντας τοὺς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν συντάξαντας ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν κατὰ τὸν ἱστορικὸν (Θουκυδίδην) ὅτι οὐκ ἔχομαν κτῆμα ἐς αἰεὶ ἐσόμενον, ἀλλὰ τὰ πάντα γέμουσιν ἀκρισιῶν καὶ ἀνακολουθιῶν, καὶ οὐκέτι ἀνεφάνη ἐν ἡμῖν ὁ συγγραψὼν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἴσως κοιμᾶται ἔτι βρεφικόν που ὕπνον ἀκροώμενος νηπιακῶν βαυκαλήσεων. Μάθε νῦν, κ. Φιλῆμον, ἂν μέχρι τοῦδε ἀγνοῇς, ὅτι μὴπω ὄντων τότε πολλῶν Ψαρρίανῶν πλοίων πρὸς ἀπόπλουν ἐτοιμῶν, οἱ πλοῖ-αρχοὶ ἐπέβησαν ἀλλότρια, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ ὑστερήσωσι τῶν ἄλλων πολιτῶν κατὰ τὴν κρίσιμην ἐκείνην ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐκστρατείαν, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Δ. Παππανικολῆς.

Ὀλίγαι λέξεις ἐπὶ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Γ. Σαχτούρη.

Γεώργιος ὁ Σαχτούρης ὑποναύαρχος Ὑδρας καταφθάνεται ἀντιφάσκων αὐτὸς ἑαυτῷ· διότι ἄλλοῦ μὲν λέγει ὑπὲρ τῶν Ψαρρίανῶν ὅτι κατέσρεψαν ἐξακισχιλίους Τούρκους μηδεμιᾶς προδοσίας παρεμπιπτούσης, ἄλλοῦ δὲ κακίζει αὐτοὺς ὡς διχονοοῦντας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μακρηγορεῖ ἀποδιδούς σφάλματα καὶ παντοειδεῖς ἐλλείψεις, ὧν αἱ πλεῖστοι εἰσὶν ἐσφαλμέναι, εἰ καὶ συνήθως πολιτικαὶ μεταβολαὶ καὶ ἐν πεφωτισμένοις λαοῖς συνεπύχοντο καὶ συνεπάγονται ποικίλας ἀπαισίας πράξεις, ὅποσαι παρ' ἡμῖν δὲν ἀπαντῶνται ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ. Ὁ ἀναδιφῶν τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὀφείλει νὰ ἀντισταθμίσῃ τὰ μειονεκτήματα πρὸς τὰ πλεονεκτήματα, καὶ ἂν τύχῃ ὢν Ἕλλην, ὀφείλει νὰ μετριάξῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων καὶ ὁμογλώττων, καθὼς ὁ Ἰάφεθ ἐκάλυψε τὴν γενομένην γύμνωσιν τοῦ πατρὸς Νῶε, καὶ καθάπερ πράττει ὁ Πλούταρχος ἱστορῶν τὸν βίον Δευκόλλου τοῦ Ῥωμαίου (ἐπιθι τὸν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ βί-

ου Κίμωνος). Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὥφειλε νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀοίδιμος Σαχ-
τούρης ὅτι οἱ Ψαρρῖανοὶ καίπερ ὀλιγαριθμότεροι τῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο
ἄλλων νήσων ἀναλόγως ἐξεταζόμενοι κατ' οὐδὲν ὑστέρησαν τῶν συνα-
γωνισαμένων, ἦ, καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἐν πολλοῖς ἀνεδείχθησαν καὶ
ὑπέρτεροι τῶν ὧν διετίθεσαν μέσων. Ἀλλῶς τε καὶ ἔσωζον τέως
οἱ Ψαρρῖανοὶ σπέρματα ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· οἷον τὸ Ἰσότιμον.
Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἄνευ ἀνάγκης καὶ βίας ὁ κατώτερος ἐγνώρισε τὸν ἀνώ-
τερον καὶ τανάπαλιν ὁ ἀνώτερος ἐτίμα ὡς ἀδελφὸν τὸν κατώτερον· ὅ-
περ κακῇ τύχῃ ἐξέλιπεν ἐν τῇ δῆθεν ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι. Καὶ ὅμως ἐλ-
πίζομεν μελετήσαντες κατὰ βάθος τὴν Ἀγγλικὴν πολιτείαν, ἥτις, ἂν
καὶ ἀποκαλῆται ἀριστοκρατία, ἔχει ὅμως καὶ σπάνια πλεονεκτήματα.
Διότι ἐν τοῖς ἐκεῖ πανεπιστημίοις ἐστιῶνται μὲν χωρὶς ἀλλήλων οἱ ἀνα-
γορευθησόμενοι λόρδοι πρωτότοκοι, ἀγαπῶσιν ὅμως ἑκάτεροι ἀλλήλους,
συνειδότες ὅτι ἐν τούτῳ συνίσταται ἡ παρελθούσα παρούσα καὶ μέλλου-
σα ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ἰσχὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἴσως προϊόντος τοῦ
χρόνου ἀφιζόμεθα εἰς τὴν πολιτείαν ἐκείνην, ἥς πρότυπον σώζεται ἐν
τῇ πολιτείᾳ καὶ τοῖς νόμοις τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῖς πολιτικαῖς τοῦ Ἀ-
ριστοτέλους· ἐν ὧν τῷ τελευταίῳ προέταξεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν τῇ
ιδίᾳ ἐκδόσει ἐμβριθέστατα παραγγέλματα, ἐν οἷς ἐξετάζει ἐπισταμένως
πάντα τῆς πολιτείας τάξει, ἀνευρίσκων τὰ τε πλεονεκτήματα καὶ μειο-
νεκτήματα ἐκάστου. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἀρκεῖ νὰ ἐνθαρ-
ρύνῃ καὶ προτρέψῃ τοὺς νέους εἰς ἀληθινὴν πολιτικὴν πρόοδον· κα-
θ' ὅσον εὐκολώτερον καθίσταται ἡμῖν, ὑποβοηθουμένοις ὑπὸ τῆς καθομι-
λουμένης γλώσσης, νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους· οἷον Πλά-
τωνα καὶ Ἀριστοτέλην, παρ' ὅσον οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς ἐγχωρίους φιλοσό-
φους· ὅποιοι ὁ Λαϋβνίτιος, Σελίγγιος, Φίχτιος, Ἐγκελος Ἐρβαρτος κλλ.
Τὴν ὁδὸν πρὸς τοῦτο ἠνέφξαν ἡμῖν δύο Γερμανοί, Πρέλλερὸς καὶ Ρίττε-
ρος, ἐν τῷ ἀπανθίσματι ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Ἀπόκειται δὲ εἰς
τοὺς διδασκάλους νὰ καθοδηγῶσι τὴν Ἑλληνικὴν νεότητα εἰς τὸ νὰ δρέ-
πῃ ὡς ἀπὸ πολυανθοῦς κήπου ὡς μέλισσα πᾶν ὅτι λυσιτελὲς καὶ χρήσι-
μον, καὶ νὰ ἀποστρέφῃ τὰ ὄμματα ἀπὸ παντὸς παλαιοῦ ἢ νεωτέρου δι-
ναμένου νὰ διαφθεῖρῃ τὰ ἥθη.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 1.	στ. 8.	γρ. πολυώδ.
» 5. ἀπὸ τέλους	» 2.	» αὐτῶ.
» 6. σμ. (β)	» 1.	» ὀνομαζομένην.
» 8.	» 9.	» δυτικοβόρειον.
» 10.	» 13.	» βαθέος.
» 11. » (α)	» 1.	» Πλημές.
» 12.	» 26.	» λέμβων.
» 13.	» 21.	» Ὡ παλλ.
» »	» 34.	» ὁ ναύαρχος.
» 15.	» 2.	» παραγενόμενος.
» 16.	» 12.	» καταλειφθέν.
» » » (β)	« 2.	» μυστικοίς.
» »	« 16	» ἀντικατέστησε
» »	» 22.	» ἐμβολοῦντες.
» »	» 23.	» συσσεσ.
» 23.	» 2.	» διετῆρουν.
» » ἀπὸ τέλους	» 1.	» μετὰ τὸ » καθάπερ « πρόσθεσ » δῆλον «.
» 25.	» 21.	» ἐπιτίθεται.
» 28.	» 22.	» σκοτωθῆς.
» 30.	» 17.	» ἔχουσα.
» 32.	» 16.	» ἀνήγγελλον, ὅτε ἤδη εἰ- χε μάθει τὸ ἀποτέλεσμα.
» 35. σμ. (α)	» 3.	» ὧτων.
» 36.	» 13.	» ὅτου.
» 41. ἀπὸ τέλους	» 3.	» ἀποδίδωσι.
» »	» 8.	» ὅ τι.
» 48.	» 4.	» Βρατσανός (καὶ 82 ς. 11)
» »	» 14.	» ἀφος.
» 50,	» 20—22,	» ἄφελε τὰ εἰσαγωγικὰ ση- μεῖα ἀπὸ τοῦ » Περσίαν «.
» 51,	» 23.	» ἀντὶ » Καθ' ὅτι τοῦ « γρ. » ἡγούν «.
» »	» 31.	» ὅ τι
» »	» 32.	« ἀρκτώαν.
» 54.	» 26.	» ἐπελθόντος.
» »	» 35.	» ἀπώσωνται.

» 57.		» 17.	» ἀντὶ » καθ' ὃν « γρ. » ὅτε «.
» 58.		» 2.	» Πυθίας.
» 61.	ἀπὸ τέλους	» 5.	» ἀντὶ τῆς τελείας κόψον μετὰ τὸ » ἐξώρμων «.
» 64.	σμ. (ε')	» 3.	» πατάττει.
» »		» 24.	» ἐκείνων.
» 68.		» 24.	» ἀνακληθέντων.
» 70.	»	» 9.	» Ἐποιοῦντο.
» »		» 11.	» θελήσαντα.
» 77.		» 16.	» ἐψέλλιξε· κόψον μετὰ τὸ » μεμονωμένον «.
» »		» 3.	» ὃς πιστός.
» 78.	σμ.	» 1.	» τούτου.
» »		» 3.	» τόν.
» 81.		» 1.	» Λιχάδα.
» »	σμ.	» 1.	» παρεμορφώθησαν.
» »		» 12.	» οἰομένων τῶν.
» 82.	σμ.	» 17.	» μέσῳ.
» »		» 19.	» ὁρμήσας.
» 83.		» 7.	» γεγεννημένα.
» »	»	» 8,	» προβεβηκυῖα.
» »	»	» 19.	» » διακειμ.
» 84.		» 23.	» φαίνονται.
» »		» 35.	» ὑπατον.
» 85.		» 7.	» ἐπελθόντος.
» »		» 19.	» πᾶς τις ἄν.
» 86.		» 2.	» εἶδομεν . . . σφριζομένους. καὶ ἀνακεφαλαιοῦσι.
» 87.	ἀπὸ τέλους	» 2.	» γενομένου.
» 89.		» 2.	» διαιροῦν τοὺς τρεῖς πρώ- τους ἐνιαυτούς.
» 92.	ἐν τῷ α'. ἐπιτ.	» 1.	» ἀντὶ » τούτων « » ταύταν.
» »		» 5.	» ἀντιπάλους φονῶντας.
» 93.	σμ. (α)	» 2.	» περιεποιήθη.
» »	» (ε') ἀπὸ τέλ.	» 3.	» ἀμφιβάλη.
» »		» 11.	» κάλλα.
» 95.	ἐν τῷ β'. ἐπιτ.	» 13.	» κῦδος ἀγέρων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΑΘΗΝΩΝ.

Ν. Στεφανίδης.
 Ν. Παντολέων.
 Θ. Παππαλουκάς.
 Σ. Φιντικλής.
 Ν. Α. Μιαούλης.
 Ν. Α. Νάζος.
 Σμ. Τυρταίος.
 Ἀναστ. Σακελλάριος.
 Μ. Ἀναγνωστόπουλος.
 Προκοπ. Καλαγάνης (Λέσβιος)
 Γ. Δ. Σταματάρας (Ψαρρῶν)
 Α. Κυπριανός.
 Κωνστ. Η. Μανουσάκης
 Ἱερὰ μὲν τῶν ἀσωμάτων Πε-
 τράκη.
 Γεωρ. Παππαζαφειρόπουλος.
 Δημ. Πονηρόπουλος.
 Ν. Ἰωαννίδης.
 Γ. Πισπύρης.
 Κώστας Γ. Δούρβαρις.
 Γ. Μαντσαβίνος.
 Γ. Κ. Ἀντωνιάδης.
 Δ. Κ. Παππαρρόγπουλος.
 Μ. Λιανοσταφίδας.
 Ἀντ. Ι. Ἀντωνιάδης.
 Μιχ. Α. Ἀβέρωφ.
 Γ. Ι. Γουλιάνης.
 Ι. Ποτήρης (Ζαχύνθιος).
 Ι. Γ. Χρυσοβέργης.
 Λάμπρος Κομνηνός.
 Δημ. Τσανετάκης.
 Γ. Παππαγεωργίου.
 Κ. Χατηριάδης.
 Ἀριστ. Μαστοράκης.
 Σπυρ. Μαγκάκης.
 Θεωδ. Νικολάου.

Δ. Γ. Δημητριάδης.
 Δ. Γ. Πετρόπουλος.
 1. Χρήστ. Ἠλ. Χατζη-Χρήστου
 Σ. Α. Κουμάνης.
 Ἀθ. Ἀθανασιάδης.
 Ι. Γ. Χατζη-Κώστας.
 Ι. Α. Χαρίτων.
 Θεοδ. Παππαθεοδώρου.
 Γ. Δάλος.
 Ναπολέων Πέτσος.
 Γρ. Ἱεροδ. Γῶγος.
 Χρηστοδούλου Δ. Χατζη-Κα-
 λοταῖος.
 Θεόφρ. Ν. Ἀργυριάδης (Λέσβιος)
 Θεμ. Κ. Βέρης. «
 Νικολῆς Καζάκης. «
 Φωκίων Μ. Κάμπερ. «
 Σταῦρος Παππαγεωργίου. «
 Δημ. Πάμπουρας. «
 Γ. Π. Κοζάτης. «
 Α. Λόντος. «
 Ι. Δεληγιάννης «
 Σ. Ι. Βούκουρης. «
 Ι. Κόσσης.
 Ι. Π. Πύρας
 Ανδ. Μπετρούδ.
 Ν. Κ. Στρατηγόπουλος.
 Κ. Φριδερίκος.
 Α. Μ. Κουτσικάρης.
 Ι. Σακελίων.
 Α. Λύλωνίτης.
 2. Ι. Βάβαρης.
 Γ. Κατσαρός.
 Α. Α. Πετσάλης.
 Γ. Κ. Πρινόπουλος.
 Πρακλ. Σ. Γονατᾶς.
 Ν. Ι. Κυριακός.
 Α. Στ. Φιλιππίδης.

Ιω. Πατούσας.
 Ἀναστ. Τσίνης ἱατρός.
 Π. Καλλιθούρτσης.
 Ἰωσήφ Λαπιέρ.
 Ἀνώνυμος.
 Μιχ. Ἀξελός.
 Ἐμμ. Κομπότης.
 Παναγιώτης Κορωνάιος.
 Ἀλεξ. Ἀντωνόπουλος.
 Γρ. Ὑψηλάντης.
 Κολιάτσος Ἀρχαϊμανδρίτης.
 Ἐλευθ. Ποιμερέτ.
 Καλλιόπος Δημητριάδης.
 Τιμοθ. Κούστας (Κορινθ.)
 Ἰωάν. Κεφαλίδης.
 Δημ. Ι. Φιλίνης (ἐκ ψαρρῶν).
 Δημοσθ. Ἐμμ. Καλλάρης. «
 Νικόλ. Τζώξης. «
 Ἰγνατ. Μοσχάκης.
 Γ. Τσαβιτσάνος.
 Ἰωσήφ Σιάκος.
 Βαρ. Γκίξης.
 Νικανδ. Ζαννούβιος.
 Ν. Παρισαράκης.
 Β. Παρισαράκης.
 Ἀντ. Μ. Συριώτης (Χίος).
 Κωνστ. Ν. Χρύσης «
 Θεοδ. Γ. Σκουλικίδης «
 Σταμ. Ν. Κωνσταντινίδης. «
 Ἀναστ. Γούδας.
 Κωνστ. Γιανούλης (Κῶς).
 Γρ. Κουσακέας.
 Βασιλ. Α. Παππανικολάου.
 Μεσσηνίας Προκόπιος.
 Κ. Σ. Κροκιδᾶς.
 Ἀλεξ. Βλάχος.
 Θ. Α. Καγκελλάρος.
 Σολομών Μ. Σαλουμίδης.
 Γεωρ Τερτσέτης.
 Φραγκῖσκος Κιβρίνος.
 Γ. Μαραγκός.

1. Ἰ. Α, Σαπουντζής.
 Ι. Κασσανδρεύς.
 Φίλιππος Λουῆς.
 Ν. Κ. Νέγρης.
 6. Παναγ. Εὐστρατιάδης.
 1. Δ. Κ. Κουμάνης.
 Δικαιοσύνης Ὑπουργεῖον.
 Λεωνιδ, Ῥάνδας.
 Ι. Ἀργυριάδης.
 10. Σπυριδ. Λογμωτατίδης.
 2. Δημ. Σαραντίδης,
 1. Γ. Π. Κρέμος.
 Πετρ. Ἀλεξανδρόπουλος.
 Ν. Δεικτάκης.
 Γ. Α. Σπετσιώτης.
 Ἀνδ. Χατζῆ-Ἀναργύρου.
 Δ. Κ. Μανέτας.
 Γ. Βαρδούκας.
 Μάρκος Σουλάρης.
 Γ. Κ. Δασκαλόπουλος.
 Χαραλαμ. Χριστόπουλος.
 Ἰωσήφ Κρητ. ἀρχ. (Σάμιος).
 Στυλιανός Β. Κρασσᾶς.
 Β. Βενδεβῆς.
 Ἰω. Α. Φωκιανός.
 Ἀλεξ. Πολυριαλᾶς.
 Μιχ. Μ. Καραμάνος.
 Φιλ. Τζουλάτης.
 Παυλ. Λάμπρος.
 Α. Παππαδόπουλος Βρετός.
 Θ. Μυτιληναῖος.
 Α. Καλός.
 Γ. Παππανικολάου.
 Α. Κορδέλλας.
 Γ. Α. Βακαλόπουλος.
 Ν. Σπ. Παππαδόπουλος.
 Παναγ. Ἀντωνιάδης.
 Ἐπαμεινωδ. Σακελλαρίου.
 Μιλτ. Βούλγαρης.
 Γ. Κ. Τανγκαλάκης.
 Ν. Δραγούμης.

Α. Γ. Α'γκας.
 Χ. Ν. Φιλαδελφεύς.
 Α. Μ. Πάγκαλος.
 Ι. Α. Μεσσηνέζης.
 Α. Α. Κοντ'ίσταυλος.
 Ι. Σωτηριάδης.
 Γ. Ι. Κλάδος.
 'Αναστ. Κωνσταντινίδης.
 Σ. Γεωργαντόπουλος.
 Ι. 'Ορεσίτροφος.
 'Αντ. 'Αντωνόπουλος.
 Ι. Μπινιάρης.
 Δανιήλ Ζ. Σουρμελής.
 Κωνστ. Δημητριάδης.
 Ν. Δημητριάδης.
 Σ. Γρίμης.
 'Ηλ. Καντάς.
 Ν. Βαμβακερός.
 Θεοδ. Παππαδημητρακόπουλος.
 Εύσταθ. 'Αλεξανδρόπουλος.
 Θεοφ. Ν. Τσακίρης.
 Τιμοθ. 'Καστρινογιαννάκης. (Κρής)
 Εύσταθ. Παππασταθόπουλος.
 Θεοδ. Μικρός.
 Μιχ. Κρίσπη.
 Δ. Δεϊμέζης.
 Στυλιανός 'Αγγελάκης.
 Β. Σταυρίδης.
 Εύστρ. Ν. Ροΐδης.
 Χρήστος Παπαδάκης.
 Σπυρ. Μιχαηλίδης.
 Α. Δημητριάδης.
 Σπυρ. Κοντολέων.
 Μ. Ι. Γιανακάκος.
 Κ. Μάρκου.
 Ν. Βιταρόπουλος.
 Δ. Η. Μαυρομιχαλίας.
 Η. Πετρουλάκης.
 Σ. Σ. Λαμψιάδης.
 'Ιαναγ. Καπλανίδης.
 'Αρις. Συνοδινός.

1. 'Αγγελ. Μελετόπουλος.
 Τάσσος Θεοφιλόπουλος.
 'Αλεξ. Πανās.
 Παππαρρόττωρ.
 2. Χαραλαμ. Σπηλιώτης.
 1. Δ. Τσανετάκης.
 Γεωρ. Βενθύλος.
 Φωκίων Λαμψιάδης.
 'Επαμεινώνδας Κένταυρος.
 Ι. 'Ασπιώτης.
 Πασχλ. Ζησίου.
 Πολυχρόνης Νικολετόπουλος.
 2. Περικλ. 'Ιασιμίδης.
 1. Γρ. Οικονόμου (Κασανδρεύς).
 Γεωρ. Κλαδάκης (Συμαίος).
 Γ. Α. Μολακίδης.
 Γ. Θεολγ. Κριτσά.
 Σωκρ. Δ. Φωτιάδης.
 Σωτηρ. Γεωργιάδης.
 Γ. 'Αποστολίδης.
 Γ. Παγών.
 Θρασ. Κωνσταντέλης (ταγμα-
 τάρχης του πυροβολικού).
 'Αλκιβ. Χρ. Κρασσάς.
 Χριστοδ. Βρώσκης.
 Ν. Χατζόπουλος.
 Δ. Α. Μαλάκας.
 Μαργαρίτα Ν. Λυκάκη.
 Νικολ. Δεμάθας.
 Χρήστος Ζαχαρίτσας. 2.
 Σπυρίδ. Μερτρούδ. 1.
 'Αναστ. Κάζος.
 Ζωή Δραμαντίνου.
 Ν. Μαγουλās.
 Κωνς. Θεοδώρου.
 Γεωρ. Ι. Λογιάδης.
 Κωνς. Πελειάδης.
 Χ. Τσαμπάκης.
 'Αρις. Γ. Καρατζάς.
 Α. 'Αργυρόπουλος.
 Εμμ. Χ. Γεωργίου (λογ. πεζικ.)

I. Ὁθωναῖος.

Θεμιστ. Κ. Μαλικόπουλος.

Πάνος Κορωνάτος.

Ἄριστ. Ἀθανασιάδης.

Μελέτιος Πατρινός.

Χαραλμ. Νικολαΐδης.

Ἰάκωβος Ἀσπιώτης.

Ἐπαμ. Σ. Συμεὼν (Καλύμνιος).

Γεωρ. Δημητριάδης (Μακεδών).

Περικλ. Πετρότῆς (Μεσσήνιος).

Κ. Βαρβάτης.

Σπυρ. Μεντόρος.

Ματθ. Μαρκίδης.

Α. Ἡλιοπούλος.

Κ. Ζῆκος.

Μιχ. »

Α. Δουραμάνης.

Β. Παππαδόπουλος.

Εὐσταθ. Σῆμος.

Ἀνασ. Κωνσταντινίδης.

Νικόλαος Τσενεβράκης.

Θρασύβουλος Μ. Δρόσος.

Βασιλ. Φιλιππίδης (ιερ. Καππαδ.)

Ν. Γεοργιάδης (ἀνθυπασ. ἱππικ.)

Δ. Βούρβακος (ἀνθυπ. τοῦ ἀ. ταγ.)

Ι. Σπυρομήλιος.

Ι. Β. Νάκης.

Ι. Μ. Καζανόδας.

Σ. Ρόκος.

Γ. Γ. Καρατσούλας.

Δ. Ι. Βούρος.

Δ. Βαλάσης.

Ε. Νικολαΐδης.

Νεόφυτος ἀρχιμαν. Βατοπεδινός.

Κ. Βερσῆς.

Κ. Σαούλης (Ζακύνθιος).

Διονύς. Ν. Μαρκόπουλος »

Β. Ν. Βολτέρρας.

Διονύσιος Τριτάκης (ἱλαρχος).

Ν. Α. Δοντᾶς.

Α. Κ. Κανάρης.

1. Ἀ. Γρηγοριάδης (ὕπολογ. πεζικ.)

Εὐδοξία Βελισσαρίου.

Μητροπολίτης (Ἀθηνῶν).

Ἀβέρκιος Α. Λαμπήρης.

Γ. Τισαμενός.

Γ. Καγιᾶς.

Ἀθ. Πετσάλης.

Ἐμμ. Ν. Βελισσαρίου (ἐκ Ψαρρῶν).

Φραγκῖσκος Ἐϊδεστάμ.

Ναδῖρης.

Πολυζῶης Πικόπουλος.

Δημήτριος Μωραΐτης.

Δωρόθεος Εὐελπίδης ἀρχιμαν-
δρίτης Βατοπεδίου.

Κωνσ. Βουσάκης (καθηγ. ἱατρ.)

Πέτρος Περβάνογλου.

Ἀνασ. Κ. Χρηστομάννος.

Π. Τσαπάρας.

Γ. Ἀθ. Γεράκης.

Ἀθ. Α. Σακελλάριος.

Ν. Γ. Νικοκλῆς.

Κ. Ζ. Μάτσας.

Χαριδ. Δραγάτης.

Γρηγ. Δ. Παππαδόπουλος.

Σταμ. Ἐμμ. Ἀντωνιάδης.

Ἡρακ. Μητσόπουλος.

Γ. Δαμιανός,

Β. Οἰκονοδίδης.

Β. Λάκων.

Μιλ. Βενιζέλος.

Φραγ. Πυλαρινός.

Εὐθ. Καστόρης.

Δ. Σ. Στροῦμπος.

Διονύσιος Αἰγινήτης.

Θ. Ἀρεταῖος.

Ι. Γ. Παππαδάκης.

Δ. Μαυροφρύδης.

Ν. Ι. Σαρίπολδς.

Ἐμμ. Κόκκινος.

Ι. Πανταζίδης

Ν. Κοτζιάς. (Ψαρρῶν).

Ἰω. Δεληγιάνης.
 Α. Βιτσάρης καθηγητής.
 Γ. Α. Ράλλης. «
 Στεφ. Κουμανούδης. «
 Κωνσ. Κοντογόνης.
 Δ. Ν. Βερναδάκης.
 Ἄλ. Λυκοῦργος.
 Παναγ. Ῥομπίτης.
 Κωνσ. Φρεαρίτης.
 Ἀθαν. Σ. Ρουσσοπούλου.
 Γ. Παυλίδης.
 Σπ. Μπαλάνος.
 Ι. Μ. Χατζῆ-Μιχάλης ὑφηγητής.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Κύριλλος Γρηγοριάδης ἀρχ. καὶ
 προεσ. τῆς ἐκκλ. τῶν Χίων.
 Συμεὼν Θεὸς ἱερδ. (ἐκ Καλύμνης).
 Γεωρ. Βιολάκης Α. ψάλτης.
 Γ. Βόλτος.
 Ν. Ἀποστόλου Μελαγχρινός.
 Ν. Παππαδόπουλος.
 Ι. Τζιτζίνιας.
 Κωνσ. Ρέστος.
 Γ. Μ. Σχολιάδης (Χῖος)
 Ἀγαπ. Χριστοδουλίδης (ἀρχιμ.).
 Γ. Μηστράτος.
 Μ. Σαβέριος. ἱατρός.
 Δ. Παππαδόπουλος »
 Π. Πινιατέλης »
 Κ. Γρυπάρης.
 Ἐλευθ. Ι Κωνσταντινίδης. (δικ.).
 Ι. Μαυρίδης.
 Ν. Πετρακίδης.
 Θεμισ. Μ. Σιγάλας.
 Κωνστ. Τίτλης.
 Ι. Π. Λιβέρης.
 Ι. Ψάθης.
 Π. Ρώτας.
 Φιλ. Ἀποστολίδης.

1. Ι. Λεωνίδας.
 Ἀνδ. Ἀνδρεάδης.
 Ι. Δ. Ρωσσέτος. 5.
 Ματθ. Κ. Παρανίκας. 1.
 Σταμ. Νιώτης.
 Πέτρος Πετρακίδης.
 Ι. Παραπαντόπουλος.
 Γ. Λογιάδης.
 Β. Πυλάδης.
 Εὐσταθ. Χαραλάμπους.
 Γ. Γῶγος (ἱατρός).
 Ι. Γ. Μανωλέλης.
 Πέτρ. Σαβέριος.
 Κ. Πολυμέρης.
 Γηλ. Χαιρέτης.
 Ν. Φρούσσης.
 Ἀν. Παππαδόπουλος (Ἄνδριος).
 Ι. Παπαμαντσαράκης (Θεσσαλός).
 Λεωνιδ. Φωκαεύς.
 Μιχ. Κουκούδης (Χῖος).
 Ι. Κουτσοδόντης (ἐκ Ψαρῶν).
 Εὐγεν. ἱεροδ. Ξηροποταμινός.
 Χατζῆ-Ἰωαν. Χατζῆ-Ἡλιάδου.
 Γρηγ. ἱεροδιάκον. (Δέσβιος).
 Ἀνθ. Ἀλεξιάδης ἱερ. (Δρυαῖος).
 Θεοκρ. Σερ. (Ναυσαῖος).
 Ν. Βονοπάρτης.
 Νεοφ. Καλογερίδης.
 Προκόπιος (ἐξ Ἄνδρου). 2.
 Σερ. Α. Ζερλέντης (ἐκ Πάτμου). 1.
 Περ. Θεοδοσιάδης.
 Κύριλλος Δημητριάδης.
 Γ. Α. Πελτέκης 40) ἐκκλησ.
 Νικ. ἱερ. Ζαχαριάδης (Κρής).
 Σ. Ζάρπας.
 Γ. Νιάγκας.
 Δ. Ζουρκόπουλος.
 Π. Κωνσταντινίδης. 2.
 Α. Σ. Πετρόπουλος. 8.
 Ν. Κονταρίνης. 1.
 Ἡροκλῆς Βασιιάδης.

Χρήστος Γ. Τάξης (Λέσβιος). 4.
 Βασίλειος » »
 Κωνσ. Παπίδης (Χίος).
 Παναγ. Γιαβασόπουλος.
 Εὐσταθ. Πανταλέοντος.
 Δ. Ἀργυρόπουλος.
 Γ. Πατσάκογλους.
 Π. Κογκαλίδης.
 Παναγ. Λεωνίδας.
 Ἰωσήφ Λεοντίδης.
 Ι. Κονδύλης.
 Τριαντάφυλλος Κοντιλόπουλος.
 Ι. Βαφίδης.
 Αν. Τσαβουτσάκης.
 Ι. Σαπουντζής.
 Ἄθαν. »
 Ι. Ἰατρόπουλος.
 Ν. Τσαούσης.
 Μαρ. Οἰκονομίδης.
 Ἀνδ. Ἀνδρουλῆς (ἐκ Ψαρρῶν).
 Μ. Καρδαῆς.
 Κ. Βακαλόπουλος.
 Μ. Ν. Πατεράκης.
 Ἐπαμ. Ραφτόπουλος.
 Γ. Καλπάκας.
 Θεοδ. Ν. Σουλέδης.
 Α. Σκανδαλίδης (ιατρός).
 Β. Βασιλειάδης. »
 Ι. Δ. Κοτζᾶς (ἐκ Ψαρρῶν).
 Θεμ. Ν. Βρατσάνος (ἐκ Σύρου).
 Θ. Π. Μπούφης »
 Α. Α. Γιαννόπουλος (Καλαμαῖος).
 Δ. Γεωργιάδης. »
 Λεων. Κ. Δελιγιάννης. »
 Η. Μ. Νικολαΐδης (Σάμιος).
 Θεοδ. Ζήσης.
 Ἀνδ. Δ. Μιαούλης. 2.
 Ἀριςδ. Ε. Σαββόπουλος. 1.
 Ι. Μ. Κάμπερ.
 Παναγ. Γῶγος.
 Π. Βαρθελεμῆς.

Σταμ. Ν. Ἀγέλαστος. 2.
 Βελισσ. » 2.
 Θεμιστ. Μ. Ζερλέντης. 2.
 Θεόδωρος Κυριακίδης. 4.
 Λυσ. Συρίγος.
 Δ. Θεοχαρίδης.
 Ν. Αἰθαζίδης. 2.
 Γ. Ἐμμ. Ἀθηνογένης. 4.
 Καλλ. Περιφανάκη.
 Δ. Μενάγιας.
 Ἀριζομ. Ν. Χλωρός.
 Γ. Ἑλπίδης (παρὰ τῷ Γεν. Πρ.)
 Γ. Ν. Λιβάνης.
 Α. Β. Κελαϊδήτης.
 Ι. Οἰκονομίδης.
 Ι. Σωκράτης.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ.

Μιχαήλ Παππαδόπουλος.
 Γρηγ. ἱεροδ. Κοιρανίδης 2.
 Ἀντ. Βατοπαιδίνος. 4.
 Ἰωσήφ » Κορυτταῖος).
 Δανιήλ » Ἀκάνθιος ἱεροδ.
 καὶ Ταμίας.
 Δ. Γεωργιάδης (Σάμιος) γραμ. Βατ.
 Κ. Ἰωσήφ Βατοπ. (Λέσβιος).
 Κ. Βαρθολεμαῖος Θ. ἱερομ. (ἐκ
 Δάρδας τῆς Μακεδονίας.)
 Ναθαναήλ Α. Ξηροπ.

ΣΜΥΡΝΑ.

Κωνστ. Ξανθόπουλος.
 Κωνστ. Εὐσταθόπουλος.
 Α. Κούλογλους.
 Ν. Α. Μιχαήλ.
 Γ. Α. Μειμάρογλους.
 Π. Μιλτιάδης.
 Στελ. Λεβεντιάδης.
 Θεοκλ. ἱεροδιάκον.

- Ξ. Ταχνίζης.
 Ε. Χαραλαμπίδης.
 Στυλιανός Μ. Μεγαλοκονόμος.
 Πανανός Α. Φατσέας.
 Παντολέων Κόκκινος.
 Γ. Χαδουμόπουλος.
 'Αντ. Γ. Λάτρης (ιατρός).
 Π. 'Εμμ. 'Αθηνογένης.
 Γ. Π. 'Αλεξανδρόφ.
 Γ. Σ. Λάτρης (ιατρός).
 Νικ. Παντολέοντης.
 'Αναστ. Βουδούρης.
 Κωνστ. Β. Σέχας.
 Ι. Β. Σέχας.
 Ι. 'Ισιδ. Σκυλίσσης.
 'Αριστοτέλ. Σταματιάδης.
 Κωνσταν. Σταυρόπουλος.
 Π. Γερακάκης.
 Π. 'Ελευθεριάδης.
 Λεωνίδ. Δαμπηριάδης.
 Κ. Κάππας.
 Ν. Α. Νικολαΐδης (Κυδωνιάτης).
 'Αθ. Παναγιωτόπουλος.
 Ν. Βαχαδούρης.
 Α. Βικανός.
 Ι. Μαρτσέλλας.
 Γ. Π. Μέγας.
 'Ισιδωρος Γλύκας.
 Ν. Τσιτσεκλής.
 Ι. Α. Καρυδόπουλος.
 'Ανδρέας Κουλουράσης.
 Χαραλ. Μπενάρδος (ιατρός).
 'Αθαν. Βουσκοδάκης.
 Βλ. Εὐαγγελίδης.
 'Αλεξ. Πεστεμαλτσόγλους.
 'Αναστ. Δημητρόπουλος.
 Θεμιστ. Π. Σαββέριος (ιατρός).
 Π. Πάγκαλος.
 Γαλ. Μ. Κλάδος.
 Γ. Μ. Σεβαστός.
 Κωστ. Σ. Σεβαστός.
1. Σπυρίδων Φατσέας.
 Γ. Πολύδωρος (ιατρός).
 Δημοσθένης Κ. Καλλιγέρης.
 'Αντ. Χρυσόπουλος.
 Δ. Χριστοφόρου.
 Π. Μ. Κλάδος. 4.
 'Αλεξ. Βουτσινᾶς. 1.
 Μεγαλ. Κοτσώνης (ιατρός).
 Μεγ. Α. Κοσσονῆς.
 Κίμων Ι. Μάγνης.
 Ν. 'Αλεξανδρόφ.
 Δ. Π. Λαγουδάκης.
 Γ. Ν. Στιβακτόπουλος.
 Γ. 'Αντωνιάδης (Συμαῖος). 2.
 Περικλ. Γ. Μπαλτατζής. 2.
 Α. Γ. 'Αλεξανδρόπουλος. 1.
 Ι. Καραλής.
 Β. Παρθένης.
 Κάρολος 'Ομηρος.
 Σωτηρ. Καρακούσης (ιατρός).
 Α. Καλλιγᾶς. »
 Μ. Μαντσαράκης.
 Π. Π. Πιττακός.
 'Απόστολος Δανιήλ.
 Δανιήλ 'Αποστόλου.
 2. Ι. Δ. Μεταξᾶς.
 1. Χ. 'Αναστασιάδης.
 Κυριακός Βασιλειάδης.
 'Αντ. Μωραϊτίνης.
 Κίμων Χατζῆ-Κωστῆ. 2.
 Δ. Μισθός. 1.
 Περικλ. Χριστοδούλου.
 Γ. Κωνσταντινίδης.
 'Αδελφοὶ Πομώνη.
 'Αλβέρτος Παρώδης.
 Ι. Μάρκογλους.
 Μεγ. Ι. Μάρκογλους.
 Χατζῆ-'Αγγελικὴ Μάρκογλου.
 Παναγ. Ν. 'Εμμανουήλ.
 Ι. Ν. »
 'Αντ. Ν. »

Ἄλεξ. Ν.

»

1.

Α. Χατζῆ-Σταμάτη Μείρογλους.

Δ. Ἀσπιώτης ἱερεὺς Χίος.

Γ. Σαρίδης.

Ι. Κωνσταντινίδης (Κιρκαρατζῆς).

Ἀριστδ. Παναγιωτόπουλος.

Ι. Ν. Καρατέλης.

Γεωρ. Χ. Ζαχαρίου.

Παρθεν. Καισαρεύς ἀρχιμαν.

καὶ ἱερομ. Σμύρνης.

Δ. Κωνσταντινίδης.

Ι. Κ. Ξηδάκτυλος.

Ἄνδρ. Σέψης.

ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

Θ. Ἀφεντούλης.

Δ. Γ. Σιχτούρης ἀντιπλῖαρ.

Σταμ. Γ. Σαχτούρης ὑποπλρ.

Λάζαρος Α. Κριεζῆς »

Κ. Δ. Παππανικολῆς »

Μάρκος Κ. Βότσαρης »

Δ. Δ. Μιαούλης ἀνθυποπλρ.

Γ. Ε. Μυριαλῆς.

Γ. Λαγουδάκης ἀνθυπιατρ.

Φραγκίσκος Σέρρος ὑποφροντ.

Σταμ. Σ. Βουδούρης λογιστής.

Ν. Α. Ἀποστόλης ὑποπλ.

Γ. Ν. Ἀποστόλης ἀνθυποπλ.

Ν. Β. Βουδούρης.

Η. Φ. Κανελόπουλος, δόκιμος.

Θεμ. Παλαιός. »

Ν. Α. Τσαμαδός. »

Ι. Κατελούζος.

Ν. Α. Σβορώνος.

Ἄνδ. Μοσχονᾶς.

Ἄνας. Μελετόπουλος.

Ἄντ. Γκέτσας.

Μιλτ. Κ. Κανάρης.

Ἄλεξ. Τσαβάρας.

Γ. Δ. Νικολάρας.

Ἄνας. Ι. Μπόννης.

Θ. Ι. Ῥετσίνας.

Μαρίνος Ποταμιάνος.

Πύργος Ἐμμ. Σεργόπουλος.

Ι. Ἄλεξ. Κριεζῆς.

Γ. Κοκοράτος.

Γ. Φουργέντος.

Ι. Οἰκονομάκης.

Γ. Ν. Σῆμος.

Σωκράτης Ῥαμαντᾶς.

Ἐμμ. Μινδλερ.

Δ. Α. Γαληνός.

2. Γ. Η. Θερμισιώτης, δόκιμος.

Λεωνίδας Μόζερας.

Ι. Χαϊκάλης.

Κ. Παπαμ. ὁ δὲ.

1. Ἄρις. Βλέτας.

Δ. Μητσόπουλος.

Θεοφ. Παναγιωτόπουλος.

Γ. Κ. Βερσῆς.

10. Henry M. Confild u. s. consul

2. (πρόξενος Ἀμερικῆς).

Γ. Βαρτελάνδος.

1. Γ. Βασιλειάδης.

Ι. Γιανόπουλος.

Δ. Μελετόπουλος.

Ι. Μπετούσης.

Θρασύβλ. Τσανέτος.

4. Κωνσταντῖνος Α. Γόρδων.

1. Γ. Φ. Λαίλης.

Δ. Ν. Λαίλης.

Λουκᾶς Ῥάλλης (δήμαρχος).

Κωνστ. Παππαγεωργόπουλος.

2. Μ. Παναγιωτάκης.

1. Κ. Π. Ἀγαθοκλῆς.

Ι. Ν. Χρηστοφίδης.

Ι. Κ. Παναγιωτόπουλος.

Γ. Β. Καψαμπέλης.

Ἀδελ. Μουτσόπουλοι.

Ἄνας. Μ. Τσαμαδός ἀνθυποπλ.

Ν. Α. Βουρέκας ὑποπλ.

Λεων. Βαδὲν ἀντιπλοιαρ.
 Μιχ. Δ. Κουτσούκος ὑποπλ.
 Ι. Γεωργαντᾶς.
 Κ. Ζούλφος.
F. Fferalds.
 Δημοσθ. Παντζάρας (ἀνθυπολ.
 Ζαχ. Μόσχος (ὑφηγ. χημίας).
 Μ. Μουσουδάκης λοχ. μηχαν.
 Χαράλ. Χρυσοθέργης λοχ. μηχαν.
 Γ. Δ. Γεωργίου ἀνθυπολογ. »
 Ε. Ἰωαννίδης.
 Γ. Μαργαρίτης.
 Α. Μάτσας.
 Ὅριγώνης (ιατρός).
 Η. Β. Κύπριος.
 Ἰωαν. Παππαλεξάνδρου ἀνθυποσ.
 Π. Σπυρόπουλος (ὑπολογ.).
 Εὐθ. Χατσῆ-Πέτρου ὑπολ. πυρ.
 Ν. Κ. Ζορμπᾶς.
 Ἀριστοβλ. Ι. Μάνεσης.
 Κωνσ. Δ. Τζώτζης (ἐκ Ψαφῶν).
 Κ. Ν. Παππανικολῆς »
 Γ. Ι. Ἀποστόλης »
 Κωνσ. Χατζῆ-Κυριάκου. »
 Κωνσ. Γ. Μπαλάφας.
 Γ. Ι. Μακρυγιάννης.
 Ι. Σ. Χαντσόπουλος.
 Δούκας Βακάλογλους.
Friderie Didier.
 Κωνστ. Κ. Κωστόπουλος.
 Ν. Α. Κασσανδρεὺς.
 Θ. Γ. Πάντας.
 Δ. Ι. Ῥίζος (ἐκ Βοδενῶν).
 Ι. Σαρηγιάννης.
 Ἀλεξ. Μυλωνᾶς.
 Ι. Μπουρῆς (λοχ. τοῦ μηχαν.)
 Γ. Ι. Σουσάνας.
 Ν. Δ. Μιαούλης (ἀνθυποπλ.)
 Ἀντώνιος Χαστᾶς.
 Ο. Γ. Τομπάζης (λογιστής).
 Εὐήμερος Χρύσανθος.

Π. Λαμπίτης.
 Γ. Α. Δαμάσκος.
 Ν. Συρμελῆς.
 Στίλπων Χοιδᾶς.
 Βελισσάριος Κρασᾶς.
 Γρ. Μουκιάκος.
 Πέτρος Δημητρώπουλος.
 Ι. Α. Στελλάκης.
 Διονύσιος Α. Λεοντόπουλος.
 Δ. Ἀντωνάκης.
 Ι. Γ. Κατσούρης.
 Ἐμμανουὴλ Τομπάζης.
 Ἀλ. Παρόρης (ὑποπλοίαρχος).
 Θ- Σαγρέδος.
 Ι. Λαῖνος (ὑποπλοίαρχος).

ΛΕΣΒΟΣ ΚΑΙ ΚΥΔΩΝΙΑΙ.

Γ. Α. Ἀριστείδης (Ἀγία Παρασ.) 1.
 Σ. Παππαδόπουλος. »
 Παναγ. Πλάτωνος »
 Κωνσ. Γ. Χούλης. »
 Δ. Μηχαηλίδης. »
 Παππαγεηγόριος Καρφόπουλος.
 Ἱεροδ. Γρηγόριος.
 Ἀντ. Γρηγοριάδης.
 Παναγ. Μακρόπουλος.
 Ἐμμ. Καραμάννος.
 Ν. Π. Ἀντωνάζογλους.
 Ἱερὺς Παππαχρυσόστομος.
 Γρηγ. ἱεροδ. Τάβερναράκης.
 Προκοπ. Μ. Πολιτάκης.
 Γεδεών.
 Νικηφόρος Ἱερομόναχος.
 Ἰωσήφ ἱεροδ. ἀγιοταφίτης.
 Προκόπιος ἱεροδιάκονος.
 Γ. Ἀποστολίδης.
 Ἀφροδίτη Καμπούρη. 3.
 Γ. Ι. Ἀποστολάκης. 5.
 Ἱπποκράτης Δ. Σταθαῖος. 1.
 Κ. Π. Ἀποστολίδης.

Κ. Ν. Πανταζόπουλος.
 Δ. Ζαβεζίδης.
 Παναγής Χ. Ἀγγέλης.
 Γ. Γιακουμέλης.
 Ν. Μπογιαζόγλους.
 Γεωρ. Ν. Χρηστόφας.
 Μιχαήλ Στεφάνου.
 Μ. Νικολαΐδης.
 Ε. Γ. Κολονόπουλος.
 Γ. Βουγιούκας.
 Σ. Οἰκονομόπουλος.
 Σ. Βάνδαλος.
 Ἄντων. Δαπόντης.
 Ἄντων. Καραγιαννάκης.
 Γ. Ι. Χρησίδης.
 Π. Β. Διαμαντόπουλος.
 Δ. Ι. Ἀποστολάκης.
 Α. Π. Δημητρακέλης.
 Ἀριστείδης Α. Τόμπρας.
 Π. Πανταζής.
 Διομ. Σέρβος.
 Κων. καὶ Νικ. Νιάνας.
 Β. Εὐσταθ. Σαρτσάκλης.
 Ἐμμ. Μαλέλης.
 Γ. Δ. Κουνᾶς.
 Γ. Ψαχαρίκης.
 Ι. Σακελλαρίδης.
 Π. Π. Σάλτας.
 Δ. Σταυρίδης.
 Γρηγ. Ἰωαννίδης.

ΚΕΡΚΥΡΑΣ.

Βιβλιοθήκη ἀξίωμ. πυροβολικοῦ 4.
 Ἀλκβ. Ἀργυρόπουλος διοικητὴς
 τοῦ πυροβολικοῦ.
 Ν. Μάνος ταγμ. τῶν ἐπιτελῶν.
 Θ. Μάνος ὑπολογ. πυροβολ.
 Π. Κυργούσιος » »
 Ἀδελφ. Ράινεκ » »
 Δ. Σέκερης. » »

3. Ι. Παππαδιαμαντόπουλος ἀνθ.
 4. υπολογαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ.
 Ἀθαν. Δόξας ἀνθ. πυροβολ.
 Ε. Στροῦμπος. » »
 Α. Παπάγος ἀνθυπασ. πυροβ.
 Κ. Βυζάντιος » »
 Θ. Τσιτζίνιας.
 Η. Π. Γαματόπουλος (Λευκάδιος).
 Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης.
 Ἀλκιβιάδης Ἀγιοβλασίτης.
 Ι. Τοσάφελτων.
 Γ. Βέγιας.
 Ν. Φοδίτης.
 Κ. Β. Λάνδος.
 Σπυρίδων Α. Κόκκαλης.
 Α. Μαρκόπουλος.
 Γρηγόρ. Μεταλλινός.
 Φραγκῆσκος Τζέφρας.
 Νικόλαος. »
 Δ. Λάμπρος.
 Δ. Κ. Κούτης.
 Ν. Παγκράτης.
 Β. Γ. Μεταλλινός.
 Σταμ. Μεταλλινός.
 Α. Μεταλλινός.
 Α. Ζ. Στέφανος.
 Κ. Δεσίλας (ὑπολογ. τοῦ μηχαν.)
 Θεοδ. Ζερβός.
 Ἀχιλλεὺς Σπανόπουλος.
 Γ. Α. Πολίτης.
 Εὐγένειος Σπανόπουλος.
 Νικόλαος Σπανόπουλος.
 Στυλιανὸς Δόριας Προσαλέντης.

ΚΕΦΑΛΗΝΙΑΣ.

Η. Β. Κουρκουμέλης (συνταγ.) 4.
 Δ. Κοσκινᾶς (ἀντισυνταγ.)
 Δ. Μηλιαρέσης.
 Δρ. Γ. Λοβέρδος (Κονζάντιος).
 Ν. Μ. Βαλσαμάκης.

Λεωνιδ. Α. Μηλαρέσης.

Νέστωρ Ευδιᾶς.

Ἰωανν. Γ. Κλαδᾶς.

Παναγῆς Ἀννίνος.

Παναγῆς Γ. Βρετός.

Βασίλειος Δαμῖρης.

Παναγῆς Ι. Μεταξᾶς.

Σπυρίδων Ἀγγέλου Μομφερράτος.

Ἀλέξανδρος Η. Πανᾶς.

Σ. Λαβράγης.

Γεράσιμος Δημ. Λεβαδᾶς.

Λεωνίδας Ι. Μεταξᾶς.

Γεράσιμος Δ. Ῥίκης.

Διονύσιος Α. Ρ. Λουκάτος.

Σπυρίδων Μηνιάτης.

Ἀνδρέας Ευδιᾶς.

Ν. Γ. Ἀγγελένης.

Ἄνας. Μεταξᾶς Ἀγγελάτος.

ΚΡΗΤΗΣ.

Ἀντ. Ι. Ἀντωνιάδης.

Ἐπανάς. Ἰωαννίδης.

Ν. Πατσιμίδης.

Ι. Χ. Δαπόντης.

Α. Λυκούδης (ιατρός).

Θ. Α. Τριφύλλης.

Ν. Βολονάκης.

ΛΑΜΙΑΣ.

Δ. Τσιριμῶκος.

Α. Θ. Κέφαλος (δικηγ.)

Μιλ. Καλλικάντσαρος.

Α. Γ. Ταρσῆς.

Ν. Παππακάλας.

Ε. Μ. Ῥαγκοστός.

Ζέρμας.

Χαλήμης.

Θ. Α. Μιχαλόπουλος.

Κωνσταντ. Ῥιχάκης.

Γ. Ι. Βελέντζας.

1.

ΠΑΤΡΩΝ.

Δελαγάμπας (καθηγητής).

Θ. Κουκίδης.

Κ. Θ. Λεπσιώτης.

Γ. Κωνσταντινόπουλος (ὕπολογ.).

Δ. Μοθωναῖος.

Ἀνδ. Δ. Τριανταφυλλόπουλος.

Παυσανίας Χοιδᾶς.

Γ. Ἀργυρόπουλος.

Χ. Κ. Ἀργυρόπουλος.

Β. Α. Κρεστενίτης.

ΠΥΡΓΟΥ.

Ι. Ε. Κρεστενίτης.

Φ. Α. Κρεστενίτου.

Κ. Χ. Ζαφειρόπουλος.

Εὐσταθ. Ι. Παπασταθόπουλος.

Σ. Εὐθυμίου.

1. Κ. Δημακόπουλος.

Δ. Χ. Μητρόπουλος.

ΠΟΡΟΥ.

Ἀριστείδης Μιτσάκης.

Ἰωαν. Σεβαστός.

Δ. Α. Παπακυριακοῦ.

Γ. Σούρβας.

Σ. Καρσιμάννος.

6. Σ. Καρέλλης.

1. Ἀντ. Γ. Κιζάνης.

Ι. Γ. Κοριζῆς.

Κ. Γ. Παπακυριακοῦ.

Δ. Σ. Θεοφάνης.

Δ. Α. Παππαντωνίου.

Ν. Ζ. Μάμουκας.

Γ. Δ. Μεθενίτης.

Δ. Γ. Μεθενίτης.

Ἀντ. Μεθενίτης.

Ε. Βερίκιος.

Πελαγ. ιερομόναχος (ἡγούμενος
μονῆς Πόρου).

Δ. Γ. Μπουκάκης.

Ι. Χ. Δροσινός.

Βασιλ. Π. Καμαριώτης.

Ἄθαν. Ἀδαμαντόπουλος.

ΝΑΥΠΑΙΔΣ.

Καλλιόπη Παπαλεξοπούλου.

Ἰωσήφ Μαῦρος.

Γ. Παππαλεξόπουλος.

Σ. Γ. Βελίνης.

Ἰωάννης. Εὐσταθίου.

Ἀλέξιος Βελίνης.

Κ. Δ. Χώρης (ἀνθυπ. πεζικοῦ.)

Δημήτριος Δημητρακόπουλος.

Σωτηρ. Ζεγγίνης.

Γεωρ. Δεληκατερίνης.

Γρηγ. Δημητριάδης.

Α. Δημητριάδης.

Μ. Π. Ἀλεξόπουλος.

Β. Σωτέλης.

Ἀλεξ. Θεοδοσιάδης.

ΧΑΛΚΙΔΟΣ.

Ν. Β. Βουδούρης.

Ν. Καραουλάνης (ἐκ Ψαρρῶν).

Κορνηνός Κ. Ζανῆς. »

Γ. Τσακάλης. »

Ι. Κοτζιάς. »

Ἀνδ. Ν. Κοτζιάς. »

Θεοδ. Λαῖνος. »

Δ. Βοϊατζής.

Ι. Γεωργιάδης.

Κ. Σκαλιστήρης (λογ. μηχαν.)

Ελισάβ. Κ. Γ. Παντούρη.

Κ. Χ. Νικολάου.

Δ. Ε. Βαλαμβάνος (ἐκ Ψαρρῶν).

Μιλτιάδης Τουφεξώφ.

ΣΥΡΟΣ.

Γεωρ. Κοζαδίνος.

1.

Ἀνδ. Γ. Καλλάρης. (ἐκ Ψαρρῶν.)

Κωνσ. Κουτέπας. »

Γ. Α. Βρατσάνος. »

Ι. Γ. Ὀρλάνδος.

Ἀπόστολος Ἀποστολίδης.

Γ. Ν. Μαυρομμάτης.

Γ. Ν. Τζώτζης (ὑποπλοιαρ.)

Ν. Γ. Τζώτζης.

Ἀδελ. Δημητρακόπουλοι.

4.

Ν. Πορτοκάλλης.

1.

Ν. Β. Μαρκόπουλος.

Ι. Κλεόβουλος.

Ν. Κ. Παππανικολῆς.

4.

Δ. Ν. Παπτανικολῆς.

2.

Μιλ. Ν. Παπτανικολῆς.

2.

Ἀνδ. Ν. Παπτανικολῆς.

1.

Μαροῦ Δ. Παπτανικολῆ.

10.

Μαρία Γ. Παπτανικολῆ.

5.

Μαρία Ν. Παπτανικολῆ.

5.

Ἀγγελικὴ Δ. Παπτανικολῆ.

5.

Καλλιόπη Μιλ. Παπτανικολῆ.

2.

Ν. Γ. Ἀγγελικάρας.

1.

Δεσπινού Ν. Ἀγγελικάρα.

Αἰδέσιμος Ἰωάννης Ζωλώτας.

» » Παππαδημη-

τρίου (ἐξ Ἰωαννίνων).

Αἰδέσ. Μιχαήλ Κ. Ἀράπης.

Δ. Λαίμους (ιεροδιάκονος).

Ι. Πετρίτσας. (καθηγητής).

Ι. Ἀργυράκης »

Γ. Κουκουλάς. »

Γαβριήλ Σαμοθράκης. «

Κ. Δομήλας.

Ἀποστόλης Γ. Ἀποστόλης.

Ι. Κ. Μαυρογιάννης.

Ι. Α. Κοῖς.

Θ. Δ. Βούφης.

Ἐμμ. Α. Κριαρᾶς.

Ι. Πετρνός.
 Κάρολος Βοτάρης.
 Λάζαρος Κοσκορόζης.
 Ι. Γ. Χειλάς.
 Ι. Φραντζόζης.
 Νικόλαος Β. Καβούρ.

ΨΑΡΡΩΝ.

Έμμ. Γ. Διασάκης (ιερεύς καὶ οἶκ).
 Ἀνδ. Γ. Κυπαρίσσης.
 Διονύσιος Πλημῆς (ιερομόναχ.)
 Δ. Ζερβός.
 Ἰωαν. Καμβούρης.
 Ἀνδρ. Κ. Ζανῆς.
 Ἰωάννης Γ. Ἀνδρουλῆς.
 Κ. Κ. Κυπαρίσσης.
 Ν. Κ. Ποδάρας.
 Κ. Σακκᾶς.
 Μπεκίρ ἐφέντης (ὑποδιοικη-
 τῆς Ψαρρῶν).
 Δ. Μπαρπέρης.
 Ι. Μ. Παππᾶς.
 Κωνστ. Ι. Μαμπλουδῆς.
 Ν. Σ. Μαρκῆς.
 Γ. Ἀνδρουλῆς.
 Ἀνδ. Ἀργύρικας.
 Ἀνδ. Δ. Ὀρφανός.
 Κ. Ζαννῆς.
 Α. Κ. Ζαννῆς.
 Παντελῆς Ι. Ἀνδρεάδης.
 Γεωρ. Κ. Μίκαρος.
 Δημητρ. Νικολάρας.
 Ἀνδ. Κ. Μελέτιος.
 Δημητρ. Σχαρλέτος.
 Ν. Κ. Μιχάλεπης.
 Ι. Γ. Βασιλικῆς.
 Ι. Γ. Βασιλικῆς.
 Κ. Γ. Κωσταντάρας.
 Ι. Κ. Γιανίτης.
 Ι. Ν. Πατρογιάννης.

Ν. Α. Κούτουκας.
 Διοματάρης Ν. Διοματάρης.
 Ν. Στέριος.
 Δ. Κ. Κοτζιάς.
 Κωνστ. Εὐγενικός.
 2. Ἰωάννης Ν. Σαρῆς.
 Κωνστ. Βαλέντης.
 Κυριακός Ἀνδρουλῆς.
 Α. Ν. Πατρογιάννης.
 Ἀνδρέας Ἐλευθεράκης.
 Μιχαὴλ Ν. Παπαγγελῆς.
 Μ. Α. Βουρέκας.
 Μιλτιάδης Βουρέκας.
 Έμμ. Καλλάρης.
 2. Δημήτριος Γ. Χειλάς.
 1. Ι. Λαῖνος.
 2. Γεώργιος Ν. Γιάνναρης.
 1. Νικόλαος Ι. Βαρβαρέσσος. 10.
 Γεώργιος Ι. Μίκαρος. 1.
 Ι. Τζίρος.
 Ἀριστείδης Γ. Χειλάς.
 Ι. Δ. Μαμούνης.

ΜΟΡΤΩ ΛΑΓΩ.

Μ. Ἀδαμαντίδης (ἐκ Κιουμουρ).
 Ν. Δ. Βάρδας (ἐκ Καβάλας).
 Ι. Θεοφανίδης.
 Δ. Χ. Μονᾶς.
 Χ. Σεβαστοῦ (ἐκ Κιουμουρτσίνης).
 Παντελῆς Χαρταΐδης.
 Νάσσος Γκώγκου.
 Ν. Παπάζογλους. (ἐξ Αἰνίου).
 Κ. Βαρζώκας Καπεσοβίτης.
 Κ. Καρύδης (ἐκ Καρυταίνης).
 Δ. Δουκίδης (ἐκ Μάκρης).
 Χριστόδουλος Ἐλευθέριος.
 Φ. Φορμώζης.
 Π. Ν. Κικλίνης (ἐκ Κλεισούρας) 10.
 Ἀλεξ. Παρασχίδης. 1.
 Ν. Γ. Σγουρῶφ (Ξάνθιος).

Αθ. Φωτιάδης (Θεσσαλονικεύς). 1.

Μ. Ζησιάδης ἐκ Παπίγκου Ἡπει.

Μ. Μελιόρριτος.

Πολυβ. Πρεκούμης.

Ἰακωβ. Μανέγας.

ΙΘΑΚΗΣ.

Ν. Α. Βλησμάς.

Σπυρ. Γρ. Πεταλάς.

Διονύσιος Ν. Καρβούνης.

Δ. Ε. Μελήδωνος.

Γεράσιμος Σ. Βαλσαμάκης.

Εὐστάθ. Β. Δραγούμης.

Α. Γ. Ῥαφτόπουλος.

Δημήτριος Ἀνέστος.

Ἀλεξ. Σ. Πιέρος.

Ἀντ. Ν. Μουσούρης.

Σπυρ. Ν. Θεοφιλάτος.

Ὀδυσσεὺς Βρετὸς (ταγματάρ.)

Τριγάριος Ἀλιῶρος (Χανός).

Ἀνδ. Μ. Κοκκίνης.

Διονύσιος Μαχαλειώτης.

Σπυρίδ. Ι. Βλασσόπουλος.

ΣΥΡΟΣ.

Σ. Σδύλαριτζ.

Α. Βιτάλης.

Γ. Καλοσέτης.

Α. Δ. Ἀμπελάς.

Γεώργιος Καραμήτσας ἰα-
τρὸς ἐν Ἀθήναις.

Ι. Βενιζέλος.

Ιω. Θ. Παλαιολόγος.

Γεώρ. Δ. Παππαλεξόπουλος 2.

Βασίλειος Κωνσταντίνου. 1.

Μιχ. Πετρόπουλος.

Θεμ. Καλομενόπουλος.

Γρ. Σωτηρόπουλος ἱερ.

Μαξ. Δασκαλάκης.

Γ. Μιτάρας λιμενάρχης.

Ν. Βαλμάρης.

Ἐνεκα ἀνελπίστων περιστάσεων, οἷον τοῦ ἐνσκήψαντος νοσήματος,
ὕστερῃσαν πολλὰ χρόθεν ἀποστολαὶ ἀγγελιῶν.

